F. Kunilov

ÕNGESPORT

F. KUNILOV

ÕNGESPORT

EESTI RIIKLIK KIRJASTUS
TALLINN 1951

2
Tartu Riikliku Ülikooli
Raamatukogu
17280

Eessõna.

Õngespordiala käsitlevate teoste järele on meie järjest kasvavas kalastussportlaste peres tuntud juba ammugi suurt puudust. Käesolev F. Kunilovi «Õngesport» on õieti esimeseks eesti keeles ilmunud kalastusala käsitlevaks teoseks, kus põhjalikult tutvustatakse lugejaid õngeriistade, püügiviiside ja spordikaladega.

Võib loota, et käesoleva käsiraamatu ilmumine aitab olulisel määral täita seda eesti õngespordialases kirjanduses kaua aega valitsenud lünka.

F. Kunilovi «Õngesport» on tõlgitud samalt autorilt ilmunud kahe kalastussporti käsitleva teose «Начинающий рыболов» (1948. a.) ja «Уженье рыбы зимой» (1948. a.) järgi.

Teoses «Начинающий рыболов» käsitletakse peamiselt kalapüüki neil aastaaegadel, mil veekogud on jääkattest vabad. «Уженье рыбы зимой» aga käsitleb õngesporti peamiselt jää alt, jäässe raiutud aukude kaudu.

Teose esimeses osas annab F. Kunilov asjatundliku ning üksikasjalise ülevaate õngespordi praktikas kõige enam levinud õngpüüniste, kalasöötade ja mitmesuguste püügiviiside kohta, raamatu lõpposas aga esitab autor meie vetes elutsevate spordikalade välimuse ja eluviiside kirjelduse ning rohkearvulised teatmed ja tähelepanekud, mis on vajalikud nende kalade edukaks õngitsemiseks. Ühtlasi tutvustab raamat eesti õngesportlasi vene kalastussportlaste kogemuste ja püügivõtetega, mida on võimalik

täie eduga rakendada ka Eesti NSV püügivetel, sest F. Kunilovi käsiraamat on koostatud peamiselt Leningradi oblasti kohta tehtud tähelepanekute põhjal, mille loodus, kliima ja kalastik on Eesti NSV omadele õige lähedased.

Raamatu eestikeelsest väljaandest on välja jäetud noakala (чехонь, *Pelecus cultratus*) kui meil väga haruldase kala välimuse, eluviiside ja õngitsemise kirjeldus ning veel viie, meie vetes üldse mitte esineva kalaliigi kirjeldused, mis Eesti NSV oludes ei oma mingit praktilist tähtsust. Need 5 kalaliiki on: стерлядь (*Acipenser ruthenus*), таймень (*Hucho taimen*), подуст (*Chondrostoma nasus*), вырезуб (*Rutilus frisii*) ja мирон-усач (*Barbus barbus*).

Kalade kirjeldamisel on mõningad andmed kohandatud Eesti NSV oludele H. Riikoja raamatu «Eesti NSV kalad» järgi. Võõrapärased lantide nimetused, milliseid noorte õngesportlaste seas ei tunta, on asendatud lantide kirjeldustega vastavalt nende kujule ja omadustele.

Autorilt.

Kalapüügisport on muutunud Nõukogudemaal laialdaselt levinud spordialaks, haarates nii linnas kui maal kõige laialdasemaid töötajatehulki.

Meie maal on väga palju kalarikkaid veekogusid suurte ja väikeste jõgede ning järvede näol, kus elutseb üle 300 tööndusliikku ja sportlikku tähtsust omava kalaliigi.

Nõukogude seaduste järgi on kõigil NSV Liidu kodanikel õigus püüda kala isiklikuks tarviduseks tasuta ja igal pool, välja arvatud kaitseveepiirkonnad, keelukohad ja tiigimajandid.

Kalastussportlastel on lubatud kalu püüda käsiõngedega, spinninguga, vedeliga, undadega, käsikahvadega, nattadega ehk tõstevõrkudega ja põhjaõngedega.

Kalastussport ja tema tehniline varustus on saavutanud meil kõrge täiuslikkuse. Õngespordiriistad valmistatakse headest materjalidest ja varustatakse kõige suuremate kalade püügiks, kes meie kalarikkais veekogudes esinevad, mitmesuguste seadistega.

Enamikku meie jõe- ja järvekaladest võib väga hästi püüda kõige tavalisemate käsiõngedega, mis vastavalt kalaliigile kannavad kalastussportlaste seas särjeõnge, ahvenaõnge, latikaõnge jms. nimetusi.

Kalastamine tavaliste ujuk-õngedega püsib meil tänapäevani kõige enam levinud ning kõige rohkem armastatud spordina, eriti just noorsoo, õpilaste ja pioneeride

hulgas. Lihtsa ujuk-õnge käsitsemine on igati jõukohane nii täiskasvanuile kui ka kõige noorematele pioneeridele ja kooliõpilastele, kes suudavad käes hoida kas või ainult kõige kergemat õngeritva ja selle abil õngesööta vette visata.

Kalapüük kõige lihtsama käsiõngega, samuti nagu püük palju täiuslikumate õngeriistadega, saab olla edukas vaid hästi ning õieti seadistatud õngega. Peale selle peab õngesportlane omandama praktilised kogemused õngekäsitsemisel, oskama kasutada õnge kalapüügil ning mõistma arukalt tarvitada mitmesuguseid õngesööti, mida kala võtab. Lõpuks sõltub püügi edukus olulisel määral ka sellest, kuivõrd hästi ja põhjalikult on kalastaja suutnud tundma õppida kalade eluviise ja harjumusi, nende asukohti jões või järves, kuivõrd hästi ta kasutab erinevate ilmastikutingimuste puhul parimateks osutuvaid püügiviise.

Õngitsemine ei ole ainult lihtne meelelahutus, vaid ka huvitav ning kaasakiskuv sport, mis nõuab kalapüüdjalt tähelepanelikkust, tahtekindlust, kannatlikkust ja suurt püsivust, mis omavad erilist tähtsust suurte kalade püüdmisel ja kalakohtade otsinguil. Kõik need väärtuslikud iseloomuomadused, mis omandatakse kalapüügil, on kasulikud igale inimesele kogu tema elus ja töös. Samal ajal aga on õngitsemine ka suurepäraseks puhkuseks vabas looduses, mis kosutab ning taastab inimese elujõudu, tervist ja energiat.

Õngesportlase püügi- ja abiriistad.

Õngeridvad.

Õngesportlase esimeseks mureks on valida hea õngeritv, mis kõlbaks erisuguste kalade püüdmiseks mitmesugusel viisil. Ilma hea ridvata ei saa edukalt kala püüda.

Üsna häid õngeritvu saab lausbambusest, mida kasvatatakse Tšakvinski sovhoosis Batumi linna lähedal. Bambusest tehakse ka kokkupandavaid, kahest, kolmest ja neljast jätkust koosnevaid õngeritvu, mis ühendatakse jätkukohtades valtsitud valgevask-torukeste abil. Kalamehed kasutavad sageli ka pihlakast, kasest, toomingast, pähklipuust, kadakast ja teistest noortest puukestest valmistatud õngeritvu.

Vibu- ehk ujuk-õnge ritv peab olema sirge, küllaldaselt vetruv ja kerge, hõlpsasti käes hoitav. Tasakaalustatud õngeridva raskuspunkt peab asetsema ridva jämedama otsa (tüve) läheduses, veidi kõrgemal kohast, kuhu tavaliselt kinnitatakse ridvarull.

Õngeridva valikut tema pikkuse ja kandejõu seisukohalt teostatakse silmas pidades seda, missugust kala ja millisel viisil kavatsetakse püüda: kas ujukiga seisuvees, ujukiga voolu kandel või põhjaõngega, kas suurt kala või väikest kala jne.

Kalapüügiks kaldalt ja kiires veevoolus on kõige sobivam 3,8 kuni 4,5 m pikkune õngeritv. Veel pikemat õngeritva on raske valmistada kergena, ühes käes hoitavana.

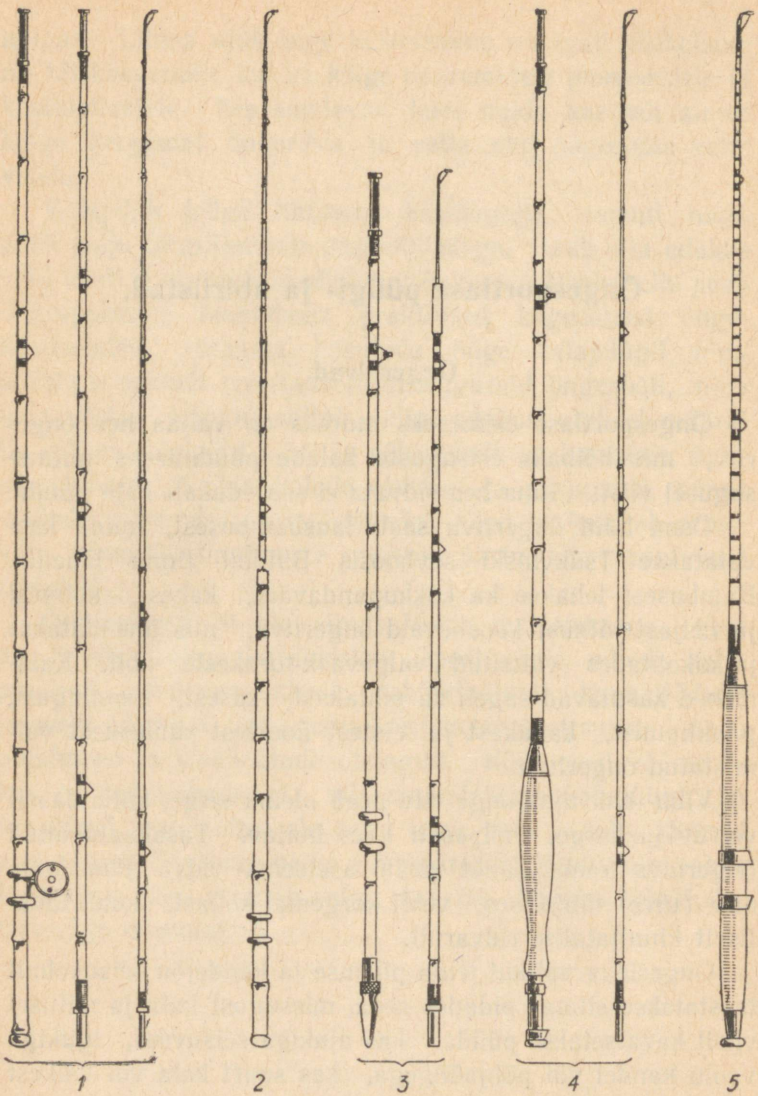

Joonis 1. **Õngeridvad:** 1 — ujuk-õnge kolmejätkuline rulliga bambusritv; 2 — sama ritv ühes tükis (jätkudeta); 3 — põhjaõnge bambusritv; 4 — rõngastega ja rullihoidjaga varustatud kahejätkuline bambusritv saateõngitsemiseks; 5 — õngeritv püügiks vedeliga ja suurte kalade õngitsemiseks.

Püügiks paadist seisva veega veekogudes või ujukiga voolu kandel võib kasutada lühemaid — 2,5 kuni 3,5 m pikkusi ritvu. Veelgi lühemaid õngeritvu kasutatakse püügiks ilma ujukita, põhjaõngega. Nende pikkuseks on 1,5—2 m. Niisugused õngeridvad varustatakse mõnikord kadakavitsast või vaala kius-sarvisest ladvaosaga (ehk nn. ridvapitsiga).

Särje, häsliku ning teiste keskmiste ja väikeste kalade õngitsemiseks võib kasutada kõige kergemaid bambusritvu, millede ladvaotsa läbimõõduks on 1,5—2 mm ja mis tõstavad 200—400 grammist raskust. Suure turba, säina ja latika õngitsemine nõuab aga juba võimsamat õngeritva, kandetugevusega 400—800 g ja pitsi otsa läbimõõduga 2,5—3 mm.

Ükskõik, mis materjalist ritv on tehtud, oma võimsuselt peab ta vastama püütava kala suurusele. Kuid liikuva püügi jaoks, kus tuleb, käies piki järve- või jõekallast, uusi püügikohti otsida või õngesööta kiire vooluga kohtadesse heita ja püüda, mis ette juhtub, on tarvis omada kõige kergemat ja võimaluse korral õige pikka õngeritva, parem niisugust, mis on varustatud rulliga ja peenikese õngenööriga ning väikese, kunstjõhvist jätku külge seotud õngekonksuga. Rulliga püügiks peab õngeritv olema varustatud rullihoidja ja läbilaskerõngastega.

Ridvarullid.

Väikese ridvarulliga varustatud ujuk-õng on palju parem kui rullita ehk nn. «umbridvaga» vibuõng. Rulli abil on võimalik õngenööri igal hetkel pikemaks või lühemaks muuta, mida tuleb teinekord teha liikuva õngepüügi puhul; sel teel saab õngesööta kaldast kaugemale sisse visata, kusjuures rulli abil on kergem suure kalaga võitlust pidada ja teda veest välja tõmmata, kuna aga püügi

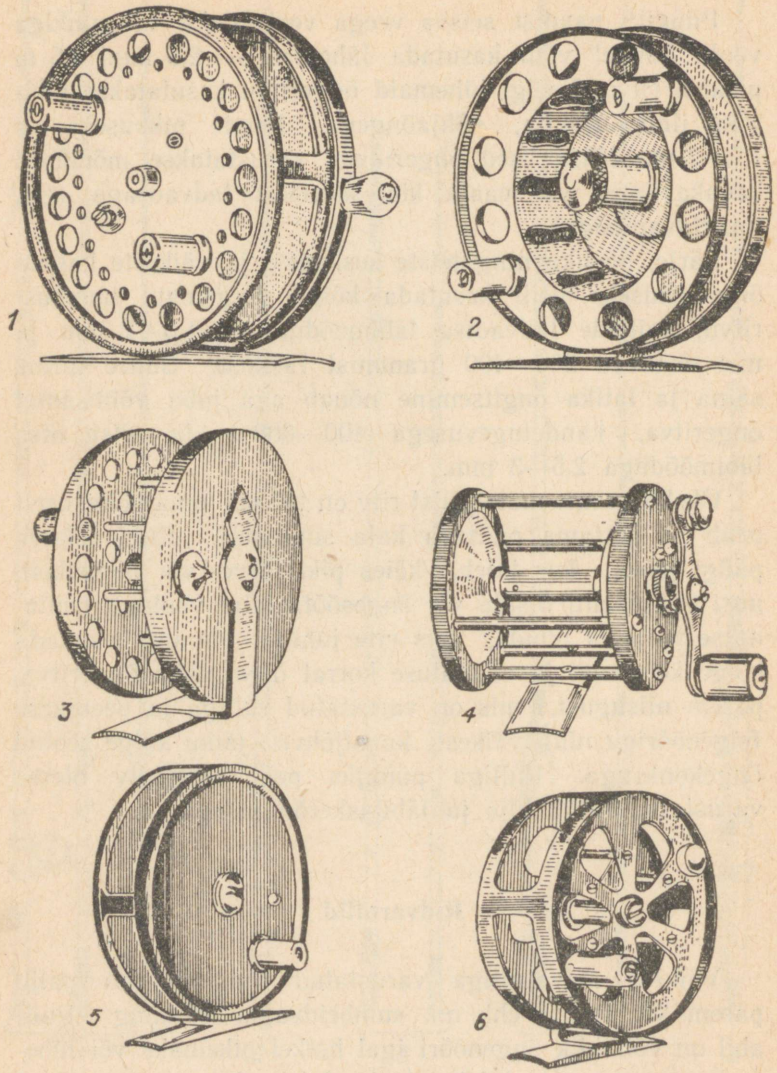

Joonis 2. **Ridvarullid:** 1 — automaatse piduriga spinningurull; 2 — sama tüüpi spinningurull «Вятская» («Vjatka»); 3 — samasugune, kuid stantsitud ridvarull; 4 — kahekordse üleandega ridvarull; 5 — piitsõnge ridvarull; 6 — ridvarull õngitsemiseks muul viisil («Эксперт»).

puhul paadist on võimalik lasta õngesõõdal ühes ujukiga kogu õngenööri pikkuses pärivoolu alla ujuda.

Püügiks pealis- ehk ujuk-õngega, samuti püügiks ujukiga voolu kandel (nn. saate- ehk siirdeõngitsemiseks) peetakse kõige paremaks väikest, 4,5 sm-se läbimõõduga ridvarulli «Эксперт», millele keritakse siidist või kunstjõhvist õngenöör. Võib kasutada ka teisi ridvarullitüüpe, näiteks üleandeseadisega varustatud rulle (nn. multiplikaatoreid), lihtsaid puust ridvarulle ja kuni 5 sm-se läbimõõduga, alatise piduriga valgevasest rulle. On olemas ka mitmesuguseid ridvarulle püügi jaoks spinningu ja piitsõngega.

Õngenöörid.

Õngenööre valmistatakse mitmesugusest materjalist: siidist, puuvill-lõngast, hobusejõhvist ja kunstjõhvist ehk nn. «saturnist».

Parimaks peetakse loomulikust siidist (mitte aga viskoosist) punutud õngenööre, mis on värvitud mustaks, tumepruuniks või tumeroheliseks, läbi immutatud mõne veekindla ainega, «emailitud», samuti mitmesuguse jämedusega kunstjõhvist õngenööre. Viimased on oma peenuse juures väga vastupidavad, ei paisu vees ligunedes ega hakka, vastupidiselt siidnööridele, narmendama. Laialdast kasutamist leiavad ka puuvillast või kanepist valmistatud ning parafiiniga läbi-immutatud või läbipargitud õngenöörid.

Kanepinööre kasutatakse tavaliselt püügiks põhjaõngede ja undadega. Puuvillast õngenöörid hakkavad vees ligunedes ruttu punduma, muutuvad jämedaks ja raskeks, mistõttu osutuvad ujuk-õnge jaoks vähekõlvulisteks.

Kõige rohkem levinud on parimast hobusejõhvist kokkukeerutatud õngenöörid. Hariliku ujuk-õnge jaoks kasu-

tatakse neljast kuni kuuest hobusejõhvist valmistatud õngenööre. Hea hobusejõhvi kandetugevuseks on 300—400 g, järelikult võib neljast hobusejõhvist koosneva õngenööri kandetugevuseks olla 1200—1600 g, viiest hobusejõhvist tehtud õngenööri kandetugevuseks kuni 2000 g jne.

Väikeste kalade püügiks kasutatavaid ujuk-õngi varustatake õngenööridega, millede vastupidavus rebimisele on 0,5 kuni 1,2 kg.

Ahvena, latila ja teiste suuremate kalade püügiks kasutatakse tugevamaid õngenööre, millede vastupidavuseks on 1,5—2,5 kg. Kuid liiga jämedaid ja raskeid õngenööre tuleb vältida, sest suured kalad suhtuvad jämedasse õngenöörisse kahtlustavalt.

Vilunud kalamees oskab ka peenikese õngenööriga suurt kala kalda äärde tõmmata. Veel kergem on suurt kala väsitada ridvarulliga varustatud õngega, mis võimaldab kasutada kõige peenemaid õngenööre ja nende jõhvjätke.

Rullita õngeridva külge seotakse õngenöör, mille pikkus ületab ridva pikkuse ülimalt 1,5 korda. Ridvarullile aga keritakse tavaliselt 25 kuni 40 m pikkune sõlmedeta õngenöör. Kalapüügiks ujuk-õngega on sobivad siidist õngenöörid nr. 1 ja 2 ning kunstjõhvist õngenöörid nr. 0,2 ja 0,3.

Ujukid.

Ujukit (mida sageli nimetatakse meil lihtsalt «õngekorgiks») kasutatakse paljude õngitsemisviiside puhul. Ta hoiab õngesööta vajalikul sügavusel ja näitab kalastajale kala näkkamist. Ujuk peab olema kerge, mahult mitte suur, ning tundlik kala kõige väiksemagi võtte suhtes.

Ujukid valmistatakse mitmesugustest kergetest materjalidest: korgist, mustast paplist, kõrkjast (järvekaislast), maisivartest, hanesulest, okassea okkast. Viimasel ajal

on ilmunud müügile plastmassist valmistatud pirni- ja värtnakujulised ujukid. Nad on mitmesuguse värvusega ja üsna vastupidavad.

Korkujukid (õngekorgid) valmistatakse mitmesuguse kuju ja suurusega: kera-, pirni-, püti- ja värtna- (pooli-) kujulistena. Nad värvitakse erisuguste värvidega, kusjuures punase kui silmatorkavama värviga kaetakse ujuki veepealne osa, sinise või valge värviga aga tema veealune osa.

Mustast paplist ujukid tehakse enamasti värtna- ehk poolikujulistena ning kinnitatakse õngenööri külge kahe-

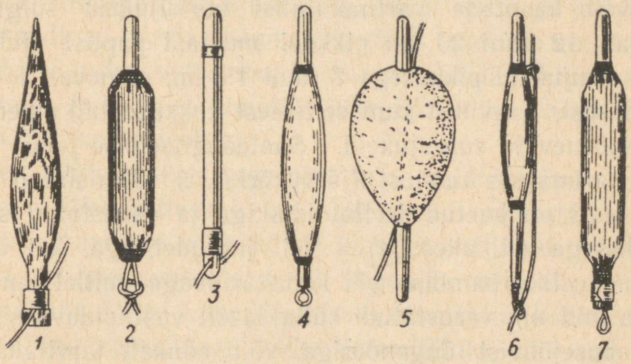

Joonis 3. **Ujukid:** 1 — mustast paplist ujuk kummirõngakesega kaelal; 2 — kaislast ujuk 8-kujulise aasakesega; 3 — sulgujuk kummist kinnipigistajaga; 4 — värtnakujuline ujuk; 5 — pirnikujuline korkujuk (õngekork); 6 — libisev ujuk (järvekaislast); 7 — isevajuv ujuk (kaislast), seatinast lindikesega alaosas.

kordse aasa abil, või siis aetakse ujuki kaelale kummirõngake, mille alt õngenöör läbi tõmmatakse. Ujukit võib vajaduse korral kergesti nööri mööda üles- või allapoole nihutada.

Järvekõrkjast (kaislast) ujukid on silindrikujulised, kerged ja suure kandejõuga.

Hane- või luigesulest valmistatakse kõige kergemad ujukid väikeste kalade püügiks.

Kõige suuremaid, kerakujulisi, sulgpulgakesega varustatud korkujukeid ehk nn. haviujukeid kasutatakse röövkalade püügiks eluskalaga. Nad tehakse mõnikord libisevatena, milleks korgiavast (õõnsast kanalikesest korgis) aetakse läbi õngenöör, mille külge kinnitatakse korgi- või kummitükike ujuki ülesliikumise peatamiseks teatud kohas.

Saateõngitsemiseks osutub vajalikuks kerge ning samal ajal küllaldaselt suure kandejõuga ujuk, sest vahel tuleb püüda raskete õngetinadega ja pealegi veel kaunis suure sügavuse ning kiire vooluga kohtades. Saateõngitsemiseks võib kasutada värtnakujulisi korkujukeid sulgtikukesega, 12 kuni 20 sm pikkusi mustast paplist ujukeid, kõrkjast ujukeid pikkusega 7 kuni 15 sm, olenevalt kõrkja jämedusest, ja viiest kuni seitsmest kokkuseotud sulerootsust koosnevaid sulgujukeid. Saateõngitsemise jaoks peetakse parimateks kaislast (järvekõrkjast) valmistatud ujukeid, mis on kaetud tselluloidlakiga ja varustatud sulgvarrekesega (-tikukesega). Neil juhtudel aga, kui tuleb püüda hariliku bambus- või kadakaridvaga, millel puudub rull ja mis on varustatud küllaldaselt vastupidava siidist või hobusejõhvist õngenööriga, võib edukalt tarvitada ka mustast paplist, korrapärase värtna kujulist ujukit.

Püügi puhul sildadelt, lotjadelt või sadamakai etteulatuvailt osadelt, kus õngesöödal lastakse kaugele pärivoolu alla ujuda, kasutatakse korkujukeid kui lainetaval jõepinnal paremini nähtavaid.

Ujuki valik saateõngitsemiseks sõltub mitmes suhtes õngeridva tüübist, tema paindlikkusest ja pikkusest, samuti püügi teostamise tingimustest: jõe sügavusest, voolu kiirusest jne.

Püügi korral kerge kokkuliimitud bambusest õngeridvaga on igal juhul parem kasutada kõige kergemaid kaisel- või sulgujukeid, sest suurema kaaluga ujukite puhul on raske kala haakimist (otsalõõmist) sooritada, ja ka

säärane õngeritv ise võib, suure pinge tõttu peenikeses ladvaosas, üle tema kandejõu käiva raskuse all mõraneda või isegi murduda.

Püügiks seisuvetes kõlbavad mistahes tüüpi ning igasuguse suurusega ujukid. Ahvenaõnged varustatakse keskmise suurusega, korgist või mustast paplist ujukiga, latika-, linaski- ja kogreõngede jaoks võetakse aga kõige sagedamini sulg- või kaisel-ujukid. Kalade püügiks, kes võtavad sööta põhjast, kasutatakse nn. «isevajuvaid» ujukeid, s. o. ujukeid, millede alaossa on paigutatud tina. Ujuki kaela või tikukese ümber mähitakse kitsas lindike seatina, kinnitades ta ujuki külge niidi või õige peenikese vasktraadiga. Vette lastud ujuk võtab otsekohe vertikaalse asendi, vajudes vette umbes kolmveerandi ulatuses oma pikkusest, ja seda sõltumatult jõhvjätku külge kinnitatavatest haavliterakestest.

Neil juhtudel, kus õngesööta tuleb kaldast visata, kasutatakse erilise ehitusega, nn. «libisevaid» ujukeid. Ujuki tikukese kummagi otsa külge kinnitatakse kaks traatrõngakest selliste avakestega, et õngenöör nendest parajalt läbi mahuks. Ujuki kinnipidamiseks ettenähtud kohas kinnitatakse õngenööri külge väike kummitükike, mis aga rõngastest vabalt peab läbi jooksma, juhul kui püütakse rulliga varustatud ridvaga.

Sööda vetteviskamine libiseva ujukiga toimub järgmiselt: õngenöörile aetud ujukil lastakse libiseda õngetinale ning, olles käega selle hoovõtuks kiikuma pannud, heidetakse ühes õngesöödaga vette ettenähtud kohta. Õngesööt vajub ühes õngetinaga põhja ja tõmbab enesega kaasa õngenööri, mille allajooksu aga peatab ujuki juures kummitükike.

Kõigi püügiviiside puhul peab ujuk vees seisma vertikaalselt sel juhul, kui õngesööt ühes konksuga ei lama mitte põhjas, vaid ripub vees. Püügi eel tuleb ujuk välja reguleerida ning õngetinade arvu õngenööri jõhvjätkul

suurendada või vähendada. Ujuk ulatub veest välja 1—1,5 sm võrra, mõnikord aga rohkemgi, kui püük toimub tuulise ilmaga.

Õngetinad.

Õngetina kiirendab söödaga varustatud konksu vettevajumist, hoiab ujukit vees tema kolmveerandpikkuses ning peab õngesööta paigal püügi korral põhjaõngega või kiire vooluga kohas.

Püügiks ujuk-õngedega ja õngitsemiseks põhjast kasutatakse mitmesuguseid õngetinasid: $^2/_3$ läbimõõdu ulatu-

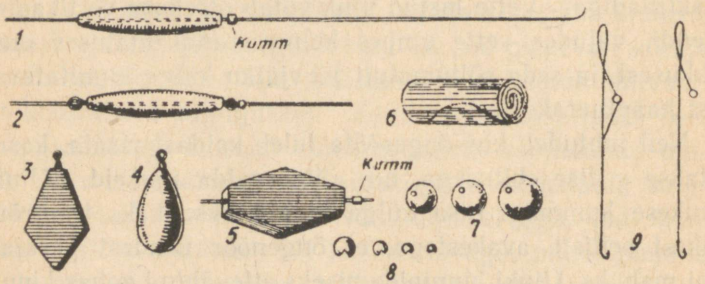

Joonis 4. **Õngetinad:** 1 — tinaoliiv; 2 — kõrvakestega tinaoliiv; 3 ja 4 — külgeseotavad ripatstinad; 5 — lame (seest õõnes) õngetina; 6 — seatinast lindike; 7 — kartetškuulid; 8 — haavliterad; 9 — õngetina kinnitamine jõhvjätku külge (ripatsina).

ses lõhestatud seatinast haavlikesi, mis litsutakse kokku jõhvjätkul; seatinast lindikest, mida mähitakse vajalikul hulgal jõhvjätkule või õngenöörile; väikesi õngetinasid, mis keritakse õngenöörile; «libisevaid» õngetinasid; mitmesuguse kujuga ja kuni 100 g raskusega liikumatuid ehk õngenööri külge haagitavaid või seotavaid õngetinasid jt.

Püük ujukiga nõuab väikesi õngetinasid, tavaliselt mõnda keskmise suurusega haavlikest, mis kinnitatakse kunstjõhvist jätku külge või otse õngenöörile. Ujuk-õnge

puhul, mida kasutatakse väikeste ja keskmiste kalade püügiks, kinnitatakse esimene haavliterake mitte lähemale kui 15 sm kaugusele õngekonksust, kuna teine ja kolmas haavlike kinnitatakse esimesest ülespoole, 4 sm kaugusele teine-teisest. Jõhvjätku külge kinnitatavate haavliterakeste arv sõltub püügikoha sügavusest, voolu tugevusest ja ujuki kandejõust. Õngitsemisel seisuvetes kuni 2 m sügavuses võetakse tavaliselt üks-kaks keskmise suurusega haavlitera; sügavamais kohtades tuleb raskust suurendada kolme kuni nelja või veelgi rohkem haavlikese võrra. Haavliterakesi võib asendada 0,5 sm laiuse seatinast lindikesega. Seatinast lindike, mille võib valmis taguda mistahes tinaplommist, on hõlpsamini käsitsetav kui haavliterakesed: niisugust lindikest võib igal ajal õngenööri ümber mähkida või nööri küljest ära võtta.

Haavliterakesed ja seatinast lindike pigistatakse jõhvjätku küljes kokku ettevaatlikult. Haavlikese lõhendi vahele paigutatakse jõhvjätk ning vajutatakse kokku lapiktangide või lihtsalt hammastega. Nõrgalt kokkulitsutud haavliterake või lindike libiseb püügi ajal alla konksu juurde; sealt tuleb ta oma kohale tagasi nihutada ja juba kõvemini kokku pigistada. Kuid liiga tugevasti kokkupressitud haavlitera vajutab kunstjõhvi laiaks, mistõttu viimane kaotab oma vastupidavuse.

Haavliterakest võib jõhvjätku külge kinnitada ka teistsugusel viisil. Aasakese sõlmimisel kunstjõhvil jäetakse selle ots 4—5 sm pikkuses vabaks. Jäetud otsakese külge kinnitatakse haavlitera või lindike, misjärel see jõhviots kunstjõhvi külge seotakse.

Mõned kalamehed kinnitavad haavliterakesed ainult kunstjõhvi otsakese külge, ühendamata seda jõhvjätkuga.

Püük sügavates kiirevoolulistes kohtades nõuab mõnikord raskemat õngetina. Säärastel puhkudel asendatakse haavlid seest õõnsa libiseva õngetinaga ehk nn. tinaoliiviga, mis aetakse õngenöörile ja mille allaliikumine pea-

tatakse õngenööri ja jõhvjätku ühendava sõlmega. Tinaoliivi asemel võib õngenööri ja jõhvjätku vahele paigutada väikese pöörla (karabiini), kaalu täienduseks juurdelisatavaid haavlikesi aga kinnitada jõhvjätkule niisugusel hulgal, mis on vajalik ujuki paraja veesistumise saavutamiseks.

Püügiks kiirevoolulistes jõgedes põhjaõngedega leiavad kasutamist mitmesuguse suurusega ümmargused ja lamedad, läbipuuritud auguga, libisevad õngetinad. Nende allavajumist (libisemist) konksu juurde takistatakse korgi- või kummitükikesega. Samuti kasutatakse ka ripats-õngetinasid, mis seotakse õngenööri külge 4—8 sm pikkuse eri nöörijupiga.

Jõhvjätkud ja vahejõhvid.

Jõhvjätk on tähtis ujuk-õnge osa. Jõhvjätku üks ots ühendatakse õngenööriga, kuna jätku teise otsa külge seotakse õngekonks. Jõhvjätk peab olema läbipaistev. Mida peenem ning vees vähem-märgatav jõhvjätk on, seda julgemini ning kindlamalt kala õngesööta võtab.

Vahejõhvi kasutatakse peamiselt püügi puhul piitsõngega, kus õngesöödaks on mitmesugused loomulikud ja ja kunstlikult valmistatud õhuputukad.

Püügiks pealisõngedega (ujuk-õngedega) vajalikud jõhvjätkud tehakse kunstjõhvist või kõige paremast hobusejõhvist, mille vastupidavuseks rebimisele on 400—500 g.

Jõhvjätkude pikkus on 35—50 sm, vahejõhvide pikkus aga 1,5—2 m.

On üldreegliks, et vahejõhv peab olema peenem ning mõnevõrra nõrgem õngenöörist ja jõhvjätk omakorda nõrgem vahejõhvist. Õngekonksu kinnijäämise korral katkeb jõhvjätk kui nõrgem, õngenöör jääb aga terveks.

Jõhvjätkud värvitakse mõnikord siniseks, roheliseks või oliivroheliseks.

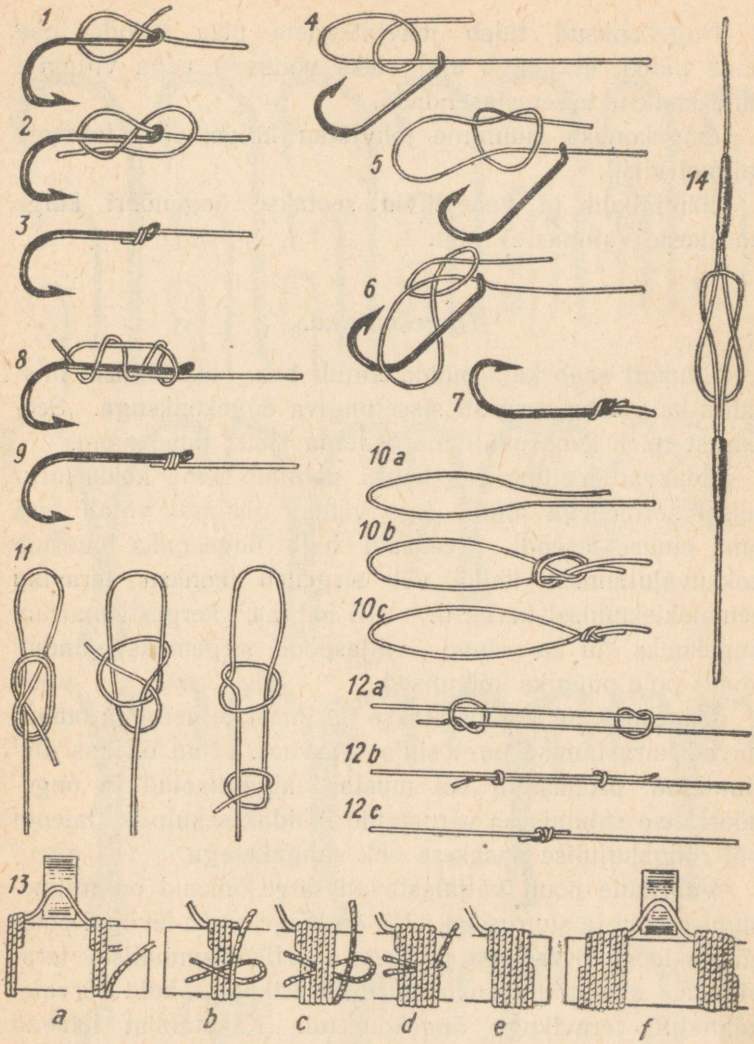

Joonis 5. **Õngekonksude otsasidumine:** 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 — rõngakujulise aasaga (sangaga) õngekonksude sidumine; 8 ja 9 — labidakujulise varrelaiendiga õngekonksude sidumine; 10 a, b, c — aas (silmus) kunstjõhvide ja õngenööride sidumiseks; 11 — sõlm õngetina sidumiseks õngenööri külge; 12 a, b, c — kahe kunstjõhvi ühendamine (sõlmimine); 13 — rõngaste mähkimine õngeridvale; 14 — vahejõhvi ühendamine (silmuste abil) kunstjõhviga.

Õngekonksud tuleb jõhvjätkudele otsa siduda juba enne püüki, et püügi ajal oleks võimalik aega viitmata ühte konksu teisega asendada.

Õngekonksu sidumine jõhvjätku külge võib toimuda mitmel viisil.

Jõhvjätkud ja vahejõhvid seotakse õngenööri külge aasakeste (silmuste) abil.

Õngekonksud.

Edukalt saab kala püüda ainult hea, otsalöömisel mistahes kala suhu kergesti sissetungiva õngekonksuga. Seepärast tuleb konksuvalikule osutada tõsist tähelepanu.

Heakvaliteediline õngekonks paindub tema kokkusurumisel sõrmedega ainult õige vähe, misjärel võtab taas oma endise asendi. Seevastu halb õngekonks murdub kokkuvajutamisel katki või sirgeneb konksu teraviku eemalekiskumisel kergesti. Nii habras, kergesti murduv õngekonks kui ka pehme, väljaspoole sirgemaks painduv konks pole püügiks kõlvulised.

Õngekonksud valmistatakse parimast terasest ja omandavad karastamise järel sinise värvuse. Nad on kas ületinutatud, pronksitud või musta lakiga kaetud ja õngenööri otsa sidumiseks varustatud labidakesekujulise laiendi või rõngakujulise aasakese ehk sangakesega.

Vabrikute poolt väljalastavad õngekonksud on mitmesuguse kuju ja suurusega. Nii on kõige enam levinud poolsõõrja loogakõverikuga ja sirge (vertikaalsuunalise) teravikuga, samuti niisamasuguse kõverikuga, kuid kõrvalekäänatud teravikuga õngekonksud. Kasutamist leiavad veel järsu (nurgelise) loogakõverikuga ja sirge teravikuga, ümmarguse kõverikuga jne. õngekonksud.

Parimateks peetakse ümmarguse loogakõveriku ja sirge teravikuga pronksitud õngekonkse. Külgsuunas väljaulatuva teravikuga õngekonkse võib vajaduse korral lapik-

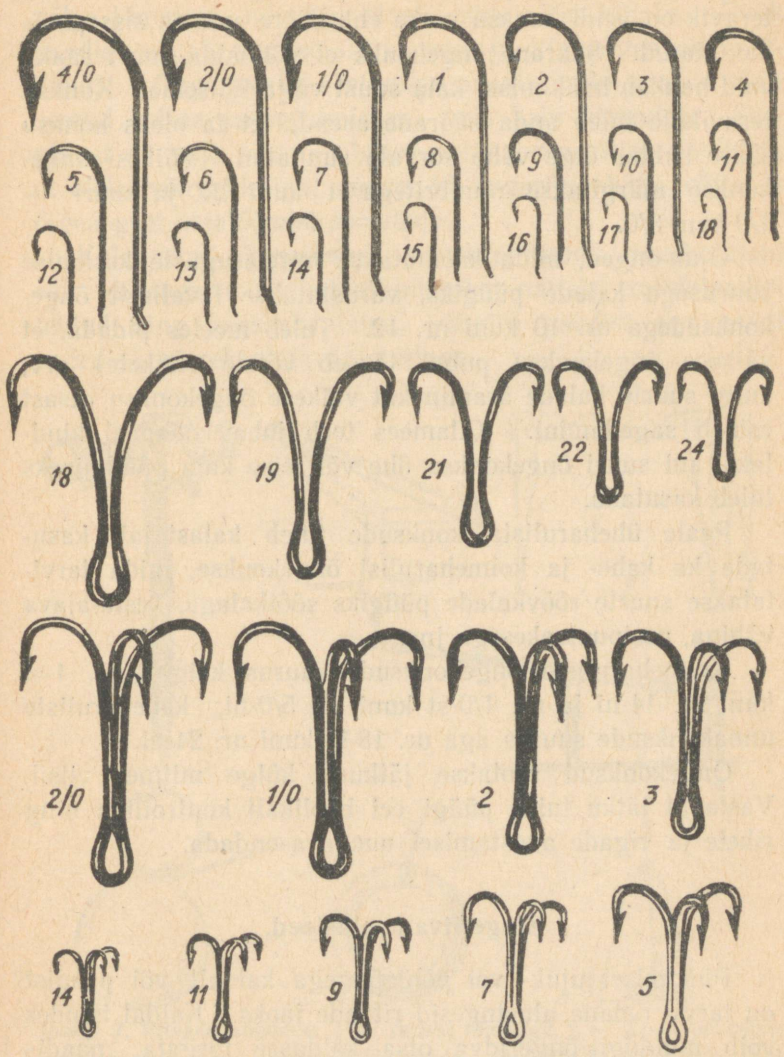

Joonis 6. **Õngekonksud** (loomulikus suuruses): ülal — poolsõõrja loogakõverikuga ja kõrvale käänatud teravikuga õngekonksud; all — kahe- ja kolmeharulised konksud.

tangidega sirgeks painutada. On õngekonkse, millede teravik on veidi konksu varre ehk sääre suunas sissepoole painutatud. Säärane õngekonks ei võimalda suurt saaki, vaid hakkab haakimisel kala suust välja libisema. Konksu teravikule tuleb anda säärane asend, et ta oleks konksu sääre suhtes õige vähe kõrvale suunatud. Väikesi õngekonkse märgitakse numbritega 1 kuni 20 ja suuri — 1/0 kuni 3/0.

Ujuk-õnged, mida kasutatakse mitmesuguste keskmise suurusega kalade püügiks, varustatakse tavaliselt õngekonksudega nr. 10 kuni nr. 12. Tuleb meeles pidada, et väikese õngekonksu puhul tõuseb võtete (näkete) arv, kuigi suurte kalade äraminekut väikese õngekonksu otsast esineb sagedamini. Kalamees teeb juba kohapeal kindlaks, kui suuri õngekonkse ühe või teise kala püüdmiseks tuleb kasutada.

Peale üheharuliste konksude tuleb kalastajail kasutada ka kahe- ja kolmeharulisi õngekonkse, mida tarvitatakse suurte röövkalade püügiks söötkalaga, kesta-ajava vähiga, ussipuntrakesega jne.

Kolmeharuliste õngekonksude suurus kõigub nr. 1-st kuni nr. 14-ni ja nr. 1/0-st kuni nr. 5/0-ni, kaheharuliste unnakonksude suurus aga nr. 18-st kuni nr. 24-ni.

Õngekonksud seotakse jätkude külge mitmel viisil. Vastavat jätku tuleb püügi eel hoolikalt kontrollida ning rikete ja vigade avastamisel uuega asendada.

Õngeritvade alustoed.

Püüdmisel ujuk- või põhjaõngega kaldalt või paadist on tarvis omada alustugesid ritvade jaoks. Kaldal istudes võib muidugi õngeridva otsa kaldasse torgata, paadis istudes aga ridva paadiservale asetada. See poleks aga õige. Esiteks, õngeridva torkamine maa sisse rikub ritva, teiseks — kala kiire haakimise vajaduse korral ei õnnestu

püüdjal pahatihti õngeritva maa seest parajal momendil välja tõmmata, mistõttu otsalöömine jääb hiljaks. Püük paadist nõuab õngitsejalt vaikust ja liigutustes ettevaatlikkust. Õngeritvade asetamine paadiservale aga on alati seotud kolina ja kopsimisega, miš kalu hirmutab. Seepärast on vaja omada alatist, sobiva suurusega alustuge, et oleks võimalik igal momendil õngeritva kätte võtta ja õigeaegset otsalöömist sooritada.

Kalamehed kasutavad mitmesuguseid ridvahoidjaid ehk alustugesid — kaldalt-püügiks näiteks raudplaadist tehtud ning kaasaskantavat, püügiks paadist aga paadi poordisse sissekeeratavat alustuge.

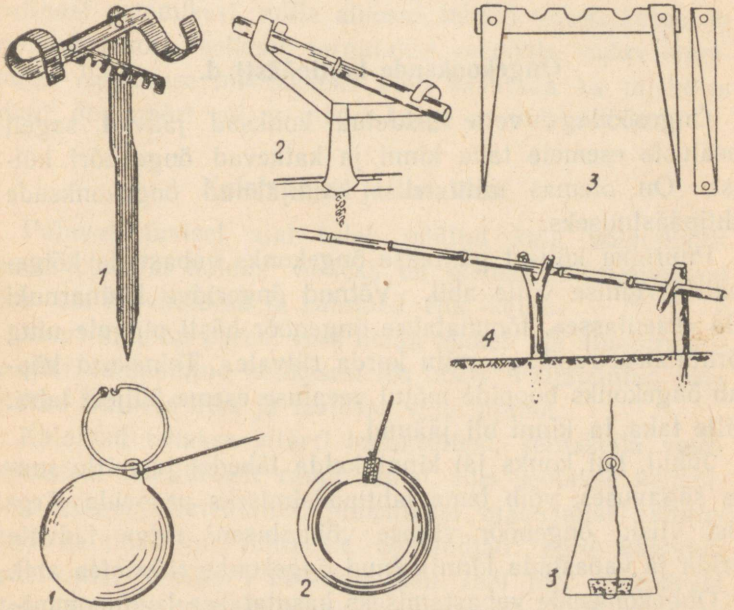

Joonis 7. **Ritvade alustoed:** 1 — rauast alustugi; 2 — paadi poordisse sissekeeratav alustugi; 3 — kokkupandav alustugi; 4 — alustugi kahe puuhargi näol.

Konksude lahtipäästjad: 1 — kerakujuline ja 2 — rõngakujuline lahtipäästja; 3 — põhjalood.

Võib teha ka kolmest osast kokkukäiva puust alustoe, kusjuures kaks külgmist osa on maasse torkamiseks terava otsaga, kuna kolmas on põikpuuks. Puuosad ühendatakse vintide ja naelte abil. 30—40 sm kaugusel alustoest torgatakse mulda okshaagiga kepike. Selle haagi alla asetataksegi alustoele pandud õngeridva tüvi.

Lõpuks võib ka püügikohal välja lõigata hargikujulise otsaga kepikese ja selle kalda lähedasse maasse torgata; teine, allapoole suunatud haruga kepike torgatakse õngeridva ülalhoidmiseks maasse tagapool esimest hark-kepikest.

Parem on muidugi kasutada ühest kohast teise hõlpsasti edasikantavat alustuge.

Õngekonksude lahtipäästjad.

Õngesöödaga vette heidetud konksud jäävad sageli veealuste esemete taha kinni ja katkevad õngenööri küljest. On olemas mitu viisi kinnijäänud õngekonksude lahtipäästmiseks.

Puuroika küljest püütakse õngekonks vabastada kõigepealt järgmise võtte abil. Võtnud õngeridva küünarnuki alla «kaenlasse», tõmmatakse õngenöör hästi pingule ning põrutatakse rusikaga mitu korda ridvale. Teinekord hüppab õngekonks hoopide mõjul veealuse eseme küljest lahti, mille taha ta kinni oli jäänud.

Juhul, kui konks jäi kinni kalda lähedal ja mitte suures sügavuses, võib tema lahtipäästmiseks proovida järgmist viisi: õngenöör viimse võimaluseni ridva ladvale kerida ja vabastada kinnijäänud õngekonks ridvaotsa abil.

Õngekonksude vabastamiseks kasutatakse kaalupommi-, kera- või rõngakujulisi lahtipäästjaid, mis seotakse kuni 12 m pikkuse vastupidava nööri otsa. Rõngakujuline lahtipäästja valatakse tavaliselt seatinast, kuid selleks võib olla ka mõni sobiva suurusega raudrõngas. Rõngas

seotakse nööri külge ning libistatakse mööda õngeritva ja õngenööri alla konksu juurde, kus ta oma raskusega õngekonksu veealuse eseme küljest lahti lööb.

Kerakujuline, 100—150 g raskune õngekonksude-vabastaja on varustatud lahtikäiva traatrõngaga, millest jooksebki läbi õngenöör. Tõmmates lahtipäästjat ülespoole ja lastes tal tagasi alla vajuda, saabki õngekonksu puuroika või rohu küjest vabastada.

Põhjalood.

Põhjalood on vajalik vee sügavuse mõõtmiseks õngitsemisel paadist. Sügavuse kindlaksmääramiseks kasutatakse seatinast pommikest, mille alaossa tehtud sisselõikesse on kinnitatud kork, sellesse torgatakse veepõhja lastav õngekonks. Sügavuse mõõtmiseks võib kasutada ka mistahes muud, õngenööri või eri nööri külge seotud raskust.

Kalahoidlad ja kalalõad.

Palaval suvisel ajal tuleb püütud kala võimalikult kauem elusana hoida. Selleks on olemas mitmesugused võrk- või korvhoidlad ja kalalõad ehk -ketid.

Suurt kala on parem vees hoida nikkel- või alumiiniumtraadist valmistatud ketikesest lõa otsas. Väljapüütud kala aetakse ketikese otsa ja lastakse vette ujuma.

Kalalõad tehakse kitarri basskeeltest, seinakella vaskketikestest või lihtsalt raudtraadist, mis seotakse kanepinööri külge. Omatehtud, juhuslikust materjalist valmistatud kalalõad on tihtipeale ebakindlad: kord käändub traat katki, teinekord hõõrdub nöör läbi jne. Seepärast tuleb kalalõõgade jaoks võtta vastupidav materjal.

Väikeste kalade säilitamiseks kasutatakse võrkpandureid ja vitstest punutud korve. Võrkpandurites püsib kala kaua elusana, kui need sügavamale vette lasta ja katta pealt okstega päikesekiirte eest. Kuid neis pandurites pole

soovitav kala ühest kohast teise kanda. Veest väljavõetud kala sureb kiiresti.

Palju sobivamad on nii kala elushoidmiseks kui ka iga liiki kalastamistarbeesemete ühest kohast teise toimetamiseks pajuvitstest, kõrkjast, juurtest jms. materjalist

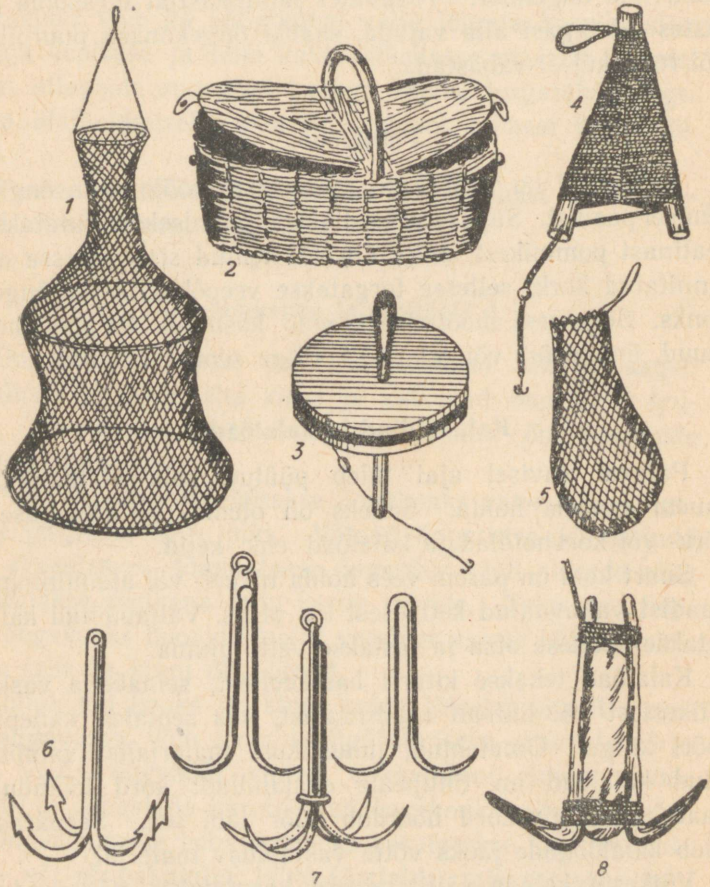

Joonis 8. **Kala hoidmisnõud, unnad ja ankrud:** 1 — võrgust hoiunõu; 2 — vitstest punutud kalakorv; 3 — ujuv ketas-und; 4 — hark-und; 5 — võrgust söödakott; 6 — ankur-tragi; 7 — lahtivõetav ankur; 8 — kivist ankur.

punutud korvikesed. Säärased korvikesed on head liikuvaks kalapüügiks. Nad on mitmesuguse suurusega, tehtud kergest materjalist ja kohandatud üle õla seljal kandmiseks.

Headeks kalapanduriteks on tavalised pajuvitstest korvid. Korvike tuleb varustada kahe vineerkaanekesega, mis on hingede abil ühendatud sanga all asetseva põikliistuga. Vastupidavuse suurendamiseks ja ka korvi ilusamaks muutmiseks võib kogu korvi katta pealt õlivärviga ja varustada rihmadega. Hoolikal kasutamisel teenib säärane korv kalastajat mitu aastat.

Püütud ja vette asetatud hoidlas või lõa otsas surnud kala tuleb otsekohe veest välja võtta, kuivaks hõõruda ning panna kaldal seisvasse korvi, kattes selle päikese kiirte eest varjamiseks rohu või okstega.

Surnud kala võib mähkida ka ajalehepaberisse ja matta kaldaliivasse, kus ta püügi lõpuni paremini säilib.

Söödakotid ja -paigaldajad.

Paljud jõe- ja järvekalad võtavad paremini õnge, kui nad kas pikema või lühema aja jooksul on enne püüki teatud kohas sisse söödetud.

Kalade juurdemeelitamiseks (peibutamiseks) valmistatud sööda põhjalaskmiseks kasutatakse kõige sagedamini tihedasilmalisest võrgust söödakotte — väikesi, kuni 30 sm pikkusi võrkkotikesi.

Juhul, kui viskesööt tuleb lasta veepõhja õige lähedal paadist, kasutatakse lahtikäiva põhjaga söödapaigaldajaid koonusekujulise tsinkpangekese näol. Söödapaigaldaja põhi on ühendatud pangekesega liigendite abil ja seotud nööri külge, mida käes hoitakse. Pärast seda, kui söödapaigaldaja on põhja vajunud, lõdvendatakse nööri ja võetakse söödapaigaldaja välja. Põhjakaas avaneb, viskesööt aga jääb veepõhja.

Söötkala-hoidla.

Eluskalade hoidmiseks ja ühest kohast teise kandmiseks kasutatav söötkala-hoidla koosneb kahest tsinkpangekesest, milledest üks käib teise sisse. Võrkjas pangeke on elusate söötkalade vettepaigutamiseks püügikoha läheduses, suurem pangeke aga söötkalade ühest kohast teise viimiseks või vedamiseks. Söötkalu võib elusana hoida ka kasetohust torbikutes või tohtkarbikestes. Nad on kerged ja vesi neis ei lähe palaval ajal nii ruttu soojaks kui tsinkpangekestes.

Ujuvad ketas-unnad.

Ketas-undi võib iga kalamees endale ise valmistada. Vastavad kettad nikerdatakse välja korgist või mõnest kergest puust, näiteks pärnast, lepast jne. kuni 2 sm paksused ja — 15 sm läbimõõduga. Ketta keskpaigast puuritakse läbi auk, millesse pistetakse tugevasti seesistuv sõrmejämedune ja 15 sm pikkune pulgake. Kettaserva sisse tehakse soon-õnarus nööri pealekerimiseks.

Ketta üks külg värvitakse valgeks, teine aga punaseks. Nööri ots seotakse umbsõlmega soone ümber, misjärel kinnitatakse kahe silmusaasaga pulgakese peenikese otsa külge. Pärast seda keritakse nöör soonele, kuna nööri ots pannakse pulgakese alumisse otsa tehtud lõhendi vahele. Nöörile aetakse õngetina — kartetškuul või tinaoliiv. Nööri otsa külge seotakse metalltraadist jätk õngekonksuga. Haaranud söötkala, tõmbab röövkala ketta kummuli, kisub unnanööri pulgakese lõhendist välja ja kerib nööri ülejäänud osa lahti; sööta ujumise pealt sisse neelates.

Rattakujuliste ketas-undade asemel võib puust välja lõigata nelja- või kaheksakandilised lauakesed ilma külgmise soon-õnaruseta, samasuguse pulgakesega laua kesk-

paika puuritud augus. Unnanöör seotakse pulga külge ja keritakse sellele, nööri ots pigistatakse lõhendisse. Kala tõmbe (võtte) tulemusena jookseb unnanöör pulgalt maha ja pöörab unnalauakese kummuli.

Hark-unnad.

Unnahargid lõigatakse välja mõnest kaheharulisest puuoksast. Mõlemad harud valitakse võimalikult ühejämedused. Unnaharkide pikkuseks on 12—15 sm. Kummagi haru ots lõhestatakse unnanööri sisseasetamiseks.

Unnaharki võib välja lõigata ka lauast või vineerist.

Unnaharkidele keritakse kuni 1 mm jämedune ning 6 kuni 10 m pikkune, oliivroheliseks või halliks värvitud kanepinöör (parem — korrutatud nöör). Jätkuks võetakse terastraat, mille külge on kinnitatud ühe- või kaheharuline õngekonks või haakeseadeldis.

Unnahark seotakse pika ning küllaldaselt tugeva õngeridva või vee kohal allarippuva paju, lepa või mõne muu puu oksa külge. Mõnikord pannakse unnad välja kõrkjatesse või roostikku kaugel kaldast. Siis kasutatakse õngeridva asemel kohapeal maharaiutud teibakesi, mis lüüakse järve või tiigi põhja.

Taliunnad.

Järvedes ja tiikides, kus on tublisti haugi, koha, ahvenat ja lutsu, on hea püüda põhja- ja rippundadega. Kasutatakse neidsamu harkundasid, millega suvel püütakse haugi ja teisi röövkalu. Hargid tehakse altjää-püügiks kergemad ja mõõdult väiksemad. Nad varustatakse kanepnööriga ja traatjätku külge kinnitatud ühe-, kahe- või kolmeharulise konksuga. Ülespoole traatjätku pannakse nihutatav või liikumatu tina, mis oma raskusega peab hargi vee alla viima. Hark seotakse jääaugule risti asetatud kepi külge.

Pärast nööritagavara hargile kerimist tõmmatakse nöör ühte hargiharusse lõigatud lõhendi vahele seevõrra nõrgalt, et röövkala sööda haaramisel selle vabalt lahti tõmbab.

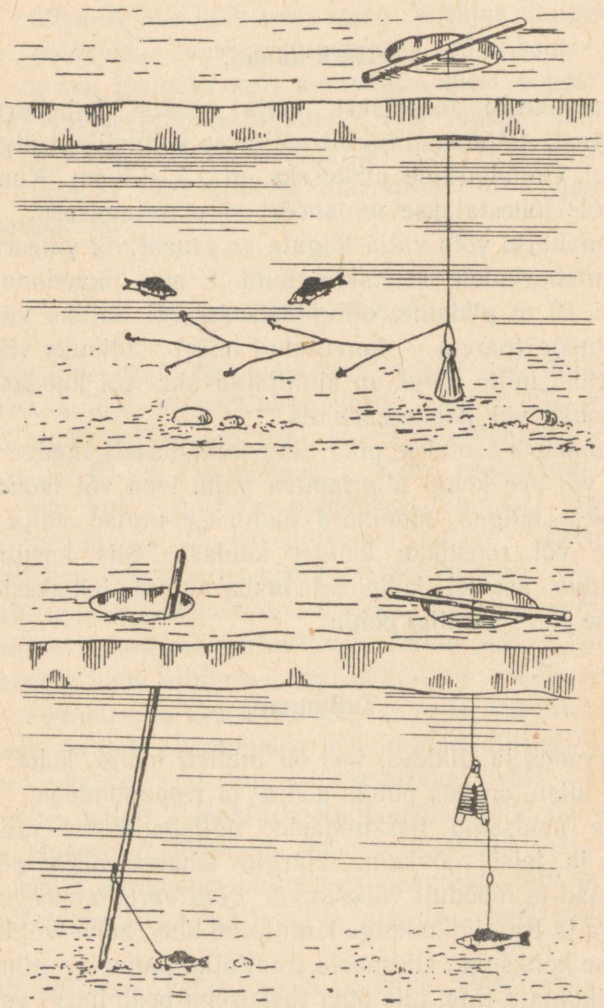

Joonis 9. **Talikrund (jääõng), taliunnad.**

Kalalõksud.

Kalamehed on kalapüügiks hulgaliselt mitmesuguseid seadeldisi välja mõelnud. Kalapüüdjail esineb mehaanilisi lõksseadeldisi, mis enamasti koosnevad terasvedrudest ning kalade «võtmise» puhul töötavad automaatselt. Samuti on kasutusel mitmesuguseid muid lõksusid, mis aruka kasutamise korral annavad häid röövkalasaake.

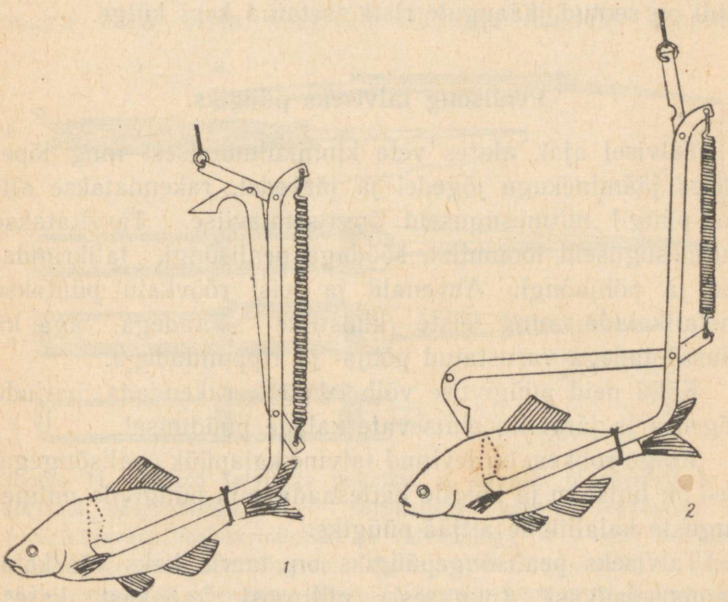

Joonis 10. **Havilõks:** 1 — püügiks üles seatud; 2 — pärast röövkala haaret. (Kaks korda vähendatud.)

Lõksudega püütakse peamiselt hauge ja kohasid. Lõksud seatakse üles tavaliselt kahel viisil. Alumise haagi ots aetakse söötkalale peapoolsest otsast naha alla nii, et haagi asend jääb piki selgroogu, ülemine haak aga kinnitatakse sidetapiga õnara taha. Haug, haarates kalakest peast, tõmbab sidetapi õnara tagant lahti, ning ülemine haak lööb vedru jõul röövkala peasse. Püütav kala on

tugevasti lõksus, sest kaks haaki, nii ülemine kui ka alumine on tunginud talle pähe. Selle ülesseadmise viisi puhul sureb söötkala kiiresti, see ei ärata aga havi kahtlust, sest kalake jääb lõksule püstiasendisse, nagu elusana. Teise viisi puhul asetatakse kalake külgepidi vastu alumist haaki ning seotakse niidiga kinni. Nii asetatult elab söötkala kauem.

Lõks kinnitatakse tugeva nööri külge, mis ülemist otsa pidi on seotud jääaugule risti asetatud kepi külge.

Pealisõng talviseks püügiks.

Talvisel ajal, alates vete kinnikülmumisest ning lõpetades jääminekuga jõgedel ja järvedel, rakendatakse altjää-püügil mitmesuguseid õngitsemisviise. Tarvitatakse mitmesuguseid loomuliku söödaga pealisõngi, talikrundasid ja põhjaõngi. Ahvenaid ja teisi röövkalu püütakse metallkalade ning teiste kunstlike söötadega, aga ka elussöötadega varustatud põhja- ja rippundadega.

Kõiki neid püügiviise võib edukalt rakendada paljude jõgedes ja järvedes elutsevate kalade püüdmisel.

Kõige rohkem on levinud talvine kalapüük pealisõngega. See on lihtsaim ja kõigile kättesaadavaim püügiviis mitmesuguste kalaliikide altjää-püügiks.

Talviseks pealisõngepüügiks on tarvis kaks või kolm bambuseladvast, (punasest) pilliroost, kadakast, kasest või mõnest teisest puust lõigatud ritva.

Õngelati pikkus on 35 kuni 50 sentimeetrit. Et ritva mugavamalt peos hoida, mähitakse ta tüveosa nööri või isoleerpaelaga jämedamaks. Ridva tüve võib pista pilliroouputkesse või ümbertringi katta ta kõrkjaga, seda nööriga mitmest kohast kinni sidudes. Alati kinnitatakse ridva külge haagikesed, millele keritakse õngenööri pikendus. Ridva ladva külge mähitakse õngenööri kinnitamiseks jämedamast soolest või traadist silmus.

Ridvale võib teha jätkuna äratõmmatava puust voolitud käepideme. Mõned kalamehed teevad kokkupandavad ridvad, et oleks võimalik neid taskus kanda. Voolitud käepidemel puuritakse südamik välja ning pistetakse sinna ridva pitsi tüvi. Kokkupandava ridva võib teha 2—2,5 sentimeetri jämedusest ja 18—20 sentimeetri pikkusest bambusroo tükist ning 17 sentimeetri pikkusest bambuspitsist. Veelgi parem on, kui see pits bambusroo seinast noaga välja vesta ning klaasikilluga siledaks kaapida.

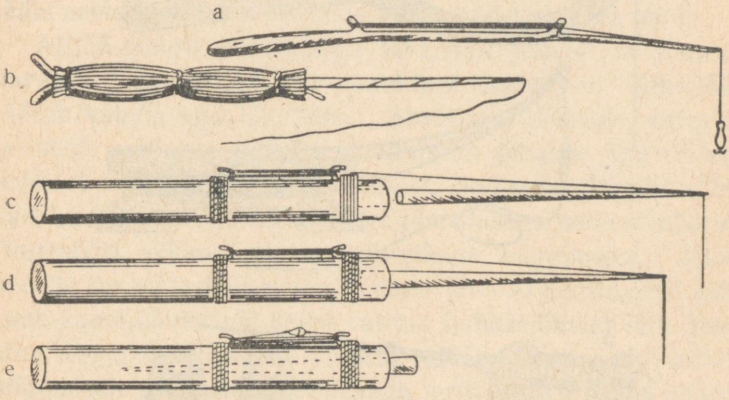

Joonis 11. **Ridvad talviseks püügiks:** a — puu oksakesest; b — kõrkjast käepidemega; c — torukujuline käepide traathasplitega (nööritagavara pealekerimiseks) ja ridvapitsiga; d — pits on pistetud käepidemesse ning õng on püügiks valmis; e — pits on pärast püüki paigutatud käepideme õõnde, õngenöör koos ujuki ja konksuga on keritud hasplikestele.

Tüveotsast ei tohi see pits jämedam olla kui 5—7 millimeetrit. Käepidemeks mõeldud bambusrootükile puuritakse jätkussę 5—7 millimeetrilise läbimõõduga auk ja, kui püüdma hakatakse, pigistatakse sellesse auku pitsi tüvi. Püügi lõppedes tõmmatakse pits käepidemest välja, võetakse õngenöör küljest lahti ning lükatakse pits peent otsa pidi käepideme õõnde. Sel kombel lüheneb ridva pik-

kus 18—20 sentimeetrile ning teda on võimalik taskusse pista. Bambusroost käepidet võib asendada mõnesuguse metalltoruga, mis pealt on mähitud paela või nööriga, et ei oleks külm teda peos hoida.

Vajaduse korral võib püügikohal ridva välja lõigata mõne puu peenest oksast.

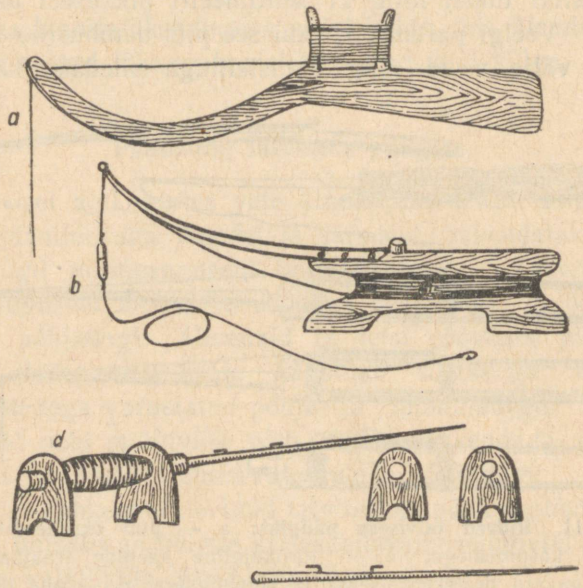

Joonis 12. **Pukid:** a — Põhja-aladel kasutatav; b — Volga-äärne; d — kokkupandav Leningradi mudel. Laudjalakesed võetakse küljest ära ning pukk muutub lihtsaks ridvaks.

Juhul, kui on tarvis püügi ajal õng jääle asetada, asendatakse harilik ritv nõndanimetatud klopi ehk pukiga. Pukid valmistatakse kuni 15 sentimeetri pikkusest puutükist, kinga- või pingikesetaolise pidemega, et oleks mugavam neid kätte võtta. Ridvapits (puuvits, vaalakius või sarvplaadike) lüüakse naeltega klopi külge kinni või torgatakse ta selleks puuritud auku või siis traadist oba-

dustesse, et oleks võimalik teda pärast püüki küljest ära võtta ja eraldi paigutada.

Mõned kalamehed kinnitavad pukile õngenööri pikenduse tarvis rullid, pukid ise aga töödeldakse peenemalt ning kaetakse värvi ja lakiga.

Kasutatakse ka kokkupandavat taliõnge, mis koosneb neljast osast: kasepuust voolitud käepidemest, kahest vineerjalakesest ning bambuspitsist haagikestega õngenööri kerimiseks ja silmusega pitsi otsal. Õnge võib kas jääle asetada või, kui tal jalad küljest võetud, käes hoida.

Altjää-püügil kasutatakse tavaliselt jõhvist ja soolest, harvemini aga siidist või puuvillast õngenööri. Jõhvnöör jäätub vähem ega lähe sassi. Ahvenate, kiiskade, särgede ja teiste väikeste kalade püüdmiseks tehakse õngenöörid kolmest kuni neljast hobusejõhvist. Selliseks püügiks sobivad ka 0,2 kuni 0,4 millimeetri jämedusega soolest nöörid. Õngenööri pikkus oleneb püügikoha sügavusest. Jõhvnöörile on otstarbekas otsa siduda 25—30 sentimeetri pikkune kunstjõhvist või heast valitud hobusejõhvist jätk. Peenike läbipaistev jõhvjätk on eriti vajalik hõrnase ehk forelli püüdmisel. Ahvenate ja kiiskade, eriti aga lutsude püügil saab läbi ka ilma soolest jõhvjätkuta. Talvel on kalad vähem liikuvad ega avalda väljatõmbamisel suurt vastupanu.

Talviseks püügiks võib kasutada igasugust ujukit, ainult, et ta tundlik oleks särje, ründi (hürilase) ja teiste kalade püügil, kes armastavad sööta näkkida ega neela seda koraga alla. Kõige praktilisem aga on mustpapli koorest 5—7 sentimeetrit pikk värtnakujuline õngekork. Ta on kerge, kannatab lööke vastu jääd ning püsib kaua. Samuti võib kasutada loomulikku korki ja hanesule rootsu. Lihtsa õngekorgi võib teha pudelikorgist, läbi torgates sellest tuletiku.

Taliõnge tina tehakse kõige sagedamini haavlitest. Kahest keskmise suurusega haavlist jätkub seisvas või aeglaselt voolavas vees särje, ahvena, kiisa ja ründi püüdmi-

seks. Käredama voolu puhul tuleb haavlite arvu suurendada kolmele kuni viiele. Haavli asemel võib tarvitada ka tinalehte. Tina kinnitatakse jõhvjätkuta vähemalt 10—13 sentimeetri kaugusele õngekonksust.

Talviseks püügiks on põhjatinad kõige parem teha loodimispommikujulised ja siduda nad õngenööri külge eri nöörijupiga. Põhjatina raskuseks, olenevalt jõe sügavusest ja voolu tugevusest, on 30—50 grammi.

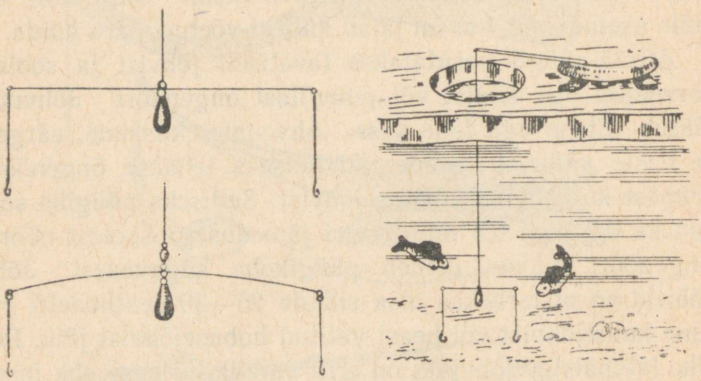

Joonis 13. **Kaksikõnged.** Kaksikõng altjää-püügiks.

Taliõngede jaoks kasutatakse väikesi õngekonkse. Eluskalaga püüdmiseks tarvitatakse konkse nr.-d 3, 2 ja 1 ning nr. 1/0. Suurt särge, latikat või ahvenat võib püüda konksudega nr. 8 kuni nr. 10. Kiisa, ründi või väiksema särje õngitsemiseks on sobivad konksud alates nr. 12 kuni nr. 16 ja isegi väiksemad. Konksu valik on tingitud peamiselt sööda liigist ja suurusest. Vihmaussi on kõige parem panna keskmise suurusega konksu otsa. Väiksemaid konkse kasutatakse leivakuulikeste, sipelgamunade ja hautatud nisuteradega püüdmisel. Püüdmine niisuguste õrnade söötadega, nagu sääsetõuk või lõhilase mari, on võimalik ainult eriliste, väga peenest traadist valmista-

tud «putukakonksude» abil, või siis kõige väiksemate konksudega — nr. 14 kuni nr. 18.

Talvisel kalapüügil ei oma olulist tähtsust konksu kuju. Võib püüda mitmesuguse paindega konksude abil, ainult, et konks oleks terava otsaga ja hästi karastatud.

Kiiskade ja väikeste ahvenate püügiks viilivad mõned kalamehed maha konksu kiskme, mis raskendab kinnipüütud kalal konksu suust välja võtta.

Kui kala (kiisk, särg, rünt) hästi võtab, on tulus püüda õngega, millel on kaks jõhvjätku. Kaksikõnge valmistatakse järgnevalt. Õngenööri külge seotakse ristvarvake, mis on tehtud mitmest 10 sentimeetri pikkusest kokkukeerutatud harjasest. Harjastest varvakese otstesse mähitakse siidniidiga soolest aasad, kuhu kinnitatakse jõhvist või peenest «soolest» jätkude abil konksud. Harjaste asemel võib aasadega varvakese teha balalaika teraskeelest. Varvakese keskkohta seotakse, olenevalt voolu kiirusest, 5—20-grammine tinapomm. Ristvarvake ehk «kaelkoogud», nagu nimetavad teda kalamehed, ühendatakse õngenööriga kõige väiksema pöörla (karabiini) abil, mis hoiab õngenööri keerdu minemast.

Kaksikõngega püüdmisel korki harilikult ei kasutata.

Raskekrundad («jääkrundad»).

Püügiks niisugustes kohtades, kus teiste õngpüüniste kasutamine on raskendatud, kasutatakse erilisi, ridaõngede ehk öönööride taolisi («ribinööridega» varustatud) raskekrundasid (põhjaõngede — krundade eriliik, mida võib nimetada ka öökrundadeks ja mida talvise püügi puhul jääaugust nimetatakse mõnel pool «jääõngedeks», «jääkrundadeks» ja «talikrundadeks»). Need põhjaõnged jäetakse tavaliselt ööseks vette ja vaadatakse hommikul üle, kuid püütakse nendega ka päeval.

Säärase raske tinaga varustatud krunda ehitus on lihtne.

Võetakse peenike, kuid küllaldase tugevusega kanepist, puuvillast või hobusejõhvist (korrutatud) õngenöör, mis kannataks välja 4—5-kilogrammilise tõmbe. Umbes 1 m (talvel aga tavaliselt 2—2,5 m) kaugusele õngenööri otsast seotakse, olenevalt vee sügavusest ja voolu tugevusest, säärase kaaluga raskus (tinapomm), et jõevool seda edasi ei kannaks (harilikult 30 kuni 150 g raske). Õngenööri vabale otsale seotakse eraldi jätkude küljes, mis (vastavalt sellele, missugust kala püütakse) valmistatakse kas hobusejõhvist, kunstjõhvist («soolest»), puuvillast või peenikesest terastraadist, umbes 50 sm kaugusel üksteisest 3 kuni 5 erineva suurusega õngekonksu (nr. 2 — nr. 6), olenevalt õngesöödast. Nööri vaba ots seotakse teibakese või lühikese ridva külge, mis torgatakse kaldasse (talvel seotakse nöör jääaugule risti asetatud kepi külge). Õngenöör olgu raskekrunda puhul säärase pikkusega, et tinapommi ühes õngekonksudega oleks võimalik kaldast kaugemale, jõe sügavamatesse kohtadesse (vabavees) sisse visata või (talvel) jääaugust kaugemale põhja lasta.

Havide ja lutsude püügi puhul pannakse jääkrunda konksude otsa väikesed eluskalakesed — ründid, häslikud, kiisad jms. Elusa söötkala puudumisel kasutatakse röövkalade (näiteks lutsu) püügiks kalalihatükikesi, kanasooli jms. loomseid õngesöötasid.

Kahvad ja kongitsad (maandamiskonksud).

Kahv peab kalapüüdjal alati käepärast olema. Teda võib igal hetkel tarvis minna õnge otsa tulnud suure kala veest väljatõstmiseks.

Kõige sagedamini esinevad kahvad võrgu kujul, mis on tõmmatud kepiga (käepidemega) varustatud metallvõrule. Säärane kahv ei ole aga liikuva püügi puhuks täiel määral sobiv, sest seda tuleb kanda käes koos õngeritvade ja kalakorviga.

Hõlpsamini käsitsetavad on kokkukäivad (lahtivõetava käepidemega) kahvad, mis on kohandatud kaasaskandmiseks üle õla või küljel. Need on mitmesuguse kuju ja suurusega. Mõnedel kahvadel on võru metallist, teistel aga

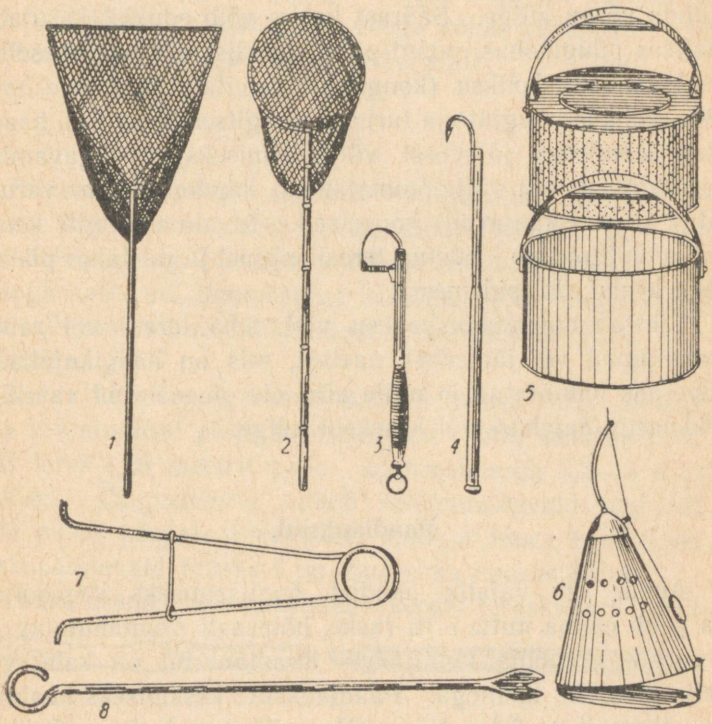

Joonis 14. 1 — harilik kahv; 2 — kokkupandav (lahtivõetav) kahv; 3 — väljatõmmatav kongits (maandamiskonks); 4 — harilik kongits; 5 — söötkala-hoidla; 6 — põhjasööda paigaldaja; 7 — kala suu lahtihoidja (suuhark); 8 — õngekonksu väljavõtja (kala suust).

puust. Kahvavõrgud kootakse linasest või puuvillasest lõngast katla- või koonusekujulistena. Liikuva püügi ajal kantakse säärast kahva rihma abil kas küljel või seljal.

Lihtsat kahva on võimalik ka endal valmistada. Metsast tuleb leida umbes 3 m pikkune kuuseoks, mis peene-

mas osas on kahe haruga. Harukeste peenikesed otsad lõigatakse ära ja kogu kuuseoks vabastatakse koorest. Pärast kogu oksa kuivamist ja silendamist tuleb hargikeste otsad nööri abil kokku tõmmata ja seejärel saadud kahvavõru siduda võrgu külge. Säärast kahva võib edukalt kasutada alatises püügikohas, püügi puhul paadist või purdekeselt.

Maandamiskonksu (kongitsat) kasutatakse suurte haugide, kohade, tõugjate ja turbade kongitsemiseks (s.t. haagi otsa löömiseks ja veest väljatõstmiseks). Mugavamini kasutatavad on väljatõmmatavad, kanderihmaga varustatud (kaasaskantavad) kongitsad. Tavaline kongits koosneb metalltorusse joodetud teraskonksust ja mistahes pikkusega kepist (käepidemest).

Lihtsat maandamiskonksu võib teha teras- või raudtraadijupist või jämedast naelast, mis on haagikujuliselt kõveraks painutatud ja mille nüri ots on mähitud vajaliku pikkusega bambus- või kasekepi külge.

Paadiankrud.

Ankur on vajalik paadist õngitsemiseks veevoolus. Ta peab olema mitte eriti raske, hõlpsasti äramahutatav ja kergesti veepõhja kinnijääv. Paadiankrud on kahe või nelja kisu ehk küünega. Paadiankrute keskmiseks kaaluks on vähemalt 2—3 kg. Väga hõlpus käsitsemiseks on kokkukäiv (lahtivõetav) neljaharuline ankur. Selle kiskmete (harude) otsad on teravad. Ankur on kergesti lahtivõetav ja korvi või seljapauna hõlpsasti äramahutatav. Ta tehakse ümmargusest rauatükist ja kaalub 2 kg.

Ankru külge seotakse vajaliku pikkuse ja küllaldase kandepidavusega nöör või peenem kõis.

Kalastades ühes kohas võib ankur valmistada lamedast või neljakandilisest kivist ja kahest hargikujulise otsaga puuoksast.

Kivi pannakse kaheharuliste okste vahele, millede otsad nööri või traadiga kõvasti kinni seotakse.

Seisva veega või nõrga vooluga kohtades võib ankru asemel kasutada nööri külge seotud, vajaliku raskusega kivi. Kõrkjates ja madalama veega kohas saab paati paigal hoida järve põhja löödud teiba abil.

Tuur.

Talvisel kalapüügil on tuur hädavajalik. Ta valmistatakse kas ümmargusest või kandilisest rauast, teritatud terasotsaga ning putkega, millesse lüüakse rihmast silmusega kase- või tammepuust käepide. Käepideme küljes olev rihmast silmus tõmmatakse jääraiumise ajaks käerandmele.

Neeva kalamehed teevad tuurale kaarja tera, pidades seda jääraiumisel palju mõnusamaks. Tuur tehakse tavaliselt kuni 1,25 meetrit pikk, koguraskusega 2,5—3 kilogrammi. Õngemeestel esineb kokkupandavaid tuurasid, mille puust käepide keeratakse vindiga tuura raudõõnde. Kokkupandavaid tuurasid on mugavam kaasas kanda.

Tuura asemel võib rakendada kerget teraskangi. Sügi-

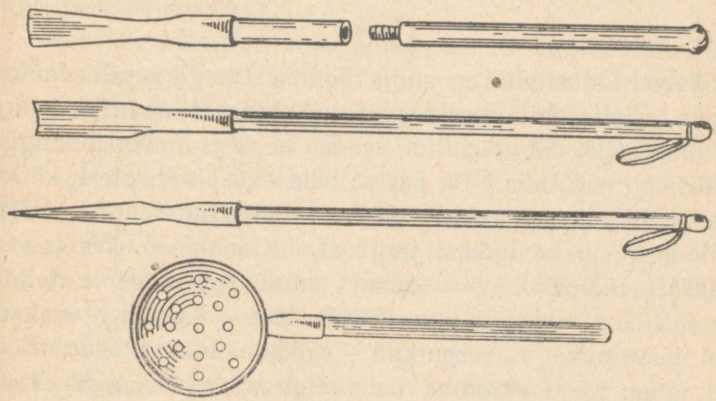

Joonis 15. **Tuur ja jääkulp.**

sel aga, kui jää on õhuke, võib auku raiuda kirvega. Kevade poole, kui lumi on sügav, on tarvis kaasa võtta labidas.

Jää mulgustamiseks kasutatakse suure läbimõõduga palgipuuri. Suur oherd võtab hästi jääd, kergendades jääaugu tegemist.

Jääkulp.

Jääkulpi, mille abil saab puhastada püügiauku jääsupist, on kerge ise valmistada. Bambusrookepist tuleb välja lõigata 55 sentimeetri pikkune ja 1,5—2 sentimeetri laiune liist, kuumendada seda priimusel või sütel ning painutada see 10 sentimeetrilise läbimõõduga rõngaks, otsad kokku seada ning nööriga kinni mähkida. Bambusroogu võib asendada kas paju või mõne teise puuliigi 1 sentimeetri jämeduse vitsaga. Seejärel võetagu peenike, eelistatav tsingitud, traat ning mähitagu see risti-rästi rõngale. Saadakse traatvõrgust kulp, mis on mõnus selle poolest, et võrkujäänud jää on sealt kergesti välja löödav. Edukalt võib kasutada ka igasugust plekk-koppa, millesse on löödud mõningad augud, või suurt vahukulpi. Jääkulpi asendab ka lihtne vineerist tehtud kühvel.

Telk.

Talvel kalastades on tuulise külma ilmaga vajalik tuulekaitse. Selle ehitamiseks võib kasutada telkmantlit, mingit linast riiet või voodilina, seades ta ringi ümber jääaugu. Alalisele püügikohale on parem teha okaspuu okstest, kõrkjatest või mõnest muust sobivast materjalist onn. Võib ehitada varju ka lumest ja jääst. Kalamehed, kes talvel pidevalt püüavad, varustavad endid spetsiaalsete telkidega, lüües nad jääaugu kohale üles. Kelkudel veavad nad järvele ka vineerputkad. Kokkupandav vineerputka, kui ta on hästi ehitatud, on veelgi mõnusam ja kindlam kaitse tuule ja lumetuisu eest.

Spinning.

Püük spinninguga kuulub kõige sportlikumate ja samaaegselt väga head saaki andvate röövkala püüdmisviiside hulka.

Spinninguga võib püüda varakevadest hilissügiseni. Selle püüdmisviisi puhul ei tule kalamehel ühes kohas paigal istuda ja kala näket oodata. Spinninguga kalastaja on kogu aeg liikvel. Ta käib läbi jõe või järve kaldad, otsides õngesööda vetteheitmiseks sobivaid kohti ja pidades jahti suurtele kaladele.

Püük spinninguga ei nõua loomulikke õngesööti, nagu usse, putukate vastseid jms. Spinninguga püüdmisel kasutatakse kunstlikke õngesööti — metall-lante, puukalakesi jms.

Spinningõnge ehitus erineb mitmes suhtes lihtõngedest, mida kasutatakse mitmesuguste kalade püügiks loomulike õngesöötadega.

Spinningõng koosneb kolmest põhiosast: spetsiaalsest õngeridvast, mida tavaliselt nimetatakse «spinninguks», ridvarullist ja õngenöörist.

Püügiks spinninguga kasutatakse kahte õngeridva tüüpi: ühe- ja kahekäeritvu.

Kahekäeridvad on kohasemad raskete õngesöötade heitmiseks kaugete vahemaade taha. Parimateks peetakse grinhardist ja liimitud bambuspilliroost valmistatud õngeritvu. Lihtsamad, kuid täiel määral püügikõlvulised ridvad tehakse bambusest (ühest tükist) või liidetult grinhardi ja teiste kõvade puuliikidega. Kahekäeritvade pikkuseks on 2,5—3,5 m ja enam, ühekäeritvade pikkuseks on aga kuni 2,5 m. Spinninguridvad tehakse kahe- või kolmejätkulised, korgist või puust käepidemega; õngenööri läbilaskmiseks kinnitatakse ridva külge ahhaat-, portselan- või terasrõngad, käepideme ümber asetatakse aga rulli kinnitamiseks vajalikud metallrõngad.

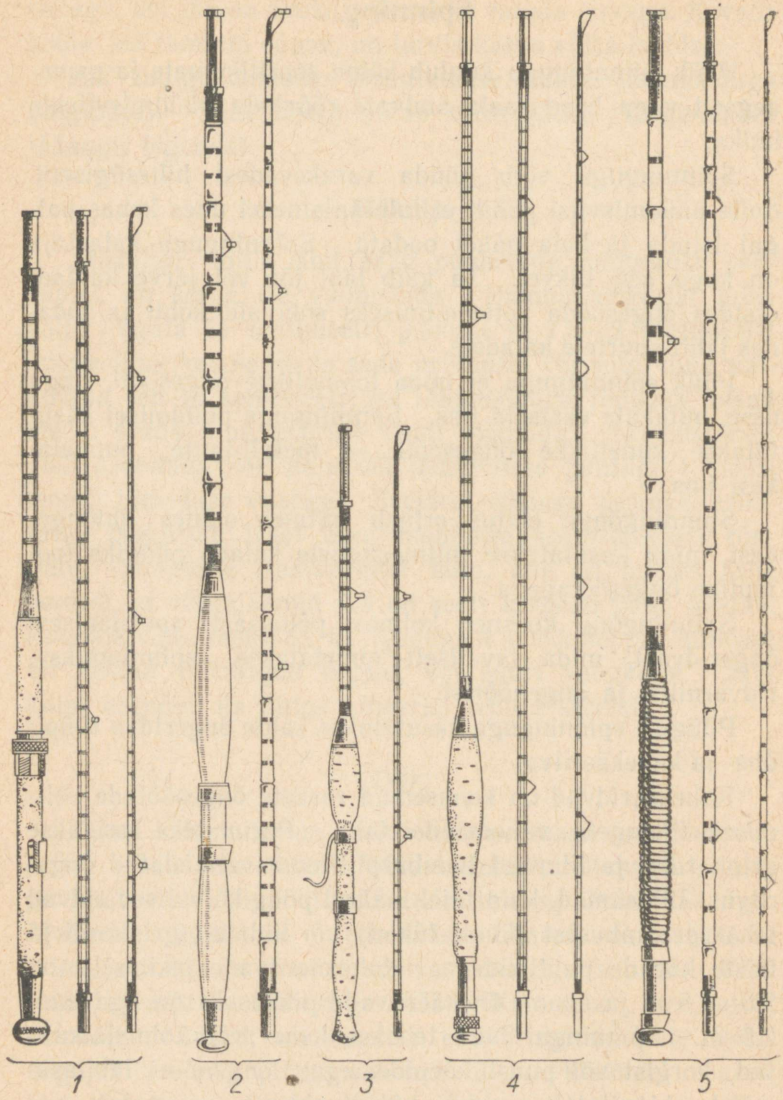

Joonis 16. **Õngeridvad:** 1 — kahekäe-spinning lõhastatud bambuspilliroost; 2 — bambuspilliroost kahekäe-spinning, puust käepidemega; 3 — ühekäe-spinning; 4 — piitsõnge ritv lõhastatud bambuspilliroost; 5 — piitsõnge ritv bambuspilliroost (ühes tükis).

Hästivalmistatud õngeritv peab olema küllaldaselt elastne (vetruv) ning ühtlasi kerge ja tugev, suuteline vastu pidama võitlusele suure kalaga.

Täiesti töökõlvulist, kahe- või kolmejätkulist, 2,5 kuni 3 m pikkust õngeritva on võimalik koduste instrumentidega enesele valmistada lausbambuse latist. Spinninguridvaks valitakse täiesti valminud, helekollase värvusega, paksude seintega bambuspilliroog. Kahekäeridva jämeduseks liitekohas on umbes 18 kuni 22 mm. Ridva ülemine ots jäetakse 5 kuni 8,5 mm jämeduseks.

Ridva külge kinnitatakse 5—6 portselanrõngast või neid asendavad (hästi karastatud ning kroomitud) terasrõngad, tüveosale aetakse aga kaks metallrõngast rulli kinnitamiseks.

Bambusridval olevad aastarõngad võib kergelt siledaks viilida ja siidniidiga kinni mähkida ning teha samasugused mähised ka lüli keskpaigas, aastarõngaste-vahelises osas. Seejärel tuleb kogu õngeritv ja eriti mähised katta õli- või sapoonlakiga (nitrolakiga).

Ridvarull kujutab endast spinninguvarustise olulist osa. Ta koosneb kahest külgseinast (nn. põsest) ja nende vahele kinnitatud telje ümber pöörlevast poolist. Poolile keritakse õngenöör, mis landi vetteheitmisel maha jookseb ja seejärel landi tagasitõmbamisel uuesti poolile keritakse.

Õngesportlased kasutavad tavaliselt kaht tüüpi ridvarulle: pooli, läbimõõduga 10 kuni 14 sm, ja pooli, läbimõõduga 3,5 kuni 6 sm, nn. multiplikaatoreid, mis on varustatud üleande-hammasrattaga. Rulli käepideme täispöörde ajal teeb pool 4—6 pööret, kiirendades seega nööri tagasikerimist rullile. Üleandega ridvarulle kasutatakse peamiselt püügiks ühekäespinninguga.

Ridvarullidel on palju teisendeid, kusjuures mõned rullitüübid on varustatud automaatsete piduritega, mis kergendavad nööri vetteheitmist. Rullid valmistatakse

duralumiiniumist, mõnikord ühendatult eboniidiga, plastmassiga, või pähklipuust. Esineb rulle, mis liiguvad kuullaagritel ja koonustel.

Ridvarullilt nõutakse, et ta võimaldaks 1 mm jämeduse nööri pealekerimist vähemalt 80—100 m pikkuses, oleks varustatud kärrpiduriga ega teeks heidete ajal võnkeid kõrvale. Tugev ning samaaegselt kerge ja käratu käiguga rull on tarvilik lõhe ja tõugja ning nendetaoliste suurte röövkalade püügil, kus lant tuleb heita kaugete vahemaade taha — kuni 60—70 m ja veelgi kaugemale. Ridvarulli kaaluks on 250 g.

Õngenöörid spinninguga püüdmiseks punutakse loomulikust siidist, mis on eelnevalt töödeldud ja mustaks, pruuniks või terashalliks värvitud, samuti kunstkiust (perlonist) ja puuvillastest või linastest niitidest. Peale selle esinevad 0,4 kuni 0,8 mm jämedused õngenöörid poolläbipaistvast lauskiust, mida nimetatakse lihtsalt k u n s t j õ h v i k s («жилка»). Spinningunööri tavaliseks pikkuseks on 80—100 m.

Hea spinningunöör peab kogu pikkuses olema tihedalt ja ühtlaselt punutud, sõlmedeta ja muude defektideta ning maksimaalse peenuse juures elastne, pehme ja küllaldase vastupidavusega. Parimateks peetakse loomulikust siidist või kunstkiust (perlonist, mitte aga viskoosist) ja lauskunstjõhvist (saturnist) punutud õngenööre.

Keskmise kaaluga kalade püüdmiseks võib kasutada nööre, millede vastupidavus rebimisele on 4—6 kg. Püügiks spinninguga on täiesti sobivad kunstkiust punutud rohelise värvusega nöörid, mida laseb müügile Moskva kalastussportlaste ühing «Рыболов-спортсмен». Nende kandetugevuseks on 6—8 kg. Kunstjõhvist 0,4 ja 0,5 mm-se jämedusega õngenöörid kannatavad välja 4—6,5 kg raskust. Veelgi jämedamaid (0,6—0,8 mm) kunstjõhvist nööre kasutatakse suurte lõhede, taimen-lõhede (Siberi mageveelõhede — taimenide) ja haugide püügiks.

Spinninguga püüdmiseks vajalikud õngetinad valmistatakse seatinast, babiidist ja teistest raskemetallidest. Need õngetinad kaaluvad 30—40 g ja on mitmesuguse kujuga.

Traatjätkudena kasutatakse kas ühekordset traati või kokkukeerutatult kahte-kolme õige peenikest, tsingitud või oksüdeeritud terastraati. Traatjätkude pikkuseks on 65—75 sm. Kokkukeerutatud traatjätkud on tavaliselt lülideta, ühekordsest traadist jätkud aga vahel kolmelülilised. Traatjätku kummaski otsas on jämedamast traadist valmistatud kinnitusnõelad ja virblid ehk pöörlad (karabiinikesed); viimaseid tuleb kasutada lõhede ja tõugjate püügil kiire vooluga kohtades.

Mõned kalamehed kasutavad lõhede ja forellide püügiks vedrunõeltega varustatud jõhvjätke, pidades neid paremaks kui terastraadist jätke.

Röövkalade püügiks spinninguga kasutatakse mitmesuguse kuju, suuruse ja värvusega õngesööti. Tarvitusel on pöörlevad ja võnkuvad metall-landid, mis kannavad mitmesuguseid nimetusi: «Kemi», «Baikal», «Noritš», «Madu», «Uralka» (ehk «Uraali lant») jt.; metallist ja puust kunstlikud kalakesed, mis on värvitud viidika, lepamaimu, ründi, havipoja jt. kehavärvuse sarnasteks; erisuguse värvusega, propellerite abil pöörlevad rasked kunstsöödad (landid): kullatud, hõbetatud, kaladesarnasteks värvitud; puust õngesöödad — kõige mitmekesisemate vormide ja värvitoonidega, sukelduva külgliikumise või vibreeriva käiguga kunstsöödad; kummist, siidist ja tselluloidist valmistatud, kaladesarnasteks värvitud õngesöödad, mis pöörlevad propellerite abil.

Spinninguga püüdmisel kasutatakse ka eriliste haakeseadeldiste otsa kinnitatud surnud kalakesi. Paljud õngesportlased valmistavad endile ise üsna häid lante, milledega nad spinninguga edukalt kalu püüavad.

Püük spinninguga nõuab kalastajalt kõigepealt nende

võtete praktilist omandamist, mis on vajalikud sööda heitmiseks ettenähtud kohta veepinnal.

Esimesi heiteharjutusi tuleb sooritada kaldal. Spinningu kokkuseadmine toimub tavaliselt püügikohal, kuhu ta tuuakse lahtivõetult. Ridva kokkupanekul tuleb jälgida, et torud tihedalt teineteise sees asetseksid ja raputamisel jätkukohtades ei logiseks.

Rull ühes sellele keritud õngenööriga paigutatakse (kalamehe soovi kohaselt) kas ridva ülemisele või alumisele küljele, kinnitades ta oma kohale käepidemel asetsevate rulli kinnitusrõngaste abil. Juhul, kui tegemist on lihtsa, mitteautomaatse rulliga, tuleb tema pöörlemist reguleerida sõrmega. Ridva ülaossa asetatud rulli puhul on kõige hõlpsam pidurdada pöidlaga mööda pooli vasaku põse sisekülge. Ridva alumisele küljele asetatud rulli pidurdatakse harilikult nimetissõrmega piki pooli äärt. Olenevalt rulli tüübist võivad selle pidurdamise viisid olla erisugused. Automaatsetel ridvarullidel on nööri mahajooksu reguleerimiseks erilised seadeldised.

Õngenööri vaba ots tõmmatakse ritva mööda kõigist rõngastest läbi. Nööri otsa seotakse raskus (õngetina), raskuse külge traatjätk ja jätku külge lant. Esialgsete õppe-heiteharjutuste tegemiseks kaldal seotakse nööri otsa ainult raskus, ilma traatjätku ja landita.

Heiteid õngesöödaga võib teha kas vasakult või paremalt küljelt, olenevalt sellest, kumba kätt püüdja paremini kasutab.

Heite puhul vasakult võetakse vasaku käega ridvast kinni ülaltpoolt rulli, parema käega aga hoitakse kinni käepidemest altpoolt rulli. Raskus keritakse üles 15—20 sm kaugusele ridva otsast ja asetatakse sõrm poolile, laskmata tal pöörelda. Kui on võetud viskeasend näoga heitekoha (s. t. märgi) suunas, viiakse ridvalatv selja taha, kallutades teda allapoole sel määral, et nööri otsas rippuv raskus maad ei puudutaks.

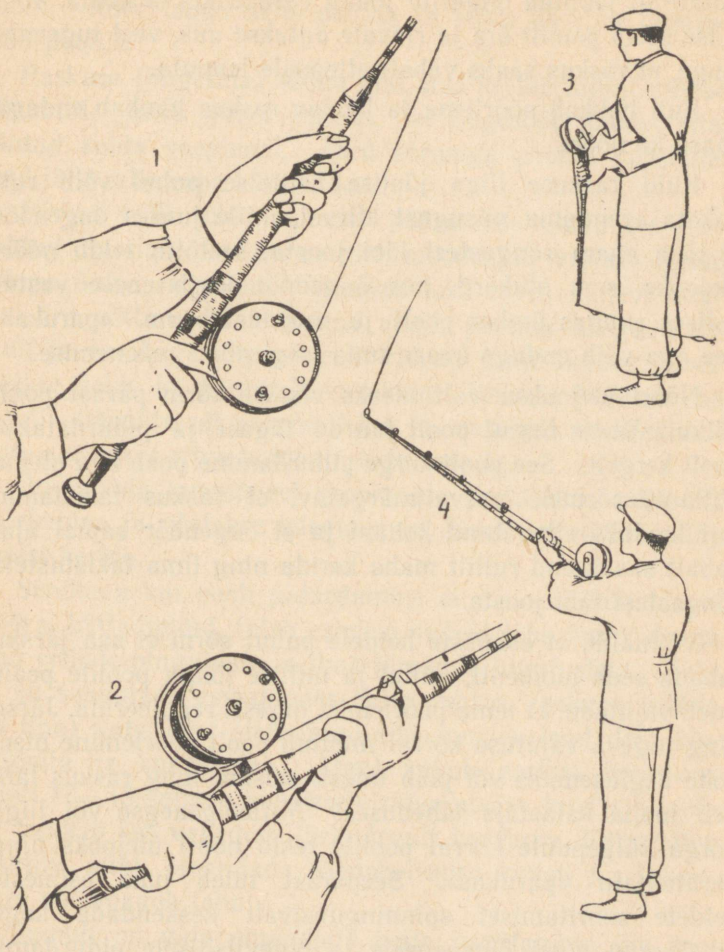

Joonis 17. **Sööda heitmine kahekäe-ridvalt:** 1 ja 2 — pooli pidurdamine nimetissõrme ja põidla abil; 3 — heite algus; 4 — heite lõpp.

Seejärel tehakse ridvaotsaga mitte väga tugev tõuge vasakult paremale ja vasaku käe algul aeglase, hiljem aga järjest kiireneva liigutusega viiakse raskus ettepoole, ülalt alla, hoides kogu aeg sõrme rullipoolil. Sel hetkel, mil vee-

randringi läbinud õngeritv jõuab vasaku kõrva kohta, võetakse sõrm poolilt ära ja ridvale antakse uus, veel tugevam tõuge, et raskus saaks vabalt ettepoole lennata.

Rull hakkab pöörlema ja lendav raskus tõmbab endaga kaasa ka nööri.

Kuid raskuse liiga jõulise heitmise puhul võib rull hakata arendama niisugust kiirust, mille juures õngenöör ei jõua enam rõngastest läbi joosta; seetõttu tekib nööri ülejooks, s. t. olukord, kus õngenöör kerib enese vastupidises suunas ümber pooli ja moodustab nn. «paruka». See aga võib endaga kaasa tuua isegi nööri rebenemise.

Nööri ülejooksu vältimiseks viiakse sõrm pärast pooli käikulaskmist uuesti pooli juurde tagasi ja pidurdatakse pooli kergelt. See pooli kerge pidurdamine peab aga olema ühtlane, sõrmele vaevaltmärgatav, et raskus takistamatult lendaks ettenähtud kohani ja et õngenöör samal ajal vabalt saaks end rullilt maha kerida ning ilma takistusteta rõngastest läbi joosta.

Võimalik, et esimeste heidete puhul sõrm ei saa järsku tabada seda momenti, millal ja millise jõuga poolile peale tuleb vajutada, et tema pöörlemist õigesti reguleerida. Järsu ning tugeva vajutuse korral muutub pooli pöörlemine otsekohe aeglasemaks või jääb täiesti seisma ning raskus langeb maha kalastaja läheduses. Mitteõigeaegse või liiga nõrga külgepuute korral poolile tekib nööri ülejooks ning paratamatu «parukas». Seepärast tuleb juba esimeste heidete sooritamisel spinninguridvalt keskendada kogu tähelepanu pooli õigeaegsele ja õigeviisilisele pidurdamisele, et kiiremini saavutada kogemusi raskuse (tina) heitmiseks küllaldase vahemaa taha.

Tavaliselt on nii, et juba üsna väikese praktika järel hakkab sõrm täiesti automaatselt pooli riivama ja seda vajaduse järgi pidurdama.

Nööri ülejooksu algusega kaasneb alati eriline sahin

poolil. Kõrv tabab selle sahina ja sõrm vajutab tugevamalt poolile.

Raskuse (õngetina) lennu ajal, mis kestab ainult mõned sekundid, tuleb vahel selleks, et õngesööt jõuaks ettenähtud kohta veepinnal, kord sõrmega poolile vajutada, kord jälle talle vaba käik anda.

Pärast rulli käikulaskmist pööratakse ridva ots ettenähtud suunas, kusjuures ritv moodustab väljasirutatud kätega ühise sirgjoone. Vasakut kätt ridva küljest heite ajal ära võtta ei tohi. Samal viisil, parema käega ülaltpoolt ja vasakuga altpoolt rulli ridvast kinni hoides, sooritatakse heide ka paremalt vasakule. Heidete tegemist on kasulik treenida nii paremalt kui ka vasakult poolt, muutmata seejuures ritva hoidvate käte asendit.

Õngesööda langemisel veepinnale peatatakse rullipooli pöörlemine ja võetakse käepidemest kinni, et nööri rullile tagasi kerida.

Senikaua kui pooli pidurdamine ei ole veel küllaldasel määral kätte õpitud, tuleb esimesi heiteid teha õngeridvaga ilma eriliste pingutuste ja ilma järskude liigutusteta. Tähtis on saavutada esmajoones heite puhtus, raskuse (sööda või tina) vaba lend ettenähtud sihi suunas, lend ilma ülejooksuta ja «parukata». Algul kukub raskus mõnikord ainult 10—15 sammu kaugusele ridva otsast, kuid aja jooksul hakkab see vahemaa järk-järgult kasvama. Edaspidine praktika aitab omandada söödaheitmise kunsti ka kaugemate vahemaade taha.

Samuti on vaja omandada heite sooritamine üle pea. See heide võimaldab läbi õngitseda puude- ja põõsastevahelisi paljakuid ja teisi kohti, mis ei ole soodsad külgheite jaoks.

Heite puhul üle pea võetakse vasaku käega kinni käepideme otsast, paremaga aga haaratakse rulli juurest ning ridva ots viiakse parema õla taha. Ridva sellise asendi puhul asetseb rull õla kohal. Seejärel kallutatakse ridva

otsa rohkem maa ligi ja, landile veidi kiikumiseks hoogu andes, tehakse ridvaga käeliigutuse abil poolring ettepoole. Kui õngeritv omandab pea kohal vertikaalse asendi, võetakse sõrm pooli küljest ära ja antakse landile vaba lend ettepoole, vajalikel momentidel sõrme kerge külgepuudutusega äärele siiski tagasi hoides pooli liiga kiiret pöörlemist.

Heidete sooritamist üle pea tuleb õppida kaldal, valides märklauaks 1—2 m suuruse diameetriga sõõri. See sõõr peab asetsema 25 m kaugusel heitjast. Sõõri võib ümbritseda kõiega, selle keskkohta asetada aga ajalehepaberist väljalõigatud ketta. Mitte üle 30 g raskuse õngetina heitmisel tuleb katsuda tabada sõõri keskpaika.

Püük ühekäespinninguga kui lühema ja kergemaga on kalastajale paljudel juhtudel hoopis jõukohasem ja hõlpsam kui püük kahekäespinninguga. Ühekäespinninguga on kergem teha heiteid puude vahelt, kaldal olevaist varjuja peidupaikadest, paadist jne. Ühekäeridvaga on võimalik teha niisama kaugeid heiteid kui kahekäeridvaltki.

Ühekäespinningul on kergem varustis kui kahekäespinningul. Rull on väiksema läbimõõduga (6,5—8 sm) ja kergema kaaluga. Laialdast kasutamist leiavad ühekäespinningu juures üleandega rullid (mulfiplikaatorid). Õngenöörid on samuti peenemad ning kergemad, jätkud pikkusega mitte üle 40—50 sm, õngetinad 25—30 g raskused ja landid väikesed.

Ühekäespinningu puhul paigutatakse üleandega rullid alati ridva ülemisele küljele, kuna pidurdamist teostatakse põidlaga mööda nööri. Tavaline ridvarull aga asetatakse kas käepideme ülemisele või alumisele küljele ja pidurdatakse pooli äärt mööda kas põidlaga või nimetissõrmega, olenevalt pooli asetusest õngeridval.

Heite puhul ühekäeridvalt hoitakse käepidemest altpoolt rulli parema käega, pannakse sõrm poolile ja võetakse märgi suunas heiteasend, kusjuures vasak jalg nihu-

tatakse veidi ette. Seejärel viiakse ridvaots ühes rippuva raskusega selja taha ja tehakse ridvaga paremalt vasakule liigutus ettepoole, samuti nagu heite puhul kahekäerid-

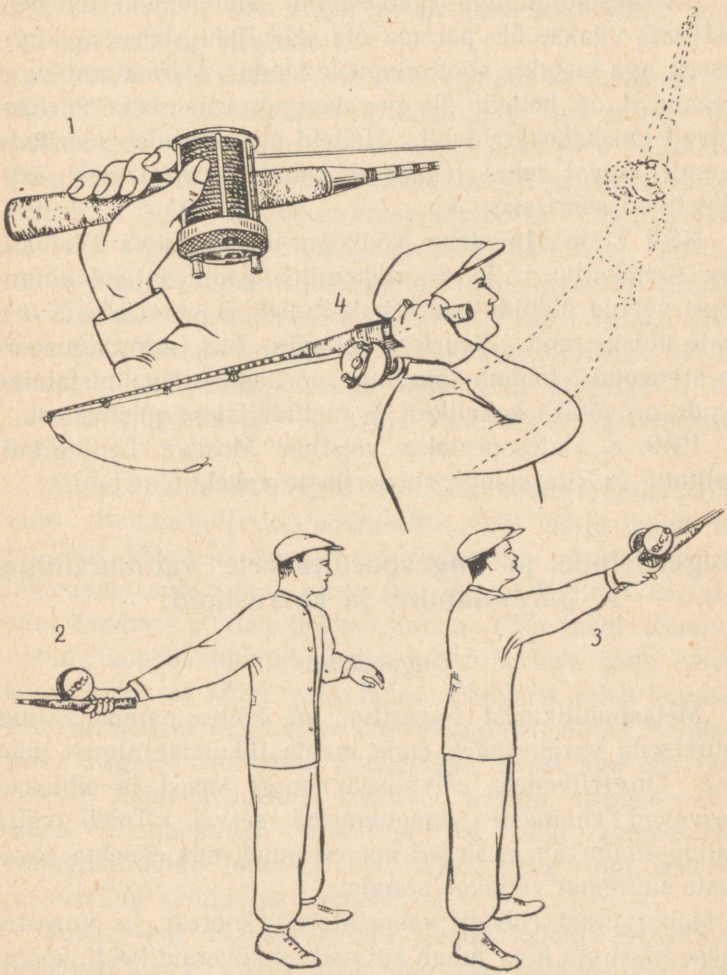

Joonis 18. **Sööda heitmine ühekäe-spinningu ridvalt:** 1 — pidurdamine nööril oleva pöidlaga; 2 — külgheite algus; 3 — heite lõpp; 4 — heide üle pea.

vaga. Seejuures sirgeneb käsi ühele joonele õngeridvaga. Pärast landi vettekukkumist võtab vasak käsi käepidemest kinni ülaltpoolt rulli, kuna parem käsi kerib õngenööri.

Ühekäespinninguga saab samuti teha heiteid üle pea. Ridvaots viiakse üle parema õla selja taha, teise käeliigutusega aga lastakse sööt ettepoole lendu. Pärast mõningat treenimist on heiteid üle pea kergem omandada ühekäeridvalt kui kahekäeridvalt. Heiteid üle pea tuleb sooritada samuti kuival maal märgitud kohta — maa peal äratähistatud sõõri sisse. [1]

NSV Liidu Ministrite Nõukogu juures asuva Üleliidulise Kehakultuuri- ja Spordikomitee poolt on spinningusport võetud üleliiduliste kehakultuuri- ja spordialaste ürituste üldsüsteemi. Suurtes linnades, kus spinningusport on arenenud, toimub spinningusportlaste ettevalmistamine nende osavõtuks kohalikest ja üleliidulistest võistlustest.

1949. a. alates peetakse võistlusi Moskva, Leningradi, Tallinna ja Riia spinningusportlaste vahel.

Õngeriistade ja õngesporditarvete valmistamine, parandamine ja korrashoid.

Õngeridvad.

Metsapuuliikidest õngeritvu on kõige parem varuks muretseda varakevadel, enne mahla liikumise algust puudes. Õngeritvadeks kõlvulised noored kased ja pihlakad kasvavad enamasti segapuumetsa serval. Tuleb välja valida enam-vähem sirged noored puud, mis ei nõua kõveruste suuremat väljakoolutamist.

Maharaiutud ridvad vabastatakse koorest ja kuivatatakse hästi ära ning juhul, kui neil on kõveraid kohti, koolutatakse nad esialgselt sirgeks.

[1] Üksikasjalised teatmed püügi kohta spinninguga on esitatud raamatus: Ф. Кунилов, «Справочник рыболова», Лениздат 1947.

Ridvad paigutatakse palkehitises esinevatesse pragudesse, kusjuures kõverikukohad litsutakse puukiilukeste abil vastu praoseina. Õngeritv kuivab palkidevahelises praos vähemalt kuu aega ja võetakse sealt välja täiesti kuivanuna ning sirgena.

Koorest vabastatud ridva võib riputada ka tüvepidi naela otsa või põikpuu külge, ridva ladva külge aga siduda mõni raskem ese, mille mõjul ridval olnud kõverused välja koolduvad. Pärast põhjalikku läbikuivatamist puhastatakse ritv klaasitüki või liivapaberiga koorejäänustest, tüvi lõigatakse kaldasse torkamise hõlbustamiseks teravaks, misjärel ridva pind kaetakse linaõliga või mõne tumeda värviga.

Bambusritvu müüakse kauplustes. Tuleb valida täiesti valminud, ühtlase kollase värvusega (ilma rohelise varjundita), sileda pinnaga ritv. Kogu ridva ulatuses ei tohi leiduda pragusid ega sügavaid sisselõikeid aastarõngaste kohal.

Mitteküllaldaselt sirgeid ritvu saab kodus sirgeks painutada. Bambuspilliroog hõõrutakse algul märja lapiga üle, misjärel kõveraid kohti kuumendatakse priimusetule või hõõguvate süte kohal, ritva seni aeglaselt ringi keerates, kuni bambuse pinnale hakkab ilmuma õline mahl. Kuumendatud bambus muutub pehmemaks ja teda saab kätega kergesti igasse külge painutada. Bambust tuleb kuumendada ettevaatlikult, et ridva pind põlema ei süttiks. Bambusridva sirgekspainutamist alustatakse tüvest, iga osa järkjärgult kuumendades ja kõverusi kätega sirgeks painutades. Bambusridva peenikesi osi võib kuumendada põlemasüüdatud lambi klaasi kohal, ritva ringi keerates ja soovitud suunas painutades.

Juhul, kui on vaja püüda järsult kaldalt kahe-kolme bambusridvaga, tuleb ridva alumisse, tüvepoolsesse ossa sisse lüüa teravaks tehtud otsaga puuvars, et õngeritva vajaduse korral oleks võimalik maasse torgata.

Lausridvad varustatakse aasakesega õngenööri kinni-

tamiseks ridvapitsil ja traathaagikestest hasplitega ridva tüvepoolses osas õngenööri pealekerimiseks ridva lahtivõtmisel. Ridvapitsi aasa võib valmistada jämedast kunstjõhvist või mõnest roostevabast traadist. Aas mähitakse pitsi külge niitidega 5 sm kaugusel ladvaotsast. Aasa pikkuseks on 3—4 sm. Traathasplikesed tehakse 1 kuni 1,5 mm jämedusest valgevask-traadist 2 sm pikkuste klambrikeste taolised. Teritatud otsale (naelale) viilitakse kolmetahulise viili abil vinditaolised sooned naela sissekeeramiseks ridvasse. Haspelhaagikesed paigutatakse ridval 1 m kaugusele tüvest, vastupidises suunas paiknevate «sarvekestega». Vahemaaks sarvekeste vahel tuleb jätta 15—20 sm. Traathasplid mähitakse ridva külge õmblusniidiga, mähised kaetakse lakiga.

Kokkupandavad õngeridvad koosnevad kahest, kolmest või neljast jätkust, mis ühendatakse kahe valtsitud, teineteise sisse käiva valgevask- või alumiiniumtoru (toru ja vastutoru) abil. Torud valitakse vastavalt ridva jämedusele ja lükatakse liimi abil tihedalt ridvajätku otsa. Torude otsaajamisel ei tule ritva vastavalt torude läbilõikele pealt peenemaks kaapida. Bambusroo väliskiht on ridva kõige vastupidavam osa ja seda maha kaapida või ära hööveldada pole soovitav. Küll võib aga vajaduse korral ümberringi kergelt peenemaks viilida jätkuotsa kandilist osa, kui see ei taha torusse sisse mahtuda. Kuid sedagi tuleb teha suure ettevaatusega, et mitte nõrgendada viilitud koha vastupidavust.

Toru aetakse ridvajätku otsa poolest saadik, vastutoru aga kogu pikkuses, misjärel ridvajätku õõnsusse pistetakse liimi abil puust sabake (varreke), mille 2—2,5 sm pikkune vaba ots siseneb õngeridva kokkupanekul tema alumise jätku õõnsusse.

Peenikese ridva käeshoidmise hõlbustamiseks ja tema parema tasakaalu saavutamiseks aetakse ridva tüveosale otsa 16—18 sm pikkune kase-, vahtra- või saarepuust val-

mistatud lihvitud käepide. Käepideme üks ots puuritakse 3/4 pikkuses seest õõnsaks ja sellesse surutakse liimitult tihedasti sisse alumine ridvajätk. See käepideme ots, millesse käib sisse õngeritv, mähitakse pealt kinni peenikese nööriga või kaetakse metalltupega.

Ühest bambuslatist samasuguse pikkusega kokkupandavat ritva muidugi valmistada ei saa. Vastutoru sisemine läbimõõt on toru omast väiksem, mistõttu tuleb osa teisest ridvajätkust maha lõigata selles kohas, kus ridva jämedus vastab vastutoru läbilõikele, seega järelikult jääb õngeritv lühemaks.

Kokkupandavatel õngeritvadel on tavaliselt ühesuguse pikkusega ridvajätkud, mis on kerge välja valida siis, kui on olemas suur valik latte. Juhul aga, kui kokkupandav õngeritv tuleb teha ainult kahest-kolmest latist, ei ole vaja ridvajätkude ühesugust pikkust enam taga ajada. Ridvajätkud võivad kokkupandava õngeridva puhul olla erisuguse pikkusega, olenevalt bambuspilliroo kvaliteedist ja torude jämedusest.

Püük ujukiga nõuab enamasti kiiret ja isegi järsku haakimislööki, seda aga on raske teha liiga peenikest latva omava õngeridvaga, mida tuleb kasutada neil juhtudel, kus püügitingimuste tõttu osutub mõnikord vajalikuks kuni 200 grammi raskusi väikekalu üle pea kaldale loopida.

Õngeridva külge, mis on ette nähtud püüdmiseks rulliga, mähitakse traatrõngad õngenööri läbilaskmiseks. Esimene säärane rõngas (ladvarõngas) asetatakse 20 sm kaugusele ladvast, teine rõngas — 25 sm kaugusele esimesest, kolmas — 30 sm kaugusele teisest jne., suurendades iga järgmist rõngastevahelist kaugust 5 sm võrra. Viimane rõngas asetatakse 80—90 sm kaugusele ridva tüvest.

Rulli kinnitamiseks asetatakse tüvele 2 sm laiused metallrõngad või eriline seadeldis — rullihoidja. Rulli võib ridvale kinnitada ka kummirõngaste abil, lõigates need sobiva läbimõõduga paksuseinalise kummitoru küljest.

Läbilaskerõngad, traathasplikesed, pitsiaasad jms. esemed mähitakse ridva külge nr. 20 kuni nr. 1 jämeduse värvilise siidlõngaga või õmblusniidiga. See töö nõuab vaeva, hoolsust ja tähelepanelikkust, kuid õngeridva õige mähkimine tuleb tingimata ära õppida (vt. joon. 5, kujutis 13).

Mähkimise algul tehakse kahekorra kokkupandud tugevast niidist 4—5 sm pikkune aas. See aas peab olema

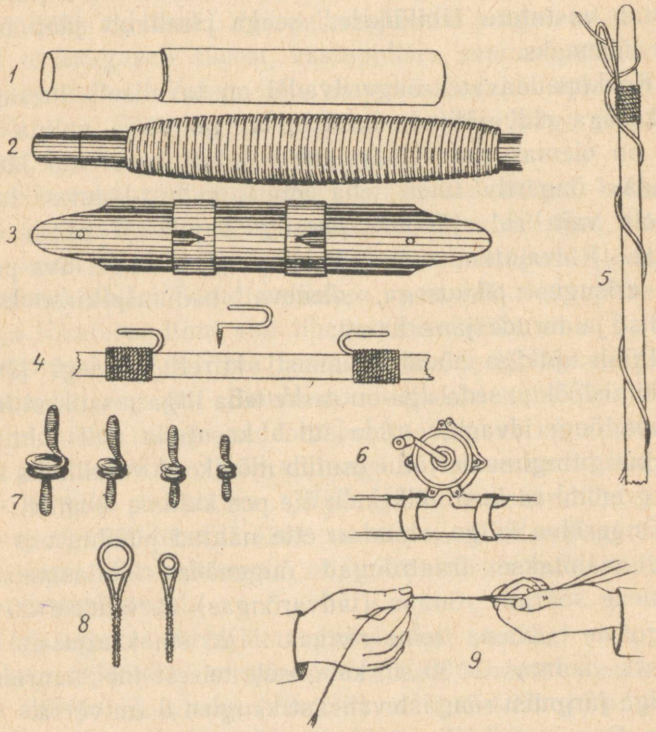

Joonis 19. 1 — toru koos vastutoruga; 2 — õngeridva käepide; 3 — rullihoidja; 4 — traathasplid ridval (õngenööri pealekerimiseks); 5 — aasaga varustatud ridvapits; 6 — kummirõngaste abil ridva külge kinnitatud rull; 7 — valgevasest läbilaskerõngad; 8 — ladvarõngad; 9 — hobusejõhvist õngenööri kokkukeerutamine (korrutamine) sõrmede vahel.

käepärast. Seejärel asetatakse õngeridvale külgemähitav läbilaskerõngas, kusjuures üks tema jalakestest seotakse ajutiselt ridva külge, et teda töö ajal paigast mitte ära nihutada. Seejärel võetakse niidirullilt niidiots, asetatakse ridvale rõnga jalakese kõrvale ja hoitakse vasaku käe põidlaga paigal. Kahe-kolme ringiga ümber ridva surutakse piki ritva lamav niidiots tihedasti vastu ritva. Nüüd jääb üle ainult õngeritva ringi keerata ja jälgida niidi pealekerimist. Niit peab asetuma ümber ridva ühtlaste ja tihedate ringidena, mis ei tohi mingil juhul omavahel ristuda.

Pärast nelja-viit ringi lõigatakse niidiridade alt väljapaistev nööriots ära ja jätkatakse mähkimist. Siis, kui läbilaskerõnga jalakese lõpuni on jäänud teha ainult mõned ringid, asetatakse mähkimise algul valmistehtud aas loogaosaga selles suunas, kuhupoole mähis edasi liigub, vabade otstega aga selles suunas, kust mähkimine algas. Edasi asetatakse niit juba aasale ja tehakse üle selle veel mõned ringid. Seejärel lõigatakse niit rullilt katki ja aetakse ots aasast läbi. Tõmmates vabast aasaotsast, kistakse niidiots mähise alt välja. Niidiots lõigatakse ära, riivamata seejuures noaga naabruses olevat mähist. Mähise read, mis üksteisega tihedasti ei külgne, tuleb mähist mõlemast otsast noaseljaga surudes täiesti kokku nihutada. Mähis kaetakse tingimata õli- või sapoonlakiga.

Hobusejõhvist õngenöör.

Õngenööride valmistamiseks tarvisminev hobusejõhv tuleb võtta keskmise vanusega täku või ruuna sabast. Hea jõhv peab vastu pidama 200- kuni 400-grammise tõmbe raskusele. Parim õngenöör saadakse kõige pikematest, keskmise jämedusega jõhvkarvadest, mille jämedus on kogu pikkuses ühtlane. Valitakse välja ühesuguse vastupidavuse ja värvusega jõhvkarvad, milledel ei esine

murdumiskohti. Ülemised väga peenikesed otsad lõigatakse ära nii pikalt, et erinevus tüveosa ja ladva jämeduse vahel oleks õige väike.

Valmistusviisilt on hobusejõhvist õngenöörid kokku keerutatud või korrutatud ja sõlmedega ühte liidetud. Kõige rohkem on õngesportlaste seas levinud kahest, kolmest, neljast ja kuuest jõhvist koosnevad korrutatud õngenöörid. Võetakse ühepikkused jõhvkarvad ja pannakse ühtlase jämedusega õngenööri saamiseks kokku nii, et pooled jõhvkarvadest asetseksid tüvedega, pooled aga latvadega ülespoole. Kimbu otsale seotakse sõlm, misjärel see kimp jagatakse kahte võrdsesse ossa ja pistetakse vasaku käe kõverdatud nimetissõrme otsa, kusjuures üks osa jõhvkarvu langeb põidla ja teine osa keskmise sõrme vahele, sõlm asetseb aga nimetissõrme otsas. Parema käe põidla ja nimetissõrmega võetakse sõlmest kinni ja keerutatakse kas paremale või vasakule poole, samal ajal keerutist ettepoole tõmmates. Seejuures tuleb jälgida, et kõik jõhvkarvad õieti keerdu läheksid.

Lülid ühendatakse omavahel kalamehesõlme abil.

Ujukid.

Ujukeid valmistatakse sootaimest, mida nimetatakse kõrkjaks ehk järvekaislaks, samuti kuivadest maisi- ja hirsivartest. Järvekaisel kasvab igal pool, mõnikord suurte tihnikutena, järvede ja soode kallaste ääres. Kaislal on kuni 2 sm jämedune ümmargune, seest poorne vars. Sügiseks muutub kaisel kollaseks ning kattub veekindla emailkihiga.

Järvekaisla, maisi- või hirsivarre küljest lõigatakse ära 6—8 sm pikkune silindrike ning hoitakse teda auru kohal, mille tagajärjel ta pehmeks muutub. Silindrikese ühest otsast pistetakse sisse hanesulg või tikk, teisest otsast aga traataasake või peenike hanesule rootsuots. Võib ka kogu sule-

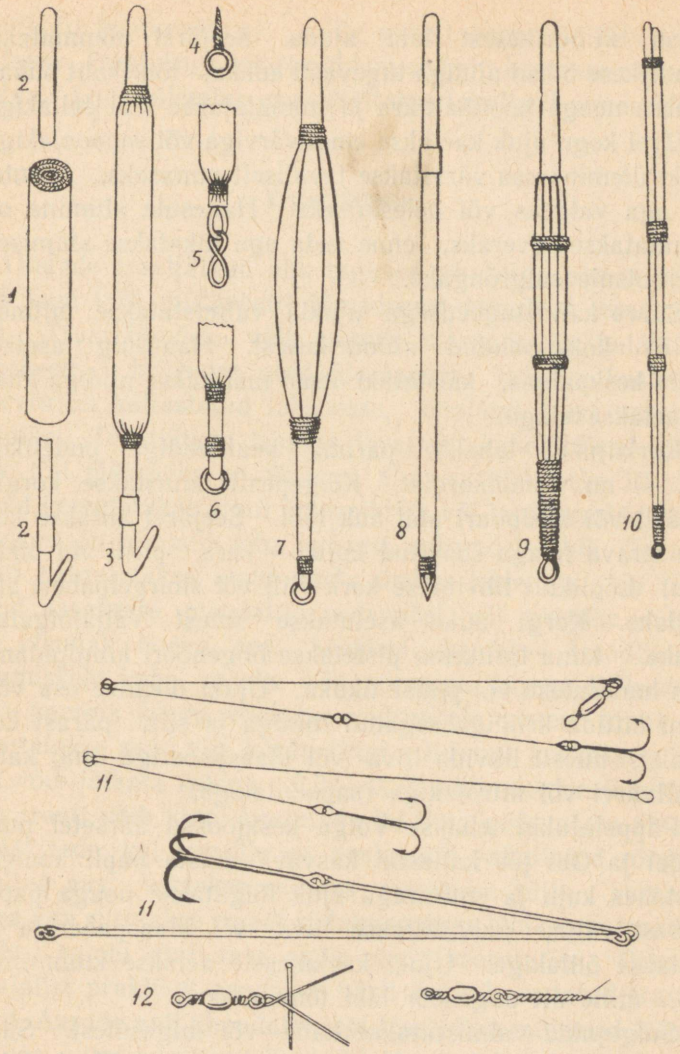

Joonis 20. **Ujukid:** 1 — kõrkja- (järvekaisla-) tükike; **2** — hanesulg; 3 — valmisujuk sulgrõngakesega (kinnipigistajaga); 4 — traadist aasake; 5 — ujuk 8-kujulise traataasaga; 6 — sama traatrõngakesega (rõngakujulise aasaga); 7 — viiest kõrkjaliistakust koosnev kaiselujuk; 8 — sulgujuk (hanesulest); 9 — kuuest sulerootsust koosnev ujuk; 10 — kahest sulerootsust koosnev ujuk; 11 — traatjätkud unna jaoks (nn. tagused); 12 — keerdsilmuste (aasade) valmistamine.

rootsu silindrikesest läbi ajada. Seejärel tõmmatakse silindrikese otsad niidiga tugevasti kokku, lõikekoht puhastatakse noaga hoolikalt ära ja immutatakse läbi šellakiga, misjärel kogu ujuk kaetakse emailvärviga või sapoonlakiga. Ujuki ülemine osa värvitakse tavaliselt punaseks, alumine osa aga valgeks või helesiniseks. Hanesule alumine ots painutatakse kõveraks, enne seda aga lükatakse alumisele sulerootsule sulgrõngake.

Suure kandetugevusega ujukid valmistatakse mitmest (3—6) kokkupandud silindrikesest. Hanesulg asetseb kaisla keskpaigas, kaislatüki otsad mähitakse niidiga kinni ja kaetakse lakiga.

Korkujukid tehakse parima kvaliteediga pudelikorgist — nn. sametkorgist. Kõigepealt puuritakse korgist naaskli või käsipuuri abil auk läbi. Seejärel antakse korgile terava noaga soovitud kuju — kera, pirni või piklik kuju. Lõplikult lihvitakse kork viili või smirgelpaberi abil siledaks. Korgi auku asetatakse sulest väljalõigatud toruke, kuna torukesse pistetakse õngenööri kinnipidamiseks hanesuleke või puust tikuke. Ujuki ülemise osa võib kinni kittida kriidiga segatud liimiga ja siis, pärast kuivamist, uuesti lihvida liiva- või klaaspaberiga ning katta emailvärvi või nitrolakiga (sapoonlakiga).

Pappelujukid tehakse Volga keskjooksu äärsetel maaaladel ja Obi jõe kallastel kasvava musta papli koorest. Mistahes kuju ja suurusega ujuk lõigatakse noaga paplikoorest välja, puhastatakse liiva- või klaaspaberiga ja kaetakse õlilakiga. Ujuki kaelakesele aetakse kummirõngas, mille alt õngenöör läbi tõmmatakse.

Sulgujukid valmistatakse hane- või luigesulest. Sulerroots puhastatakse sulgedest ja lõigatakse vajalikus pikkuses lühemaks; sulerootsu alumisele osale aetakse sulest rõngas, kuna rootsu alumine ots keeratakse kõveraks; kõverdamise asemel võib sulerootsu alumise otsa külge mähkida traatrõngas. Sulerootsu ülemisele osale asetatakse

mõnikord kummirõngas, mille vahelt õngenöör läbi tõmmatakse. Traatrõnga külgemähkimise koht kaetakse sapoonlakiga. Ujuki ülemine osa värvitakse tavaliselt punaseks.

Traatjätkud.

Undade traatjätkud ehk tagused on kõige parem teha 0,16 kuni 0,25 millimeetri jämedusest tsingitud terastraadist. Traatjätkudeks võib samuti kasutada ka balalaika teraskeeli, hõõrudes need üle lapiga, mis on kastetud vasevitrioli küllastatud lahusesse, misjärel traat muutub tuhmiks. Traatjätkud tehakse tavaliselt kahelülilised. Ülemise lüli pikkuseks on 20 sm, alumise pikkuseks 10 sm. Aasad keerutatakse kinni ümarpihtide või lapiktangide abil. Aasakesi on võimalik teha terasest vedrunõela abil. Traadi otsad painutatakse algul naela ümber kõveraks, ja tekkinud aasakesse pistetakse vedrunõel või peenike nael, mis etendab hoova osa. Seejärel surutakse traadikeste ristumiskoht kahe vasaku käe sõrmega tugevasti kokku, kuna parema käega võetakse vedrunõela otstest kinni ja keerutatakse seda viis korda ringi. Edasist kokkukeerutamist võib jätkata kätega. 0,21—0,26-millimeetrise jämedusega traati võib kinni keerutada ka ilma vedrunõela abita. Pärast seda, kui traadile on naela abil painutatud rõngakujuline aas, võetakse see aas vasakusse kätte, parema käega aga surutakse traadi ristumispaigas lühikesele traadijupile, samal ajal aasa enda poole keerutades. Pärast lühiajalist praktikat saadakse hästi kokkukeerutatud traataasad. Aasade abil ühendataksegi traatjätku mõlemad lülid. Ühe- ja mitmeharulised konksud kinnitatakse traatjätkude külge aasakujuliste vedrunõelte abil. Parem on aga õngekonkse vahetult traatjätkude külge kinnitada. Mitmest konksust koosneva haakeseadeldise kasutamisel undade jaoks võib kodus juba aegsasti valmis teha mitmesuguse pikku-

sega traatjätkud, mis on varustatud kolme-, kahe- või üheharuliste õngekonksudega.

Müügil on ka kahest traadikesest kokkukeerutatud jätke. Need traatjätkud on suure kandetugevusega. Kuid ühest traadist valmistatud jätkud on vees vähem märgatavad, nende vastupidavus aga on küllaldane isegi väga suurte haugide ja kohade väljatõmbamiseks.

Õngetinad.

Oliivikujulisi õngetinasid võib valada vormis, mis kujutab endast paberitorukest. Pliiatsi või mingi muu ümmarguse pulgakese ümber keerutatakse paberist kokku toruke ja seotakse pealt niidiga kinni, et ta koost lahti ei läheks. Seejärel võetakse sile, hästi poleeritud traat, näiteks jäme kudumisvarras, selle ühe otsa külge kinnitatakse kork, ja asetatakse torukesse. Traat hõõrutakse eelnevalt rasvase lapiga üle. Pärast metalli sissevalamist, siis, kui sula metall pole veel jõudnud ära jahtuda, tõmmatakse traat vormist välja, seda edasi-tagasi pöörates.

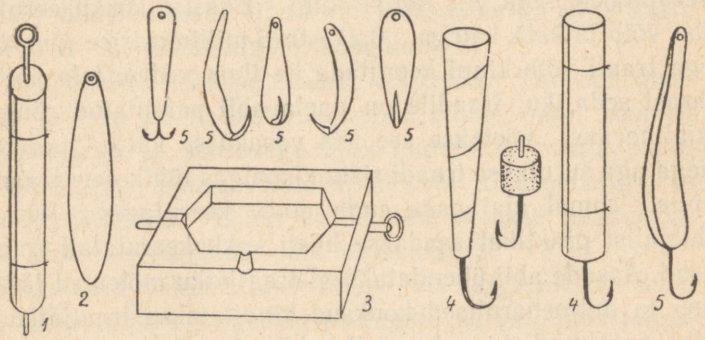

Joonis 21. **Õngetinade valamine:** 1 — paberist vorm; 2 — väljatõõtatud tinaoliiv; 3 — vorm lapikute õngetinade valamiseks; 4 — paberist vormikesed lantide valamiseks; 5 — väljatõõtatud landikesed püstloodseks lantimiseks (sikuskalandid).

Valamise järel saab õngetinale anda oliivi kuju noa ja viili abil.

Lapikuid õngetinasid võib valada puuvormis. Vajaliku suurusega lapiku õngetina kuju järgi raiutakse peitliga lauakesse süvend. Seejärel lõigatakse välja kaks pesa traatvarda läbiajamiseks vormi tsentrist. Parem on aga traatvarda jaoks lauakese kummastki otsast läbi puurida või põletada (süvendisse viiv) õõnes auk. Seejärel asetatakse traat vormi sisse, viimane kallatakse seatina ääreni täis, traat aga võetakse enne tina täielikku hangumist välja.

Ühtlasem valatis saadakse siis, kui vorm kaetakse pealt tihedalt kinni teise lauakesega. Valamise ajaks seotakse mõlemad lauakesed nööriga kõvasti kinni. Valamiseks lõigatakse vormi küljele auk. Õngetinade valamise vormi võib välja lõigata ka mõnest pehmest kivist.

Metallkalad talviseks püügiks.

Talvine püük metallkalade (lantide) abil on õngesportlaste seas hinnatavamaid püügiviise.

Talviseks püügiks tuleb metallkala hästi läikima poleerida, mis röövkala tähelepanu enesele tõmbab. Metallkala vees üles-alla liigutamisel peab ta liuglema kahelepoole kõrvale, kujutades endast uimast kalakest, kellele röövkala alati sööstab õhinal. Metallkalale tuleb anda värving, mis antud püügiperioodil röövkala kõige rohkem ahvatleb.

Kõiki talipüügiks kasutatavaid metallkalu võib jagada kolme liiki: mitmesuguse suuruse ja kujuga tinast valmistatud kalad, kasutatavad peamiselt ahvenate püügiks; tinast ja pliist [1], kala vormi järgi valatud, värvitud või ka värvimata uimedega metallkalad ning värvilistest metallidest valmistatud mitmesuguse kuju ja suurusega

[1] **Tina** on tarvitatud siin nn. «inglistina» ja **plii** «seatina» tähenduses.

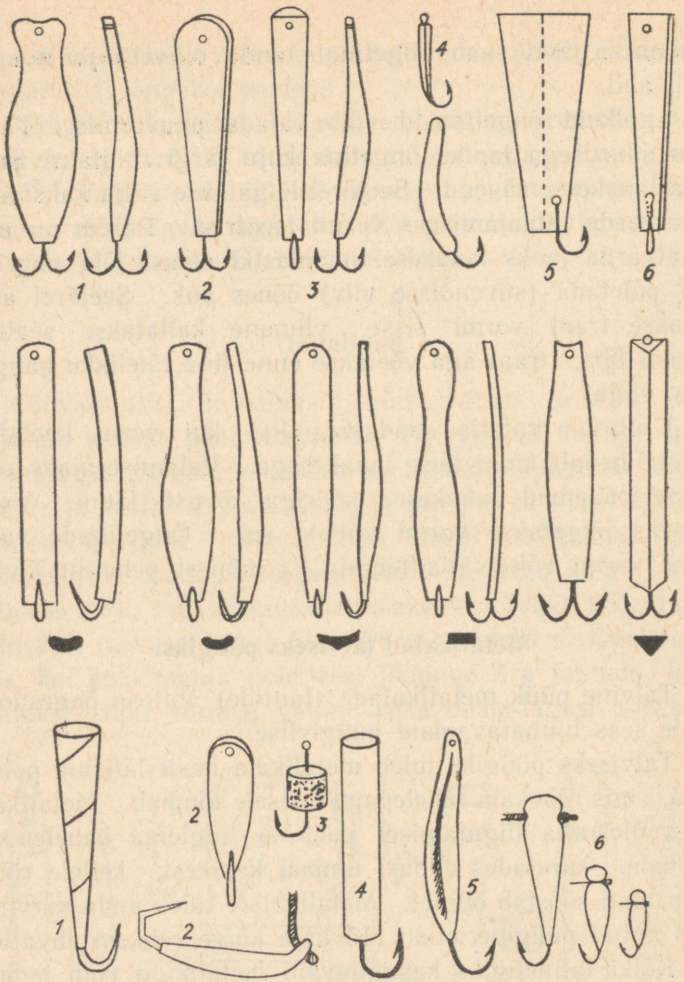

Joonis 22. **Talvelandid (metallkalad).** Ülemine rida: 1, 2 ja 3 — punasest ja valgest vasest; 4 — vaskplaadikesega ümbritsetud õngekonks; 5 — vaskplaadike; 6 — kahest kokkupandud plaadikesest, paindekohalt tihedasti vahele pigistatud konksuga. Keskmine rida: talviseks püügiks kasutatavate lantide (metallkalade) tüübid. Alumine rida — Obi jõel kasutatavad tinakalad: 1 — paberist valuvorm painutatud naelast konksuga; 2 — valatud ja töödeldud tinakalad; 3 — õngekonksuga kork; 4 — pabertoru, millesse on paigutatud õngekonksuga kork; 5 — töödeldud tinakala; 6 — Uraalis kasutatavad ümmargused tinakalad.

metallkalad, mida kasutatakse kõigi röövkalade altjää-püügiks.

Kõigi talviste metallkalade pikkus kõigub 0,5 kuni 7 sentimeetrini.

Väikeste tinakaladega püütakse suvel, sügisel ja talvel ahvenaid, muutes ainult tinakala kuju ja suurust. Need valatakse mitmesuguses suuruses, pikkusega 0,5 kuni 3,5 sentimeetrit. Paksust paberist keeratakse koonusekujuline toruke, mille peenesse otsa pistetakse õngekonks, ning vormi valatakse tina, babiit või plii. Pärast valu puuritakse metallkala peapoolsesse otsa auguke õngenööri tarvis, pealispind aga töödeldakse noa ja viili abil, andes metallkalale lameda, ümmarguse, ovaalse või kolmetahulise kuju.

Ahvena, särje või kiisa püügil nende metallkalakestega pannakse veel konksu otsa kas sääsevastne või seotakse konksule punasest kalevist või pesukäsnast ribakesed. Paljud kalapüüdjad ajavad konksu otsa ahvena punase uime või tema silma, olgugi, et kõiki neid lisasöötasid võib hea võtmise puhul pidada üleliigseteks.

Talipüügi-harrastajad peavad väga tähtsaks metallkala kuju, selle hoolikat poleerimist ja mitmekesist liikumist vees, mis võtma meelitavad kõige suurema ahvena või haugi.

Täiesti õigustatult on kalapüüdjad üldisele kasutamisele võtnud Gešeli metallkala, mis on konstrueeritud inseneer S. M. Muravljovi poolt õngesportlase L. K. Gešeli metallkalade eeskujul, kes edukalt püüab nendega ahvenat. Metallkala meenutab kitsa laevukese kuju, laieneva ja ümara alaosaga. Kumerale väliskülgele on antud mitmesugused värvitoonid: vaskpunane, kollane, hõbedane ja kollakaspunane. Kergelt nõgus sisekülg on tinutatud. Õngekonks on joodetud plaadikese laia osa külge. See metallkala liugleb vees horisontaalselt ning pöörleb, välgatades oma poleeritud külgedega.

Leningradi kalameeste kogemus on näidanud, et ahvenaid on edukamalt püütud kalakese-, koonuse- või laevukesekujulise punasest ja valgevasest tehtud ning eredalt läikima hõõrutud metallkaladega, millede pikkus on 3 kuni 5 sentimeetrit.

Mõned kalamehed katavad oma metallkalad tukatkullaga või hõbedaga, et anda neile eriti tugev sära ning ahvenat võtma meelitada.

Õngesportlastel esineb metallkalu, millele on antud kolmtahuka, ristkülikukujulise plaadikese või väikese

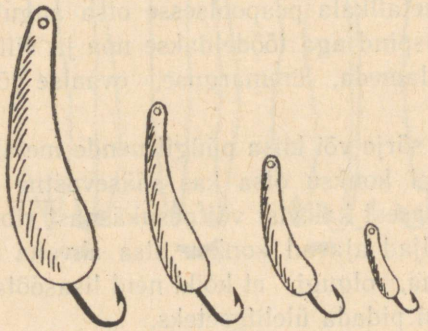

Joonis 23. **Geŝeli landid (metallkalakesed).**

sitika kuju. Mõned kalamehed püüavad sügisel väikeste õngekonksudega, mille vars on kas tinutatud või ümbritsetud punasest või valgevasest torukesega.

Paljusid talvepüügiks kasutatavaid metallkalu võib teha ise, kui on olemas haamer, plekikäärid, viil, naaskel ja smirgelpaber, tinutamiseks aga väike pudel tsingiga mõjustatud soolhapet.

Metallkala on kerge valmistada punasest või valgevasest, plekist või kuni 1 millimeetri paksusest nikkelplaadikesest. Kääridega lõigatakse välja kalakese või pajulehe kontuuri meenutav plaadike. Seejärel, kui tahetakse plaadikesele anda lusika kumerus, klopitakse ta haamripinniga lohku või siis jäetakse väljalõige lame-

daks. Ühe otsa külge tinutatakse õngekonks, teise aga tehakse naaskliga auguke. Peale selle puhastatakse plaadike esmalt smirgelpaberiga, pärast aga hõõrutakse villase riide lapiga eredalt läikima. Soovi korral võib plaadi sabapoolsele otsale teha painak, et ta vetteheitmisel liugleks külgedele.

Veelgi lihtsam on metallkala teha koonuse või täisnurkse kujuga. Vaskplekist lõigatakse välja 40 millimeetri pikkune plaadike, mille laius on ühest otsast 18 millimeetrit, teisest — 12 millimeetrit. Siis painutatakse plaadike haamripinni abil pikuti kahekorra kokku, mille tagajärjel ta laius väheneb ühes otsas 9-le millimeetrile, teises otsas aga 6-le millimeetrile. Plaadikese kitsama otsa kokkukäänatud poolte vahele paigutatakse üks kuni kaks õngekonksu ja lüüakse pooled haamriga tihedalt kokku. Plaadikese vahele asetatud konks püsib kindlalt oma kohal ega tule kala näkkamisel välja. Plaadikese teise otsa tehakse auk õngenööri jaoks. Pealispind poleeritakse mõlemalt poolt läikima või tinutatakse üks külg üle. Viimasel juhul on metallkala üks külg punane, teine aga hõbedane.

Õngeritvade parandamine.

Murdumisi esineb bambusritvade puhul kõige sagedamini ühendustorude juures. Säärasel juhul eraldatakse murdunud osa ja lükatakse toru uuesti ridvajätku otsa. Juhul, kui bambus osutub peenemaks kui toru sisemine läbilõige, võib selle ümber mähkida niit või lint või katta ta ümberringi liimiga määritud kase- või männilaastudega. Pärast toru ridva otsa ajamist võib suurema tiheduse saavutamiseks toru ja ridva vahele lüüa plekikese või neli plekist väljalõigatud kiilukest, misjärel ritv torukese otsa juurest tuleb üle mähkida jämeda niidiga ja katta lakiga.

Otsemurde korral toimub ridva jätkamine kahesugusel viisil:

1) Võetakse ridva jämedusele vastav õhukeste seintega toru, millesse lüüakse murdunud ridvalüli mõlemad otsad, mis enne sisselöömist kaetakse liimiga. Toru otstele lüüakse augukesed, millesse taotakse väikesed naelad.

2) Kuni 8 sm pikkune liimiga kaetud puuvars lüüakse ühe otsaga alumisse ja teise otsaga ülemisse ridvalülisse. Seejärel painutatakse õhukesest plekist või valgevasest toru ja aetakse murdumiskohale. Toru ümber mähitakse tihedasti peenikest traati või niiti. On kasulik traat toru otste kohalt inglistinaga kinni joota. See ridvalüli muutub parandamise järel teistest lülidest veidi raskemaks, kuid sellega tuleb siiski leppida.

Juhul, kui tekkis põikmurre, saetakse mõlemad ühendamisele kuuluvad otsad kaldu teineteisele vastavaiks, bambusroo õnarusse lüüakse liimiga kaetud puuvars, kokkuliimitud ridvaosa pinna ümber mähitakse niit ja kaetakse õli- või sapoonlakiga. Säärane parandus lühendab ritva 10—15 sm võrra.

Õngeridva ladva murdumisel võetakse terasest kudumisvarras ja aetakse ta bambuse otstest sisse. Seejärel mähitakse murdumiskoht ümberringi õhukese plekitükikesega, see mähitakse üle niidiga ja kaetakse lakiga.

Esemete lakkimine.

Õngeritvade, ridvamähiste, ujukite jms. esemete lakkimiseks kõlbavad kiiresti kuivavad õlilakid, nagu merivaik- ja kopaallakid. Enne tarvitamist soojendatakse õlilakki ja kantakse siis õhukeste kihtidena mitmel korral pintsli abil esemetele.

Kasutatakse ka tselluloidlakke: sapoonlakki, «emailiiti» ning muid heledaid ja värvilisi «nitrolakke». Lihtsat läbipaistvat tselluloidlakki saab ka ise valmistada. Pudelikesse, mis on täidetud võrdsetes osades butüülatsetooni ja atsetooniga, lastakse peenikesteks tükikesteks lõigatud

ning eelnevalt keevas vees želatiinkihist hästi puhastatud filmilint. Tselluloid lahustub segus ja annab läbipaistva, kiiresti kuivava laki, mis katab eset veekindla kihina.

Sapoonlakiga ei või katta õlilakki, mida lahustab atsetoon. Vastupidi, häid tulemusi annab sapooni katmine õlilakiga. Kuid sapoonlakk ei püsi hästi bambusridval, vaid tuleb sellelt kilena maha, mistõttu üksikuid kohti tuleb aeg-ajalt lakiga uuendada.

Püügiriistade korrashoid.

Kalapüügiriistad saavad nende ühest kohast teise viimisel ja püügi ajal ettevaatamatul käsitsemisel tihtilugu vigastada, määrduvad, riknevad vee mõjul jne. Püügilt koju jõudnud, tuleb kõik püügiriistad hoolikalt järele vaadata ja korda seada.

Õngeridvad kannatavad kõige rohkem niiskuse all ning löökidest vastu kive ja teisi kõvu esemeid. Mitmejätkuliste ritvade liitetorudesse koguneb mulda ja liiva, mähised hõõrduvad läbi, lakk hakkab pealt ära tulema. Õngeridvad puhastatakse porist ja hõõrutakse üle piiritusse või bensiinisse kastetud pehme lapiga. Katkirebenenud mähised tuleb asendada uutega, ärahõõrdunud kohad katta õli- või sapoon- (tselluloid-) lakiga.

Ei maksa jätta ritvu seisma seina vastu nõjatatuna, sest see annab ebasoovitava paine ühele poole. Samuti ei või jätta õngeritva ka päikese või vihma kätte. Kokkupandavaid ritvu on pärast nende puhastamist ja remontimist kõige parem hoida toas lahtivõetult, lausridvad võib aga koridori jätta, paigutades nad seina külge löödud ümmargustele naeltele.

Ridvarulli peab kalamees püügi lõppemisel kohe porist puhastama ja teda kuivas kohas hoidma.

Siidist, kanepist ja kunstjõhvist õngenöörid on tarvis

tingimata ära kuivatada kas juba püügikohal või siis kohe pärast kojutulekut. Vigastatud õngenöör tuleb ära parandada või uuega asendada. Ei maksa hoida õngenööri lahtise õhu kätte jäetud ridval. Niiske õhk ja päikesekiired kahjustavad ühesugusel määral siidist ja kunstjõhvist õngenööre. Eriti hoolikalt tuleb järele vaadata hobusejõhvist õngenöörid, millede üksikud jõhvkarvakesed hakkavad katkema või ära tulema.

Need jõhvjätkud ja vahejõhvid, mis on tehtud siidsest kunstjõhvist, kaotavad liigsest kuivamisest päikese käes samuti oma vastupidavuse ja hakkavad rebenema. Kodus on neid tarvis hoida glütseriini või meega läbiimmutatud riidelapis. Tavalisest kunstjõhvist («Saturnist») tehtud jõhvjätkud erilist hooldamist ei vaja.

Õngekonksud puhastatakse õngesööda jäänustest ja porist ning seotakse kuiva lapikesega ridva külge või keritakse koos jõhvjätkudega traathasplikestele. Õngekonksu võib torgata õngeridva külge seotud korgikesse. Kõige parem on aga jõhvjätk ühes konksuga õngenööri küljest ära võtta ja neid nöörist eraldi hoida.

Lante hoitakse tavaliselt paberisse pakitud karbikeses. Tuhmiks läinud lante puhastatakse lubja, kriidi või hambapulbriga; mitte mingil juhul aga ei tohi hõõruda neid smirgelpaberi või liivaga. Tugeva, ereda läike omandavad landid, mida on puhastatud kauplustes müügil oleva pastaga «ГОИ». Pastat tuleb kaapida lapile, lisada juurde tilk petrooleumi ja lant põhjalikult üle hõõruda.

Kunstputukaid võib parandada sapoonlaki abil, mis kuivab kiiresti ja vees ei lahustu. Kunstputukaid hoitakse raamatukeses jämedast paberist lehtede vahel.

Ujukeid tuleb püügile kaasa võtta eri karbikeses, näiteks koolipinalis. Vigastatud korkujukid kaetakse emaillakiga, kaisel- ja tselluloidujukid aga sapoonlakiga.

Kahvade võrgud on tarvis pärast püüki mudast ja kalasoomustest puhastada ning hästi ära kuivatada.

Õnge- ja peibutussöödad.

Õngesöödad.

Söötkalad.

Mõned röövkalad, nagu näiteks haug, koha, luts ja suur ahvenas, toituvad aasta läbi väikestest kaladest. Nende röövkalade püük jätkub ka talvel. Ainult kõige külmematel kuudel kogunevad nad sügavaisse aukudesse ning katkestavad toidu otsimise. Erandi moodustab luts, kes jätkab tegevust kogu talve.

Pärast jõgede ja järvede kinnikülmumist püütakse röövkalu põhja- ja rippundadega, kasutades söödaks väikesi eluskalu. Talvel on aga väikest kala palju raskem kätte saada kui suvel. Väikesed kalad kogunevad parvedesse niisugustes kohtades, kus suured röövkalad luurel ei käi. Soojadel talvepäevadel aga, eriti kevade poole, siirduvad paljud kalad kallaste lähedusse ja kõrkjasse, väikeste jõgede suudmeisse ja järvedevahelistesse madalatesse aladesse.

Kohtades, kus on näha väikese kala liikumist, võib söötkalu püüda vitsmõrdade või peenesilmaliste niidist mõrdade abil. Mõrrad pannakse järve ja jõe vahelisele alale või väikestesse jõgedesse ning kala satub nendesse ise, minnes järvest jõkke või jõest järve.

Väikesi jõgesid on vahel võimalik kalatõketega sulgeda, vitstest ning võrgust mõrdu suuga vastu- ja pärivoolu sisse pannes. Suurtes jõgedes ja järvedevahelistes alades lastakse mõrrad jää alla jõe põhja, varustades nad eelnevalt õlikoogi- ja kliisöötega [1]. Sööde uhtub vooga laiali ja kala läheb toitu sisaldavat veejuga pidi mõrda.

---

[1] **Sööde** — kala toit (herned, nisuterad, leib, kliid jne.) püügikoha sissesöötmiseks või püügi ajal kala ligi meelitamiseks.

Madalaisse järvedesse ja tiikidesse pannakse jää alla peenesilmalised võrgud ja mõrrad, kuhu järvedes hulkuvad väikesed kalad sisse lähevad.

Kevade poole, märtsis ja aprillis, kui jää on muutunud küllalt paksuks, võib paljudes metsade keskel asetsevais umbjärvedes, kus puudub värske vee kiire juurdevool, tähele panna kalade suremist. Hapnikupuuduse tõttu vees hakkavad kalad lämbuma, otsivad värsket vett, õhku. Et kalade suremist vältida, raiutakse jäässe suured augud, kuhu kalad hulgaliselt tungivad. Aukudest ammutatakse

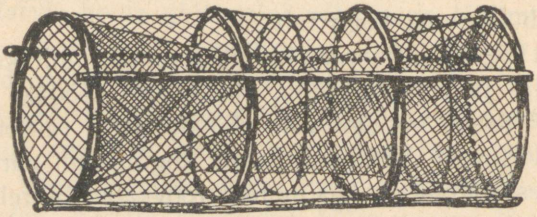

Joonis 24. **Niidist kootud söötkala-mõrd.**

kalu kahvade, pangede ja koppadega. Väikesed unnasöödaks sobivad kalad tuuakse jõkke üle ja lastakse vitstest või niidist söötkala-mõrdades põhja. Peamiselt märtsis ja aprillis võib märgata röövkalade (eriti havi) virgumist, kes sel ajal jää alla rippunnale pandud söötkala ahnelt haaravad.

Kõige sagedamini püüavad õngesportlased söötkala õngega, leides üles koha, kus peatuvad lutsu ja havi söödaks hästisobivad väikesed särjed, häslikud, ründid või kiisad.

Vihmaussid.

Põhiliseks õngesöödaks on vihmaussid. Nad on nii suvel kui ka talvel heaks söödaks kõigile kaladele, kes ei kuulu röövkalade hulka. Vihmaussi võtavad ka mõned röövkalad, nagu luts, ahven ja väikesed havipojad.

Suur vihmauss ehk tõuk-uss elab mullas puu- ja juurviljaaedades, samuti heinamaal vanades kuhjaasemetes. Kasvab 16—18 sm pikkuseks ja 1,5 sm jämeduseks. Maapinnale tuleb öösiti, kaste ajal või pärast vihma, jättes enda järel maapinnale väikesed kohevad mullahunnikud. Tõuk-usse korjatakse öösel laterna valgusel aedades ja peenardel. Võttes kinni ussi peast, tiritakse ta ettevaatlikult urust välja.

Tõuk-usside hulka kuulub ka võrdlemisi suur mulla-uss, kes erineb teistest vihmaussidest oma terava pea, sinaka helgi ja valkja saba poolest. Konksu otsas püsib kindlalt.

Harilik vihmauss (ehk kasteuss) on erisuguse värvusega ning esineb kõikjal köögiviljaaedades, aedade kompostihunnikutes, kivide ja vanade puulaastude all, prügihunnikutes, soojaveeallikate lähedal.

Kirju sõnniku-uss (ehk nn. kuldsabauss) on esindatud mitme eri kujuga. See terava lõhnaga uss elutseb vana, pooleldi mädanenud laudasõnniku hunnikutes ja vanades sõnnikulavades, solgiaukudes ja vanas õleprahis.

Punane uss esineb aedades ja parkides vanade, pooleldi äramädanenud lehtede hunnikutes.

Luha-sõnniku-uss elutseb vana lehma- ja hobusesõnniku all niiskematel luhtadel, vainutel, ja tühjadel, harimata maa-aladel. Usse võib leida ka jõe kallastes, rohukamara all või taimede juuri täis kasvanud mätastes.

Tõuk-ussid ilmuvad maapinna ligidale varakevadel, niipea kui maa on sulanud. Neid kaevatakse labidaga.

Võib luua alatise «ussikaevanduse». Kusagile hoonete taha varjulisse kohta kaevatakse kuni meetrisügavune auk, mis täidetakse poolest saadik vana, möödunud aasta (näiteks sõnnikulavadest võetud) sõnnikuga, lisatakse aiamulda, hiljem aga kantakse aeg-ajalt peale köögijätteid ja seebivett. Sellesse auku visatakse paljundamise ees-

märgil vihmausse, kes annavad suve jooksul mitu põlvkonda järglasi.

Kodus võib usse säilitada suures saviastjas või kuni 70-sm-se sügavusega puukastis, mida hoitakse jahedas pimedas kohas, näiteks keldris, puukuuris, trepi all jne. Kasti raputatakse kuni äärteni head, huumuserikast mulda, kuhu korjatud ussid sisse lastakse. Kastis olev muld tuleb katta niiske samblaga või vana roguskiga. Värskelt korjatud usse kasti lisades võib neid varuda kogu suveks. Muld kastis tuleb hoida rõske, kuid mitte väga niiske; usside toitmiseks panna kasti kord nädalas mõni peotäis jahu või kliisid, kohupiima, riivitud köögivilja või kasta mulda piimaga, mittesoolase puljongiga või kohvipaksuga.

Väikesel hulgal saab vihmausse säilitada rõske mullaga täidetud ning jahedas kohas hoitud linases kotis.

Talihooajaks varutakse vihmaussid sügisel. Poole kuupmeetrilise mahuga puukasti või suurde saviastjasse puistatakse hea aiamulla kiht. Mullale asetatakse kiht pehkinud puulehti ning riputatakse seejärel uuesti paks kiht keedetud ja peenendatud kartuliga või läbihaudunud sõnnikuga segatud mulda. Sellele kihile puistatakse uuesti kiht haudunud lehti või sõnnikut vaheldumisi aiamullaga kuni kasti või astja ülemise ääreni. Pealt kaetakse kast samblaga või veega mõõdukalt niisutatud kaltsuga. Kastis asuvat mulda on tarvis vahetevahel kasta vee, lõssi või kohvipäraga, eelnevalt eemaldades lapi, mida pidevalt tuleb hoida niiskena. Kast tuleb hoida heintes või keldris, jahedas kohas, ega tohi lasta teda külmuda. Kalapüügiks võetakse vihmausse purgikesse, mida hoitakse põues või taskus.

Talvel võib vihmausse leida sõnniku- ja prügihunnikutest, soojadest lautadest ja saunapõrandate alt, aedadest ja kasvuhoonetest, ülestöötatud lavadest, sügavalt maa seest soojavee-allikate ning tehaste ja vabrikute äravoolukanalite äärest.

Konksu otsa pannakse ussid mitmesugusel viisil.

Suur tõuk-uss pannakse konksu otsa aasadena. Konks torgatakse algul veidi maad peast allpool ussile naha alla, siis torgatakse uss veel kahest-kolmest kohast läbi ja konksu teraviku ots peidetakse sabasse.

Keskmisi ja väikesi usse torgatakse konksu otsa tavaliselt peast, õngekonksu ussi saba juurde kogu kehast läbi tõmmates.

Väikesed ussid pannakse paarikaupa konksu otsa, torgates nad läbi pea juurest ja keha keskpaigast. Otsalükatud ussid nihutatakse konksusäärt mööda jõhvjätku juurde või isegi päris jõhvjätkule, jättes nende sabad vabalt vingerdama.

Mitu ussi korraga pannakse konksu otsa nii, et torgatakse konks nende naha alla pea ja saba juurest või ainult keha keskpaigast.

Kõigi usside kinnitamise viiside puhul püüavad kalastajad õngekonksu teraviku ussi sabapoolses osas ära peita. Vilunud kalamehed aga peavad otstarbekohasemaks konksu teravikku õige natuke välja nihutada, nii et konksuteravik käega tunda oleks. Jämeda ussi sisse peidetud konksuteravik võib kala rabamisel vahel ussi nahast üldse mitte läbi tungida, mistõttu konks libiseb haakimise ajal kala suust välja seda riivamata.

Mõned väikekalad, nagu särg ja häslik, oskavad konksu otsas liiga pikalt rippuvat ussisaba meisterlikult ära imeda. Sööta varastavate kalade püüdmisel on parem jätta väiksem ussisaba, mida kalal juba on raske konksu otsast karistamatult ära näpata.

Paljud kalad võtavad hästi mitmesuguseid vastseid (tõuke) või õhuputukaid. Kalamehed panevad tähele, missugustest õhuputukatest või nende vastsetest kala toitub, ja kasutavadki siis neid õngesöötadena eri aastaaegadel.

Vihmausside kõrval kasutatakse õngesöödana kõige rohkem puruvanade, mitut liiki suurte põrnikate, liblikate,

ühepäevikute, surusääsklaste, suurte siniste kärbeste ja kiilide vastseid.

Puruvanade vastseid kasutatakse säina, särje, roosärje, häsliku (teivi) ja paljude teiste karplaste sugukonda kuuluvate kalade püügiks. «Puruvanakesi» võib leida järvedes ja tiikides ning külma veega ojades ja jõekestes. Enne lendavaiks putukaiks muutumist elavad puruvanade tõugud puuokastest ja lehtedest, väikestest teokarbikestest, kivi- ja liivaterakestest jms. ehitatud tupekestes.

Mais kinnitub puruvana vastne veetaimede, kivide või puuroigaste külge, suleb oma tupekese ja muutub nukuks, mis omandab õhuputuka välistunnused.

Puruvana tõuke püütakse järvedes kahvadega, tõmmates kalda juurde möödunud aasta taimi ja põhjarisu, milles puruvanade vastsed elutsevad. Jõekestes ja ojades korjatakse neid tõuke nii suvel kui talvel puuroigastelt, vettelangenud puude küljest või lihtsalt veepõhjast.

Tõuk aetakse konksu otsa peast, kuna konksu teravik peidetakse vastse sabasse.

Puruvanade vastseid võib hoida hõredakoelises kotikeses, mis on voolavasse vette lastud. Kotikesega vettelastuna on võimalik puruvanasid säilitada ka talvel. Tõugud püsivad mitme päeva jooksul elusatena ka jahedasse kohta paigutatud niiskes samblas.

Kahe nädala möödumisel tõugu nukkumisest väljub tupest hallikaspruunika värvusega täiskasvanud putukas (n. ö. pärispuruvana). Puruvanad lendlevad õhus õhtuti, keereldes pilvena jõe kohal. Puruvanasid (täiskasvanud õhuputukaid) otsitakse kõrkjates ja kõrges kaldarohus varahommikul enne päikese tõusu, kui õhk pole veel soojenenud.

Puruvanadega (õhuputukatega) püütakse pinnavees ujuvaid kalu: jõeforelli, harjust (õhtuti), säinast, turba, viidikat. Konksu otsa ajada on teda kõige parem sabast,

konksuteraviku putuka pähe nihutades, kuid võib toimida ka vastupidiselt.

Üheskoos puruvanadega elutseb ka väike liblikasarnane, tuhmi mustjaspruuni värvusega mudakärbes — l o i d t i i b l a n e. Teda võib kohata taimedel, puutüvedel ja seintel. Loidtiiblase vastne elab voolavates ja seisvates vetes, ujudes ning roomates veepõhjas maotaoliselt loogeldes. Teisel aastal pärast munast väljumist ronib vastne kaldale ja muutub rõskes mullas nukuks. Mais toimub täiskasvanud õhuputuka väljalend.

Loidtiiblasi aetakse konksu otsa niisamuti nagu puruvanagi (õhuputukat). Nad on heaks õngesöödaks forellile, harjusele ja säinale.

S i l m u v a s t n e elutseb kaldaäärses liivas ja põhjamudas, kuhu jõesilm oma marja heidab. On rohkearvuline Neevas, Luugas, Volga alamjooksul, Obi, Jenissei jt. jõgede vesikonnas. Elutseb ka Leningradi kanalites. Kasvab kuni 20 sm pikaks ning on ümmarguse, ussitaolise kehaga.

On suurepäraseks õngesöödaks turvale, ahvenale, angerjale, sterletile ja teistele jõekaladele. Väikesed silmuvastsed aetakse konksu otsa peast, suuremad aga haaratakse konksuga pea ja saba juurest seljalt.

Silmuvastseid püütakse põhjamudast raudkühvlite või pangedega, tõstes nendega veepõhjast muda ühes tõukudega välja.

Mitmesuguseid k i i l e — siniseid, halle ja punakaspruune — kasutatakse kõige sagedamini säinaste ja turbade püügiks piitsõngega. Need ilusad, mitmevärviliste tiivakestega putukad elutsevad järvede ja tiikide kallastel. Nad muutuvad valmikuteks mai lõpul ja elavad hilissuveni. Äsja väljalennanud kiilid ripuvad tarnade küljes, kust neid korjatakse varahommikuti enne päikese tõusu, kuni kaste rohul pole veel ära kuivanud. Lendlevaid kiile püütakse marlist käsikahvadega.

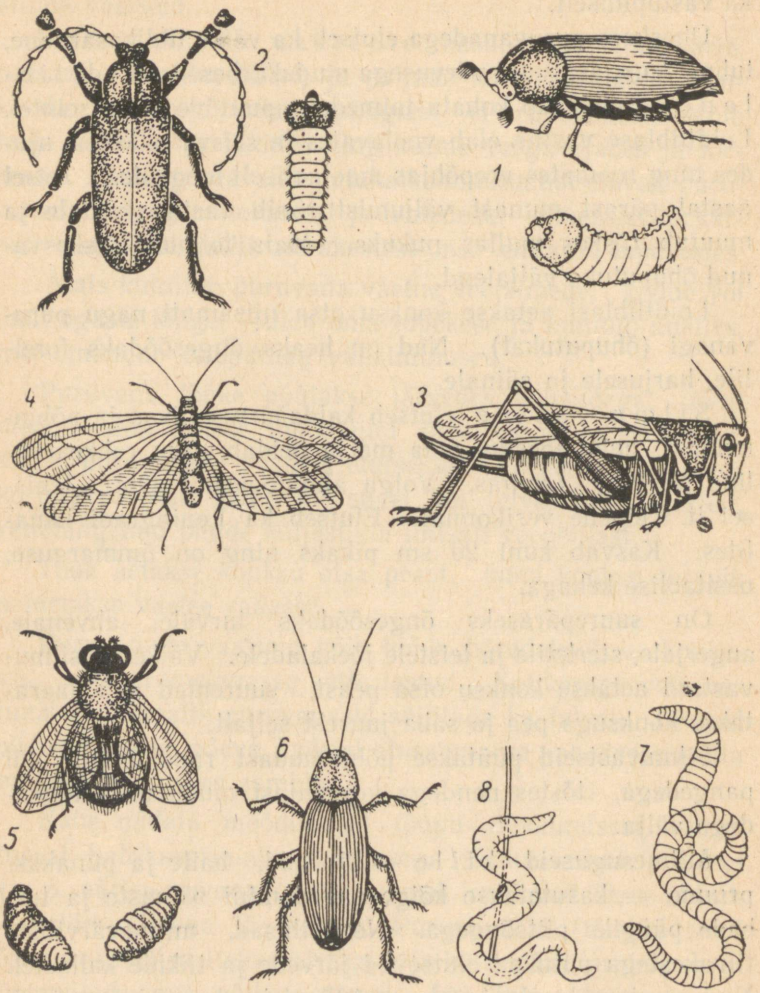

Joonis 25. **Ongesöödad:** 1 — maipõrnikas ja tema vastne (tõuk); 2 — ürasklane ja tema tõuk (kooreürask); 3 — rohuritsikas; 4 — kevik; 5 — sinine kärbes ja tema vastsed (kärbseussid); 6 — pruun tarakan; 7 — vihmauss; 8 — konksu otsa aetud vihmauss.

Kiil aetakse konksu otsa selle teravikku kaela alt kehasse torgates; konks läbistab kogu putuka, konksu teravik aga tuuakse 2 sm kaugusele sabaotsast. Sinise kiili otsapanemisel aetakse konks putuka peast ja sabast läbi.

Kiilivastne on kollakasrohelise värvusega, elab mudas, rohumätastes kalda läheduses, kivide all; vahetab mitu korda kesta. Täiskasvanult saavutab kuni 38-mm-se pikkuse. Kiilivastseid püütakse kahva abil mättakesi või puurehaga möödunud aastast säilinud taimi kalda äärde tõmmates, kust neid tõuke otsitakse gi. Kiilivastsetega püütakse säinast, turba ja ahvenat. Tõuk aetakse konksu otsa läbi pea, kuna konksu teravik viiakse vastse kõhtu.

Ühepäevik kuulub kõige õrnemate, peaaegu läbipaistvate õhuputukate hulka. Elab päikese loojangust kuni koidikuni. Esineb mitu liigiteisendit.

Kalastussportlased kasutavad püügiks peamiselt kõige suuremat ühepäevikut — *Ephemera vulgata*'t. Selle ühepäeviku (kiilkärbse) vastsed elutsevad mudakas-savise põhjaga jõgedes kuni 5 m sügavuses. Tõuk kasvab kuni 5 sm pikaks. Tal on kollakasvalge värvus, kollase varjundiga kehal ja tiibade kinnituskohtadel. On suurepäraseks õngesöödaks kõigile jõekaladele.

Ühepäeviku vastsete saamiseks valmistatakse eriline pika teiba külge kinnitatud raudkühvel. Kühvel vajutatakse põhjamudasse, tõstetakse üles tomp muda, mis tassitakse kaldale või paati, ja korjatakse välja vastseid, kes elutsevad nende poolt sisseuuristatud kanalikestes ja käikudes.

Talvel otsitakse vastset jääaugu kaudu pika varrega spetsiaalse raudkühvlikese abil. Kühvlikesega vinnatakse üles tükk muda ja tõstetakse see ettevaatlikult jääle. Kuid vastse hankimine jää alt on võimalik ainult sooja ilmaga, sest kogu aeg tuleb peos hoida märga vart ja siblida nätskes mudas.

Elusaid vastseid hoitakse veega täidetud purgis, vett sageli vahetades. Lühiajaliseks säilitamiseks hoitakse neid jahedas kohas kuivas saepurus või turbamullas.

Vastsed aetakse konksu otsa suu kaudu, kusjuures konksu teravik lükatakse sabaossa.

Kärbeste-ühepäevikute väljalennud toimuvad juunis ja augustis õhtuti sooja vaikse ilmaga. Nad lendlevad pilvedena vee kohal. Kõik jõekalad — latikad, säinad, turvad, sterletid, — tõusevad hulgaliselt põhjast veepinna ligi ja haaravad veele langevaid ühepäevikuid. Sel ajal püütakse suurel arvul kalu ühepäevikutega. Konksu otsa aetakse korraga mitu kärbest-ühepäevikut ja visatakse sööt vette. Püütakse harilike pealisõngedega, kuid ilma ujuki ja õngetinata. Hommikuks langevad ühepäevikud surnult maha.

Punast sääsetõuku peetakse parimaks õngesöödaks kõigi järvede ja jõgede rahu- ehk lepiskalade jaoks. See väike lüliline, tume-vaarikapunase värvusega ussike on surusääsklase vastne, kelle valmikud (õhuputukad) müriaadidena tunglevad suvel kallaste juures vee kohal. Surusääskede munadest väljuvad põhjamudas ussikesed, kes elavad seal ligi aasta. Põhjakalad toituvad punastest sääsetõukudest, otsides neid põhjamudas.

Punaseid sääsetõuke saadakse tiikidest ja järvedest, ammutades neid koos mudaga pangede või sõelade abil. Seejärel uhutakse ja pestakse põhjamuda sõelas, kuhu pesemise järel jäävadki ussikesed-sääsetõugud.

Sääsevastset võetakse ka erilise kahvaga, mis koosneb 30-sentimeetrilise läbimõõduga raudvitsast ja kolmest 40 sentimeetri pikkusest raudvarvast, mis ühte otsa pidi on kinnitatud vitsa külge ning teise otsaga 8-sentimeetrilise läbimõõduga toru külge, millesse pistetakse vabalt võetud pikkusega ritv ning kinnitatakse kruvidega. Selle varbadest koonusekujulise raamistiku ümber tõmmatakse vana mõrra või käsinooda võrk, jättes alumise laia ava vabaks.

Saadud kahv lastakse veekogu põhja, keeratakse teda mudas mitu korda ning tõstetakse seejärel välja. Võrgu niitidesse on takerdunud helepunased ussikesed. Need ussikesed korjatakse kiiresti kokku ja paigutatakse karpi. Talvel tuleb jälgida, et ussikesed õhu käes ära ei külmuks.

Kõige lihtsam sääsetõukude hankimisviis on koti abil. Väikesse marlist kotti pannakse kivi ja tükk liha või kala ning lastakse nööriga tiigi põhja, kus sääsevastsed elutsevad. Kott jäetakse ööpäevaks vette. Sääsevastsed kogunevad kotti suuri hulgi. Söödaks kõlbavad ainult kõige suuremad ja värskemad helepunase värvusega vastsed.

On olemas mitu viisi punase sääsetõugu säilitamiseks. Suvel asetatakse punased sääsetõugud kergelt niiskesse riidelappi (parem flanellist), mis on ümbrikutaoliselt kokku pandud, ja paigutatakse rõske liivaga täidetud klaasnõusse, mida jahedas kohas hoitakse.

Tsingist või plastmassist tehtud karbikesse laotakse tarvitatud teelehti ja segatakse need punaste sääsetõukudega niiviisi läbi, et ussikesed seal kimbukestena kokku ei jääks. Karpi hoitakse jahedas kohas. Sääsetõugud vaadatakse iga päev üle, kusjuures surnud tõugud karbist kõrvaldatakse ja hallitunud lehed värskete teelehtedega asendatakse. Teelehtede asemel võib punaste sääsetõukude alalhoidmiseks kasutada valget soosammalt, säilitades seda niiskena.

Talvel hoitakse sääsetõuke märjas flanell- või villases riides, mitmelt kihilt ülestikku laotuna. Ussikesed laotakse voltidena kokkupandud niiske flanellriide vahele, paigutatakse seejärel mõnda karbikesse ning pannakse aknale. Sääsetõuke võib säilitada läbivoolavas akvaariumis, kus ei ole taimi. Kalapüügil hoitakse ussikesed märja, lahjas tees niisutatud lapi vahel.

Punased sääsetõugud kinnitatakse väikestele peenikestele õngekonksudele nr. 14 kuni nr. 18, tõuku kesta alt konksu otsaga ühest või kahest kohast riivates. Konksu

otsa aetakse korraga mitu sääsetõuku, konksu teravikku pea juurest või keha keskpaigast kestast läbi torgates. Punase sääsetõugu ajamine konksu otsa nõuab oskust ja vilumust, vastasel korral jookseb kogu tõugu sisu läbitorkamisel välja ja konksule jääb ainult läbipaistev kest, mis on õngesöödaks kõlbmatu.

Kooreüraskeid, s. o. põrnikate-ürasklaste röövikuid (tõuke), korjatakse vanade kuuse- ja männikändude, palkide ja küttepuude koore alt. Kooreüraskite tõugud kasvavad 3—4 sm pikaks. Nendega püütakse jõgedes elutsevaid lepiskalu. Kooreüraski tõuk aetakse konksu otsa peast. Kooreüraskeid hoitakse jahedas kohas; kas puukoores (nende endi poolt sisseuuristatud urutaolistes käikudes) või saepurus. Talvel viibivad nad puukändudes või küttepuudes kangestunud olekus. Kooreüraskeid soojendatakse enne söödaks kasutamist toas; püügi ajal hoitakse neid karbikesega põues.

Kärbseussid — lihakärbse ja suure sinise kärbse tõugud — on tuntud ka lihaussi de nimetuse all. Kärbseusse on võimalik ise üles kasvatada. Võetakse tükk mädanema hakanud liha, parem aga maksa või kopsu, tehakse sellesse mitu sügavat sisselõiget ning hoitakse mõni aeg lampkasti juures või päikese käes. Kärbsed munevad sisselõigetesse suurel hulgal mune, milledest hiljem tulevad välja valkjad, kõva kestaga ussid, kes kasvavad aja jooksul kuni sentimeetri pikkuseks. Kärbsemune sisaldav lihatükk pannakse potti või kasti, millesse on puistatud nisukliisid. Kast kaetakse pealt tihedasti kinni, et tõugud välja ei roniks. Kliidest toitudes puhastuvad tõugud seesmisest mustusest ja muutuvad kalapüügikõlvuliseks. Nende edasiseks elushoidmiseks tuleb asetada kasti uusi lihatükikesi. Kärbseusse võib kasvatada ka kalalihal, mis asetatakse lahtisesse potti või kasti ja pannakse välja päikese kätte. Kalalihal üleskasvatatud kärbseussid on heledama värvusega.

Kui kärbseussid on saavutanud täissuuruse, asetatakse nad ümber teise kasti saepurusse või kliidesse ja pannakse see jahedasse kohta. Sooja kätte neid jätta ei tohi, sest nad muutuvad siis peagi pruuni värvusega nukkudeks, milledest hiljem tekivad kärbsed.

Kärbseusse pannakse konksu otsa 1 kuni 4 tükki korraga, olenevalt konksu ja kärbseusside suurusest. Esimene kärbseuss nihutatakse jõhvjätkule, konksu terav ots aga lükatakse veidi viimasest kärbsevastsest välja.

Kärbseussidega püütakse jõekalu: latikat, säinast, turba, särge, häslikut, vimba ja nurgu.

Maipõrnika (maisitika, põuapõrnika), lehesitika tõugud. Nende nimetuste all mõtlevad õngesportlased maipõrnika, ninasarvik-mardika ja teiste suurte põrnikate tõuke, kes elutsevad prahihunnikutes, linajäätmeis, vanade puulehtede vahel ja köögiviljaaedades. Mõned neist tõukudest kasvavad 4—5 sm pikkuseks ja 2—3 sm jämeduseks. Püügiks peetakse parimateks noori valgeid tõuke pikkusega 2 sm või veidi üle selle.

Maipõrnika tõuk lükatakse konksu otsa sissetorkega alt veidi allpool pead, tuues konksuteraviku kesta alt välja kaunis kaugel tõugu sabast. Konks peab olema suur. Tõuku võib eelnevalt toita kohupiimaga, mistõttu ta muutub valgemaks ja kõvemaks.

Maipõrnika tõuguga püütakse põhjast kevadest alates kogu suve jooksul turba, säinast, latikat, karpkala ja suurt särge. Maipõrnikatega (valmikute ehk õhuputukatega) püütakse piitsõngega säinast, turba ja tõugjat. Lendlevaid maipõrnikaid püütakse marlist käsikahvadega aedades ja parkides. Veel hõlpsam on maipõrnikaid püüda varahommikuti, raputades neid maha noorte puude, eriti kaskede otsast.

Rohuritsikad ja iga liiki tirtslased (tirtsud ja sirtsud) on heaks õngesöödaks säinale, turbale, jõeforellile, harjusele, särjele ja teistele jõekaladele nende

püüdmisel piits- ja ujuk-õngega. Rohutirtse püütakse mahaniidetud rohuga luhtadel, parkides, teeäärsete kraavide nõlvakutel ja põldudevahelistel rohuribadel. Neid kinnitatakse konksu otsa mitmel viisil: 1) konks aetakse peast sisse ja nihutatakse putuka kõhtu; 2) konks vajutatakse sisse rinna kohalt ja aetakse kehast läbi, jättes pea vabaks. Juhul, kui tirtsuga püütakse ujuk-õngega või ujukiga voolu kandel (s. t. saateõngitsemise viisil), siis rebitakse tirtsu tiivad ja pikad koivad küljest ära.

Konnad (raba- ja rohukonnad) esinevad kõikjal ja on õngesöödaks tõugjatele, turbadele, kohadele, haugidele, sägadele ja teistele röövkaladele.

Väikesed konnad aetakse konksu otsa kahesugusel viisil: 1) konksuga riivatakse konna seljanahast; 2) konks aetakse konna alalõuast läbi ja torgatakse ühte tagumisse koiba selle varvaste läheduses.

Sipelgamunad. Sipelgamune saadakse suvel sipelgapesadest. Seda sööta tarvitatakse hõbeläikeliste kalade, nagu särje, häsliku, viidika jt. väikekalade püügiks. Kasutatakse värskeid ja vajaliku suurusega mune. Pikemaajalise säilitamise tagajärjel munad kuivavad, tõmbuvad kipra ja tumenevad. Konksu otsa tuleb värsket muna panna väga ettevaatlikult, et mitte välja lasta nendes sisalduvat piima. Harilikult pannakse otsa kaks-kolm muna, aga pisikeste kalade püügil — üksainus.

Ketakala mari. Konks viiakse ettevaatlikult marjatera kesta alla ja lükatakse marjatera konksu otsa. Ketakala marja võtavad kõik väikekalad, eriti särg, häslik, jõeforell, harjus ja kiisk. Värsket marja kasutatakse siis, kui ta on kleepuva kilega seotud. Soolamari püsib kindlamalt konksu otsas pisut kuivatatult.

Vähiliha armastavad eriti ahvenad ja turvad. Õngesöödaks võetakse liha vähi lakast või sõrast. Kaua vees hoida aga vähiliha ei maksa. Ta muutub siis kõvaks,

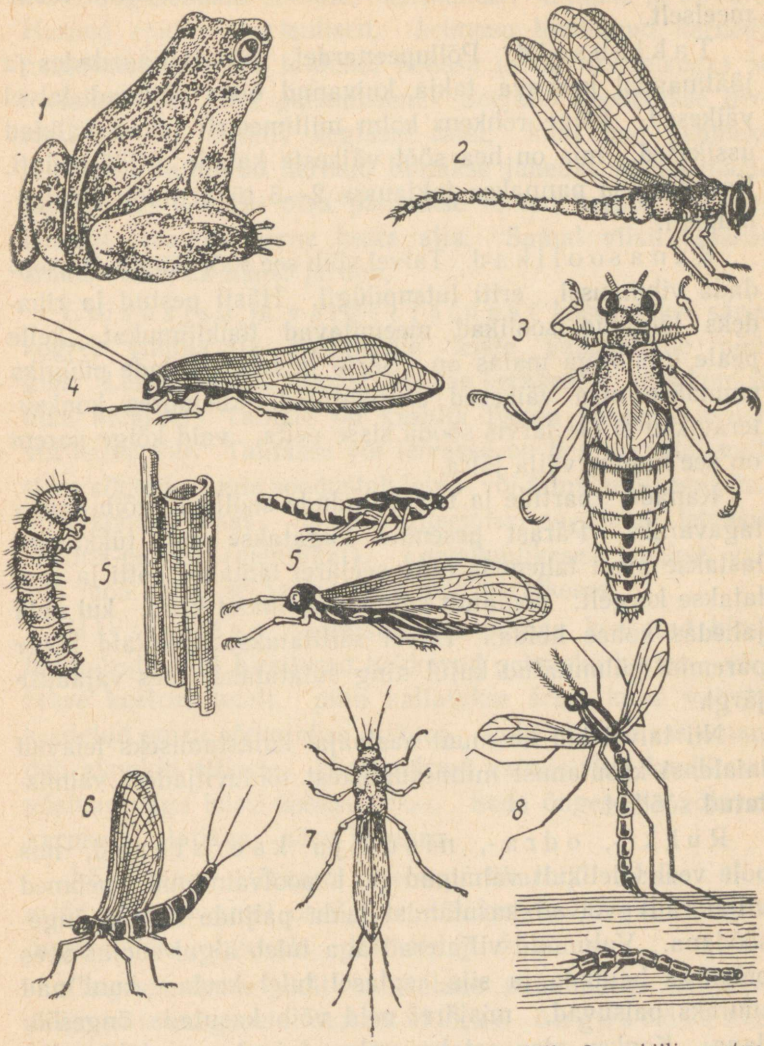

Joonis 26. **Õngesöödad:** 1 — rohukonn; 2 — kiil; 3 — kiili vastne; 4 — loidtiiblane; 5 — puruvanad; 6 — ühepäevik (*Ephemera vulgata*); 7 — ühepäeviku vastne; 8 — surusääsklane (tümmisääsk) ja tema vastne (punane sääsetõuk).

ahvenad ja turvad aga võtavad kõva õngesööta üsna vastumeelselt.

Takjaussid. Põllupeenardel, köögiviljaaedades ja jäätmaadel kasvava takja kuivanud õites säilivad talvel väikesed, kõige rohkem kolm millimeetrit pikad valkjad ussikesed, mis on hea sööt väikeste kalade altjää-püügil. Konksu otsa pannakse takjausse 2—3 tükki nagu sipelgamunegi.

Kanasoolikad. Talvel võib see sööt täielikult asendada vihmaussi, eriti lutsupüügil. Hästi pestud ja ribadeks lõigatud soolikad meenutavad tõukliimukat, kelle peale luts väga maias on. Särje ja teiste kalade püügiks pannakse otsa väikesed soolikatükid, kusjuures konksuteravikku ei ole tarvis sööda sisse peita, vaid kõige parem on see natuke välja jätta.

Kanade, partide ja teiste lindude soolikaid võib panna tagavaraks. Pärast pesemist lõigatakse nad tükkideks, lastakse pisut taheneda ning seejärel laotakse potti ja soolatakse kergelt: soolatult säilivad soolikad kaua, kui neid jahedas kohas hoida. Talvel säilitatakse soolikaid kõige paremini külmutatud kujul ning sulatatakse üles vajaduse järgi.

Nii talvel kui ka muul aastaajal kalastamiseks leiavad laialdast kasutamist mitmesugustest toiduviljadest valmistatud söödad.

Rukki-, odra-, nisu- ja kaeraterad, mis pole veel täielikult valminud (s. t. poolvalminud, pehmed viljaterad) võivad kasutamist leida paljude kalade õngesöödana. Valminud viljaterad aga tuleb algul soojas vees pehmeks hautada ja siis aeglasel tulel keeta, kuni nad suureks paisuvad, misjärel neid võib kasutada õngesöödana. Konksu otsa aetakse pehmed ja terve, lõhkemata kestaga viljaterad. Konks aetakse kesta alla, kuna tema terav ots viljaterast veidi välja nihutatakse.

Herned, samuti mais ja uba on kõige levinu-

maks õngesöödaks säinale, karpkalale, latikale ja turvale. Herned (parem kortsulised, krimpsu tõmbunud herned) paigutatakse veega täidetud nõusse (soola lisamisega) ja hoitakse vees kuni paisumiseni. Seejärel keedetakse herneid 40—50 minutit aeglasel tulel, kuni nad pehmeks lähevad. Jahtunud herneid hoitakse jahedas kohas märja lapi sees. Konksu otsa pannakse terved herned, ajades konksu teraviku herne kesta alla. Samal viisil aetakse konksu otsa ka maisi ja ube.

Leivasisu ja valget tainast kasutatakse särje, kogre, viidika ja mõningate teiste väikekalade püügiks. Leivasisust ja tainast tehakse kerakesed, mis konksu otsa aetakse. Tainale on kasulik lisada kanepi-, aniisi- või kampriõli. Tainasse või leivasse on hea ka veidi vatti sisse sõtkuda, mis soodustab leiva- või tainakuulikese püsimist konksu otsas. Särje õngitsemisel segatakse leivasse seatina-punast (mennikut). Leivakuulikesed tehakse valmis juba püügi eel ja hoitakse neid karbikeses.

Hirsipuder valmistatakse piimas keedetud hirsitangudest. Kui hirsiterad hakkavad pehmeks keema, võetakse kastrul tulelt, piim kallatakse ära, kuna valmiskeedetud putru sõtkutakse niikaua, kuni pudrumass omandab aknakiti sitkuse. Hirsipudrust valmistatud kuulikesed püsivad väga hästi konksu otsas. Seda õngesööta võtavad karpkala, latikas, särg ja nurg.

Jõekarp. Jõekarbi (eba-pärlikarbi) värske liha, eriti selle kõvemad osad, on tükikesteks lõigatult heaks õngesöödaks ahvenale, latikale jt. kaladele.

Õngesportlaste poolt on kalade püüdmiseks leiutatud palju mitmesuguseid kunstlikke õngesöötasid. Müügil on kunstlikke mardikaid, mitmesuguste putukate tõuke, kooreüraskeid, vihmausse jms. Mõningaid nendest kunstsöötadest on võimalik praktiliselt kasutada. Neid võib püügipraktikas järele proovida ja nende kasuta-

miskõlblikkuse kindlaks teha, näiteks püügiks kiires voolus, kus kala haarab temale vastu-ujuvat ussi hoolt, aetuna üksnes oma nägemismeelest, hoolimata sööda iseloomust.

Peibutussöödad.

Kalade juurdemeelitamiseks (peibutamiseks) püügikohale kasutavad õngesportlased pidevalt või ajutiselt sissesöödetavaid kohti ja annavad ka püügi ajal kaladele viskesööta, mitmesugust toitu vette visates.

Kalade peibutamiseks kasutavad kalamehed peamiselt teravilja ja selle jäätmeid.

Parimaks peibutussöödaks on kanepi- ja linaseemnetest valmistatud õlikoogid. Enne tarvitamist tuleb neid keeta väikeses veehulgas kuni pehmenemiseni. Põhjasöödaks kasutatakse õlikooke kas puhtal kujul või segatult kliide, viljaterade ja saviga. Õlikookide ja savi segust valmistatud kerad heidetakse püügikohas veepõhja. Veevool uhub savikera laiali ja kannab õlikookide raasukesi pärivoolu alla — jõge mööda ülesujuvaile kaladele vastu. Kuiv, keetmata õlikook lastakse põhja nööri külge seotud hõredasilmalises võrkkotis. Seisvas vees pillutakse hautatud õlikoogi tükke vette lihtsalt peoga.

Kanepiseemneid võib pärast pannil praadimist peenestada kohvimasinas või kausis. Kliidele või viljateradele lisatud pihustatud kanepiseemned annavad neile värske või aroomi, mis põhjakalu püügikohale juurde meelitab.

Kõrstaimede ja liblikõieliste taimede terad (rukis, kaer, nisu, herned jms.) keedetakse pehmeks. Püügi puhul tiikides või järvedes visatakse viljateri vette peoga. Kiire vooluga kohtades aga peibutatakse kalu, pildudes vette savi ja viljaterade segust valmistatud kerakesi. Peibutussööta võib veepõhja lasta ka võrkkottides.

Tavalise peibutussööda jõekaladele moodustavad viljaterade, leivakoorukeste ja õlikookidega segatud kliid ja

jahu. Kliidest valmistatud kerad ja pätsikesed peavad olema sellise sitkusega, et nende laialiuhtumine veevoolus toimuks mõõdukalt.

Tükkideks lõigatud (või hakitud) vihmaussid, teod ja karpteod, samuti kärbseussid ja punased sääsetõugud on kliidega segatult või savisse sõtkutult heaks peibutussöödaks kõigile jõe- ja järvekaladele.

Hirsi-, odra- jt. putrusid kasutatakse peibutussöödaks pätsikeste ja kerakeste kujul ning segus teiste toiduainetega, samuti puhtal kujul, kui neid peost vette visatakse.

Kohupiimaga peibutatakse kõige sagedamini linaskit ja kokre. Ka kohupiimasse võib kliisid ja õlikooke segada. Kalad näevad kohupiima hästi juba kaugelt ja söövad teda meelsasti.

Joonis 27. **Söödanõu.**

Loomade verd, mida saadakse tapamajadest, võib keedetult ja peeneks hakitult ning kliide või saviga segatult kasutada nii kala peibutamiseks kui ka õngesöödana. Keetmisel veri hüübib, omandades tumepruuni värvuse ja merekäsna pehmuse. Hüübinud verd saab tükikesteks lõigata ja konksu otsa ajada. Hüübinud veri on heaks õngesöödaks turvale ja säinale nende püüdmisel põhjaõngedega (krundadega).

Kalade peibutamiseks võib samuti kasutada maanteetolmu ning värsket ja kuivanud hobusesõnnikut savisse segatult, visates neid vette savikerakeste näol.

Talvel on sissesöötmine tarvilik peamiselt siis, kui püütakse voolu kandel. Söötena kasutatakse õlikooki, kliisid, hautatud rukkiteri, vihmaussi tükikesi ja kohupiima.

Talvel on kõige parem lasta sööt erilises nööri otsa seotud võrkkotis (söötekotis) jõe põhja, et teda võimalik oleks

soovitaval hetkel veest välja tõmmata ja teise kohta ümber paigutada. Sööde lastakse põhja seal kohal, kust õngesööt läbi ujub. Paar meetrit ülespoole seda jääauku, millesse on lastud õnged, raiutakse teine auk, kuhu lastakse sööde, arvestusega, et vooluga laialiuhtuvad viljaterad, õlikook jms. kanduvad parajasti sealt kohast läbi, kus söödaga varustatud õng seisab.

Sööte põhjalaskmiseks kasutatakse spetsiaalset plekist söötenõu, mis avaneb automaatselt, kohe kui söötenõu põhja puudutab. Sööde jääb põhja, söötenõu aga tõstetakse jääle.

Tarvitades sööteks sääsevastseid, vihmaussi tükikesi või väikesi rukkiteri, võib söötenõuna kasutada traadist punutud pangekest, millest sööde vooga laiali kandub.

Püügikohad.

Õngitsemine järvedes.

Kalaveed on väga erineva suuruse, sügavuse, vee kvaliteedi ja kalastikuga. Õngesportlasel tuleb eelnevalt teiste kalameeste kaudu ja hiljem juba kohapeal iga uut veekogu, kus ta kavatseb kalastama hakata, ise tundma õppida ja seal kalarikkad kohad, mis püügil ujuk-õngedega head saaki annavad, üles otsida.

Veekogu äärde jõudes on vaja kõigepealt kindlaks teha, kus kala antud momendil viibib: kas sügavuses või madalates kohtades rohu läheduses, kas «voo peal» või tasase vooluga paikades. Seejärel tuleb otsustada, missugust kala on parajasti parem püüda, ja vastavalt sellele kohandada oma püügiriist ning vajalikud õngesöödad.

Kevadel võib ebasoodsa ilma korral alustada püüki tiikides ja järvedes, kus jääkate juba ära on sulanud ja vesi kallaste juures küllaldasel määral soojenenud.

Pärast järvede vabanemist jääst tulevad kalad kallas-

tele lähemale, madalatesse kohtadesse, kus vesi on kevadise päikese mõjul soojenenud. Siin leiavad kalad kallaste juures ujuvatelt eelmise aasta taimedelt mitmesuguseid veeputukaid ja molluskeid, milledest nad toituvad.

Varakevadel, mõnikord kohe pärast jää sulamist, tulevad kallaste juurde toituma roosärjed. Nad püsivad vee pinnakihtides, kulurohus ja vanas roostikus. Roosärge võib püüda kaldalt või paadist, heites õngesööda rohtkasvudest vabadesse paljakutesse. Samal ajal ilmuvad kalda lähedusse ka kudemise järel väljapuhanud havid ja hakkavad väikeste kalakeste peale intensiivselt jahti pidama. Havipüügiks võib abajates (lahekestes), järvedevahelistes läbivoolujõgedes ja mujal piki kaldarohtu teibakeste abil üles seada harkunnad eluskaladega.

Vee edasise soojenemisega ilmuvad kalda lähedusse ka teised kalad, eriti pärast kudemist, leides roostikus ning kõrkjate ja teiste veetaimede tihnikutes toitu ja varjupaiku vaenlaste eest. Siis tulevad kalda äärde ka suuremad kalad — karpkala, säinas ja latikas, kes toituvad öösiti kõrkjates. Kõiki neid saab edukalt püüda põhja- ja ujukõngedega.

Paljud järved on niiskete, vajuvate kallastega ja muutuvad järk-järgult rabaks. Järvele lähedale pääseda on väga raske, jalad vajuvad soomülkasse. Ettevaatamatult astudes võib kergesti porri sisse vajuda, kust ilma teiste abita ei ole sugugi kerge välja pääseda. Kuid just säärastes raskesti ligipääsetavates järvedes võtab väga hästi õnge igasugune kala. Juurdepääsu loomiseks mädade kallastega järve äärde asetavad vilunud kalamehed enda ette maha latte, puuroikaid, hagu ja muud käepärast olevat materjali, ehitavad purdeid alatiseks püüdmiseks, löövad palgikestest kokku väikesed parved liikumiseks piki kõrkjate piirjoont või muretsevad paadi. Alatistes püügikohtades, kui seal on kõva põhi, kasutatakse peibutussõõta.

Kevadine õngitsemine kaldalt, purretelt, palgiparvelt või paadist annab pidevalt sissesõõdetavais kohtades varahommikul enne päikese tõusu alati head kalasaaki. Olles heitnud sissesõõdetud kohta kaks-kolm erisuguse sõõdaga õnge, tuleb tähelepanelikult silmitseda ujukeid. Sissesõõdetud kohta võib ilmuda suur säinas või vana võrendikulatikas.

Kõrgete, kuivade kallastega järvedes asetsevad parimad püügikohad vee kohal rippuvate põõsaste ning vette langenud puude ja roigaste (rambete) juures, kus paljud kalad endile varjupaika leiavad. Eriti armastab puuroigaste all olla ahven, kes varitseb sealt möödaujuvaid pisikalu.

Häid tulemusi annab püük kobrulehtede vahelt, mis kasvavad vööndina piki järvekaldaid. Kobrulehed kasvavad tavaliselt 2—3 m sügavuses, mis algab peaaegu järsult päris kalda äärest. Seal püsivad suve läbi paljud järvekalad: särjed, roosärjed, säinad, nurud, ahvenad, samuti latikad, kes tulevad õhtu saabudes kalda äärde toitu otsima. Püük säärastes kohtades nõuab õngitsejalt vajalikku osavust, sest õnge tuleb heita rohtkasvudest vabadesse kohtadesse nii, et õngekonks seejuures mõne kobrulehe taha kinni ei jääks.

Järve või tiiki suubuvates jõekestes ja ojades on alati võimalik mõnda head kalapüügikohta leida, eriti veel pärast vihmasadu, mis uhub põldudelt ja köögiviljaaedadest vette mitmesugust toitu — vihmausse, putukaid, viljateri jms. Siia kogunevad toitu otsima mitmesugused lepiskalad, nende järel aga ilmuvad ka röövkalad.

Saagirikas ja väga aktiivne on liikuv kalapüük ehk nn. «rändpüük» ujuk-õngega. Ühe või kahe pealisõngega tuleb kalamehel läbi käia järvekese kaldad ja kalastada seal, kus kõigi tunnuste järgi võib arvestada suuremat saaki. Olles ühe koha läbi õngitsenud, minnakse edasi teise kohta, kus kala ei ole veel ära hirmutatud.

Suvel alaneb järvedes vee tasapind, nende kaldad kattuvad tihedalt kõrkjate ja roostikuga. Õngitsemine kaldalt muutub siis juba raskeks, paljudes paikades aga hoopis võimatuks. Ka kalu on sel ajal kallaste lähedal tunduvalt vähem, sest kala on läinud kaldast kaugemale kõrkjate taha, sügavamatesse kohtadesse — järve keskpaika ja võrendikesse. Suvel on järvedes parem kalu püüda paadiga.

Paadiga on võimalik läbi õngitseda kõik kalarikkamad kohad ja vajaduse korral püstitada vette tarangud ehk «rohelised kalaaiad» õngitsemiseks pidevalt sissesõõdetavais püügikohtades.

Väljavalitud, kõva põhjaga kohas, kus elutsevad latikad, linaskid, ahvenad ja särjed, taotakse veepõhja kahes reas neli teivast kahe meetri kaugusel üksteisest. Teivaste vahele asetatakse kuni veepinnani rohelisi põõsaid, okaspuude oksi jne. Selle rohelise tarangu juurde hakkavad käima kalad, keda tuleb seal peibutada kliide, hautatud terade ja õlikookidega, hakitud vihmaussidega jms. söödaga.

Eriti hea on niisugused rohelised tarangud püstitada saartevahelistesse läbivoolukanalitesse, samuti jõekeste suudmete või lähete ligidale (järves), sest neis paikades võib alati tähele panna ühest veekogust teise liikuvate kalade kogunemist. Kui on avastatud kalade peatuskoht või liikumistee, on säärases kohas kasulik sisse seada alatine püük roheliste sääs-tarangute juures ja pidevalt sissesõõdetavais püügikohtades.

Varahommikul, juba enne päikese tõusu, tuleb paat teiba või nööri külge kinnitatud ja põhja lastud kivi abil paigale asetada ning seejärel täielikku vaikust pidada. Parem on püüda kahe õngega: üks heita paadist kaugemale, teine aga lähemale. Õngesõõt tuleb visata sinna kohta, kus paat pole üle ujunud ja kus kalad pole ära hirmutatud. Kui tasakesi paat ka ei libiseks üle püügikoha, ujub kala,

tundes vee liikumist pinnal, kardetavast kohast ikkagi kuhugi kõrvale. Ühe õnge otsa aetakse aiast kaevatud tõuk-uss ja visatakse veepõhja, teise otsa aga järve-puruvanakese tõuk, kes lastakse poolde vette ujuma. Enne koitu tulevad kõrkjate juurde latikas, säinas ja särg ning algab nende õngevõtmine.

Õngitsemine jõgedes.

Väikesed mägijõed ja metsaojad puhastuvad varakult kevadisest sogasest veest ja omandavad kiiresti vee läbipaistvuse. Mõned jõekesed, mida toidavad soojaveeallikad, ei külmu talvel üldse kinni. Nendes külma ning puhta, hapnikurikka veega jõekestes elutsevad harilikult jõeforell, harjus ja lepamaim, sageli ka luts. Jõeforelli õngitsemine algab juba märtsis, mil õhu temperatuur tõuseb üle nulli, ja kestab kogu suve kuni hilissügiseni.

Tavalisteks forelli püügikohtadeks on enam-vähem roigasterikkad hauakohad ja kaldaäärsed uhteaugud vee kohal rippuvate põõsaste ja puude all. Et läheneda võrendikule või hauakohale, tuleb vahel vaevaga läbi tungida põõsaste vahelt või vette sisse minna. See-eest on seal õngevõtmine parem.

Sagedamini tuleb kalastussportlastel õngitseda tasandikujõgedes ja -jõekestes, mis saavad alguse metsades ja rabades ning suubuvad suurtesse laevatavaisse jõgedesse või järvedesse. Need asustatud paikadest läbivoolavad jõekesed on tihtilugu tammistega paisutatud. Ülalpool tammi kujuneb mõnikord üsna laialdane järvik, kus elutsevad kalad.

Metsa- ja rabajõed, loogeldes mööda heinamaad, moodustavad arvutult palju sõlmi ja käänakuid. Käänukohtadel ja jõekäärudes tekivad sügavad augud ning võrendikud, samuti väikesed abajad, kus kasvavad veetaimed. Nende jõgede kõrged kaldad on enamasti kaetud puude

ja põõsavõsaga, kuna aga madalad, soised kalda-alad on täis kasvanud kõrkjaid, tarnu ja teisi veetaimi. Püük väikestes jõgedes algab mõnikord juba aprilli keskpaiku, niipea kui kevadised veed on ära voolanud, ja kestab kogu suve kuni hilissügiseni. Esimesena võtab (põhjast) õnge säinas, seejärel aga turb, särg ja kiisk. Kõiki neid kalu saab suvel püüda ujuk- ja põhjaõngedega.

Jõgedes võib korraldada õngitsemist sissesõõdetavais kohtades ja sääs-tarangute juures või kasutada «rändpüüki», s. o. kogu aeg käia ühest kohast teise, otsides uusi kalade peatuskohti. Liikuva õngitsemise puhul on hõlpsam püüda ühe õngega, kuid saagirikkam on siiski püük kahe-kolme õngega, mis on sisse v'satud eri sügavusse ja erisuguste hooajaliste õngesõõtadega.

Liikuv püük on alati mitmekesine ja annab head saaki suurte kalade näol.

Väikestel jõgedel esineb sildu, milledelt kukub vette mitmesugust toitu, mis kalu ligi meelitab. Sildade ning vanade kaldapostide ja vaiade läheduses püsivad turvad, ahvenad, särjed ja teised jõekalad.

Pidevalt saagirikas on kalapüük allpool paisusid (veskitamme) asetsevais haudades, mis on alati ummistunud rambetest ja haopõõsastikust ja mis annavad varjupaika paljudele jõge mööda ülestulevaile kaladele. Kalad jäävad paisu juurde peatuma ning toituvad seal veskist vette kukkuvatest viljateradest, jahutolmust ja muist jahvatusjäätmeist. Veskijärvikute haudades hakkavad pärast kevadise suurvee allalaskmist võtma põhjaõnge (krunda) säinas ja luts, pärastpoole ka teised kalad.

Veskijärviku sügavates haudades võib korraldada latikapüüki pideva peibutussööda kasutamisega, kiirel veevoolul allpool tammilüüse — tõugja-, turva- ja säinapüüki piitsõngega, vaiksetes paraja vooluga kohtades aga särje- ja ahvenapüüki ujuk- ehk pealisõngedega. Allpool vesiveskeid püsivad tavaliselt suured sägad, havid ja kohad, keda võib

püüda kas ujuvast paadist või kaldalt eluskalaga põhja- või liht-söödaõngedega, samuti harkundadega.

Veskitammidelt ja lüüsidelt on kõige hõlpsam ning edukam õngitseda rulliga varustatud käsiõngega, sest ridvarull võimaldab õngesööda kauget ujutamist lüüsilt allalangeva või veskirataste vahelt paiskuva veejoa kandel. Säärased ettevaatlikud kalad, nagu tõugjas, jõeforell ja turb, hoiduvad kaldast või paisust alati kaugemale, eriti veel siis, kui sinna ilmub ridvaga vibutav kalamees.

Suurtes laevatavates jõgedes püsib kevadine suurvesi mõnikord kaua aega luhal, ainult vähehaaval alanedes ja kevadisest sogast selginedes. Kiire veevool sunnib kalu hoiduma kallaste lähedusse, kivide ja põõsaste taha, tulema vaikse vooluga abajatesse.

Sel ajal võib kasutada põhjaõngi (krundataolisi õngi ja põhjanööre) lutsu, säina ja turva püüdmiseks, kes võtavad sööta tavaliselt öösel, kuid tulevad õnge otsa ka päeval.

Päris kalapüük aga algab suurtes jõgedes alles pärast suurvee alanemist, kui jõgi oma kallastesse tagasi läheb ja õngesööt veepõhjas nähtavaks muutub.

Paljud kalad, nagu säga, latikas ja karpkala, elutsevad enam-vähem pidevalt oma alatistes kohtades. Teised kalad aga liiguvad kogu aeg piki jõge, ilmudes toiduotsinguil madalikele või seistes allpool kärestikke ja põikmadalikke ning haarates seal voolust kantavat toitu.

Häid kalarikkaid kohti, kus kalad alati püsivad, tuleb eelnevalt tundma õppida ning seal õngitsedes kõige otstarbekohasemaid ja kõige paremat saaki andvaid püügiviise kasutada.

Jõgedes, kus elutsevad eri liiki kalad, püütakse neid mitmel erisugusel viisil.

Saateõngitsemise viisi kasutatakse vaikse, ühtlase vooluga etteulatuvas, laias jõeosas (kahe suurema jõekääru või abaja vahel), kuna kõva põhjaga kohtades püütakse 4 m

sügavusel; piki kõrget, järsku kallast kulgeval kiirel veevoolul — 2—3 m sügavusel, samuti paraja vooluga kohtades allpool põikmadalikku, eespool hauda või võrendikku.

Ujuk- ja põhjaõngedega püütakse sügavais võrendikes, allpool vastupidise vooluga väinu, rambetega ummistunud kohtades, rohurikastes jõelahtedes ja läbivoolujõekestes, jõekeste suudmetes, parvedelt, sildadelt ja lotjadelt.

Piitsõngega püütakse põikmadalikel ja kärestikel kas paadist või vees liikudes, tarvitades õngesöödaks loomulikke või kunstputukaid.

Purretelt püütakse pidevalt sissesöödetavais kohtades 5—6 m kaugusel järsust kõrgest kaldaservast 1,5 kuni 2,5 m sügavusel.

Saagirikas on latika, säina ja teiste põhjakalade õngitsemine roheliste sääs-tarangute juures, mis ehitatakse jõe sügavamas osas paraja vooluga kohtades, ülalpool võrendikke ja kärestikke, 2—3 m sügavustes ja veelgi sügavamates kohtades.

Jälgides hommikuti ja õhtuti kalade käitumist, nende ilmumist ja sulpse veepinnal, saab eksimatult kindlaks teha kalade asukohad ning korraldada seal saateõngitsemist ja püüki põhjaõngedega (krundadega), ehitada sinna purded või rohelised sääs-tarangud kalade alatiseks püügiks peibutussööda pideva kasutamisega.

Õngitsemine paadist.

Paljud kalad püsivad suve läbi kõrkjates, allpool kärestikke, jõe keskpaigas või sügavates kohtades, kus neid kaldalt püüda on raske või koguni täiesti võimatu. Kõiki sääraseid raskesti ligipääsetavaid kohti saab paremini läbi õngitseda paadist või purdelt, mida võib ka kohapeal valmis ehitada palkidest, laudadest jms. materjalist.

Kuid alati on mugavam ning ka ohutum püüda heast, hästi paigalpüsivast, küllaldase kerguse ja kandejõuga

paadist, mis on varustatud mõlade ja põhja-ankruga ning mõnedel juhtudel ka purjega. Paadist saab kala püüda mistahes kohas järves või jões. Seepärast on paat kalastajale äärmiselt vajalik.

Kõige kergemini liikuvateks ja kõige paremini vee peal püsivateks paatideks peetakse künataolisi rump-paate, mis õõnistatakse välja jämedast haava- või valge raagpuu (hõbepaju) pakust. Rump-paadi parraste külge lüüakse lauad, et suurendada nende kandejõudu. Need lootsikud on mitmesuguse pikkuse ja laiusega. Kahe meetri pikkused rump-paadid kõlbavad kahe-kolme inimese veoks. Säärased «nõrgad», «ebakindlad» paadikesed on sobivad liikumiseks ja kalastamiseks väikestel järvedel ja jõgedel, kus ei esine suurt lainetust. Rump-paati on kerge kuiva maad mööda ühest järvest teise üle vedada.

Liikumiseks vaiksetel vetel on head nn. «jahimeeste juurdesõidupaadid», mis on tehtud õhukestest laudadest, kaetud nina ja ahtriga. Kahekesi järvel püüdmiseks on nad küllaldase tugevuse ja kandejõuga.

Leningradi oblasti jõgedel ja järvedel on levinud laualippidest valmistatud soome paadid. Nad on palju raskemad kui rump-paadid ja jahimehepaadid, kuid kõlvulised sõudmiseks kahe mõlaga ning hästi liikuvad kiirel veevoolul.

Kalapüügil kasutatakse ka täispuhutavaid kummipaate ühele-kahele inimesele. Üheistmelised kummipaadid on erakordselt kerged, nii et neid võib seljakotti mahutada. Nad kõlbavad püügiks väikestel järvedel ja tiikidel. Sõita tuleb kummipaatidel ettevaatlikult, et mitte kummi läbi torgata.

Päramootoriga (võimsusega 2—3 hobusejõudu) varustatud paadi kasutamine suurtel jõgedel ja järvedel suurendab veelgi enam kalastaja püügirajooni. Mootorpaadiga võib sõita kodukohast kõige kaugemalgi asetsevaisse kala-

rikastesse kohtadesse, kuhu teised kalamehed harva püüdma pääsevad.

Paadist järves või tiigis, eriti aga kõrkjates kalu püüda on parem alati üksinda, sest järvekalad nõuavad kalamehelt ranget vaikust. Üksinda võib püüda kahe-kolme õngega, heites nad paadist vette mitmes suunas. Mitmekesi püüdes on raske üksteist segamata mitut õnge käsitseda.

Õngeridvad asetatakse tavaliselt paadi servadele, kusjuures on vältimatu klõbin vastu parrast, mida kala kuuleb. Otstarbekam on kasutada erilisi ritvade alustugesid.

Piki kõrkjaid tuleb paati libistada tasakesi, ilma igasuguse mürata. Selleks on parem kasutada üksnes päramõla ja seda mitte sügavale vette vajutada. Kui tasa paadiga ka ei sõidetaks, paneb ta ikkagi veepinna kergelt lainetama, ja ettevaatlik kala, kuuldes kahinat, ujub kohalt kõrvale. Liigse müra vältimiseks tuleb paati edasi ajada, haarates kätega kinni kõrkjatest ja roovartest, ning liikuda säärastesse kohtadesse, kust paat pole veel üle käinud ja kust kalad pole veel ära heidutatud.

Parem on paat seisma jätta kõrkjaist kaugemal, selle vahemaa taha, mille määrab ära õngeridva ja ujukini sirgutõmmatud õngenööri pikkus, õngesööt aga heita kõrkjate juurde. Paadi säärase asetuse puhul on kasulikum tarvitada pikemat õngeritva, millega saab õngesööta kaugemale sisse visata.

Juhul, kui tuleb püüda madalates kohtades, asetatagu paat õnge sisseheitmise kohast võimalikult kaugemale. Sügavates kohtades aga tuleb õngesööt tihtilugu päris paadi serva juurest vette lasta.

Paati hoitakse paigal neljaharulise ankrukese (ankurtragi), kivi või teiba abil. Juhul, kui veepõhi on küllaldaselt pehme ja teivas põhja sisse läheb, on parem kasutada teivast. Kõrkjates püüdes seotakse paat kõrkjavartest moodustatud vihkude külge.

Jõgedes asetatakse paat kohale tavaliselt põiki voolu, lastes paadi ninast ja pärast veepõhja ankrud või nööri külge seotud kivid. Kui püüab üks inimene, võib piirduda üheainsa ankru või kiviga, lastes ta paadi keskpaigas üle parda vette. Sel juhul tuleb kalamehel istuda keset paati, et veevool paadi nina või ahtrit pärivoolu alla ei viiks. Paati võib kinnitada veidi kaldu jõepõhja taotud teiba külge. Vool surub paadi vastu teivast ja paat jääb liikumatult paigale püsima.

Kiire vooluga kohtades kinnitatakse paat ka piki veevoolu. Sel juhul heidetakse ankur vette paadi ninast või pärast. Paadi kohaleasetamine kiirevoolulistes jõgedes nõuab ettevaatlikkust ja oskust paati ühes ankruga ühel paigal pidada. Heitnud paadi ninast ankru sisse, lastakse nööri järele senikaua, kui paat rahulikult veepinnal seisma jääb. Seejärel võib nööri paadi külge siduda. Juba eelnevalt nööriga paadi külge seotud ankru vetteheitmine pole soovitav. Kiire vool võib kerge paadi nina otsekohe vee alla tõmmata ja kogu paadi vett täis paisata.

Väikestes järvedes ja tiikides võib kalapüügiks kasutada kohapeal leiduvatest puupakkudest või laudadest ehitatud purdeid.

Õngede varustus.

Valmistudes kalapüügile, tuleb tähelepanelikult järele vaadata õnged, kontrollida nende seisukorda ja valmisolekut püügiks. Õieti ja kõige vajalikuga varustatud õng on juba pool edu. Halvasti varustatud õngega, mis koosneb otstarbele mittevastavatest osadest, on ka püügi tulemus palju halvem. Seepärast tuleb parima püügiriista saavutamiseks ka igale pisiasjale tähelepanu pöörata. Kõik õnge osad peavad olema otstarbekohaselt välja valitud ja üksteist täiendama. Õng tervikuna peab vastama sellele püügiviisile, mille jaoks ta ette on nähtud.

Kõige levinum, mitmesugusteks püügiolukordadeks sobiv õng on harilik pealis- ehk ujuk-õng.

See õng vajab kokkupandavat või laus-bambusritva või siis pihlakast või kahest metsapuuliigist valmistatud, vähemalt 4,5 m pikkust, kerget ja täiesti sirget küllaldaselt elastse, vetruva ladvaga õngeritva. Mitmejätkulistel ritvadel hakkavad liitetorud kestva tarvitamise järel logisema ja ridvajätkud ei istu enam tihedalt torude sees. See puudus tuleb kõrvaldada juba kodus.

Õngenööriks on punutud siidnöör, parem parafiiniga läbi immutatud või emailitud, samuti kunstjõhvist või hobusejõhvist nöör, vastupidavusega rebimisele 1—2 kg. Rullita ridval hoitakse õngenööri tavaliselt traathasplikestele keritult. Püügikohal keritakse vajalik hulk õngenööri hasplikestelt maha ja tõmmatakse nöör mõne ridva varre ümber mässitud laiema keeru abil ridva pitsi juurde, mille otsa külge on mähise abil kinnitatud väike aas. Sellest aasast aetakse läbi kahekorra keeratud osake õngenööri, mis aetakse siis ridva pitsi otsa. Juhul, kui ridva otsal pole pitsiaasa, kinnitatakse õngenöör pitsi külge kahe pealevisatava silmus-aasa abil. Püügist tegelikult osavõttev õngenöör peab olema 1,5—2 korda pikem kui õngeritv.

Ridva varustamisel jooksva (liikuva) rulliga asetatakse viimane ühes õngenööriga ridva tüveosale, täiesti tüve lõppu. Sääraselt varustatakse ritvu saateõngitsemiseks ja piitsõngitsemiseks. Tavalise püügi puhul ujukiga paigutatakse ridvarull pisut kõrgemale, selleks et ridvast allpool rulli käega kinni hoides saaks põialt poolil hoida ja sel viisil tema pöörlemist takistada.

Püügiks rulliga kasutatakse 25—40 m pikkusi punutud siidnööre või sõlmedeta kunstjõhvist või hobusejõhvist õngenööre. Õnge püügikorda seadmisel keritakse õngenööri rullilt vajalikus pikkuses maha ja aetakse rõngastest läbi. Neil juhtudel, kui püük toimub tuulise ilmaga ja kui õngenöör kipub rõngaste vahel longu vajuma, võib õngenööri

kinnitada ridva pitsi otsa asetatud kummirõngakese või õngenööri külge ettepoole viimast läbilaskerõngast kinnitatud kummitükikese abil.

Jõhvjätk peab olema vees võimalikult vähemärgatav, küllaldaselt tugev suure kala väljapüüdmiseks ja õngenöörist mõnevõrra nõrgem. Püügi puhul paadist või kaldalt, mis võimaldab keskmise suurusega kalade hõlpsat väsitamist ja veest väljavõtmist, võib jõhvjätkuks kasutada parimat, 300—400-grammisele kanderaskusele vastupidavat hobusejõhvi. Siidist valmistatud jõhvjätkud tuleb enne püüki hoolikalt järele vaadata, sest nad hakkavad juba pärast üsna lühiajalistki tarvitamist ruttu narmendama ning kaotavad oma tugevuse ja vastupidavuse.

Jõhvjätkud ühendatakse õngenööriga jõhvjätku ja õngenööri otsa sõlmitud aasade abil. Seesugune ühendamine on hõlpus selle poolest, et püügi lõpul õngenööri ridvarullile või traathasplikestele tagasi kerides võib eelnevalt nööri otsast maha võtta nii ujuki kui ka jõhvjätku ühes õngetinade ja -konksuga.

Keskmiste ja väikeste kalade püügiks ettenähtud õngede jaoks võib kasutada 5 kuni 8 sm pikkusi mustast paplist või kaislast ujukeid, samuti hane- või luigesulest ujukeid pikkusega 10—12 sm ning ka värtnakujulisi ujukeid hanesulest või puust tikukesega ja sulest kinnitusrõngakese või traataasaga.

Ujuk kinnitatakse õngenöörile pärast sügavuse mõõtmist. Kõigi püügitingimuste puhul peab $^1/_3$ või $^1/_4$ ujuki pikkusest veest välja ulatuma. Selleks tuleb ujuki kandejõud juba eelnevalt kindlaks teha, riputades jõhvjätku või õngenööri külge vajaliku raskusega õngetina.

Õngekonks valitakse õnge juurde sellise suurusega, et ta vastaks püütava kala suurusele ja õngesöödale. Kuni 2 kg raskuste järve- ja jõekalade püügiks võib võtta õngekonksu nr. 3 kuni nr. 6, kuni 1 kg raskuste kalade püügiks — nr. 7 kuni nr. 9, kuni 500-grammiste jaoks — nr. 10

kuni nr. 12 ja väikeste kalade jaoks — nr. 13 kuni nr. 16. Ujuk-õng liikuva püügi jaoks, kus õnge kasutatakse mitmesuguste kalade püügiks, varustatakse tavaliselt mitte väiksema konksuga kui nr. 10 või nr. 12, olenevalt õngesöödast.

Harilikku ujuk-õnge saab vajaduse korral muuta latikaõngeks, ahvenaõngeks või kohandada saateõngitsemisele, vahetades konkse, õngetinasid ja ujukeid. Sedasama õnge võib kasutada püügiks põhjast, võttes ujuki õngenööri küljest ära või lükates selle üles ladvapitsi lähedusse ja lisades juurde raskust jõhvjätkul.

Suurte kalade püüdmiseks põhjaõngega kasutatakse tugevaid bambusest või metsapuuliikidest, 1,5 kuni 5 m pikkusi ja veelgi pikemaid ritvu juhul, kui õngesööta tuleb kaldast kaugele visata. Tarvitatakse siidist ja kunstjõhvist õngenööre kandetugevusega kuni 2 kg, karpkala-püügiks aga 4—5 kg kandetugevusega. Kui õngesöödaks on eluskala, võib kasutada kuni 0,75 mm jämedust kanepinööri. Põhjaõnged (krundad) varustatakse tavaliselt libiseva õngetinaga, kuid võib kasutada ka ripatstina, sidudes selle eri, 15—20 sm pikkuse jõhvjätku külge.

Väikest kala, näiteks kiiska ja nurgu, on kasulikum püüda kahe-kolme konksuga, mis on seotud õngenööri külge jõhvjätkude abil 30 sm kaugusel üksteisest. Tekib «jääõnge»-taoline krunda.

Piitsõngitsemiseks kasutatakse nii lõhestatud bambusroost ja grinhardist valmistatud õngeritvu kui ka bambusest või mitmesugustest metsapuuliikidest tehtud lausvibalikke või kokkupandavaid ritvu.

Piitsõng varustatakse keskmise suurusega ridvarulliga (näiteks rulliga «Эксперт»), mis võimaldab 30—40 m pikkuse õngenööri pealekerimist ja mille kandetugevuseks on 2—4 kg, seda muidugi juhul, kui kavatsetakse püüda suurt jõeforelli, harjust või turba.

Putukad valitakse vastavalt hooajale ning püügikoha

läheduses esinevate putukate värvusele ja kujule. Kunstputuka suurus peab vastama loomuliku õhuputuka suurusele. Õngekonksu suuruseks olgu nr. 6 kuni nr. 10. Väikese jõeforelli ja harjuse jaoks võib kasutada veelgi väiksema konksuga varustatud kunstputukaid.

Vedel (veoõng) seatakse püügikorda juba kodus: õngenöör keritakse keripulgale, nööri vaba otsa külge seotakse õngetina, kinnitatakse selle külge 65 sm (parem kuni 1 m) pikkune traatjätk ja viimase külge — lant.

Õngede valmistamisel ja töökorda seadmisel ärgu püütagu kunagi teha liiga tugevaid õngeriistu, välja arvatud juhud, kus püütakse karpkala või haugi, kellede jaoks kasutatakse eriti tugevaid püügiriistu. Tuleb meeles pidada, et mida peenemad, mida vähem märgatavad on vees õngenöör, jõhvjätk ja konks, seda rohkem kala näkkab, seda sagedamini tuleb ta õnge otsa. Pealegi on ka väikese konksu ja peenikese õngenööriga võimalik suurt kala väsitamise teel veest välja tuua, seda eriti siis, kui õng on varustatud ridvarulliga ja kui kalamees ise on küllaldaste püügikogemustega.

Meie spordikalad.

Haug.

Haug on Nõukogude Liidus kõige levinum röövkala, kellele peavad agaralt jahti kõik õngesportlased. Esineb kõikjal suurtes ja väikestes jõgedes, tiikides ja järvedes, välja arvatud vaid väga külma veega mägijõekesed ja järved. Kõige suuremad havid elutsevad põhjapoolsetes jõgedes ja järvedes, olles vahel kuni poolteist meetrit pikad ja 40—50 kilogrammi rasked. Jõgedes elab haug sügavates võrendikes allpool põikmadalikke, rambetest ja vette langenud puudest ummistunud vaikse vooluga kohtades, ette-ulatuvais jõeosades (kahe käänaku vahel) ja rohurikastes abajates. Suuremates jõgedes, tiikides ja järvedes püsib

veetaimede ja kõrkjate läheduses, armastab seista kaldajärsakute ja uhteaukude juures põõsaste all. Tuleb ka madalatesse kohtadesse jahti pidama kalapoegadele, kelledest ta toitub juba oma esimesest eluaastast alates.

Teistest mageveekaladest erineb haug oma pikliku keha, pika, krokodilli pead meenutava pea ning hästi taha nihutatud seljauime poolest. Havi lõuad on varustatud tugevate hammastega, milledega ta ettejuhtuvat saaki haarab, heitmata armu isegi oma suguvendadele — havipoegadele.

Järvehavid on värvuselt jõehaugidest tumedamad, kuigi nende kehavärvuse põhitoon on hallikasroheline, hallikaskollane või hallikaspruun. Jõehavid on heledama värvusega. Nahk on kaetud suurte pruunide, oliivroheliste või mustjate laikudega. Uimed on kollakashallid või pruunikaspunased, paarisuimed oranži värvusega. Järvehavid erinevad jõehaugidest jämedama keha ja väiksema liikuvuse poolest.

Kevadel, olles kudenud ja hambad vahetanud, puhkab haug mõned päevad, siis hakkab aga intensiivselt väiksemate kalade ja kalamaimude peale jahti pidama.

Haugi kui röövkala püütakse söötkalaga, s. o. väikeste eluskalakestega, kes kinnitatakse eriliste haakeseadeldiste otsa. Kõige rohkem levinud on havipüük ujuk- ja põhjaõngedega, harkundade ja ujuvate ketasundadega, samuti vedelite ehk veolantidega.

Jõehaugi püütakse sagedamini põhjaõngedega. Selleks võetakse võrdlemisi lühikesed küllaldaselt tugeva ladvaga 2—3,5 meetri pikkused õngeridvad. Havipüügi harrastajad kasutavad tavalisi ujuk-õngi rulliga, mis võimaldab suurt kala veest välja tuua ka peenikese ning nõrgema õngega.

Haviõnge jaoks on parem võtta kuni 0,75 mm jämedune ja kuni 25 m pikkune kanepinöör. Sobivad on aga ka siidnöörid kandetugevusega kuni 15 kg. Õngenöörile asetatakse kas libisev (seest õõnes) või eraldi nöörikese abil

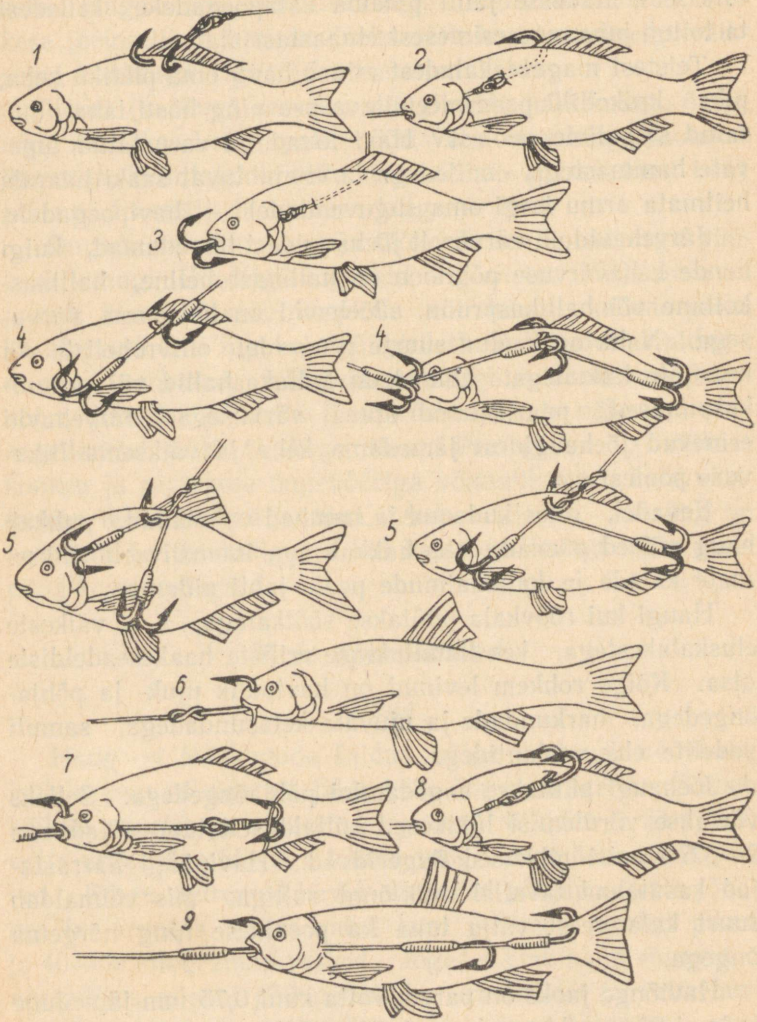

Joonis 28. **Söötkalade kinnitamise viisid.**

kinnitatav ripatstina säärase raskusega, et eluskala poleks suuteline seda paigalt ära liigutama. Õngekonksu suurus sõltub söötkala suurusest. Tavaliselt kasutatakse õngekonkse nr. 1 kuni nr. 3 peenikesel, kuni 30 sm pikkusel terasest traatjätkul. Pikliku ning rulja kehaga kalakesed — häslikud (teivid), ründid (hürilased) või turvad aetakse üheharulise konksu otsa suu kaudu. Kindlamini püsib aga eluskala kahe konksuga varustatud haakeseadeldisel: ühe konksuga haagitakse söötkalal suust läbi, teine konks aga tõmmatakse läbi seljauime alt. Sellest tugevamat eluskala kinnitamist tuleb vältida, kuna haug haarab mitme konksuga haagitud kalakesi vastumeelselt.

Kui püütakse mitme õngega, siis seotakse õngeritvade külge kurinad või kellukesed.

Havipüügikohad valitakse järskude kallaste juures, hauakohtade lähedal, allpool põikmadalikke ja neemekesi, keskmise sügavuse ja paraja vooluga (rohke puuderägaga) jõeosades kahe käänaku vahel. Parim püügiaeg on varajane hommik ja pärast keskpäeva kuni videvikuni, kuigi pilvise ja kergelt tuulise, kuid sooja ilmaga võtab haug päev läbi.

Haugi püütakse harilikult kahe-kolme õngega, torgates nende ridvad kaldasse, ja jälgitakse vahetpidamata kiskja näkkamist. Niipea kui haug hakkab söötkala tirima, võetakse õngeritv kätte ja lastakse nööri järele. Haug neelab kalakese alla liikumise pealt ja peaaegu alati haakub ise konksu otsa. Haakimine (nn. «otsalöömine») olgu õigeaegne ja küllaldaselt järsk, et konks tungiks röövkalale sügavale suhu.

Ujuk-õngega püütakse haugi tammidelt, sildadelt, parvedelt ja paadist. See püük on hõlpsamini teostatav rulliga varustatud õngega, kuna eluskalal tuleb lasta pärivoolu alla ujuda, näiteks piki järsku kallast, põõsaste alla või sügavamasse jõesängi ossa, kus röövkalad püsivad. Ujukiks võetakse kork, soovitav pirnikujuline, lastes tal

tina abil poolest saadik vette vajuda. Söötkala kinnitatakse üheharuliste konksude või haakeseadeldiste otsa ja lastakse teda 20—30 sm veepõhjast kõrgemal ujuda. Haug haarab ujuvat söötkala ahnemalt kui põhjast ja «uputab» ujuki kiiresti. Liikumise ajal pöörab ta söötkala peapoolse osa oma kurgu suunas.

Paadist võib haugi püüda ujutamise viisil. Paadil lastakse ujuda sügavas ning laias jõeosas või võrendikus, ujutades söötkala poole meetri võrra põhjast kõrgemal. Õngeritv võib olla lühem — 1,5—2 m pikkune. Ujuk jäetakse nöörile, kui püütakse keskmisel sügavusel või rohuse põhjaga avaral jõeosal ja kui eluskalal lastakse ujuda ees, küllaldaselt suures kauguses paadist. Sügavamates kohtades on aga hõlpsam püüda ujukita, lastes söötkala päris paadi alla.

Ujutades püütakse sagedamini laiakehaliste söötkalakeste — särgede või kogrepoegadega —, kinnitades need kahe- või kolmeharuliste konksude otsa, milledega haagitakse kergesti kalakese selgroo alt. Kasutatakse ka haakeseadeldisi.

Parimaks ujutamispüügi ajaks on september—oktoobri algus, mil havid siirduvad pisikeste kalakeste järel sügavatesse kohtadesse. Püügile sõidetakse hommikul ja õhtu eel, tuulevaikse ilmaga.

Kõige elavamat havi õngevõtmist täheldatakse teatud kindlatel kellaaegadel, kui ta hakkab toitu otsima. Need havi jahiretked leivad kõige sagedamini aset õhtutundidel — kella kahest kuni kella viieni. Seejuures kestab havi õngevõtmine ise vahel ainult 30—40 minutit. Toitumise järel lahkub haug sügavusse ja jääb sinna hommikuni.

Seisva veega järvedes ja tiikides püütakse haugi kõige pikemate ning tugevamate õngeritvadega, kuna söötkala tuleb teinekord heita kaugele rohu taha, rootihnikusse ja kõrkjatesse. Maa-õngesportlased teevad endile 6—7 m pikkused haviridvad metsas kasvavatest puudest, sidudes

peenikesed vitsataolised varvad jämedate tüveosadega kokku.

Söödaõnge varustus peab olema küllaldaselt vastupidav, kuna haug mässib end sageli rohu sisse, millest teda mõnikord on raske välja tuua. Nööriks võetakse tavaliselt kanepinöör, kandetugevusega 6—8 kg. Ujukiks on kork. Traatjätku ja nööri vahele tuleb asetada virbel (pöörel), millest ülespoole aetakse nöörile tinaoliiv. Õngekonks on kahe- või kolmeharuline. Rohurikastes kohtades püüdmisel kinnitatakse nöörile ujuki ja ridvaotsa vahelises osas mitu väikest korkujukit, mis hoiavad nööri veepinnal ega lase tal alla vajuda.

Söötkala heitmiseks hästi kaugele kaldast, kõrkjate ja rohtkasvude taha, kasutatakse suuri tünnikujulisi või pikliku kujuga libisevaid ujukeid. Rulliga varustatud õngeridvalt on võimalik heita söötkala õige kaugele kaldast.

Kõigil haugipüügi-juhtudel tuleb kasutada paati, kust võib visata söötkala igale poole ning läbi õngitseda sügavad ja kalarikkad kohad. Harkunnad havipüügiks pannakse vette õhtul (vastu ööd) ja vaadatakse järele hommikul. Eluskalad lastakse poolde vette või 10—20 sm kõrgusele põhjast. Harkundadega püütakse kevadest hilissügiseni.

Huvitavam ning saagirikkam on havipüük järvedes ja tiikides ujuvate ketasundadega. Eluskala peab ujuma põhja ligi või veidi kõrgemal, kuid vähemalt 2—3 m sügavuses.

Ketasundi jälgitakse eemalt. Märgates kummuli läinud ketast, sõidetakse paadiga selle juurde, võetakse nöörist kinni ja minemahakanud röövkala haagitakse energilise tõmbega konksu otsa. Tavaliselt asetatakse järvele kümmekond ujuvat ketasunda, ja havi heal neeluajal, eriti sügise poole, püütakse teda sel viisil suurel arvul, seda muidugi püügikoha ja söötkalade oskusliku valiku ning püüniste õige varustuse korral.

Haugi võib püüda ka ujuvate ridaundadega. See püügiriist koosneb mistahes pikkusega nöörist ja tervest reast

kuni 15 sm pikkustest ja 8—10 sm laiustest lauakestest. Iga lauakese mõlemad otsad varustatakse traataasakesega, lauakese keskpaika puuritakse auk, millesse pistetakse puupulk lõhendiga alumises otsas, nagu rattakujulisel ketasunnalgi.

Lauakese külge seotakse aasadest läbiminev unnanöör ühes unnaga. Ülejäänud osa unnanöörist keritakse puupulgale ja kinnitatakse lõhendi vahele, s. t. seatakse püünis püügivalmis samuti nagu rattakujuline ketasund.

Undadega varustatud lauakesed aetakse traataasakeste kaudu pika nööri otsa — 1,5 m kaugusel üksteisest.

Haug, haaranud söötkala, keerab lauakese kummuli, kisub unnanööri lõhendist välja ja kerib söötkalaga minema ujudes nööri lahti.

Seda püünist võib üles seada põiki üle läbivoolujõekese ja järve või piki roostiku piirjoont, sidudes nööri mõlemad otsad tugevasti põhja löödud teivaste külge. Konksu otsa jäänud haug hakkab nööri küljes ringi ujuma ja kiskuma nööri, mis sellisel juhul hakkab vetruma ning röövkala tugevaid tõmbeid nõrgendama.

Eriti häid tulemusi annab püük ujuvate ridaundadega havi kevadisel neeluajal, mil ta kudemise järel luusib ringi roostikus ja läbivoolujõekestes toidu otsinguil. Harilike undade asemel, mis on varustatud ühe- või kaheharulise konksuga, võib eduga kasutada automaatseid havilõkse, mida rakendavad Leningradi kalapüüdjad.

Suur populaarsus on kalastussportlaste hulgas ka havipüügil veolandi ja spinninguga.

Veolandi (vedeli) varustamisviisid on mitmesugused. Nööritagavara on keritud pulgale, mis võimaldab püügi ajal nööri vajaduse järgi lühemaks kerida või seda pikemalt järele anda.

Nöör seotakse jämedama, paindumatu otsaga ridva külge. Seejuures nööri pikkust püügi ajal ei muudeta, mis raskendab küll püüdmist, kuid soodustab landi vedamist

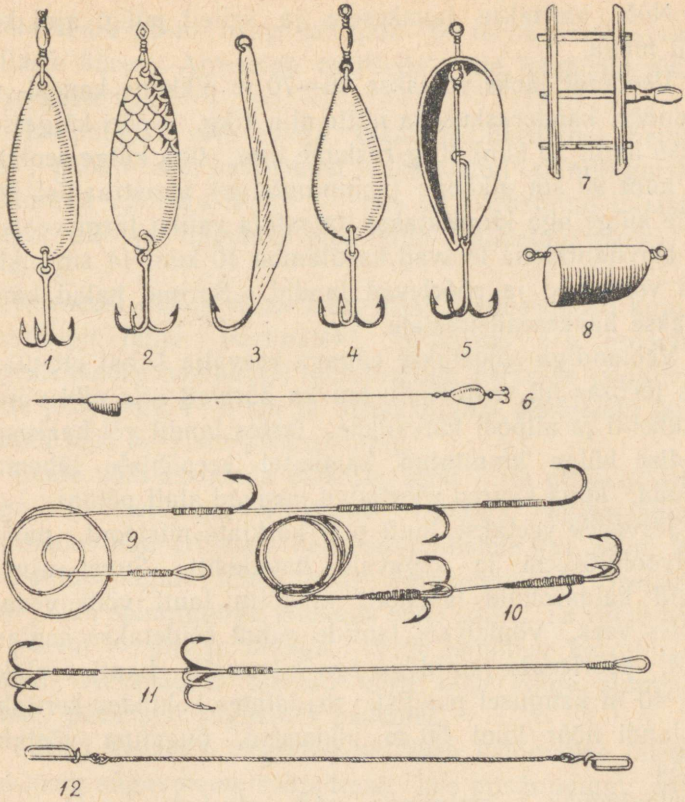

Joonis 29. **Landid. Võnkuvad landid:** 1 — «Geneva»; 2 — «Noritš»; 3 — «Uraali lant» («Uralskaja»); 4 — «Lusiklant»; 5 — pöörlev lant «Baikal»; 6 — traatjätk õngetina ja landiga; 7 — keripulk (kerilaud); 8 — õngetina vedeli jaoks; 9, 10, 11 — haakeseadeldised; 12 — traatjätk vedeli jaoks.

kaugemal paadist ja konksu otsa jäänud kala paremat väsitamist.

Kasutatakse ritva nii suure rulliga, millele oleks võimalik kanepinöör kerida. Rulliga varustatud veolant on täiuslikum ja püügiks kohasem.

Nöör keritakse lauakesele ja sellelt püügi ajal käte abil maha.

Veolandi jaoks võetakse 60—70 m pikkune kanepi- või siidnöör, kanderaskusega mitte alla 4 kg. Nööri külge seotakse algul 25 kuni 40 g raskune tina, tina külge seotakse 65 kuni 90 sm pikkune (spinningõnge) terastraadist jätk, selle külge aga kinnitatakse kalastaja valiku järgi veolant.

Havilantidena leiavad kasutamist 10 kuni 14 sm pikkused võnkuvad ja pöörlevad landid. Surnud kalad kinnitatakse haakeseadeldistele.

Veolandiga sõidetakse sügava veevälja kohal etteulatavas jõeosas nii vastuvoolu kui ka pärivett alla piki võrendikukohti ja allpool kärestikke, lastes landil või haakeseadeldise külge kinnitatud kalakesel veepõhjale lähemale vajuda, kuna suured röövkalad püsivad alati põhjas.

Järvedes veetakse lanti piki kõrkjate piirjoont, mööda läbivoolujõekesi ja sügavaid hauakohti. Suvel ujuvad havid kaldarohule lähemal, mistõttu lanti võib vedada pooles vees. Võnkuvate lantide puhul sõidetakse aeglasemalt, pöörlevate lantidega aga kiiremalt. Lanti veetakse 25—40 m kaugusel paadist; madalates kohtades keritakse veolandi nöör kuni 50 m pikkuseni, õngetina võetakse maha.

Havipüüki spinninguga võib alustada varakevadel, kohe pärast järvede ja jõgede vabanemist jääkattest, mil vesi neis on veel läbipaistev. Talve jooksul äranälginud havid haaravad mitu päeva ahnelt õngesööta, misjärel ujuvad laiali üleujutatud luhtadele, kraavidesse ja jõekestesse, kus heidavad marja eelmise aasta taimedele.

Parimateks püügikohtadeks sel ajal osutuvad: abajad, läbivoolujõekesed (ehk nn. väinjõed) ja väikesed jõed, mis on puhastunud kevadisest sogast. Hiljem, kevadiste vete selginedes, võib hauge püüda allpool tamme ja põikmadalikke, paraja vooluga sügavates võrendikes ja laiades jõeosades.

Järvedes püsib haug kõrkjaid ja tarnu täiskasvanud kallaste ääres. Armastab varitseda vette langenud puude ja roigaste vahel.

Havipüügiks võib eduga kasutada harilikust bambusest, pähkli- või saarepuust valmistatud spinninguritva, pikkusega 2,5 kuni 3 m, — mis on varustatud mistahes tüüpi rulli ja õngenööriga, mille kandetugevuseks on 4—5 kg.

Kevadest alates võtab haug hästi mitmesuguse kuju ja värvusega lante. Parimateks, praktikas ära proovitud õngesöötadeks havipüügil spinninguga peetakse pöörlevaid lante pikkusega 4—5 sm ja lusikakujulisi võnkuvaid lante, samuti teisi 5—7 sm pikkusi lante.

Lante võib asendada väikeste, kuni 7 sm pikkuste kaladega — häslikuga, viidikaga, ründiga, lepamaimuga, kinnitades nad erilistele haakeseadeldistele (vt. joon. 28).

Toiduotsingule läheb haug varahommikul. Seepärast võib püüki spinninguga alustada enne koitu. Ta võtab hästi ka päeval — pilvise ilmaga, kerge lainetuse korral järve pinnal. Keskpäeval tulevad õnge otsa kõige suuremad kalad, peamiselt sügavates paikades.

Pärast kevadist õngevõtmist läheb kalamaime täissöönud haug sügavatesse kohtadesse, kus püsib paigal, rahulikult toitu seedides. Sel ajal haarab ta lante vastumeelselt. Paari nädala möödudes ilmub haug nälja sunnil uuesti toitu otsima ja langeb kalamehele saagiks.

Kuna havid koevad eri aegadel (noored varem, vanad hiljem), siis langevad ka nende neelu- ja puhkeajad erinevatele tähtaegadele. Seepärast võtavad erisuguse vanusega havid suve läbi õnge, kui ainult ilm nende püügiks soodsaks osutub.

Augusti keskpaigast alates võtab havi lante enam-vähem püsivalt. Sügisel peab ta agarasti jahti kalamaimudele, et vastu talve enesele rohkem rasva koguda. Augustis ja septembris võtab ta sooja ilma korral päev läbi õnge.

Parimad kohad havide püügiks spinninguga järvedes ja tiikides on:

järsud kaldaservad, mille juurest algav sügavus madaldub järve keskpaiga suunas;

kõrkjate ja roostiku vahelised alad, mis on vabad veealustest taimedest;

sügavad lahed, mida palistavad kaldaäärsed kobrulehed ja teised veetaimed;

väikesed jõed ja läbivoolujõekesed (väinjõed) kahe järve vahel sügavate (kuni 4 m) haudade ja võrendikega.

Suurtes jõgedes annab häid tulemusi püük spinninguga:

neemekestelt ja vette ulatuvailt kaldaosadelt, milledest allpool algab veekeeris, sügav haud või tasase vooluga jõeosa (kahe käänaku vahel);

allpool kärestikke ja põikmadalikke, mis muutuvad laiaks ning sügavaks, paraja vooluga veeväljaks;

kaldajärsakutelt, milledega rööbiti kulgeb sügav vagu uhteaukudega kaldaääres veealuste astangute ja ummistustega;

tammidelt ja sildadelt, millede all alati kalu püsib.

Lagedalt kaldalt on heidete sooritamine muidugi palju hõlpsam, kuid läbipaistvas vees näeb kala kaldal õngeritva vibutavat kalameest ja ujub kaugemale, jõe või järve keskpaika. Ka veele langev kalastaja vari võib kala eemale peletada. Seepärast tuleb lagedale kaldale, kus pole puid ega põõsaid, läheneda ettevaatlikult, püüdes end mitte näidata kalale.

Esimesed heited landiga tehakse tavaliselt piki jõekallast ning pärivoolu alla, eriti siis, kui koht on suure sügavusega. Edasi võib poolsõõrina läbi õngitseda kogu kaldavee-ala, liikudes altpoolt vastu voolu ülespoole.

Havipüügil piisab mõnikord 15 kuni 25 meetri kaugustest heidetest, kuna haug tuleb toidu otsimise ajal kalda juurde, püsib kaldaäärsetes haudades, põõsaste all roostikus, sealt pisikalu varitsedes.

Madalates, rohtunud järvedes, samuti laiades jõeosades tuleb veetaimedevaheliste paljakute ja kalda läheduses asetsevate haudade läbiõngitsemiseks kasutada kõige kaugemaid heiteid.

Suured havid püsivad alati veepõhjas. Pärast landi vetteheitmist lastakse sel põhja vajuda. Seda näitab õngenööri lõdvenemine hetkel, kui lant on põhja «istunud». Ridvaotsaga tõmmatakse lanti ülespoole ja, vabastanud selle veepõhjast, püütakse vee alumistes kihtides edasi vedada. Juhul, kui haardeid ei järgnenud, on kasulik ka vee keskmised kihid landiga läbi tõmmata. Keskmised ja väikesed havid tõusevad suvel teinekord pinnavette ning seisavad kobrulehtede all või roostikus.

Landi vedamine sügavates kohtades ei tohi olla eriti kiire. Havile tuleb anda aega selleks, et ta saaks liikuvat õngesööta silmitseda ja seda õigeaegselt haarata. Madala vee ja tugeva vooluga kohtades veetakse õngesööta kiiremini.

Püügi puhul kärestikel ja põikmadalikel tuleb kasutada raskemat õngetina, et lant rutem põhja vajuks.

Havi haarab meelsamini säärast sööta, mille liikumine sarnaneb eluskala omaga, kes meenutab haiget või võitluses vooga nõrkenud kalakest. Seda sarnasust on võimalik saavutada, landi liikumist aeg-ajalt peatades. Rulli pöörlemine tuleb mõneks sekundiks seisma jätta, mistõttu lant põhja hakkab vajuma. Seejärel viiakse lanti uuesti edasi ja tõstetakse ülespoole. Peatustega liikuv lant omandab sarnasuse eluskalaga, mida havi ilma kõhkluseta haarab.

Havi haare on alati sööstlik ja kindel. Ta litsub õngesööda jõuliselt oma tugevate lõugade vahele ja hoiab seda kaua suus. Sel hetkel tuleb teha energiline löök, et õngekonks sügavale havi suhu tungiks.

Suur haug püüab haakimise järel ujuda ära sügavusse või puuroigaste alla, kust teda vahel ei lähe kaua aega

korda välja tirida. Juhul, kui haug õngenöörile ei järgne, vaid otsustavalt kõrvale pöörab, on tarvis pidur tegevusse lülitada ning ridvaga vedrutades õngenööri järele anda, selleks et kala lagedal kohal tiirutades ära väsitada, laskmata tal roigaste või rohu juurde pääseda. Neil pingelistel hetkedel võitluses suure kalaga tuleb säilitada külma verd ja püsivust, õigeaegselt nööri järele anda või seda rullile tagasi kerida, vältides igati tema lõtvumist. Võitluses äraväsinud kala laseb lõpuks end kalda äärde tõmmata ja muutub kalastaja saagiks.

Keskmise suurusega (2—3-kilosed) havid käituvad üsna tormakalt. Tundes ennast konksu otsas, alustab haug kohe võitlust, viskub siia-sinna, rohtkasvude vahele või põõsaste alla, kus ajab õngenööri sassi ja rebib katki; mõnikord viskub ta «küünlana» veest välja. Eriti osav ja visa võitluses on jõehavi, kellega tuleb mõnikord kaua aega jännata, enne kui läheb korda teda kalda juurde tirida. Haakimise järel tuleb pidada haviga otsustavat võitlust, laskmata tal toibuda ja veepinnal kukerpalle teha, havi võimalikult kiiresti kalda või paadi juurde tõmmata ning ta kongitsa (maandamiskonksu) või kahva abil veest välja võtta.

Vajaduse korral võib suure havi nuiaga uimaseks lüüa või sõrmed kala silmadesse surudes, ta kaldale visata. Algajad spinningistid teevad suure vea, kui nad lähevad püügile ilma kahva või maandamiskonksuta. Igas veekogus võib teie lanti haarata suur kala, keda vilumatuse korral ei õnnestu ilma kongitsata kaldale tõmmata.

Eesti NSV järvedes ja jõgedes elutseb suuri hauge, kellede õngitsemine spinninguga on väga sportlik ja saagirikas.

Talvel püütakse haugi harkundadega, pannes otsa väikesi kalu, aga ka spetsiaalsete, havi- ja ahvenapüügiks valmistatud metallkalade abil. Tavaliselt varustatakse harkunnad kanepinööri, edasinihutatava tina ja traatjätku

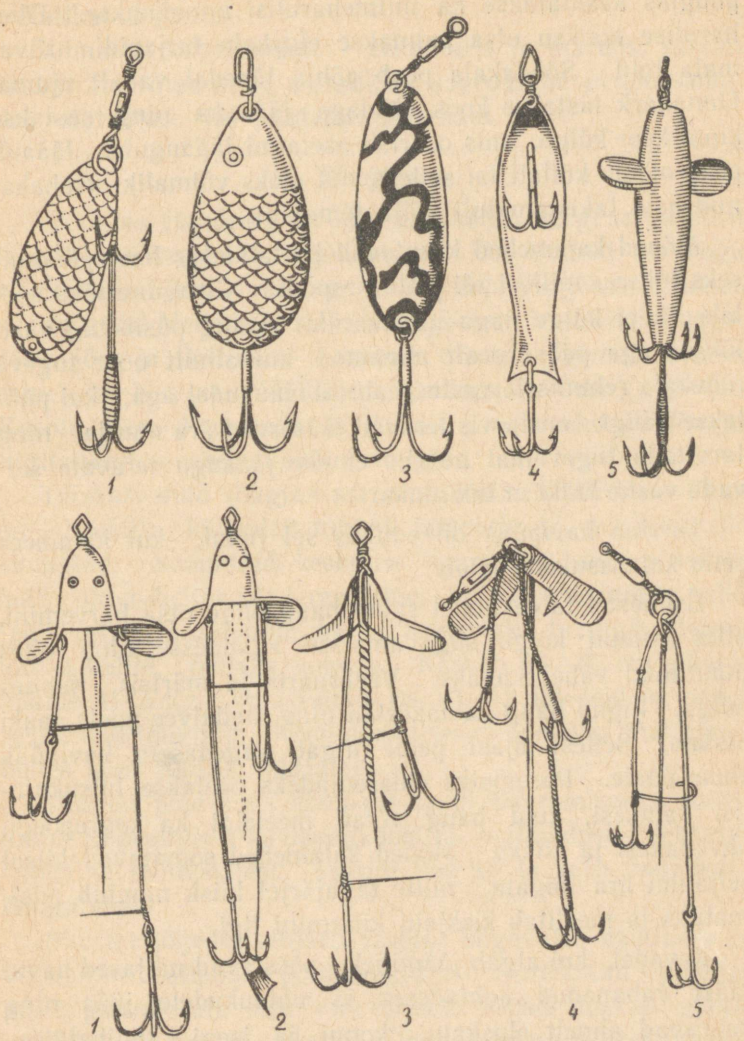

Joonis 30. Ülal (1—5) — landid (1, 2, 5 — pöörlevad, 3 ja 4 aga võnkuvad landid; havilant — vt. ülalt neljas lant); all (1—5) haakeseadeldised.

otsa kinnitatud nr. 1 kuni nr. 2/0 konksuga. Eluskaladega püügiks kasutatakse ka mitmeharulisi unnakonkse. Üheharulise konksu otsa pannakse eluskala turjapidi, riivamata luid. Söödakala peab põhja lähedal vabalt ujuma. Unnahark lastakse koos söödaga jääauku ning seotakse kinni kepi külge, mis on risti asetatud jääaugule. Jääauk peab olema küllalt lai selleks, et oleks võimalik otsahakanud havi takistamatult välja tõmmata.

Mõned kalamehed kasutavad ka talviseks havi püüdmiseks lõkse, millest oli juttu eespool. Niisugune lõks seotakse kepi külge nagu unnaharkki. Haug püsib tugevasti lõksus ega pääse sealt minema, kui ainult nöör tugeva röövkala rebimisele vastu peab. Jääaukudel aga, kui püütakse haugi, on tarvis teravad jääservad ära murda, ning tarvitada tugevamat nööri, et see jääaugu teravate servade vastu katki ei hõõrduks.

Talvine havipüük on edukas sel juhul, kui kalamees selle kala asukoha leiab.

Esimestel talvekuudel satub haug õnge otsa harvemini, olles asunud kõige sügavamaisse aukudesse ning olles muutunud väheliikuvaks. Veebruaris ja märtsis, tundes nälga, liigub haug kaldakõrkja ning madalvee poole saaki otsima. Sellest ajast peale algab sagedasem havipüük elussöödale. Paremaiks elussöötadeks peetakse luisukujulisi kalakesi, kuid haug võtab meeleldi ka kogrepoegi, ahvenakesi ja kiisku. Mõned kalamehed soovitavad kiisal seljauim ära lõigata, mille tagajärjel kiisk muutub püsimatuks ja meelitab kiskjaid kiiremini ligi.

Kevadel, kui algab jääminek, sööstavad näljased havid jäärst vabanenud kohtadesse ja uhtaukudele jääs ning haaravad ahnelt eluskalu, konni ja isegi kalalihatükke. Sügisest alates on metallkaladega havipüük juhuslik. Havid võtavad samu metallkalu, millega püütakse ahvenaid. Neis kohtades aga, kus havid sageli õnge hakkavad, tuleb

neid püüda suuremate, 5—7 sentimeetri pikkuste eri värvi metallkaladega.

Viimastel talvekuudel — veebruaris ja märtsis, samuti ka aprillis võtab haug metallkala sagedamini nendessamades kohtades, kus püütakse ahvenaid.

Tõugjas.

Tõugjas (taudjas) on suur röövkala, kuigi ta on pärit lepiskalade karplaste sugukonnast. On levinud üle kogu Nõukogude Liidu, välja arvatud Põhja-ala jõed. Elutseb suurel arvul Volgas ja selle lisajõgedes, Volhovi, Luuga, Msta jões ja Baltimere basseini teistes jõgedes. Harva esineb ka Neevas, Vuoksas, Laadoga ja Oneega järves. Kaspia mere lõunaosas ja Araali järves elutseb tõugja liigiteisend — punamokaline tõugjas.

Täiskasvanud tõugjas sarnaneb väliselt lõhega. Keha on tal piklik, külgedelt tublisti lamenenud, suu ülespoole suunatud. Soomused keskmise suurusega, selg sinakashall, oliivroheline või terassinine, küljed helesinakas-valkjad, selja- ja sabauim hallid helesinaka helgiga, teised uimed hallid, punaka jumega. Kasvab 60—80 sm pikaks, kaalub 4—5 kg, kuid esineb ka 10—12 kiloseid ja veelgi raskemaid tõugjaid. Koeb aprilli teisel poolel ja mai algul, heites kuni 100 000 marjatera.

Tõugjal pole suus hambaid saagi haaramiseks, ometi toitub ta peamiselt kalapoegadest ja -maimudest, veeputukatest ja molluskitest, samuti haarab ta vette langevaid õhuputukaid.

Suurtes jõgedes elutseb tõugjas sügavates haudades ja võrendikes allpool põikmadalikke. Sulustatud jõgedes püsib paisude all otse veekeerises. Öösel laskub põhja, päeval ujub pooles vees ja pinnakihtides. Tuleb saagiotsinguil madalatele kohtadele, kus peab päev läbi jahti rüntidele, häslikutele ja viidikatele. Tunginud väikeste kalakeste parve keskele, uimastab ta neid tugevate saba-

löökidega ja haarab oma suurte hambutute lõugadega. Tõugja löögid kostavad kaugele, sest saaki taga ajades sooritab ta hüppeid suure mühinaga.

Tõugja kui väga väleda ning ettevaatliku kala õngitsemine nõuab oskuslikku lähenemist, osavust ja püsivust kala väsitamisel pärast õnge otsa haakimist. Teda püütakse peamiselt eluskalaga ja mitmesuguste kunstlike õngesöötadega, harvemini elusate putukatega, kuigi tõugjas haarab ahnelt viimaseid siis, kui need kukuvad veepinnale.

Kevadel, pärast kudemist, tulevad väikesed tõugjad õnge otsa vihmaussi, kiilivastsete ja kooreüraskite tõukude peale. Suuri tõugjaid püütakse väikese eluskalaga põhjaõngede (krundade) abil. Krundad lastakse vette võrendikes, allpool põikmadalikke, jõekeste suudmetes ja paisude (tammide) all, üldse niisugustes kohtades, kus püsivad röövkalu ligimeelitavad kalapojad.

Tõugjapüügiks kasutatakse neidsamu õngi, mis havi ja koha puhulgi. Ka nende varustus on samasugune. Haagiks on üheharuline konks nr. 1 kuni nr. 3, parem on aga kasutada kahest-kolmest õngekonksust koosnevat haakeseadeldist kunstjõhvist jätkul: üks õngekonks aetakse läbi kala mokast, teisega riivatakse selgroo alt, kolmandaga aga sabast. Õngesöödaks on viidikas, häslik või rünt.

Pärast eluskala vette heitmist lahkub kalapüüdja kaldalt või varjab end põõsaste taga, sest tõugjas näeb kaldal seisvat inimest ülihästi ja läheb ära jõe keskpaika.

Selgete ning soojade ilmade saabudes, mil tõugjad tõusevad veepinnale ja ajavad taga kalamaime, algab nende püük undade ja pealisõngedega (ujuk-õngedega), samuti õngitsemine eluskala ujutamisega (korgi abil paadist) ja piitsõngitsemine vees seistes.

Harkundadega püütakse madalikel, allpool põikmadalikke, võrendiku (hauakoha) lähedal, kus tõugjad asuvad. Veepõhja torgatakse kaldjoones teibake, selle külge seotakse unnahark, söötkala aga lastakse pooles vees ujuda.

Sportlikum on tõugja õngitsemine ujuk-õngedega. Püütakse parvedelt, sildadelt või paadist, mis on ankrusse pandud ülalpool võrendikku või põikmadalikku. Püügile sõidetakse hommikul või õhtu eel. Söötkalal lastakse ujuda pärivoolu kas pooles vees või veepõhjast veidi kõrgemal; seejärel tõmmatakse ta enda poole, lastakse uuesti pärivoolu alla jne. Tõugjas haarab söötkala alati hoolt, suuremalt jaolt peast, ning uputab kohe ujuki. Otsa lüüa (haakida) tuleb kiiresti ja tal ei tohi lasta ringi ujuda, juhul kui õngenöör on hästi vastupidav. Pärast haakimist viskub tõugjas kõrvale, teeb tiire, kuid väsib ruttu ära ja tuleb alistuvalt paadi juurde.

Häid tulemusi annab tõugjapüük ujutamisega. Paadil sõidetakse põikmadalikule või etteulatuvale jõeosale kahe käänaku vahel, kus täheldatakse tõugjate mängu, kes ajavad väsimatult taga parvekestena pinnaveekihtides asuvaid viidikaid. Sõutakse põiki üle jõe, laskutakse pärivoolu alla või tõustakse vastuvett üles. Söötkala lastakse põikmadaliku harjale, mille all seisavad tõugjad, või juhitakse tolle koha juurde, kus röövkalad veest välja viskudes sabaga maime peksavad. Kalakest sikutatakse kogu aeg õngeridva otsaga, lastes tal voolu käes mängelda.

Eluskala asemel haagitakse õngenööri külge väike pöörlev lant, mida heidetakse paadist vette igas suunas. Näljased tõugjad haaravad lanti hoolt ja haakuvad konksu otsa.

Vees seistes püütakse põikmadalikel ja kärestikel. Vees seisvat kalameest tõugjad ei karda ja haaravad neile vastu ujuvat kalakest julgemini. Vees olles on palju hõlpsam püüda rulliga varustatud õngega, lastes söötkala allapoole põikmadalikku või tõmmates teda enesele lähemale.

Mai lõpul ja juuni algul lähevad viidikad parvedena kalda äärde kudema. Tõugjad sööstavad üheskoos viidikate järele ja ujuvad päris kalda lähedale. Sel ajal püütakse tõugjaid kõige pikemate õngeritvadega, mis on varustatud siidist või jõhvist õngenööriga. Viidikas aetakse konksu

otsa läbi lõua või selgroo alt. Kalake visatakse jõkke ja veetakse teda vastuvoolu üles või lastakse ujuda pärivoolu. Ujuk ja õngetina võetakse õngenööri küljest ära.

Tõugjat püütakse ka põhjaõngedega. Õngenöörile aetakse raske (seest õõnes) tina, elus söötkala haagitakse läbi lõua ja visatakse sinna kohta, kus tõugjad viidikatele jahti peavad. Õngeritv torgatakse kaldasse ja minnakse püügikohast eemale. Haaranud söötkala, lööb tõugjas harilikult enda ise konksu otsa.

Samuti püütakse tõugjaid läbivoolujõekeste suudmete lähedal samal aastal koorunud havimaimudega, kui need kesksuvel järvedest jõgedesse laskuvad.

Havipoegi püütakse läbivoolujõekestes korvide või kahvadega ja kasutatakse õngesöödana. Havimaimude jõkketuleku koha juurde kogunevad mitte ainult tõugjad; ka havid, kohad ja ahvenad ilmuvad siia rikkalikult jõkke laskuva saagiga maiustama.

Piitsõngitsemise harrastajad püüavad tõugjaid elusate putukate ja kunstputukatega. Piitsõngitsemine nõuab hästikorrastatud õnge ja oskust teha õngesöödaga kaugeid viskeid, kuna tõugjad asuvad alati kalastajast kaugel.

Tõugjaid püütakse ka vedeliga. Kuid sportlikum ja huvitavam on selle ilusa ning väleda röövkala püük spinninguga.

Tõugjat püütakse nendesamade õngedega, millega havigi. Parem on siiski kasutada täiuslikumat spinninguvarustist: kerget ridvarulli ja peenemat õngenööri, et oleks võimalik teha kõige kaugemaid heiteid landiga. Jätkuna võib kasutada kuni poole meetri pikkust jõhvjätku või peenikesest traadist terasjätku.

Tõugja püügiks kasutatakse mitmesuguseid õngesöötasid:

kuni 5 sm pikkusi pöörlevaid lante;

puukalakesi ja teisi kalakujulisi kunstsöötasid;

kolmekandilisi lante, mida kasutatakse ka lõhepüügiks.

Kõige rohkem saaki andvateks peetakse 4—6 sm pikkusi lapikuid ja kandilisi lante ühe kolmeharulise konksuga sabaosas. Pilvise ilmaga kasutatakse hõbedase värvusega lante. Ereda päikesepaistega päevadel püütakse punase vase karva või kollase värvusega lantidega. Samuti kasutatakse viidika, havipoja, lepamaimu jt. väikeste kalakeste sarnaseks värvitud lante.

Veelgi meelsamini võtab tõugjas erilisele haakeseadeldisele kinnitatud väikesi eluskalakesi (rünti, viidikat).

Algaja kalastaja, kes läheb spinninguga tõugja püügile, peab meeles pidama mõningaid selle röövkala püügireegleid.

Selles kohas, kus kostavad tõugjate sulpsatused veepinnal, tuleb läheneda kaldale ettevaatlikult ja heita sööt vette põõsaste või mõne muu varju tagant. Märganud kalastajat, ujub tõugjas kaldast kaugemale.

Kolmekandilist lanti tuleb vette heita veidi eespool sellest kohast, kus tõugja sulpsatust täheldati. Seistes peaga vastuvoolu, märkab tõugjas kohe vette langenud läikivat sööta ja ruttab selle kallale.

Pärast landi kukkumist veepinnale tuleb seda kiiresti mööda veepinda edasi viia, laskmata söödal vette vajuda, sest veepinnast allpool liikuvat õngesööta haarab tõugjas harva.

Ridvaotsaga lanti edasi tõmmates võib muuta selle kiiresti ujuva kalakese sarnaseks, kes hüpleb hirmunult veest välja, otsekui põgenedes röövkala eest. Tõugjas haarab meelsasti temast elava kalakese sarnaselt eemalduvat õngesööta.

Sügisel, kui tõugjas läheb ära sügavusse, võib teda püüda väikeste (kuni 4 sm pikkuste) pöörlevate lantidega, vedades sööta pooles vees.

Tõugja haare on alati järsk ja jõuline. Ta haakub ise konksu otsa, misjärel teeb harilikult kohe hüppe kõrvale, kuid kaugele siiski ei uju. Teinud kaks-kolm tiiru, pöördub

ta kõhuga ülespoole ja järgneb kuulekalt õngenöörile. Mõnikord juba päris kalda juures ohtu märgates, teeb ta katset uuesti jõele pääseda. Talle antakse õngenööri veidi järele, siis hakatakse aga tõugjat energilisemalt kalda äärde tirima.

Koha.

Koha (sudak) elutseb paljudes Musta ja Kaspia mere ning Araali järve ja Balti mere vesikonda kuuluvates jõgedes ja läbivooluga järvedes. Ta on samasugune õel kiskja nagu haug. Toitub väikestest kalakestest, molluskitest, mitmesugustest veeputukatest, tõukudest ja nälkjatest.

Kere on kohal piklikum kui ahvenal. Selg rohekashall, kõht valge, külgedel on rida tumedaid põiktriipe. Selja- ja sabauimel tumedad täpikesed. Kasvab üsna suureks, kuni 120 sm pikaks ja kaalub 10—12 kg ja enam. Koeb aprilli keskpaigast juuni keskpaigani kuni 500 000 marjatera ühe marjakala kohta.

Jõgedes eelistab koha sügavaid kruusase või liivase põhjaga kohti, elutseb paisude all, järskude kallaste ääres, rambetest ja puuderägast ummistunud võrendikes. Järvedes asub ta kõva põhjaga sügavates haudades, kõrkjate piirjoonel, jõekeste suudmete läheduses ja läbivoolujõekestes.

Kevadel, pärast vee alanemist, võib koha püüda sügavates võrendikes, haudades allpool põikmadalikke ja veskijärvikute võrendikes, kuhu teda koguneb suurel arvul toitu otsima. Koha püütakse kaldalt liht-söödaõngedega (nn. haviõnged), sügavates ja vaikse vooluga kohtades aga asetatakse vette haviunnad (harkunnad), pannes söödaks ründi, häsliku või viidika. Unnad seatakse üles ööseks.

Edukalt püütakse koha pärast kudemist, alates juuni keskpaigast, mil ta parvekestena ilmub kallaste juurde ja hakkab intensiivselt kalapoegi jahtima. Sellest ajast alates

püütakse koha põhja- ja ujuk-õngedega, söötkala ujutamise teel (paadist, ujuki abil) ja ujukita krundaga.

Koha õngitsemiseks peavad olema tugevad õngpüünised. Õngeritv võetakse pikk, vetruva ladvaga, sest koha püsib rambete-rikastes kohtades ja ikka kaldast kaugemal. Õngenööriks kasutatakse kanepi- või siidnööri, harvemini küllaldase vastupidavusega hobusejõhvist nööri (10 kuni 20 jõhvi). Traatjätk — terasest, parem 2—3-jätkuline ühekordne traat, 30—40 sm pikk — ühendatakse õngenööriga virbli abil. Õngetina on libisev (seest õõnes), lame. Õngekonks — nr. 2 kuni nr. 1/0, olenevalt söötkala suurusest, kes aetakse konksu otsa ülemise moka kaudu. Püütakse õhtust alates (eriti öösel), samuti hommikul.

Ujuk-õngega (pealisõngega) püütakse koha veskitammidelt, lotjadelt ja parvedelt, samuti võrendikes, kus vool on väga nõrk või üldse puudub. Ujukiks on keskmise suurusega kork, parem libisev — juhul, kui söötkala tuleb kaldast kaugemale heita. Raskuseks on jäme haavel (kartetškuul) või tinaoliiv. Söötkala haagitakse läbi moka või seljauime alt ning heidetakse puuroigaste ja vaiade juurde või põõsaste alla. Söötkala peab vilkalt ujuma päris põhja ligi.

Augustist alates ja peaaegu kuni öökülmadeni on saagirikas ning huvitav koha õngitsemine ujutamisega paadist sügavates roigasterikastes haudades ja võrendikes, kus muul viisil püüda on võimatu, samuti vaiksetes, paraja vooluga jõeosades (kahe käänaku vahel), piki kaldajärsakuid, allpool põikmadalikke. Selle püügi jaoks võetakse lühem õngeritv (kadakast või bambuspilliroost), parem, kui see on varustatud rulliga ja õngenööriga, mille kandetugevuseks on 4—5 kg. Söötkala aetakse üheharulise konksu või haakeseadeldise «Džardina» otsa.

Püügile sõidetakse varahommikul tuulevaikse ilmaga. Püütakse ka õhtuti. Sügavates kohtades, eriti sügise poole, võtab koha ka päeval. Paadil lastakse aeglaselt

pärivoolu alla ujuda või sõidetakse ringi võrendiku kohal. Korgi tõttu rippuvas asendis olev söötkala ujub põhja kohal.

Veskijärvikute võrendikes, kus kohad püsida armastavad, võib püüda ilma ujukita, püstloodselt, lastes söötkalal kord põhja ligi vajuda, kord teda jälle ülespoole tõstes või kõrvale vedades. Söötkala peab kogu aeg liikvel olema, sest liikumatuid või uimaseid kalakesi võtab koha vastumeelselt.

Söötkala asendatakse mõnikord (kui püütakse püstloodselt) väikese pikliku võnkuva landiga, mis on kujult lähedane viidikale või häslikule ja mis on varustatud kolmeharulise konksuga. Lanti veetakse tõmmetega ridvaotsa abil, millega tehakse mitmesuguseid liigutusi nagu söötkala puhulgi.

Suur koha võtab sööta kindlalt, neelates selle liikumisel. Talle on vajalik õngenööri järele anda ja seejärel järsult haakida. Õnge otsa löödud koha avaldab alguses tugevat vastupanu, püüab roigaste vahele või kivide taha ära minna, kuid annab varsti järele.

Järvedes, kus on palju kohasid, püütakse neid ujuvate ketasundade ja ridaõngedega (öönööridega), pannes söödaks rünte ja viidikaid.

Koha püütakse ka veolandi ja spinninguga.

Kuid kohapüük spinninguga kannab enamasti juhuslikku iseloomu. Koha on öine röövkala. Päeval püsib ta kaugel kaldast, jõe sügavamais kohtades või rähkja põhjaga sügavates haudades. Toiduotsingule läheb koha õhtu eel või varahommikul. Päeval tuleb õnge otsa harva.

Kohapüügiks kasutatakse sedasama püügiriista, mida havi ja tõugja püügikski. Tarvitada tuleb kitsaid võnkuvaid lante kolmeharulise konksuga. Pöörlevatest lantidest meeldivad kohale kuni 7 sm pikkused landid («Baikal» jt.). Paremaid tulemusi annab kohapüük haakeseadeldiste otsa aetud väikeste pikliku kehaga kalakestega.

Koha, nagu havigi, püütakse põhjast. Õngesööt visa-

takse põhja ja veetakse seda veepõhja lähedal. Ainult õhtuseil toiduotsinguil, mil koha ajab piki kaldaid väikesi kalapoegi taga, haarab ta temale ettevisatud õngesööta pinnaveest. Õhtune kohapüük nõuab kalastajalt ettevaatlikku lähenemist kaldale, enese varjamist röövkala eest ja õngesööda oskuslikku vetteheitmist.

Kõige saagirikkam on kohade landipüük siis, kui nad tõusevad massiliselt Soome lahest suurtesse jõgedesse kudema. Sel ajal püütakse koha ka päeval, enamasti vedeliga. Õnge otsa tulevad 5—6-kilosed ja veelgi raskemad kalad.

Koha haarab lante järsult, kuid sügavale sisse ta neid ei neela. Algul ujub vilkalt õngenööri otsas, kuid väsib ruttu ja langeb kalamehele saagiks.

Koha liha on valge, maitsev ja väga toitev.

Talvel koguneb koha sügavaisse aukudesse, muutub väheliikuvaks, ja läheb madalasse vette alles talve lõpul, soojade ilmadega.

Kõige suuremais kogunemiskohtades või madalvetes, kuhu koha on tulnud, püütakse teda ka talvel elavsööda ja metallkaladega. Kasutatakse jääundasid. Talvisel püügil on söödaks väikesed kalad: häslik, viidikas ja kiisk. Söötkala lastakse jää alla, kus ta põhja lähedal vabalt ujub. Samades kohtades, kui koha siin pidevalt püsib, võib teda püüda ahvenapüügiks valmistatud mitmesuguse värvusega kõige suuremate (kuni 7 sentimeetri pikkuste) metallkaladega.

Balti merre voolavais jõgedes hakkab koha õnge otsa juhuslikult teiste röövkalade püügil.

Ahven.

Ahven kuulub meie jõgedes ja järvedes kõige laialdasemalt levinud kalade hulka, välja arvatud kõige külmema veega jõed ja jõekesed, kus ta endale vähe toitu leiab.

Õngesportlased peavad selle kala peale suve läbi jahti, püüdes teda suurel arvul ujuk- ja põhjaõngedega.

Ahvena välimus on omapärane ning erineb teistest kaladest värvuse kirevuse ja uimede ereduse poolest. Tema rohekaskollaseid külgi läbivad tumedad triibud, kõhu-uimed ja sabauim on punakad, silmad oranžika helkusega. Küüraka turja taga asetseb kahekordne seljauim, mis lõpeb ülaosas teravate ogadega. Ahvena soomused on väikesed, tugevasti kehas kinni ja noaga puhastamisel raskesti eraldatavad. Suu on varustatud teravate hammastega, millega ta haarab väikesi kalu, kes moodustavad ahvena toidu tema varajasest east alates.

Suured ahvenad elavad pidevalt sügavuses, mõnikord kuni 18 m ja veelgi enam, puuderägast ummistunud haudades ja võrendikes, samuti kivivaredel ning tulevad madalatele kohtadele toituma ainult hommikuti ja õhtu eel. Keskmised ja väikesed ahvenad püsivad väikeses sügavuses, abajates, kobrulehtede ja roostiku juures, kuid kalamaime taga ajades ilmuvad ka madalikele.

Oma mõõteilt kuulub ahven keskmiste kalade hulka ja suuremana kui 2 kg esineb harva. Õnge otsa tulevad kõige sagedamini 250—300 g raskused ahvenad.

Ahven koeb aprilli lõpul — mai algul 200 000—300 000 marjatera.

Ahvena suvine õngitsemine põhja- ja ujuk-õngedega algab kohe pärast kudemist ja kestab vahetpidamata septembri lõpuni, vahel aga veelgi kauem, kui püsivad soojad ilmad tugevamate hommikukülmadeta.

Põhjaõngedega püütakse ahvenat paraja vooluga kohtades, veskijärvikute võrendikes, parvedelt, sildadelt, ujulates jne. Põhjast püüdmiseks võetakse mistahes pikkusega õngeridvad, spetsiaalselt selle püügi jaoks võib aga valmistada lühemad — 1,5 kuni 2,5 m pikkused õngeridvad. Õngenöör (siidnöörist, kunst- või hobusejõhvist) — vastupidavusega rebimisele kuni 2 kg. Õngetina — seest õõnes,

libisev või siis lühikese nööri abil eraldi külge seotud ripatstina. Õngetina kaal oleneb sügavusest ja voolu tugevusest, keskmiselt 10—15 g. Õngesöötadeks on mitmesugused vihma- ja kasteussid, kiilivastsed, vähilakad ja väikesed kalakesed — trulling, rünt, viidikas, samuti jõe- ja ojasilmu vastsed. Söötkala haagitakse nr. 2 kuni nr. 5 suurusele konksule läbi ülalõua, kiire voolu puhul aga läbi mõlema — nii üla- kui ka alalõua. Konksu võib ka kalakesele suhu ajada ja konksu teraviku lõpuskaane tagant välja nihutada. Paremini püsib söötkala kahe konksuga varustatud haakeseadeldisel: ühe konksuga tuleb haakida läbi ninasõõrme, teisega aga selgroo alt või siis konks suu kaudu lõpuste tagant välja tuua.

Pealispüügiks ujukiga kasutatakse harilikke ahvenaõngi, mis on varustatud samuti nagu krundad. Püügi edukuse tõstmiseks on soovitav kasutada kuni ühe meetri pikkust kunstjõhvist vahejõhvi (nn. ülemist jõhvjätku). Ujuk valmistatakse mustast paplist või korgist, keskmise suurusega. Õngekonksud kunstjõhvist jõhvjätkul (ehk nn. konksujätkul) võetakse nr. 4 kuni nr. 10, olenevalt õngesöödast. Suuri õngekonkse tuleb siiski vältida.

Tavaliseks õngesöödaks ahvenale on suvi läbi vihmaussid; samuti püütakse ahvenaid ka vähiliha ja kalamaimudega. Ussid aetakse konksu otsa alati peapoolsest otsast, jättes saba vabalt vingerdama. Aplalt sööstab ahven konksu otsas vingerdava või vees sipleva eluskala kallale. Päris põhjast võtab ahven sööta vastumeelselt.

Ta neelab õngesööda alati sügavale sisse ja «istub» kindlalt konksu otsas. Sealjuures paneb ta tõrksalt ja visalt vastu, end lapiti pöörates, kuid alistub ruttu. Õnge otsast ära läheb harva ja enamasti kalamehe enese süü läbi. Haakimine ei tohi olla tugev, vastasel korral võib kala lahti pääseda (ahvena nõrgad mokad võivad kergesti rebeneda). Õnge otsast lahtirabelnud ahven viib

tihti enda järel minema kogu ahvenaparve. Sel juhul tuleb püügikohta vahetada.

Parimad paigad ahvenapüügiks on keskmise sügavusega hõreda veealuse taimestikuga ja paraja vooluga kohad roo ja kõrkjate piirjoonel või järskude kallaste juures, mis on kaetud vee kohal kasvavate põõsastega, ka sillapostide juures, ummistunud põhjaga rägastike ja risuga võrendike, samuti suurte kivide läheduses, kobrulehtede ja teiste veetaimedega kaetud abajates ja mujal varjulistes kohtades, kus ahvenad püsida armastavad.

Toiduotsingule ilmub ahven enne koitu ja peab päev läbi jahti. Öösel ahven puhkab. Parimaks püügiajaks on varased hommikutunnid. Kuid kevadel, eriti pilvise ilmaga, võtab ahven hästi kogu päeva jooksul.

Ahvenaid püütakse tavaliselt kahe-kolme õngega, torgates õngeridvad kaldasse või asetades nad paati. Ühele, suurema konksuga õngele pannakse söödaks kalamaim, teistele õngedele aga ussid või muud söödad. Suuremal õngevõtmise ajal, kui ahvenad haaravad hoolt põhja vajuvat õngesööta, tuleb neid tavaliselt püüda ühe õngega, kuid sagedamini püügikohta vahetada.

Suurtes kivise põhjaga järvedes ja kivivaredel, kus ahvenad viibida armastavad, tuleb neid mõnikord püüda 10—12 m ja veelgi suuremas sügavuses. Sügavates kohtades lastakse õngekonks ühes söödaga vette peaaegu paadi serva juurest. Juhul, kui paat lainetel õõtsub, haaravad ahvenad ussi ahnemalt, kuna laine pillutab ujukit ja õngesööt on kogu aeg liikvel. Vaikse ilma korral võib ujuki hoopis maha võtta ja ridva otsaga sööta üles-alla liigutada. Elavat, liikuvat õngesööta haarab ahven meelsamini.

Saagirikas on püstloodne ahvenapüük paadist. Paat asetatakse säärasesse kohta, kus ahvenad asuvad, — haudade või võrendike lähedale, nõrga vooluga kohtades 2 kuni 5 m sügavusega. Õngeritv olgu võimalust mööda pikk, õngevarustus sama mis ujuk-õnge puhulgi, õnge-

konks nr. 2 kuni nr. 4. Ujuk selle püügiviisi puhul tavaliselt puudub; see kinnitatakse aga õngenöörile siis, kui püütakse ujuva söödaga voolu kandel (nn. saate- ehk siirdeõngitsemine).

Õngesöödaks on selle õngitsemisviisi puhul väike, 5—6 sm pikkune eluskala: viidikas, mudamaim, teivipoeg, trulling, jõe- või ojasilmu vastne. Söötkalad aetakse konksu otsa läbi ninasõõrme või selgroo alt. Kasutatakse ka haakeseadeldisi.

Söötkala heidetakse igas suunas paadi ümber, lastakse ujuda «akendesse» veekasvude vahel, pillutakse põõsaste juurde jne. Õngeridva otsaga hoitakse söötkala kogu aeg rippuvas asendis (põhjast kõrgemal) või tõstetakse poolde vette. Eluskalaga õngitsetakse läbi kogu paati ümbritsev veeväli, kuna ahven võtab sageli sööta peaaegu päris paadi alt. Söötkalal lastakse ujuda pärivoolu õngenööri kogu ulatuses. Siis tõmmatakse ta enda poole tagasi, lastakse uuesti pärivoolu alla jne. Elav, liikuv söötkala paneb saaki haarama isegi täissöönud ahvena.

Vaiksetel suveõhtutel, kui järvepind pärast päevast lainetust rahuneb, ilmuvad vee kohale sääsed, kihulased ja teised õhuputukad, kes on kaladele toiduks. Sel ajal täheldatakse väikeste kalade — viidikate, mudamaimude, säina- ja särjepoegade — massilist ilmumist veepinnale, kes hakkavad agarasti toituma vette langevatest putukatest. Maimude ilmumine pinnavette põhjustab elevuse ahvenate hulgas, kes tõusevad omakorda pinnavette ja alustavad jahti kalakeste peale. Saaki taga ajades viskuvad ahvenad vahetpidamata veest välja ning haaravad julgesti neile õngitseja poolt ettevisatud söötkala.

Keskmise vooluga, rohtunud või risustunud põhjaga etteulatuvais jõeosades (kahe käänaku vahel) on kasulikum püüda ujukiga voolu kandel (nn. «jooksev püük», ujuva õngesöödaga). Õngekork reguleeritakse sellisele

sügavusele, et söötkala ujuks põhja läheduses, kuid ei lohiseks mööda veepõhja.

Püügi puhul paadist kusagil tiigil või järvel võib kalade juurdemeelitamiseks kasutada viskesööta: pilduda paadi ümber vette leotatud leivakoorikuid, keedetud kaerateri jms. Viskesööt meelitab ligi pisikalu, kelle järel söödstavad kohale ahvenad ja satuvadki valmisseatud söötkaladele. Juhul, kui ahvenate õngevõtt peaks järsku lõppema, ei maksa ühes kohas kaua paigal istuda.

Ahvenad tulevad ka lantide otsa püügi puhul vedeliga ja spinninguga.

Sügisel kogunevad ahvenad suurtesse parvedesse ja siirduvad sügavamatesse kohtadesse. Sel ajal püütakse neid mitmesugust värvitooni väikeste landikestega, mis on valmistatud paadi, koonusetaolise plaadikese või mõne muu eseme kujulistena.

Ahvenate lantimiseks on parem võtta pikem õngeritv, sest viskeid landiga tuleb sooritada paadist igas suunas. Ridva latv ei tohi olla eriti painduv, õngenöör olgu kunstjõhvist või hobusejõhvist (5—6 hobusejõhvi jämeduses), lant ise kunstjõhvist jätkul, mida võib asendada terastraadist jätkuga, juhul, kui lanti hakkavad rabama havid.

Ahvenaid püütakse paadist nende suurima kogunemise kohtades — jõekeste suudmes, sügavamail haudadel, kivivaredel jt. kalarikastel kohtadel. Lant lastakse põhja ligi ja veetakse teda (tõmmete haaval) ridvaotsaga. Sügisel võtab ahven lanti sageli, sellele õhinal järele sööstes, eriti siis, kui lant langeb alla või tõuseb ülespoole.

«Voo peal» annab häid tulemusi püük landi ujutamisega. Paati hoitakse vooluses päramõla abil, juhtides sellega paadi liikumist pärivoolu mööda jõge. Lant peab ujuma veepõhja kohal või poole meetri võrra põhjast kõrgemal. Selleks püügiks kasutatakse lühikest, 30—40 sm pikkust ritva või püütakse koguni ilma selleta, hoides õngenööri käes.

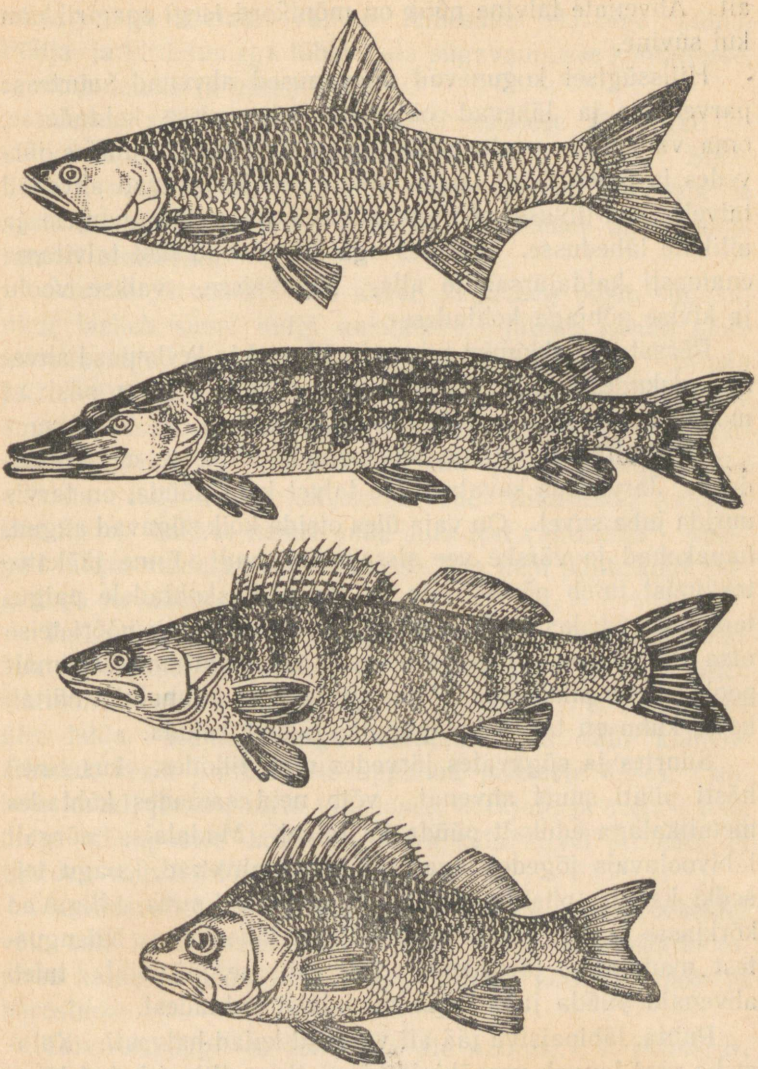

Joonis 31. **Jõgede ja järvede röövkalad** (ülalt alla): tõugjas, haug, koha, ahven.

Veekogude kinnikülmumisega algab ahvenapüük jää alt. Ahvenate talvine püük on mõnikord isegi saagirikkam kui suvine.

Hilissügisel kogunevad ühevanused ahvenad suurtesse parvedesse ja lähevad oktoobris sügavaisse kohtadesse, oma vanadesse peatuspaikadesse talvitama. Suurtes järvedes ja puudulikult läbivoolavais tiikides asuvad ahvenad talveks kivi-liivase põhjaga sügavikesse, jõesuudmete ja allikate lähedusse. Jõgedes aga kogunevad nad talvitama enamasti kaldajärsakute alla, sügavaisse, vaikse voolu ja kivise põhjaga kohtadesse.

Pärast jää tekkimist tulevad väikesed ja keskmised ahvenad aukudest välja madalaisse kohtadesse ning püsivad mõnda aega keskvees või üsna jääkatte all.

Rikkalik on talvine ahvenapüük väikeste metallkaladega. Järvi, kus kavatsetakse talvel kala püüda, on tarvis uurida juba suvel. On vaja üles otsida kõik sügavad augud, hauakohad ja värske vee sissevoolukohad. Enne jääkatte tekkimist tuleb pärastistele kalade peatuskohtadele paigutada märgid: lasta põhja nööri otsa seotud kivi; nööri teise otsa siduda kepp, mis peab veest välja ulatuma vähemalt poole meetri pikkuselt. Pärast järve kinnikülmumist näitab kepp, kuhu on tarvis kalapüügiks jääauk raiuda.

Suurtes ja sügavates järvedes ning tiikides, kus suvel hästi püüti suurt ahvenat, võib neid samades kohtades metallkalaga edukalt püüda ka talvel. Madalais, nõrgalt läbivoolavais jõgedes aga, püüavad ahvenad, nagu teisedki kalad, püsida värske vee allikate juures, liiguvad kõrkjasse ja roogu kasvanud kallaste lähedusse. Niisugustest madalatest järvedest, eriti esimese jää ajal, tuleb ahvenaid püüda juba üsna madalaist kohtadest.

Puhta, läbipaistva jää all võtavad kalad halvasti. Kalamehe vari langeb veepõhjale ning ettevaatlikud kalad lähevad minema. Seepärast on kõige parem alustada püüki pärast esimest lumesadu, mis loob jääle katte.

Altjää-püügiks on kõige soodsamaks soojad, pilvised, edelatuulega ilmad. Vaikne lumesadu ei sega püüki. Põhja- ja kirdetuulega läheb kala sügavamaisse kohtadesse, muutub loiuks ja võtab halvasti.

Ahven võtab metallkala hästi esimese jää ajal — oktoobrikuu lõpul ja novembri esimesel poolel. Sula-ilmaga võtab ta ka novembri teisel poolel. Märtsis ja aprillis, enne jääkattest vabanemist, suureneb ahvenasaak samuti tunduvalt.

Suurtes järvedes, kus ahven kogu aeg püsib sügaval ning laskub suuri hulgi aukudesse, jätkub nende püük metallkalaga kogu talve, pakasest hoolimata. Nõnda püüti 1946/47. aasta talvel paljudes Karjala maakitsuse suurtes järvedes metallkalaga hästi ahvenaid kogu detsembri-, jaanuari- ja veebruarikuu jooksul, ning alles märtsis, kui algas ahvenaparvede liikumine kallaste lähedusse, hakkas nende püük aukudest vähenema. Ahvenad läksid madalaisse kohtadesse, kus neid püüti koos särgedega kevadeni.

Tulles järvele, on kalamehe peamine ülesanne leida koht, kus kala põhjas asetseb. Tundmatuil järvedel tuleb mõnikord raiuda mõnikümmend jääauku, et kalaparve üles leida. Kaladeotsingul raiutakse jää läbi kallaste lähedal, keset järve, vette uppunud põõsaste ääres, rambete kohal, jõesuudmete läheduses, kõrkjate ja rohu ääres, üldse niisugustes kohtades, kuhu kala talvel järvedes ja tiikides võib hoiduda.

Järvedevahelistel aladel ja väikestes metsajõekestes võib kalu leida hauakohtades ja aukudes, käänukohtades, järsu kalda ja põõsaste lähedal, allpool põikmadalikke ja kärestikke.

Talvisel püügil on täheldatavaid nähtusi, et jääaugus, kus kala täna võtab hästi, homme näkkab halvasti või ei võta üldse. Ühes järves ei puudutagi sööta, aga teises, kõrvalolevas, võtab hästi. Tuleb ette, et hommikul tõm-

matakse ahvenat suurepäraselt, ning korraga jätab ta õhtu poole võtmise või vastupidi — hommikul ei võta, aga keskpäevast alates haarab sööta tõrkumatult. Nende nähtuste põhjuseid pole küllaldaselt uuritud.

Ahven on söötade suhtes küllaltki nõudlik. On tähele pandud juhtusid, kus ta hõbeläikelist metallkala ei taha ning samal ajal hakkab punast või kollast võtma. Mõnikord aga ei võta ta üldse metallkala, ainult lükkab suuga teda, «müksab», nagu ütlevad kalamehed, või järgneb talle veepinnani, ilma et siiski võtaks.

Talvise püügi edu oleneb, esiteks õnnelikult valitud, hea ahvenate peatuspaigaga püügikohast, teiseks kasutatavate metallkalade kvaliteedist ja kolmandaks (mis on kõige tähtsam) — kalamehe kunstist «mängitada» metallkala jääaugus nõnda, et kõige täissöönum ahven hasarti minnes sööda haaraks ning kindlalt otsa jääks.

Jääaugud ahvenate püügiks raiutakse läbimõõduga kõige rohkem 20—25 sentimeetrit. Kui püük toimub madalas kohas, jäetakse väikesed jäätükid auku ujuma, et kalu mitte laiali hirmutada.

Kui ahven ei võta, siis ei jääda äsjaraiutud jääaugule kauaks peatuma, vaid minnakse teise kohta. Mõnikord piisab sellest, kui raiuda meetri kaugusele teine auk, et ahven otsekohe hakkaks metallkala võtma. Kogenud kalamehed raiuvad üksteise lähedusse mitu auku, ning alles pärast seda, lastes kaladel tuura löökidest rahuneda, alustavad püüki esimesest august. On juhtusid, kus kala mahajäetud jääaugu juurde tagasi pöördub ja võtma hakkab.

Ahvena püügiks kasutatakse väga erineva kuju ja suurusega metallkalu.

Talve algul püütakse sageli väikeste uraali ja siberi tüüpi tinakaladega või tinutatud õngekonksudega. Mõnikord aga peab metallkala olema punasest või valgest vasest, laevukesekujuline või lame. Südatalvel püütakse ahvenaid suuremate, sama kuju ja värvi metallkaladega,

pikkusega kuni 5 sentimeetrit. Märtsikuus ja aprillis püütakse jällegi väiksemate, sageli hõbevärviliste metallkaladega.

Püügile minnes on tarvis endale varuda mitmesuguseid metallkalu lootuses, et punauimeline röövkala mõnda nendest paremini võtab.

Mõnikord kalamehed eelistavad püüda kolme konksuga varustatud metallkalaga. Kui ahven metallkala halvasti võtab, seda ainult «müksab», siis kolmeharuline konks sageli haagib teda kõhu alt, uimepidi jne. Enamik õngemehi püüavad metallkalaga, millel on üks (sageli aga kaks) konksu, pidades seda konksudearvu täiesti küllaldaseks.

Kui jääauk on sisse raiutud ja jäätükkidest puhastatud, asutakse püügile, sidudes metallkala «soolest» või jõhvist õngenööri otsa. Esmalt lastakse metallkala põhja, et õngenööri pikkust kindlaks määrata ning nööri ridva külge kinnitada. Siis hakatakse lühikeste tõmmetega metallkala üles-alla tantsitama, teda mitte päris põhjani lastes. Nüüd liugleb laevukesekujuline või ühest otsast painutatud metallkala allapoole laskmisel kõrvale, ülestõmbel aga võngub kaksipidi ning sädeleb, tõmmates enesele ahvena tähelepanu, kes haarab ta liikumiselt. Enamasti võtab ahven metallkala siis, kui see on kõrvale liuelnud või ülespoole tõuseb. Kui ahvena võtted on toimunud põhja lähedal, siis ei tarvitse metallkala mängitamisel kõrgele tõsta.

Esineb aga juhtusid, kus metallkala lühidalt üles-alla-liigutamisel ahven ei võta. Siis kasutatakse teist võtet: metallkala tõstetakse algul aegamööda, tema ülespoole jõudes aga liikumist järjest suurendades. Ahven sööstab käest ära lipsavale saagile järele ning haarab ta liikumiselt. Mõnikord on ahvena võtet tähele pandud ajal, mil metallkala, tõstetuna kesksügavusse, kiiresti põhja langeb või kõrvale jookseb.

Ahvenat meelitab võtma kolmetahulise, täisnurkse või koonusetaolise metallkala mäng, kui seda jääaugus ridva abil äärest äärde veetakse ja vaheldumisi üles-alla liigutatakse. Seejuures metallkala, muutes liikumist, kord pöörleb kohal, välgatledes külgi, kord jälle sööstab üles või laskub põhja.

Ahvenaid võib püüda ka kaksikõngega, sidudes õngekonksude asemel jõhvjätkude otsa väikesed tina- või vaskkalad. Satub otsa korraga kaks ahvenat.

Metallkala konksud peavad alati olema teravaks ihutud. Metallkalu endid on tarvis enne püüki eredalt läikima hõõruda.

Pealisõngedega püütakse ahvenaid vete kinnikülmumisest alates kuni jääminekuni jõgedel ja järvedel, vaheaegadega pakase ja tugevate tuulte ajal. Talipüügi söötadeks on: surusääse vastsed, värske kala tükikesed ja vihmaussid. Heades püügikohtades püütakse jääaugust ahvenaid kaksikõngedega, tõmmates kalu sageli välja kahekaupa.

Ahvenate ligimeelitamiseks lastakse jääauku vihmaussi tükikeste ja sääsevastsetega täidetud marlist kotike. Söötasid võib alla lasta ka klaaspudelis. Viili terava otsaga puuritakse pudeli alumisse otsa mõned augukesed, pudelisse aetakse sääsevastsed, kork pannakse peale ja pudel lastakse nööri otsas põhja või hoitakse ta seal külgeseotud raskusega. Söötepudeli ümber kogunevad kalad, õngitseja aga laseb sinna söödaga varustatud õnge.

Esineb järvi, kus rikkalikult ahvenaid asub ja kus nad kogu talve läbi, isegi suure pakase ajal, hästi lanti võtavad. Teistes veekogudes lõpeb ahvena landivõtmine juba talve keskpaigas ja algab uuesti märtsist alates. Kevade eel hakkavad ahvenad oma talvistest peatuspaikadest lahkuma ja ilmuvad kallaste ligi, madalamatele kohtadele, värske veega allikate juurde.

Talve lõpul võib ahvenaid kohata juba kallaste juures

ja püüda väiksemate lantidega, samuti ujuk-õngedega, kasutades söödaks sõnniku-usse või kalalihatükikesi. Nimetatud ajal tulevad õnge otsa väiksemad ahvenad.

Säga.

Kõige suurem ja aplam magevete röövkala. Elutseb NSV Liidu Euroopa-osa keskmises ja lõunapoolses vööndis. Harvemini esineb Baltimere basseinis. Leidub ka Volhovi, Msta, Luuga jões ja mõningates teistes Leningradi oblasti jõgedes. Armastab puhast ja sooja vett.

Lõunas esinevad mõnikord 300 kg raskused sägad, põhjapoolsemates oblastites aga püütakse sagedamini sägasid, kellede keskmine kaal on 30—40 kg. Sägad koevad mais, juunis ja juulis sügavates, kuid vaikse vooluga uhtvagudes ja kõrkjatevahelistes alades, kuni 460 000 marjatera.

Säga välimus on iseloomulik. Tema suur pea on lame, laiahaardelised lõuad on tihedasti kaetud väikeste teravate hammastega. Ülalõual on kaks pikka valget, alalõual aga neli lühikest kollast poiset (tundenarmast). Sabapoolne kehaosa on tugevasti lamenenud, päraku-uim on väga pikk, saba lõpeb väikese ümardunud uimega. Säga selg on tume, mitmesuguste varjunditega, kõht hallikaskollane. Kogu keha katab paks limakord.

Säga põhiliseks toiduks on suured ja väikesed kalad, konnad ja vähid. Suured sägad haaravad ka pardi- ja hanepoegi ning muid veelinde. Väikesed sägad toituvad limustest ja ussidest.

Suured sägad elavad alati sügavates, rambetest ummistunud, mudase või savise põhjaga haudades ja võrendikes. Saagiotsingule lähevad videviku saabumisel ja luusivad toitu otsides kuni koidikuni ringi üle kogu jõe. Kalakesi ründavad nad varitsemiskohtadest. Väikesed sägapojad püsivad madalikkudel.

Sägade asupaika on võimalik kindlaks teha nende tugevate sulpsatuste järgi jõepinnal hommikuti ja enne äikese saabumist.

Õngesöödaks sägapüügil on väikesed eluskalad ja konnad. Vabalt vees liikuvat söötkala haarab säga ilma kartuseta ja hammustab sageli kanepinöörist jätku katki. Seepärast tuleb sägapüügiks kasutada basskeele või terastraadi külge kinnitatud õngekonkse. Traatjätku ja õngenööri vahele tuleb lülitada virbel (pöörel).

Asjaarmastajad-kalamehed püüavad sägasid harkundadega, mis on varustatud tugeva kanepinööriga, raskusega ja metallist traatjätkuga, mille külge kinnitatakse suur õngekonks, alates nr. 5/0 kuni nr. 10/0, olenevalt õngesööda suurusest.

Unnahark seotakse kaldasse taotud tugeva teiba külge. Söötkala kinnitatakse konksule tavaliselt selgroo alt ja lastakse siis hauakohta, kus suured sägad asuvad. Elussööt peab ujuma 20—30 sm võrra veepõhjast kõrgemal. Heaks õngesöödaks sägale on roheline konn (väkram), kes aetakse konksu otsa selgapidi. Rabeldes veepinnal, äratab konn sägade tähelepanu. Õngesöödaks kasutatakse ka liha- ja maksatükke, lindude sisikonna osi, eriti linnusooli, samuti paljakskitkutud varest või mõnda muud lindu.

Sägasid püütakse ka ujuv-undadega. Võetakse väike tünnike, sellele keritakse mitu ringi nööri. Seejärel seotakse tünn purjelõngaga põõsa või tugevasti jõepõhja taotud teiba külge võrendiku kohal. Haaranud õngesööda, kisub säga tünni paigast lahti ja hakkab sellega mööda võrendikku ujuma.

Suurtes jõgedes, kus sägad asuvad harilikult sügavates haudades allpool põikmadalikke ja veekeeriste kohal, püütakse neid põhjaundadega, mis heidetakse võrendikku raske tina abil. Nööri vaba ots seotakse lühikese teibakese

külge, mis torgatakse kaldaserva, või lihtsalt tugeva vaia külge. Nöörile kinnitatakse kelluke (signaalikell).

Põhjaundadele pannakse söödaks rünt, häslik või turvapoeg, vähilakk, ussipuntrake või konnapoeg.

Sägapüügiks valitakse võimalust mööda roigastevabad kohad haudades või madalikel, kuhu sägad tulevad öösiti toitu otsima.

Väikesed (kuni 12 kg raskused) sägapojad tulevad õnge otsa ka päeval madalamates ja paraja vooluga kohtades.

Õnge otsa sattunud säga tõrgub jõuliselt vastu, keerates oma saba looka, ning püüab alati roigaste alla, mätaste või kivide taha pugeda.

Talveks jäävad sägad sügavatesse võrendikesse lamama ega lahku sealt kevade saabumiseni.

Luts.

Järvede-jõgede röövkala. Elutseb üle kogu NSV Liidu, välja arvatud Turkestan. Palju lutse on Põhja-ala ja Siberi jõgedes ning järvedes. Esineb jõgedes, mis suubuvad Balti merre ning Musta ja Kaspia mere põhjapoolsetesse osadesse.

Lutsu keha on piklik, sabaosas lame, kaetud peenikeste soomustega. Pea on lame, lõua all väike poise. Suu on suur, lõuad ja sahkluu on tihedalt kaetud väga väikeste harjasekujuliste hammastega. Tumepruuni värvusega kehal ja peal asetsevad siin-seal suured heledad laigud. Esineb ka tumedama või kollaka värvusega lutse, mis oleneb vee ja põhja värvusest.

Põhjamaistes jõgedes kasvab luts 50—90 sm pikaks ja 16—25 kg raskeks. Lõunas aga kaaluvad suurimad lutsud kõigest 1,5—2 kg. Luts koeb jaanuaris-veebruaris kuni 1 miljon marjatera. Toitub peamiselt kaladest, hävitades tohutu suurel hulgal kalamaime.

Luts elutseb alati veepõhjas, sügavates haudades ja uhteaukudes. Armastab külma puhast vett, suvisel ajal jahedust ja päikesevarju. Palava ilmaga poeb sügavatesse kohtadesse, rambete alla ja teistesse varjupaikadesse. Toiduotsingule väljub öösiti.

Kevadel, pärast suurvee alanemist, algab lutsu õngitsemine põhjaõngede ja krundataoliste põhjaõngedega (suure tinaga põhjanöörid). Sel ajal tuleb luts kaldale lähemale, püsides sügavates kohtades, võrendikes, veekeeristes ja kaldaäärsetes haudades.

Lutsupüügiks kasutatakse lühikesi, kuni 1,5 m pikkusi kadakaritvu. Võib muidugi kasutada igat küllaldaselt vastupidava ladvaga bambusritva. Õngenööriks võetakse kanepi-, siid- või 8-st — 10-st hobusejõhvist koosnev nöör; õngetina olgu raske (parem — libisev), sest mõnikord tuleb õngesööt visata sügavasse, tugeva vooluga kohta. Õngekonks seotakse küllaldase vastupidavusega kunstjõhvist, hobusejõhvist või metallist jätku külge. Konksu suurus oleneb õngesööda liigist. Tõukussid ja punased ussid aetakse õngekonksudele nr. 3 — nr. 5, söötkalad aga konksudele nr. 1 — nr. 1/0. Ridva külge seotakse kelluke, mis annab öösel märku kala näkkamisest.

Parimaks õngesöödaks peetakse kevadise püügi ajal tõuk-usse ja punaseid usse. Suuri tõuk-usse aetakse konksule ühekaupa — silmustena, väikesi aga mitmekaupa koos — puntrakestena. Lutsu püütakse õhtust hommikuni parvedelt, kaldalt või paadist. Lutsu võte (näke) on mõnikord hoopis märkamatu, kui püütakse vaikse vooluga sügaval hauakohal. Luts neelab õngesööda põhjalikult sisse ja jääb enamasti seniks paigale, kuni kalamees ta veepinnale välja tõmbab. Haakida tuleb otsekohe, niipea kui käsi tunneb tõmmet õngenööril või kui tiliseb kelluke. Öösel on väga raske lutsu võtet tunda. Seepärast vaadatakse vette lastud põhjaõnged aeg-ajalt üle. Luts tuleb õngenööri otsas välja peaaegu ilma vastupanuta.

Asjaarmastajate hulgas on levinud lutsupüük krundataoliste põhjanööridega. Väikestes jõekestes võib lasta ööseks vette teibakese külge seotud konksud elussöödaga. Kohapeal raiutakse maha teibake säärase pikkusega, et seda oleks võimalik torgata jõepõhja kalda juures, kus algab järsk sügavus, kas või 1—1,5 m ulatuses. Teibakese külge seotakse nöör õngekonksuga, millel on söödaks ussid või eluskalake, kes peab ujuma põhja ligi.

Suvel, sooja veega, satub luts õnge otsa harva, ja seda isegi öösel.

Sügisel, vee jahenedes, hakatakse lutsu püüdma jälle nendesamade põhjaõngede (krundade), undade ja krundataoliste põhjanööridega. Peale tõuk-usside võtab luts sügisel meeleldi õnge ka siis, kui söödaks on konn, rünt, trulling või kiisk, samuti kalaliha-, maksa- või lihatükike. Eluskalakesed kinnitatakse konksu otsa alalõua kaudu juhul, kui püütakse kiirevoolulises kohas, või selgroo alt — püügi puhul vaikses jõekäärus või kahe käänaku vahelises jõeosas. Õngesööt kalaliha- või lihatükikeste näol peab, samuti nagu ussidki, lamama veepõhjas, sest luts võtab sööta ikka põhjast.

Tõeline lutsupüük algab külmade sügisilmade saabumisega ning kestab, väikeste vahedega kudemisajal, kevadeni välja. Luts ei koe kevadel, nagu enamik meie mageveekalu, vaid talvel — jaanuaris ja veebruaris.

Kõige levinum lutsu püüdmise viis on öösiti väiksemate jääaluste õngedega. Selle püügi jaoks raiutakse jääaugud vähemalt 20 sentimeetrit laiad, jääkatte alumised teravad servad murtakse ära, et õngenöör läbi ei lõikuks.

Lutsupüügiks tehakse põhjaõnged kanepinöörist. Parem on ühe millimeetri jämedune punutud, pruun või roheline nöör, raske tina (kuni 100 grammi) ja 3—5 õngekonksu (nr. 1—3) puuvillast või jõhvist erijätkude otsas. «Voo peal» püüdmise puhul pistetakse söötkalal õngekonks läbi ninasõõrme, järvepüügi korral — läbi turja. Paremaid

söötkalu on häslik, koger ja kiisk. Otsapanekuks tarvitatakse ka värske kala tükke ja vihmausse.

Hea «voo pealt» (jõest) püüdmise korral võib kasutada põhjaõnge («jääõnge») 5—10 konksuga, mis seotakse silmustega üksteisest 70 sentimeetri kaugusele peanööri külge. «Jääõnged» pannakse sisse järgnevalt: sööt pannakse kõigepealt viimase konksu otsa, seejärel järgmise otsa ja nii edasi, heites nad üksteise järel vette. Voog haarab söödad ning kannab nad jää alla. Tina lastakse põhja, nööri vaba ots aga seotakse risti jääaugule pandud kepi külge, või siis seotakse lühikese tugeva pitsiga ridva külge. Ridva tüvi kinnitatakse jäässe, nii et pits asetseb jääaugu keskel.

Põhjaõnged pannakse sisse ööseks, kohale, kust luts kudema minnes läbi läheb. Talve algul valitakse mitte eriti sügavad, liivase või kivise põhjaga püügikohad, järsu kalda ääres. Alates veebruarist hoidub luts kõige sügavamaisse haudadesse, laskub allapoole kärestikke ja väikeste jõgede suudmeisse.

Järvedes, kus paljude konksudega põhjaõngi püügiks kasutada ei saa, püütakse lutsu hariliku ühe-kahe konksuga varustatud krunda abil, pannakse kergem tina ja õngenöör seotakse puki külge, mis õnge ööseks sisse jätmise korral jää külge kinni külmutatakse.

Kuigi põhjaõngedega püük on tülikas, on ta siiski tulus. Tavaliselt teevad kalamehed mitu jääauku ja jätavad põhjaõnged neisse ööseks, pannes söödaks kalatükikesed, soolikad ja vihmaussid.

Vahel on saagirohke ka lutsupüük metallkalaga, eriti kogunemiskohtades, nagu kaldajärsakute-äärseis aukudes, rambete läheduses ja mujal. Kasutatakse kõige suuremaid mitmesuguse kuju ja värvusega ahvena-püügiks valmistatud metallkalu. Luts liigub tavaliselt mööda põhja ega paista silma kiiruse poolest; seepärast ei tõsteta metallkala põhjast kõrgemale kui 10 sentimeetrit ja lastakse või-

malustmööda aeglaselt kõrvale liuelda. Metallkalaga püütakse lutsu öösel ja hommiku eel; mõnikord satub ta ahvenapüügil õnge ka päeval.

Detsembris ja jaanuaris püütakse lutsu ka välispidise haakimise teel. Pliist või tinast valatakse raske, lame, 10 sentimeetri pikkune metallkala ning selle külgedele tinutatakse kaks ilma kisudeta, pisut külgedele väljapainutatud ning teravaksihutud otstega konksu, suurusega nr. 1/0 kuni nr. 4/0.

Metallkala lastakse põhja ja tõmmatakse üles, haakides lutsu mitmesugustest kehaosadest. Otsahaagitud luts avaldab vähest vastupanu, mille tõttu teda kerge on välja tõmmata.

Lutsupüügile sõidetakse õhtul ja püütakse koiduni. Öösine lutsupüük on aga võimalik ainult püügikohale ehitatud onni või vineerputka katuse all.

Angerjas.

Angerjas on levinud kogu Soome lahe ranniku ulatuses. Ta tungib Neevasse, Narva jõkke ja teistesse jõgedesse. Esineb Oneega ja Peipsi järves ning teistes Balti merega ühenduses olevates järvedes ja jõgedes.

Angerjas sarnaneb esimesel pilgul nõelussiga. Tema keha on piklik, peaaegu ümmargune, väikese lameda pea ja väikeste silmadega. Angerja värvus on kaunis muutlik: harilikult on selg tumeroheline või sinakasmust, muutudes pea ülemises osas pruunikaks, kõht kollakasvalge või helesinakashall. Naha pind on kaetud paksu limakorraga, mille all asetsevad väga väikesed pikerguse kujuga soomused.

Väikesed angerjapojad (20—25 sm pikad) ilmuvad meie jõgede suudmetesse suve esimesel poolel. Nad liiguvad põhja ligidal määratu suurte parvedena ning tungivad kõikidesse jõgedesse ja järvedesse, kus saavad toituda.

Tõusevad kärestikuliste jõekeste ülemjooksule, tungivad kõige madalamate jõelätete ja ojakeste kaudu tiikidesse ning järvedesse, ületades kõik tõkked oma teel.

Pärast viibimist magevetes 10—12 aastat laskuvad angerjad sügisel jõgedest merre tagasi ja heidavad Atlandi ookeani kõige soojemas osas enam kui 1000 m sügavuses oma marja, misjärel hukkuvad. Angerjate marjakalad kasvavad kuni 1,5 m pikaks ja kaaluvad 5—6 kg, niisakalad aga on harva üle 50 sm pikad.

Eristatakse kahte angerja liigiteisendit: laiapealisi ja kitsapealisi angerjaid. Laiapealistel angerjatel on tugevad hambad ja nad toituvad peamiselt pisikaladest. Kitsapealised angerjad toituvad mitmesugustest veeloomakestest-molluskitest, ussidest ja tõukudest, samuti teiste kalade marjakudust.

Jõgedes ja järvedes püsib angerjas sügavates kohtades, kus on savikasmudane, kuid mitte liivane põhi, kuigi ta tungib ka teistesse veekogudesse. Suvel luusib toiduotsingutel roostikus ja veetaimede vahel. Toituma tuleb öösel, päeval aga peidab end urgudes, haorägastikus, kivide all ja teistes varjupaikades.

Oma rasvase ning heamaitselise liha tõttu on angerjas kalamehele alati ihaldatud saagiks.

Angerjaid püütakse põhja- ja ujuk-õngedega kevadest hilissügiseni. Kõige kergemini teostatavaks angerjapüügi viisiks on püük põhjaõngedega kaldalt või paadist.

Angerjate püüdmiseks varustatakse põhjaõnged (krundad) küllaldase vastupidavusega kanepist, siidist või kunstjõhvist õngenööriga. Parem on nööri külge haakida metallist jätk, ühendades selle õngenööriga pöörleva virblikese (pöörla) abil. Angerjal on teravad hambad, ja sattunud konksu otsa, närib ta mõnikord jõhvjätku katki. Õngenöörile tuleb asetada libisev (seest õõnes) raskus: kiire voolu puhul lame, kuni 40—50 g raske, vaikse vooluga sügavates kohtades aga kergem, ümmargune. Suurte söödt-

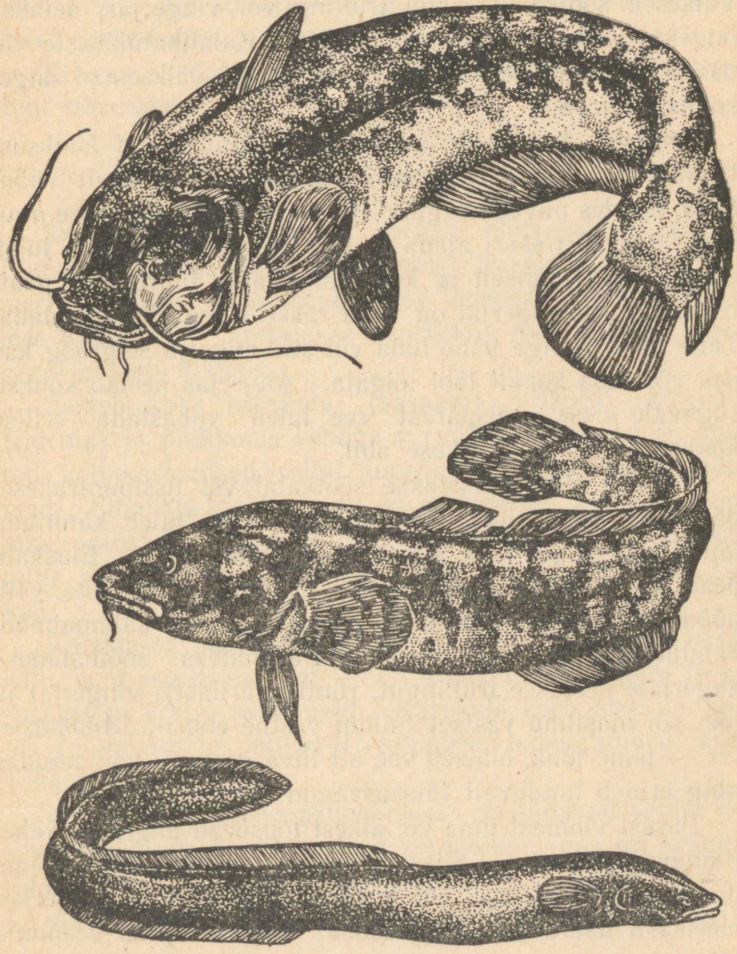

Joonis 32. **Õised röövkalad** (ülalt alla): **säga**, luts, angerjas.

kalade kasutamise korral on parem valida konksud nr. 1 — nr. 3 nurgelise (kandilise) loogakõverusega, ajades õngekonksu teraviku läbi söötkala suu ja ninasõõrme. Väikesed söötkalad, nagu trulling või vingerjas, aetakse õngekonksude nr. 4 — nr. 7 otsa. Kalalihatükikeste või usside kasutamisel tuleb võtta veelgi väiksemad õngekonksud: nr. 8 — nr. 9.

Angerjas haarab sööta ahnelt ja, tundes end konksust tabatuna, hakkab õngenööri otsas meeleheitlikult väänlema, püüdes pugeda urgu, roigaste alla või rohu sisse ning seal õngenööri sassi ajada ja katki rebida. Haakida tuleb järsult ning jõuliselt ja kala kohe kalda juurde või paati tirida. Elusat angerjat on väga raske kätega kinni pidada. Talle tuleb kepiga pähe lüüa või siis angerja selgroog kas pea või saba kohalt läbi lõigata. Angerjas neelab konksu sügavale sisse, mispärast see tuleb vabastada erilise konksuvabastaja-hargikese abil.

Paadist püüdes lastakse söötkalal või ussipuntrakesel pärivoolu alla ujuda. Õngenööri külge tuleb kinnitada korkujuk, et söötkala rippuvas asendis hoida. Eluskala peab ujuma põhja lähedal. Öösel, kui ujukit pole näha, võib püüda kahe-kolme krundaga, pannes söödaks kalamaimud, kalalihatükikesed või ussid. Parimateks söötkaladeks angerjale peetakse trullingut, rünti (hürilast), vingerjat ja jõe- või ojasilmu vastset (silmu vastne ehk nn. *Ammocoetas* — pime tõuk, elutseb vee all liiva sees või põhjamudas ning erineb tunduvalt täiskasvanud silmudest).

Pärast vihmast ilma või äikest tõusevad angerjad vahel pinnaveekihtidesse. Siis võib neid püüda ujuk-õngega, pannes söödaks ussi või rohelise herne, mida angerjad meelsasti haaravad. Õngesõõdal lastakse ujuda veepinna lähedal.

Sügavates kohtades, kaldamüüridelt, sadamakaidelt, lotjadelt, parvedelt ja ka jõgede suudmeis püütakse angerjaid kõige sagedamini nn. viskeõngedega (ujukita krundad).

Lühikese painduva otsaga ridva külge seotakse pikk, libiseva tinaga ja kahe konksuga varustatud õngenöör ning õngesööt visatakse soovitud kohta. Õngeritva käes hoida pole tarvis: see kinnitatakse püügikohas. Püütakse enamasti kahe-kolme säärase krundaga.

Talveks siirdub angerjas võrendikesse, kus viibib kevadeni talverahus.

Karpkala (sasaan).[1]

Suur, tugevajõuline ja kõrgelt hinnatud spordikala. Elutseb järvedes ja tiikides ning Kaspia merre, Musta merre ja Aarali järve suubuvates jõgedes, samuti Amuuri jões Kaug-Idas. Aretatakse kunstlikult mõningates Leningradi oblasti tiikides.

Esineb kaks karpkala (sasaani) erikuju: kõrgema (laiema) ja piklikuma kehaga vormid. Soomused on suured, kollakaskuldsed, seljal tumedamad, kõhul aga heledamad. Lihavate mokkade all on neli poiset, seljauim väga pikk, varustatud eesmises osas terava sakilise uimekiirega, mille abil õnge otsa sattunud karpkala õngenööre läbi lõikab.

Kalastajad püüavad sagedamini 2—3 kg raskusi karpkalu, kuid esineb ka kuni 1—1,5 m pikkusi ning kuni 16 kg raskusi ja veelgi raskemaid. Karpkala koeb mais ja juunis (mõnikord ka juulis) 16-kraadisel temperatuuril, kuni 1 800 000 marjatera.

Karpkala alatisteks asupaikadeks on sügavad savise või liivase põhjaga hauakohad ja võrendikud, mis on ummistunud rohkearvulistest vette langenud puutüvedest, okstest ja muust puuderägast, uhtevaod kaldajärsakute all, kõrk-

[1] Sasaaniks nimetatakse uluk-karpkala, s. o. loodus-likes tingimustes vabalt elutsevat, metsikut karpkala, vastandina kodustatud karpkaladele, keda kasvatatakse tiikides ja kes kannavad karpide nimetust.

jad. Ta armastab varju. Mõnikord ilmub veepinnale, hommikuti ja õhtuti hüpleb veest välja, reetes seega oma asukoha.

Toiduotsingule ilmub karpkala madalaveelistesse eteulatuvaisse jõeosadesse ja kõrkjatesse. Toitub tavaliselt hommikuti ja õhtuti, samuti ka öösel. Elab enamasti väikestes parvedes. Erineb teistest karplastest (ehk nn. «valgekaladest») oma taibukuse, julguse ja võitlusvisaduse poolest, kasutades kõikvõimalikke võtteid selleks, et õngekonksust vabaneda.

Esimeste sügiseste öökülmade tulekuga jäävad karpkalad võrendikesse lamama ega toitu talvel peaaegu üldse.

Tugeva jõu, suuruse ja maitsva liha tõttu kuulub karpkalale lõhe järel teine koht kalastusspordis. Karpkala õngitsemist peetakse väga raskeks, ja ainult vähesed kalamehed võivad hoobelda suurte karpkalade väljapüüdmisega käsiõnge abil.

Karpkala hakkab võrendikest välja tulema ning õnge võtma aprilli algul. Kuid enne kudemist võtab ta õnge halvasti ja mitte igal pool. Karpkala päris õngevõtmine algab juuli esimestel päevadel ja kestab kuni septembri keskpaigani. Karpkala püütakse haudades või võrendike läheduses, kus ta alatiselt elab, samuti kohtades, kus ta käib toitu otsimas, järskude kaldaservade all, jõekeste suudmete ja tammide (paisude) juures. Parimaks püügiajaks on varajane hommik ja õhtupoolik. Sügisel võtab hästi õnge hommikul kuni kella 11-ni.

Karpkala võtab paremini õnge sombuse, mõõdukalt sooja ilmaga. Ilmamuutuse korral jääb tema õngevõtmine nõrgemaks või raugeb täiesti. Väga palavate ilmadega võtab ta nõrgemini, külmade saabumisega poeb aga puuroigaste alla ega käi enam toitumas.

Karpkala õngitsemine annab häid tulemusi ainult sissesöödetud püügikohtades. Põhjasööt (kalade juurdemeelitamiseks) visatakse vette püügi eel, kas õhtul (vastu ööd)

või siis hommikul — juhul, kui püüda kavatsetakse õhtul. Põhjasöödaks kasutatakse mitmesugust teravilja (nn. «terasööta») — pehmeks (või poolpehmeks) keedetud nisu, rukist ja otra, samuti kanepiseemnetest valmistatud õlikooke, tatra- või hirsiputru, keedetud kartuleid, kohupiima jms. toitu. Sööt visatakse sinna kohta, kuhu hiljem õnged heidetakse.

Karpkala õngitsemiseks kasutatakse kõige tugevamaid püügiriistu, sest karpkala on kaks-kolm korda tugevam paljudest teistest sama raskusega kaladest, välja arvatud vahest ehk ainult lõhi. Karpkala jõud ületab 3 kuni 4 korda tema kaalu, s. t. neljakilone karpkala võib katki rebida õngenööri, mis peab vastu 12—16 kg raskuse tõstmisele. Õngeritv valitakse üsna pikk, painduva ladvaga. Õngenööriks võetakse siidist või kunstjõhvist nöör, kanderaskusega mitte alla 4—5 kg, silmas pidades, et õnge otsa juhtuvad teinekord tulema kuni 10-kilosed ja veelgi suuremad karpkalad. Jõhvjätk, veidi väiksema vastupidavusega kui õngenöör ise, seotakse kokku mitmest (kuni 80 sm pikkusest) sinaka või rohelise värvusega kunstjõhvist. Kuid parem on siiski kasutada 0,21 kuni 0,25 mm jämedusega mustaks oksüdeeritud terastraati. Jätk tehakse mitmelülilisena, kusjuures iga lüli pikkuseks on kuni 10 sm. Õngenöör ja selle jätk peavad olema võimalikult peenikesed, kuid küllaldaselt tugevad selleks, et taluda suure karpkala vastupanu. Ujuk (järvekaislast või hanesulest) on väike, väga tundlik ja hästi välja reguleeritud. Raskuseks olgu mõned tinahaavlikesed, mis kinnitatakse jõhvjätku külge mitte lähemalt kui 40—50 sm kaugusel õngekonksust. Võib kasutada libisevat (seest õõnsat) õngetina — oliivi nr. 1, mis aetakse õngenöörile. Õngekonks võib olla mistahes kujuga, parem — nn. «õige» teravikuga konks (säärane, mille terav ots asetseb ühel joonel konksu varre ehk nn. «säärega») — suuruselt nr. 3 — nr. 5, kahekordse vastupidavusega, s. o. suurema

jämedusega kui seda on tavalised õngekonksud. Õngitsemiseks rulli abil kõlbavad konksud nr. 6 ja nr. 7.

Karpkala õngitsemisel kasutatakse väga mitmesuguseid õngesöötasid: punaseid vihma- ja sõnniku-usse, kooreüraskite ja teiste mardikate tõuke, hautatud nisu ja ube, leivasisu, õlikooke ja keedetud hirsiputru, mis tükikesteks lõigatakse. Parimateks maiussöötadeks karpkaladele peetakse kooreüraskeid ja (eriti) väikesi mardikate vastseid (maipõrnika tõuke).

Vette visatud õngesööt lamab põhjas, parem aga, kui see ripub vees päris põhja lähedal, sest rippuvat õngesööta võtab karpkala meelsamini.

Ujukita põhjaõngedega püütakse karpkala järsult kaldalt, kus õngetina võib lamada kalda-astangul, õngesööt aga saab vabalt alla rippuda. Suurtes jõgedes tulevad karpkalad õnge otsa saateõngitsemisel või eriliste puuokstest valmistatud «tarangute» juures, kus püütakse viskesöödaga. Need «tarangud» ehk n. ö. kaldaäärsed «kalaaiad» on rohelistest okstest teivaste abil jõe kaldavette kunstlikult kujundatud sääs-tarangute taolised paisukesed, milledest allpool moodustub seeläbi otsekui väike tasase veevooluga abajake.

Õngesööta võtab karpkala mitut moodi: haaranud ussi suhu, kisub ta ujukit kõrvale, seda aeglaselt vee alla tirides, mõnikord aga viib ta ujuki järsku sügavusse või «tõstab» selle, nagu latikas, külili.

Karpkala tuleb õnge otsa lüüa (haakida) energilise tõmbega. Tundes ennast õngekonksu otsas olevat, sööstab karpkala järsult sügavusse ning hakkab tiirlema mööda võrendikku, tungib puuroigaste alla, mõnikord väljub ka veepinnale. Kalamees hoiab teda õngenööri otsas kogu aeg täiesti pingul ja püüab enda poole pöörata. Pärast mõnda tiiru mööda hauakohta hakkab karpkala järele andma, tema sööstihood muutuvad nõrgemaks. Lõplikult

äraväsitatud kala tõmmatakse kalda juurde ja tõstetakse kahvasse.

Neil juhtudel, kus õnge otsa satub suur karpkala, tuleb õngeritv, kui see pole varustatud rulliga, vette visata ning paadiga kala taga ajama hakata.

Enamikul juhtudel rebivad suured karpkalad õngenööri katki ja ujuvad minema, konksuga suus. On teada arvukaid juhtusid, kus väljapüütud karpkalade mokkades leidus kuni kümme ja enamgi õngekonksu, mis nad õnnetute kalapüüdjate käest ära olid rebinud.

Säinas.

Vaiksel soojal õhtul, kui vee kohal lendlevad tuhandetena liblikad, ühepäevikud ja teised õhuputukad, elustub sile veepind järsku arvukatest kalade sulpsatustest. Need on sügavusest pinnavette tõusnud punauimelised säinad, kes oma paksude mokkadega aplalt haaravad rikkalikult vette langevaid ja veepinnal ujuvaid liblikaid. Viimased on lemmiktoiduks kõigile jõe- ja järvekaladele.

Säinas elutseb Põhja-Jäämerre, Balti merre ning Musta ja Kaspia merre suubuvates jõgedes.

Suuruselt kuulub säinas keskmiste kalade hulka, sest raskemana kui 2—3 kg esineb ta harva. Eranditena on saadud kuni 50 sm pikkusi ja 6—8 kg raskusi säinaid. Säinas koeb aprilli lõpul ja mai algul, arvult kuni 114 000 marjatera. Säina välimus on iseloomustav: selg tõmmukashõbedane, küljed kaetud heledate soomustega, silmad kuldse värvusega, uimed aga punased või oranžid.

Säinas armastab tasase vooluga laiu jõeosi, vaikseid abajaid ja läbivoolujõekesi, elutseb ka allpool põikmadalikke ja kärestikke, kus ta jõge mööda alla ujuvat saaki varitseb.

Õhtu saabudes tuleb säinas madalatesse kohtadesse toituma, otsides veepõhjast mitmesuguseid tõuke ja limukaid, tõuseb aga ka pinnavette ja haarab õhuputukaid.

Säina õngitsemine algab varakevadel, pärast kudemist, kui jõed hakkavad kallastesse tagasi minema ja kui kevadine sogane vesi hakkab selgeks muutuma. Sel ajal võtab ta põhjaõngi, milledega püütakse allpool põikmadalikku asetsevas võrendikus, paraja vooluga kohas, kaldasse uuristatud uhtevagude ja vettevajunud põõsaste juures, veskijärvikute haudades ja allpool sildu.

Säinapüügiks võib õnge varustada mistahes õngenööriga, mille kandetugevuseks on kuni 2 kg, sest põhjast õngitsemisel tulevad mõnikord õnge otsa suured säinad. Õngenöörile asetatakse libisev õngetina (tinaoliiv) ja seotakse kunstjõhvist jätku abil otsa õngekonks nr. 3 — nr. 5. Õise püügi korral kinnitatakse ridva külge väike kuljus või kelluke, mis annab märku kala näkkamisest.

Õngesöötadeks on ninasarvik-mardika, maipõrnika ja kiili tõugud või mitmest vihmaussist koosnev ussipuntrake, samuti maipõrnikas, sitasitikas ja teised sitikad.

Säinapüük põhjaõngedega on palju edukam siis, kui kala peibutatakse, s. t. harjutatakse käima teatud kohas. Põhjasöödaks kasutatakse kanepi- ja linaseemneist valmistatud õlikooke, kliisid, viljateri, tükkideks lõigatud vihmausse jm. Sissesöödetud kohas võtavad säinad õnge nii öösel kui päeval.

Järvedes on säinas rändeluviisiga, tulles õhtuti toituma rohu ja kõrkjate juurde. Püütakse harilike, särje- ja ahvenapüügiks kasutatavate ujuk-õngedega.

Suvel ilusa ilmaga ilmuvad säinad kärestike ja põikmadalike alla vee peal ujuvat toitu püüdma. Seal võib neid õngitseda õhuputukatega kaldalt või vees viibides.

Vette astudes heidetakse õngesööt võimalikult kaugemale, otse voolujoa keskele, mida mööda säinad vastuvoolu üles tulevad. Selleks püügiks võetakse kõige pikem õngeritv. Ujuki ja õngetina võib nööri otsast ära võtta ning siduda õngenööri külge kuni 1,5 m pikkuse kunstjõhvist vahejõhvi, selle külge aga juba (teise, peenema) jõhvjätku

otsa seotud õngekonksu nr. 6 — nr. 8, olenevalt õngesöödast.

Kui jõgi on juba kallastesse tagasi läinud, võib asuda säina püüdmisele nn. saateõngitsemise viisil. Saateõngitsemiseks (ehk nn. «jooksvaks püügiks») valitakse jões välja 2,5—3 m sügavuse ja savika või rähkjas-kivise põhjaga koht parajal veevoolul. Püük toimub paadist. Koht, kus kavatsetakse püüdma hakata, peab olema tasase põhjaga, vaba rambetest, kaugemas (allpool asetsevas) osas veidi kõrgenev.

Peibutus- ehk juurdemeelitamissööt kaladele lastakse veepõhja kahesugusel viisil: savikerad, mis on segatud kliide ja õlikookidega, visatakse põhja juba varem kindlaksmääratud kaugusele, harilikult mitte kaugemale kui 3—5 m paadist. Needsamad savikerad, samuti kuivad õlikoogid ja kliidest valmistatud pätsikesed paigutatakse kanepinööri külge seotud võrgutaolisse söödakotti, mis visatakse ettenähtud kohta. Juhul, kui paat on kinni pandud lati abil, võetakse raudrõngas, seotakse ta 3—4 m kaugusel söödakotist nööri külge ja lastakse rõngal latti mööda põhja vajuda. Nööri vaba ots seotakse veepealse latiosa külge. Kui aga paat on pandud ankrusse, siis seotakse rõnga asemel nööri külge kivi ja lastakse paadist vette. Sööt lamab veepõhjas teatud kaugusel paadist ja teda on igal ajal võimalik veest välja võtta.

Põhja lastud sööda laialiuhtumine vooluses peab toimuma mõõdukalt. Mööda veejuga, mis kannab allavett toiduraasukesi, hakkab kala paadi juurde üles tulema ja õnge võtma.

Saateõngitsemiseks kõlbab mistahes kerge, elastse ladvaga, 1,5 kuni 4 m pikkune, võimaluse korral rulliga varustatud õngeritv. Rullita ridva juurde võetakse õngenöör kandetugevusega mitte alla 1,5 kg, rulliga varustatud ridva puhul aga võib kasutada kergemat (peenemat) õngenööri. Jõhvjätk olgu kunstjõhvist, mõnevõrra nõrgem

kui õngenöör, pikkusega vähemalt 30 sm. Õngekorgiks on kõige parem võtta kõrkjast (järvekaislast) valmistatud sulgtikukesega ujuk. Ujuki pikkus sõltub vee sügavusest ja voolu tugevusest. Raskuseks on tinahaavlikesed, mis kinnitatakse jõhvjätkule: kõige väiksem haavliterake, nr. 6 — nr. 8, asetada 15 sm kaugusele õngekonksust, teine, juba suurem haavlike, 10 sm kaugusele eelmisest, järgnevad haavliterakesed aga 5 sm kaugusele üksteisest. Haavlikesi tuleb jõhvjätku külge kinnitada sellisel arvul, et ujuki ülemine ots paistaks veest välja kõige rohkem 3—4 sm ulatuses. Haavliterakesi võib asendada tinalindikesega, mähkides seda jõhvjätku ümber.

Õngekonks peab olema laitmatult terava, kalamokast kergesti läbitungiva teravikuga. Konksu suurus sõltub õngesöödast. Suurte säinaste püügiks võib kasutada õngekonkse nr. 3 — nr. 5, keskmiste säinaste jaoks nr. 6 — nr. 8.

Saateõngitsemise viisil võib püüda hariliku sõnnikussiga. Kuid säinad võtavad veelgi meelsamini ühepäevikute ja kooreüraskite tõuke, kärbsetõuke, rohutirtse ning eriti — hautatud (poolpehmeks keedetud) herneid ja ube. Kasutatakse ka muud terasööta.

Enne püüki tuleb ära mõõta õngenööri pikkus paadist ujukini ja põhjaloodi abil kindlaks määrata vee sügavus. Ujuk reguleeritakse säärasele kõrgusele, et õngesööt riivaks veepõhja, s. t. lohiseks põhja mööda. Konarliku, kivise või risustunud põhja korral tuleb õngesööt õnge kinnijäämise vältimiseks kõrgemale tõsta, kuid igal juhul peab ta ikkagi ujuma täiesti veepõhja lähedal.

Õngitseja laseb vette õngesööda ja ujuki, mis voolust kaasatõmmatuna ujub edasi põhjas asetseva peibutussööda suunas. Õngenöör peab olema säärase pikkusega, et õngesööt ujuks põhjasöödast üle mitte kaugemale kui pool meetrit. Kui õngenöör on kogu pikkuses sirgenenud, tuleb käega sooritada haakimislöök, olenemata sellest, kas võtet oli või mitte, sest kala haarab õngesööta kõige sage-

damini just sel momendil, mil sööt veepõhjast kaugeneb. Seejärel tõmmatakse õngenöör paati, lastakse vette tagasi, tõmmatakse ujuki teekonna lõppedes uuesti välja jne.

Säinas haarab õngesööta põhjast ning uputab ujuki. Haakida tuleb viivitamatult, tehes energilise tõmbe ülespoole.

Keskmise suurusega säinast võib julgemini paadi poole tõmmata. Suured säinad hakkavad mõnikord tõrkuma, püüdes paadi juurest kõrvale ujuda. Suuri säinaid tuleb väsitada ridvarulli abil.

Juhul, kui koht saateõngitsemiseks on valitud õieti, s. t. kala liikumisteedel, hakkavad säinad seal õnge võtma kogu suve jooksul, seda muidugi vaid soodsa ilma ja jõe normaalse veetaseme puhul. Säinas võtab halvasti õnge üksnes külma põhjatuulega ja pikemat aega kestva vihmase ilma korral. Sissesõödetud kohas võtab ta õnge varahommikust kuni kella 6—7-ni ja õhtupoolikul kella 4-st kuni kella 8-ni õhtul.

Saateõngitsemist saab teostada ka purdekestelt. Lüüa 4—5 m kaugusel kaldast veepõhja, kus sügavus tõuseb 2,5 kuni 3 meetrini, kaks või neli teivast, kinnitada nende külge ristpuu, selle peale aga asetada kaldani ulatuv laud. Püüda peibutussõödaga.

Püügi puhul spinninguga võtab säinas väikesi pöörlevaid lante.

Suuremad säinad talvituvad aukudes ja mudasel põhjal koos ahvenatega; väheldane säinas hoidub kallaste lähedusse ja püsib sageli üsna jääkatte all. Veebruari sulailmadega hakkavad säinad välja tulema madalaisse kohtadesse ja põikmadalikele, väikeste jõgede suudmeisse ja kalda-allikaile.

Käreda pakase ajal muutub säinas loiuks ja väheliikuvaks. Alates jää tekkimisest, püütakse säinast edukalt tõuguga või punase vihmaussiga. Kasutatakse sama õnge, mis särjegipüügiks. Sagedamini esineb saagis väheldane

säinas, kes hoidub koos särgedega madalaisse kohtadesse ja kõrkjasse.

Elavamat säina võtmist on märgatud jäämineku eel. Sel ajal võtavad nad peale vihmaussi tainaks litsutud saia, hernest ning teisi söötasid.

Altjääpüügil käituvad säinad rahulikult ja neid võib erilise raskuseta jää peale tõmmata.

Latikas.

Latikas elutseb suurtes ja väikestes jõgedes ning liivakas-savise ja mudaka põhjaga läbivooluga järvedes. Armastab tasase vooluga (või seisvat) sooja vett. Jõgedes valib asupaigaks sügavad abajad ja jõekäärud, kruusjas-savise põhjaga hauakohad järskude, äkiliselt vette langevate kallaste all. Järvedes ja tiikides toitub kõrkjate ja roostiku ääres.

Latikas erineb teistest kaladest oma kõrge, külgedelt tugevasti lamenenud keha poolest. Seljauim on kõrge ning kitsas, päraku-uim aga pikk. Noorte latikate kehavärvus on hallikasvalge, hõbedase helgiga, kuna täiskasvanud latikad on enamasti kuldkollakate soomustega.

Kõige suuremad latikad on kuni 75 sm pikad ja kaaluvad kuni 8 kg või veelgi rohkem. Latikas koeb mais ja juuni esimesel poolel kuni 900 000 marjatera.

Eluviisilt kuulub latikas paigakalade hulka. Elab väga kaua ühes tema poolt kord väljavalitud kohas, mille hülgab ainult äärmise vajaduse korral.

Latikat peetakse kõige ettevaatlikumaks, väga kartlikuks kalaks. Latikad püsivad täiesti veepõhjas, toituvad peaasjalikult molluskitest, putukatest ja ussikestest, söövad ka veetaimi, viljateri ja teiste kalade marja.

Vaiksetel soojadel õhtutel tulevad latikad mõnikord veepinnale püüdma vette langevaid ühepäevikuid ja teisi õhuputukaid, kes on neile maiustoiduks. Suured latikad

aga lahkuvad harva oma alatistest hauakohtadest. Väiksemad latikad ehk nn. «valgelatikad» («nurulatikad») toituvad kaldaveeroostikus ja -kõrkjates, kuhu ilmuvad ainult varahommikul ja hilisõhtul.

Latikate kevadine õngevõtmine algab kohe pärast seda, kui jõed kallastesse tagasi lähevad, järvedes ja tiikides aga jää ära sulades ja soojade ilmade saabudes. Sel ajal püsivad latikad haudades järskude saviste kallaste ääres 3—4 m sügavuses, paraja vooluga kohtades. Neid võib leida ka sillapostide juures, ülal- ja allpool paisusid ning veskijärvikute võrendikes. Järvedes asuvad latikad sügavamais (järsult süvenevais) kohtades kõrkjate ja roo piirjoone taga, mõnikord ka tiigi keskpaigas asetsevas vanajõe sängis, arvukate, üksteise läheduses olevate haudadega, tasase vooluga laiades jõeosades, veealustest taimedest moodustunud tihnikute keskel.

Kevadel püütakse latikaid tavaliste põhjaõngedega, mida kasutatakse säinapüügiks. Kuid latika kevadine õngitsemine on tülikas ja väikest saaki andev. Latika intensiivsem õngevõtmine algab pärast kudemist, mai lõpul või juuni algul, ja kestab kuni juuli keskpaigani.

Latikapüük saab olla edukas ainult hästi sissesöödetud kohas. Põhjasöödaks kasutatakse mitmesuguseid hautatud teri, herneid, tatra- ja hirsiputru, kliidega segatud õlikooke, sipelgamune, tükkideks lõigatud usse. Põhjasööt puistatakse vette kaks-kolm päeva enne püüki. Latikaid üle sööta ei maksa, sest täissöönud latikad võtavad vastumeelselt isegi nende poolt väga armastatud sõnnikuusse. Ilma vaevata saadava toiduga harjunud latikad hakkavad pidevalt püügikohas käima ja tulevad kergesti õnge otsa.

Suurtes jõgedes püütakse latikaid kõige sagedamini kaldalt, järvedes ja tiikides aga kasutatakse paati või ehitatakse purdekesed, kui head püügikohad kaldast kaugel ei asetse.

Latikaid püütakse põhja- või ujuk-õngedega. Õngeritv võetakse 4—5,5 m pikkune või veelgi pikem, sest õngesööt tuleb visata võimalikult kaugele kaldast. Kui püütakse paadist või purdekestelt, kasutatakse põhjast õngitsemiseks lühemaid, kuni 3,5 m pikkusi õngeritvu. Õngenöör võetagu peenem kui säina jaoks. Kui õnge võtavad keskmise suurusega latikad, võetakse siidnöörist 40—50 sm pikkune jätk. Tuleb meeles pidada, et latikas ei armasta rohmakaid ega jämedaid õngeriistu ning suhtub neisse kahtlustavalt. Õngekonks peab suuruselt vastama õngesöödale. Õngekonkse nr. 4 — nr. 6 kasutatakse püügiks usside ja kooreüraskitega, nr. 9 — nr. 10 püügiks herneste, ubade ja lihaussidega, nr. 10 — nr. 12 aga väiksemate õngesöötade jaoks. Püügiks voolu peal põhjaõngedega (krundadega) võetakse libisev õngetina (oliiv nr. 1), ujukiga pealisõngede jaoks aga mitu suuremat tinahaavlikest. Ujukiks on hanesulg või kõrkjast ujuk, mis on raskuse (tina) suhtes hästi välja reguleeritud ja väga tundlik, sest latik võtab õngesööta väga ettevaatlikult.

Tavaliseks õngesöödaks latikale on punased sõnnikussid ja keskmise suurusega tõuk-ussid. Kooreüraskeid ja lihausse (kärbseusse) kasutatakse enamasti püügi puhul jõgedes, «voolu peal». Üheks armastatuimaks latika õngesöödaks on lihaussid. Samuti kasutatakse ka suuremate ühepäevikute vastseid, hautatud (keedetud) herneid, pehmeks muljutud leiba, millele on juurde lisatud kampri-, aniisiõli või teisi lõhnavaid aineid.

Põhjakalana võtab latikas õnge ainult põhjast. Ta läheneb suure ettevaatusega õngesöödale, mille juurest tõuseb üles veepinnale õngenöör. Seepärast peavad õngenöör ja jõhvjätk lamama veepõhjas ning oma värvuselt sellega ühte sulama. Leidnud ussi, asetub latikas püstjalt «pea peale», ja võtnud ussi mokkade vahele, tõstab selle üles ühes jõhvjätku ja õngetinadega. Rippuvat sööta võtab latikas harva, enamasti toitumise ajal roostikus või

saateõngitsemise puhul, kus voolust edasikantav õngesööt ujub veepõhja kohal ja otsekui ise satub kalale suhu.

Põhjaõngedega püütakse tavaliselt õhtust hommikuni (s. t. öösel). Latikas võtab õnge ka päeval, olenevalt ilmast, püügikohast, toitumisest jne. Latikate õngevõtmisele avaldavad mõju ilmamuutus, vee tase, veetõusud jne. Tuleb lähemalt vaadelda nende ettevaatlikkude kalade harjumusi ja käitumist ning kohaneda latikate püüdmisega nende mitmesuguste elutingimuste ja erisuguste ilmastikuolude juures.

Latikas võtab sööta suhu aeglaselt, sügavale sisse neelab harva. Teda tuleb haakida niipea, kui püüdja tunneb tõmmet ning kui õngenöör võnkuma hakkab ja seejärel longu jääb. Pealisõnge puhul tõmbab latikas ujuki lapiti (küliti) veepinnale. Latikas hoiab mõnda aega õngesööta suus, seejärel läheb aga kõrvale, viies enda järel kaasa ujuki. Mõnikord maitseb ta õngesööta, ise paigale jäädes. Siis hakkab ujuk külgsuunas õõtsuma, mis näitab, et latikas on sööta suhu võtmas. On tarvis tabada momenti, millal õngesööt on parajasti latika suus, ja sooritada küllaldaselt tugev, kuid mitte väga järsk haakimislöök.

Suur latikas avaldab õngenööri otsas kaunis tugevat vastupanu. Kuid pärast mõnda sügavuses tehtud tiiru väsib ta ruttu, kaotab tasakaalu, kerkib veepinnale ja heidab küliti. Kalda või paadi äärde tõmmatud latikal tuleb kiiresti haarata sõrmedega mõlemast silmakoopast või ta kahvaga välja tõsta; viimast tuleb aga kasutada vaikselt, et mitte ära hirmutada püügikohta tulnud teisi latikaid.

Juuli teisest poolest alates kuni augusti keskpaigani täheldatakse latikate õngevõtmise nõrgenemist. Sel ajal tulevad õnge otsa enamasti väikesed latikad. Augustis hakkavad latikad parvedesse kogunema ja ilmuvad uuesti sissesöödetud kohtadele, kus neid soodsa ilma korral võib edukalt püüda peaaegu kuni oktoobri lõpuni. Sügisel, eriti pilvise ilmaga, võtab latikas ka päeval hästi õnge.

Mõned kalamehed õise latikapüügi korral õngeritvu kellukesega ei varusta, olles arvamusel, et nende helin heidutab kala. On aga vähe tõenäoline, et see kartus oleks õige. Latikas ei suuda kellukese tasast helinat kuulda, viibides vee all 10—12 m kaugusel õngeridvast.

Paraja vooluga laevatavais jõgedes püütakse latikaid kõige sagedamini ujukiga voolu kandel (saateõngitsemise viisil). See püük ei erine mitte millegi poolest säina saateõngitsemisest.

Saagirikas on latika õngitsemine jõe kaldaäärsesse vette kujundatud alatistes sääsataolistes tarangutes ehk nn. «kalaaedades». Koht kaldaveetarangu jaoks valitakse kalade liikumisteedel, ühtlase vooluga paigas, haudade või võrendike ees, mis algavad pärast põikmadalikku või kärestikku.

Kahe-kolme meetri sügavusel taotakse jõepõhja kolm teivast, vahemaaga äärmiste teivaste vahel 2 m. Teivaste alumisse ossa asetatakse põiktoed, mis seotakse nööriga teivaste külge. Tekkinud harkide vahele asetatakse ristpuu, mis seotakse samuti kõvasti kõigi kolme teiba külge. Seejärel surutakse teivaste taha voolupoolsest küljest okaspuuoksi jt. rohelisi oksi, neid kuni põhjani üksteise otsa kuhjates. Selleks, et ära hoida puuokste kerkimist veepinnale, vajutatakse need kokku kahe teiba abil, mis lüüakse sisse pealtpoolt, või siis seotakse ristpuu külge rasked kivid, lastes need nööri otsas veepõhja.

Tekib 2 meetri pikkune roheline sein, mis hakkab kinni pidama veevoolu allpool tarangut. Kujuneb otsekui vaikse vooluga abajake, millesse meelitatakse kohale latikad alatise põhjasööda abil. Kaldaveetarangutes, kui need on kujundatud hästi väljavalitud kohas, püsivad latikad, säinad ja teised kalad, keda võib siin püüda kogu suve kestel, andes neile viskesööta ja vahetades õngesöötasid vastavalt kalade maitsele.

Ühepäevikute massilise väljalennu ajal (juulis ja

augustis), soojadel vaiksetel õhtutel, tõusevad latikad, säinad ja teised kalad veepinnale ning püüavad ahnelt vette langevaid putukaid. Latikat püütakse pikkade õngeritvadega piitsõngitsemise viisil, s. o. ilma ujuki ja õngetinadeta, ajades konksu otsa korraga mitu liblikat.

Ühepäevikuid püütakse marlist kahvadega või lihtsalt kätega kalda äärde tehtud lõkke juures. Koidikuga lõpeb ühepäevikute väljalend. Täissöönud kalad lahkuvad veepinnalt sügavusse oma asupaikadesse.

Järvelatikad tulevad konksu otsa ka särgede ja ahvenate õngitsemisel harilike ujuk-õngedega kaldalt või paadist. Õngesöödaks on vihmaussid, puruvanad, kooreüraskid.

Õhtu saabudes tulevad latikad toituma madalaveelistesse kohtadesse kõrkjates ja roostikus ning satuvad seal õnge otsa. Hommikul lähevad latikad tagasi oma päevastesse peatuskohtadesse — sügavatesse haudadesse ja võrendikesse.

Kõige saagirikkam on järvelatikate püük pidevalt sissesöödetavais püügikohtades, mis asetsevad latikate alatistes elupaikades: haudades, sügavates kohtades keset järve, kõrkjate ääres, kus sügavus ulatub 4—8 meetrini ja veelgi enam. Märgates õhtutundidel latikate liikumist, nende sulpsatusi veepinnal, taotakse selle koha läheduses põhja teivas ning visatakse selle juurde sisse põhjasööt paar päeva enne püüki. Kasulik on kujundada kaks-kolm alatist sissesöödetud püügikohta eri paikades ja püüda neis vaheldumisi.

Latikapüügile sõidetakse soojal tuulevaiksel õhtul, kui järvepind on pärast päevast lainetust rahunenud. Paat kinnitatakse sissesöödetud püügikoha lähedale, visates õngesööda sinna kohta, kuhu oli sisse lastud põhjasööt. Latikas võtab õngesööta põhjast ja ka rippuvast asendist. Õine latikapüük kestab kuni kella 10—11-ni õhtul ja algab

seejärel uuesti koidikuga. Päeval võtab latikas paremini pilvise ilmaga ja kerge tuule korral.

Talvel viibib latikas ärkvelolekus ega loobu võtmast punast sääsetõuku, punast ussi ja valget tainast. Paremini võtab õnge märtsist alates kuni jõgede vabanemiseni jääkattest.

Talvel koguneb latikas suurte parvedena aukudesse (võrendikesse), kus savine põhi astanguliselt sügavusse laskub. Sooja ilmaga, eriti kevade poole, tuleb ta sealt madalaisse kohtadesse. Väikesed latikad hoiduvad madalamasse vette ning satuvad talvel särje, nuru või teiste kalade püügil tihtipeale pealis- või kaksik-õnge otsa.

Suured latikad hakkavad märtsikuust peale liikuma väikeste jõgede suudmeisse ja üldse värske vee allikaile, kus neid tuleb altjää püüda pealisõngega, kasutades õngekonksu nr. 8 — nr. 12. Latikat tuleb samuti sisse sööta (õlikoogi pudruga, kliidega, vihmaussidega). Hea eduga võib latikat püüda sääsevastsega, punase vihmaussiga, tainaks litsutud saia ja hautatud hernestega.

Latika altjää-püük kestab jääminekuni. Jääauk on tarvis teha vähemalt 30—40 sentimeetrit lai ja voolu suunas vähemalt meeter pikk, et oleks võimalik sööta vette lasta ja otsajäänud kala vabalt välja tõmmata. Latikas, õnge otsa sattudes, suurt vastupanu ei avalda ja teda on kerge veest välja tõmmata.

Turb.

Turb esineb kõigis NSV Liidu Euroopa-osa suurtes ja väikestes laevatavais jõgedes, kuid eelistab kiire vooluga ning liivase, kivise või savise põhjaga väikesi jõekesi. Suvel püsib allpool kärestikke ja põikmadalikel, sildade juures, allpool paisusid, veekeeristes kaldajärsakute all. Öösel asub turb põhjas, päeval aga võib teda näha jõe pinnal, mille kaldad on tihedalt kaetud vee kohal rippuvate

puude ja põõsastega. Siin ujub ta aeglaselt ringi mööda avarat jõeosa, haarates vette langevaid liblikaid ja mardikaid.

Kehaehituse järgi on turba kerge eraldada talle päritolult lähedalseisvast tõugjast ja säinast. Turva keha on piklik, rulja kujuga, paksu pea ja laia otsmikuga. Selg on kaetud tumeroheliste, küljed aga suurte hõbedaste soomustega. Selja- ja sabauim on tumedad, rinna- ja kõhuuimed aga oranžid või punased.

Turb kuulub suurte kalade hulka: kasvab kuni 80 sm pikaks ja kuni 8 kg raskeks. Koeb aprilli lõpul ja mai algul kuni 193 000 marjatera.

Suured turvad satuvad kalastaja kätte harva, keskmised ja väikesed kalad aga tulevad põhja- ja ujuk-õngede otsa kogu suve jooksul.

Turva õngitsemine jaguneb peamiselt kevadiseks, suviseks ja sügiseseks püügiperioodiks. Õngesööti kasutatakse vastavalt hooajale: kevadel — ussid, ninasarvikmardika ja maipõrnika tõugud, suvel — vähid, kooreüraskid, ühepäevikute vastsed, rohutirtsud ja mitmesugused õhuputukad, pehmeks muljutud leib, herned jne., sügisel — konnapojad ja eluskalad. Neeva kalamehed kasutavad õngesöödaks sulatatud juustu, vorsti- ja makaronitükikesi.

Turva kevadine õngitsemine algab varsti pärast vee selginemist jões. Sel ajal püsib turb järskude kallaste juures, põikmadalike ja haudade läheduses, jõekeste ja väikeste selgeveeliste ojakeste suudmete juures, allpool sillaposte ja põhja vajunud pargaseid.

Turva püüdmiseks põhjast kasutatakse neidsamu õngesid ja õngevarustust, mis säina ja latika õngitsemiselgi. Õngekonks kevadiste söötade jaoks on nr. 1 — nr. 3, sest turval on suur suu ja suurema konksuga on tema haakimine kindlam. Turb võtab õnge õhtust alates kuni kella 11—12-ni öösel. Koidikuga algab tema õngevõtt jälle. Turb võtab õnge ka päeval.

Suvekuudel püütakse turba põhjaõngega, ujuk-õngega, piitsõngega ja saateõngitsemise viisil, peibutussöödaga ja ilma selleta, nii kiirevoolulistes kohtades kui ka tasase vooluga etteulatuvais jõeosades.

Juuni keskpaigast peaaegu kuni septembri keskpaigani võtab turb meelsasti pehmet, kesta ajavat vähki või vähilakka. Kesta ajav vähk aetakse konksu otsa järgmisel viisil: õngekonks lükatakse vähi silmast läbi, tuuakse välja teise jalapaari juurest ja torgatakse siis lakasse. Hõlpsam on ajada vähk kahest õngekonksust (nr. 4 ja nr. 5) koosnevale haakeseadeldisele: üks õngekonks aetakse lakast läbi, kuna teine (ülemine) torgatakse viimase jalapaari juures kõhtu. Sõrad ja jalakesed rebitakse küljest ära. Vähi lakast võetud liha aetakse konksu otsa samuti nagu maipõrnika tõuk.

Mitmekesisem ja saagirikkam on turva õngitsemine sissesöödetud kohas, ujutamise viisil, vees seistes ja piitsõngitsemise teel.

Sissesöötmiseks valitakse säärane koht jões, kus vee kohal ripuvad alla põõsad või puud ja kus on nõrk vool ning sügavus mitte alla 1,5—2 m. Põhjasööt — õlikoogid, kliid, viljaterad — lastakse veepõhja 3—4 päeva enne püüki, samuti puistatakse sinna ka õngitsemise ajal väikesed peotäied viskesööta.

Õngeritv võetakse tugev ja võimalikult pikk, kuid mitte väga painduv. Õngenöör olgu pikk, küllaldaselt vastupidav, võimaluse korral siidist või kunstjõhvist. Kaislast või mustast paplist ujuk kinnitatakse säärasele sügavusele, et õngesööt asetseks 20—25 sm kõrgusel veepõhjast. Võib läbi saada ka ilma ujukita ja püüda piitsõngitsemise viisil. Õngekonks olgu keskmise suurusega, nr. 4 — nr. 5. Õngesöödaks on mardikad, parmud, kiilivastsed ja ühepäevikud.

Püügiks on parem selge kui pilvine ilm. Õngesööta vette heites tuleb ise kalale nähtamatuks jääda. Turb

haarab õngesööta kindlalt ja jõuliselt, viskub haakimise järel kõrvale ning püüab tõugete abil vabaneda, kuid annab ruttu järele.

Putukate ilmumisega, eriti rohutirtsude suuremaks kasvades, on huvitav ja saagirikas turva õngitsemine väikestes jõgedes, millede kaldad on kaetud põõsaste ja puudega. Suvel hulguvad turvad piki järske kaldaid, hoiduvad rohu lähedusse, põõsaste alla, jõe keskpaika, allapoole põikmadalikke. Siis võib õhtuti edukalt püüda maipõrnikaga, heites õngesööda neisse kohtadesse, kus kostab turbade sulpsatusi.

Jõele tuleb läheneda varjatult ning püüda põõsaste või puude tagant, sest turvad ujuvad sageli täiesti kalda ääres ja kaovad kaldaservale ilmunud kalastajat märgates sügavusse. Mardikal lastakse ujuda veepinnal, mõnikord pooles vees või lähemal veepõhjale, kui koht on sügav ja kui võib kindel olla, et turvad seal püsivad.

Päeval ujuvad turvad kõige sagedamini laia jõeosa keskpaigas, kaldast eemal. Seepärast on neid hõlpsam püüda, võttes õngenöörilt maha õngetina ja ujuki. Püütakse rohutirtsu, mardika, kiili ja teiste õhuputukatega. Õngesööt peab langema veepinnale nagu elav putukas.

Rulliga püüdmisel võetakse piitsõngitsemiseks kõige pikem, painduva ladvaga õngeritv, et saaks õngesööta heita võimalikult kaugele jõele, kus turvad ujuvad pinnavees. Püügi edukus oleneb jõele lähenemise oskusest ja putuka osavast langetamisest veepinnale kaugema vahemaa tagant.

Vees seistes püütakse kiire vooluga kohtades ja põikmadalikel, milledest allpool elutsevad turvad. Vette astudes püütakse piitsõngega ja ka ujukiga, lastes rohutirtsuga varustatud konksul liikuda voolujoas sügavale kohale, põõsaste alla, piki veerohtu. Põikmadalikel on hõlpsam püüda paadist, mille võib panna ankrusse või millega võib sõuda põiki üle jõe.

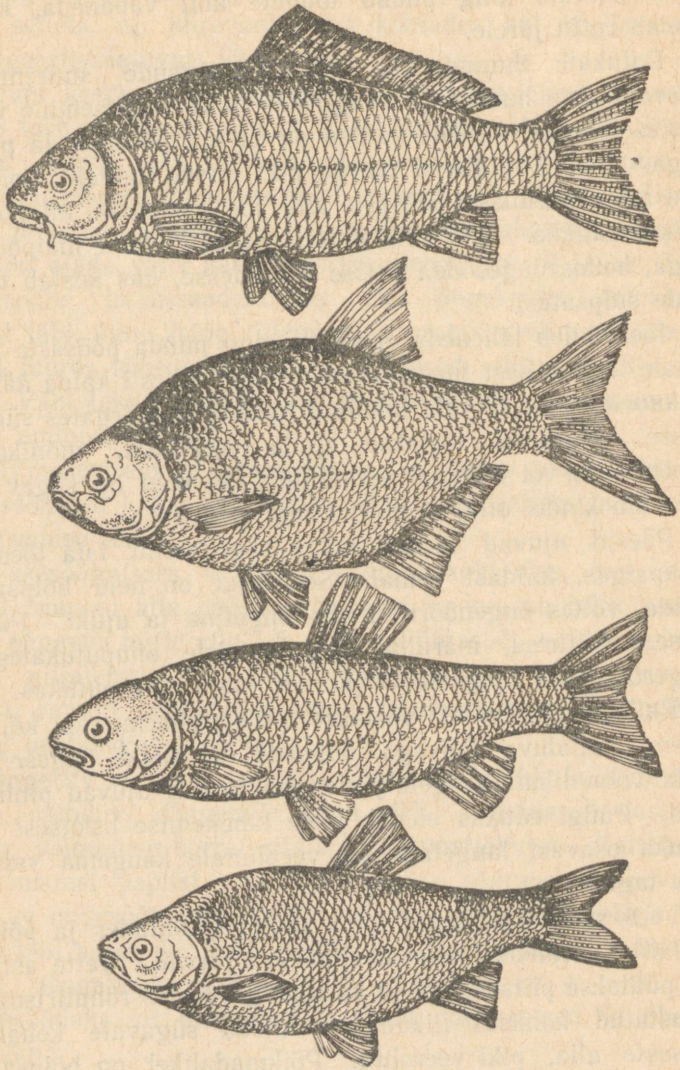

Joonis 33. **Karplased** (ülalt alla): karpkala, latikas, turb, säinas.

Häid tulemusi annab püük õngesõõda «ujutamisega» või selle etteviskamisega kalale väikestes kiirestivoolavates jõekestes, kus turvad elutsevad. Püügile sõidetakse kahekesi väikeses paadis, pärivoolu alla laskudes.

Õngitsemine ujutamisega nõuab õige pikka õngeritva, mis on varustatud kerge õngenööriga ja õngekonksuga nr. 4 — nr. 8, olenevalt õngesõõdast. Õngesõõdaks on suured rohutirtsud, kuid võib kasutada ka väiksemaid, ajades neid kaks-kolm tükki ühe konksu otsa. Õngesõõdaks võivad olla ka teised selles kohas esinevad õhuputukad, kes õhust vette satuvad.

Püügi edukuse tagamiseks maskeeritakse paat eestpoolt kõrkjate ja roheliste okstega. Paadiga liigutakse hästi tasa, sõudes ühe päramõlaga. Teinud kindlaks turbade asukoha, heidetakse rohutirts nende parve keskele. Nagu igasugusel piitsõngitsemisel üldse, peab õngesõõt siingi langema veepinnale enne õngenööri, tasase laksatusega, nagu mõni tuulest vette kantud elav putukas. Turb haarab rohutirtsu enamasti tema vettekukkumise momendil ja jääb ise konksu otsa. Kuid vaikse vooluga laias jõeosas matsutab ta teinekord oma paksude mokkadega kaua aega õngesõõta ja konksu tundes lahkub kohe sõõda juurest.

Kõige raskemaks osutub selle püügi puhul oskuslik juurdesõit turbade peatuskohale ja rohutirtsu osav sisseviskamine ettenähtud kohta.

Mõned kalamehed püüavad «etteviskamisega» ka üksi, ilma sõudjata: vasaku käega sõudes ja parema käega õngesõõta vette heites. Kuid üksinda püüda on võimalik ainult tasase vooluga jõeosades, kus paat ujub aeglaselt edasi ja kus püüdja ei tarvitse teda kogu aeg aeruga ühel kohal kinni pidada.

Turbade õngitsemine kunstliblikate ja -mardikatega nõuab kalastajalt oskust täiuslikult kasutada piitsõnge

ning heita putukaid veepinnale nii, et nad paistaksid elavatena.

Suurtes jõgedes tulevad turvad tihti õnge otsa saateõngitsemisel peibutatud kohas. Õngevarustus ja õngesöödad on samad, mis säina- ja latikapüügi puhulgi.

Sügise poole, mil vesi jões külmemaks muutub, võtavad turvad paljusid teisi õngesöötasid — juustu, maksatükikesi, kanasooli, konna ja eluskala. Paremateks söötkaladeks peetakse rünti, trullingut ja lepamaimu, kuid eriti ahnelt võtab turb jõe- ja ojasilmu vastseid. Eluskalad on kõige parem kinnitada kahe konksuga haakeseadeldisele: ühe konksuga haarata söötkala lõuast ja teisega sabast. Turb haarab eluskala sabapoolsest otsast ja rebib selle üheharulise konksu otsast tihti ära. Eluskalaga püütakse tavaliselt paadist, lotjadelt ja parvedelt. Eluskalal lastakse ujuda pärivoolu, peatades teda kärestike kohal ja põikmadalikel ning lastes tal voo sees «mängida». Ujuk asetatakse sellisele sügavusele, et söötkala ujuks põhja kohal, mõnikord lastakse aga eluskala ka ilma ujukita vette ujuma.

Heaks õngesöödaks turvale on kuni 3 sm pikkused rohukonnad. Neid on hõlpsam kinnitada kolmest keskmise suurusega (nr. 4 — nr. 6) konksust koosnevale haakeseadeldisele: ülemine konks aetakse läbi mõlemast lõuast, külgmised konksud aga konna reitest. Konna söödaks kasutades püütakse põhjaõngedega, ujukiga, saateõngitsemise viisil ja piitsõngega põõsaste tagant. Vette visatud konnapoega veetakse mööda veepinda, pannes konna liikuma kord ühele, kord teisele poole. Selle püügiviisi jaoks võib kinnitada konnapoja ühe õngekonksu külge, ajades konksu läbi seljanaha.

Püügil vedeliga ja spinninguga tulevad turvad väikeste pöörlevate lantide otsa.

Talveks jääb turb püsima sügavaisse aukudesse ega lahku oma peatuskohast enne soojade kevadilmade saabu-

mist. Väiksed turvad aga hoiduvad madalamasse vette, vaiksete jõgede suudmeisse ja satuvad õnge otsa särje, häsliku ja teiste kalade püügil. Suured turvad tulevad talve lõpul jäärst vabanenud kohtadele, kiviste põikmadalike ja tammide lähedusse, kus neid on võimalik püüda õngega. Jääauk raiutakse küllalt lai selleks, et suurt kala vabalt jääle välja tõmmata. Turba püütakse tavalise pealisõngega või pukiga, sööta põhja lastes. Mõned kalamehed kasutavad turvapüügiks teistsugust õnge. Võtavad peene ridva, mille alumisse otsa seovad tugeva kuni poole meetri pikkuse õngenööri ja konksu otsa panevad elusa konna. Seejärel lüüakse latt tugevasti põhja, pisut längu. Sööt on põhja lähedal ning mängleb voolus. Konnad saadakse väiksetest jõgedest ja ojadest, eriti kinnikülmumatuist, kivide ja mätaste alt. Tavaliselt jäetakse ridvad söödaga ööseks jääauku, sest turb võtab öösel paremini kui päeval. Samuti tarvitatakse söödaks pehmet juustu, tainaks litsutud saia ja punaste vihmausside pundart.

Linask.

Õngega püütakse linaskit harva, kuigi ta elutseb paljudes NSV Liidu Euroopa-osa jõgedes ja järvedes, samuti Siberis, välja arvatud põhjapoolsed oblastid. Linaskite tavalisteks asupaikadeks on vaiksed jõekäärud, vanajõed ja läbivooluga järved, mudase põhjaga tiigid ning rohu- ja rootihnikud. Suurema osa päevast tuhnib linask põhjamudas, otsides sealt ussikesi, molluskeid ja putukate vastseid.

Linaski jämedat, kohmakat keha katavad väga peenikesed, sügavalt naha sees istuvad soomused. Selg on tal tumeroheline, küljed kuldse helgiga halkjas- või rohekaspruunid ja kaetud paksu limakorraga. Uimed on tumedad, hallid või mustad. Esineb ka heledama või kuldse värvusega linaskeid. Linask elab kaua, kasvab 50—60 sm pikaks

ja kaalub 1,5—2 kg (vahel isegi 6 kg). Koeb mais, juunis ja juuli esimesel poolel veetaimede tihnikuis kuni 400 000 marjatera.

Linaski kevadine õngitsemine algab mai algul — madalaveelistes läbivooluga tiikides, kus vesi kiiresti soojaks läheb. Parimaks linaskipüügi ajaks peetakse mai lõppu, mil ta tuleb rohkem kalda lähedale. Juuni keskpaigast alates, veetaimede ilmumisega veepinnale, muutub linaski õngevõtmine nõrgemaks või vaibub täiesti. Sel ajal viibivad linaskid rohutihnikutes, muutuvad eriti laisaks ning varjavad endid sügavates kohtades kallaste ja puuroigaste all. Augustis ja septembris, kui vesi jaheneb ja rohi hakkab põhja vajuma, ilmad aga püsivad veel soojad, võtavad linaskid mõnda aega üsna hästi õnge.

Tiikides ja järvedes asub linask keskmisel sügavusel (kuni 2 meetrit), toiduotsingule tuleb kalda lähedusse, sooritades kaks korda päevas «jalutuskäike» piki kõrkjate ja rohu piirjoont. Neid linaski liikumisteid toidu otsimiseks tuleb tema edukaks õngitsemiseks tundma õppida. Linaskeid on hõlpsam õngitseda kaldalt, visates õngesööda rohu taha ja rohukasvude vahele. Tugevasti umbe kasvavais, madala kaldaveega tiikides on parem kasutada paati, mis aetakse rohu sisse, kuna õnged heidetakse taimestikust vabadesse kohtadesse — paljakutesse ehk nn. «akendesse».

Linaskipüügiks võib kasutada tavalist, latika- ja ahvenapüügiks rakendatavat ujuk-õnge. Selleks sobivad siidnöörist, hobusejõhvist (6—8 jõhvist koosnevad) või kunstjõhvist õngenöörid, millede vastupidavuseks on 2 kuni 3 kg. Ujuk võib olla tehtud järvekaislast või mustast paplist ja peab olema väga tundlik. Linask võtab õngesööta põhjast, mistõttu kõige kohasem on kasutada nn. «isevajuvat ujukit», eriti tuulise ilmaga. Õngekonks — nr. 6 kuni nr. 10 kunstjõhvist jätkul. Tavaliselt püütakse kahe-kolme õngega, mis on erisuguse pikkusega ja varustusega.

Pikema ridva ja suure konksuga õng heidetakse kaugemale rohu taha, kuna väiksemate konksude ja lühemate ritvadega püütakse kalda juures, sest sooja ilmaga lüüsivad linaskid täiesti kalda ääres, mõnikord vaid kuni poole meetri sügavuses.

Õngesöödaks linaskipüügil on vihmaussid ja punased sõnniku-ussid. Linask võtab meeleldi ka punast sääsetõuku ja vähilakka, samuti lihamasse, väikesi tigusid ja heleda kehavärvusega nälklasi.

Kevadel ja suvel püütakse linaskeid nende liikumisteedel piki kaldaid ilma peibutussöödata. Kesksuveks linask rasvub, muutub veelgi laisemaks ja väheliikuvamaks ega uju oma alatisest elupaigast kuigi kaugele. Sel ajal püütakse teda ühel sissesöödetud kohal, visates vette õlikooke, kohupiima ja tükkideks lõigatud vihmausse.

Linaski parimaks püügiajaks on hommik kuni kella 8-ni. Päeval võtab ta harvemini õnge. Pärast keskpäeva algab tema õngevõtmine uuesti ja kestab hilisõhtuni. Sooja ilmaga võtab linask õnge ka öösel.

Täissöönud linask võtab õngesööta suhu aeglaselt, otsekui maigutab algul ussi. Ta õõtsutab kaua aega ujukit veepinnal ja tirib siis selle sügavusse. Näljane linask võtab õngesööta julgemini ja viib ujuki järsult vee alla. Haakida tuleb sel momendil, kui ujuk hakkab kõrvale liikuma, kusjuures tõmmata võib kaunis järsult, sest linaskil on lihavad mokad, ja õnge otsast läheb ta ära harva. Suur linask avaldab visa vastupanu, püüdes rohu sisse tungida ja õngenööri katki rebida.

Talveks poeb linask mudasse ega võta õnge.

Linask on väga visa eluga. Niiskes samblas võib ta elada kuni kaks ööpäeva.

Nurg (rõks).

Väheldane, luise lihaga kala. Elutseb kõigis Kaspia, Musta ja Balti merre suubuvates suurtes jõgedes. On rohkearvuline Soome lahes. Esineb ka paljudes läbivoolava veega tiikides ja järvedes.

Nurul on palju nimetusi: rõks, sirel, «väikelatikas» jt. Latikast erineb suuremate soomustega. Küljed on hõbedased, kõikide uimede ääred hallid, rinna- ja kõhu-uimed on aluse osas punakad. Pikkus kuni 20—34,5 sm, kaal kuni 0,5 kg, kuigi esineb ka suuremaid, kuni 1,25-kiloseid nurge. Koeb aprilli lõpul ja mais (Eesti NSV-s mais ja juunis) kuni 100 000 marjatera. Toitub väikestest veepõhjas elutsevatest molluskitest, pisivähkidest, ussidest, punastest sääsetõukudest.

Eluviisilt on nurg lähedane latikale. Armastab mudakas-savise põhjaga sügavaid ja vaikseid kohti. Tuleb kalda lähedale, jõekeste suudmete juurde, elutseb ka meres rannaäärses riimvees.

Nuru kui põhjakala õngitsemine ei erine millegagi väikeste latikate õngitsemisest. Teda püütakse põhjast kõige väiksemate õngekonksudega. Õngesöödaks on vihmauss, lihaussid, puruvanad, valge tainas, sipelgamunad. Suuremad nurud võtavad õnge õhtuti ja varahommikuti, väikesed aga tulevad õnge otsa ka päeval. Nurg võtab õnge julgelt, kuid rebivalt, tihti kisub õngesööda katki või imeb selle ümbertringi ära ega taha konksu otsa jääda.

Talvel võtab nurg punast sääsetõuku, usse ja tainast. Väikesed nurud on suurepärasteks söötkaladeks haugide ja ahvenate püügil. Meelsasti haaravad neid ka kohad.

Nuru liha on luine, kuid pehme ja maitsev.

Nurupüügil tulevad mõnikord õnge otsa tema sugu vennad — abakala ja sapakala. Neil mõlemal on keha piklikum kui latikal. Nad kaaluvad 600—800 g

Vimb.

Ilus, elav ja vilgas kala. Esineb mitu liigiteisendit. Meredes elutseb ta jõgede suudmete piirkonnas ja riimvetes. Kevadel tuleb jõgedesse kudema. Soome lahest tõuseb Neeva, Luuga ja Narva jõkke ning mõningatesse nende lisajõgedesse (Mga ja Tosno jõkke). Esineb Vuoksas, Sässi jões ja teistes Laadoga basseini jõgedes.

Vimma keha on keskmise kõrgusega, tema ninamik ulatub ettepoole suud. Selg helesinakashall, kudemise ajal aga must. Kõht hõbekasvalge, alumised uimed kollakad. Lõunapoolsetes jõgedes elutsevad väiksemad (20—30 sm pikkused) vimmad, loodepoolsetes jõgedes esinevad aga isendid, kes on kuni 40 sm pikad ja kaaluvad kuni 1,6 kg. Koeb märtsist kuni juuni alguni.

Vimb armastab värsket puhast vett. Püsib kiire vooluga kohtades, eelistades kivist põhja.

Kevadest kuni kudemiseni püütakse vimbu liivase põhjaga kohtades põhjaõngedega (krundadega), suvel aga ujuk-õngedega (ka ujukiga voolu kandel).

Püügiks pealis- ehk ujuk-õngedega valitakse sügavamad kohad, kuhu vimmad kogunevad parvedena. Kalade läbiminekuteedel kujundatakse kaldaäärsed rohelised «sääs-tarangud».

Vimba püütakse parvedelt, lotjadelt ja paadist harilike ujuk-õngedega. Õngekonks on nr.10—nr.12 kunstjõhvist jätkul, õngesöödaks — sõnniku-ussid, sipelgamunad, lihaussid, kooreüraskid, puruvanade ja teiste putukate vastsed.

Vimba peibutatakse peamiselt kanepiseemneist valmistatud õlikookidega, kuid viskesöödaks kasutatakse ka kliisid, hautatud viljateri, sipelgamune ja katkilõigatud vihmausse. Vimb tuleb hästi õnge otsa ainult sissesöödetud kohtades.

Ühepäevikute väljalennu ajal (juuli keskel ja augustis)

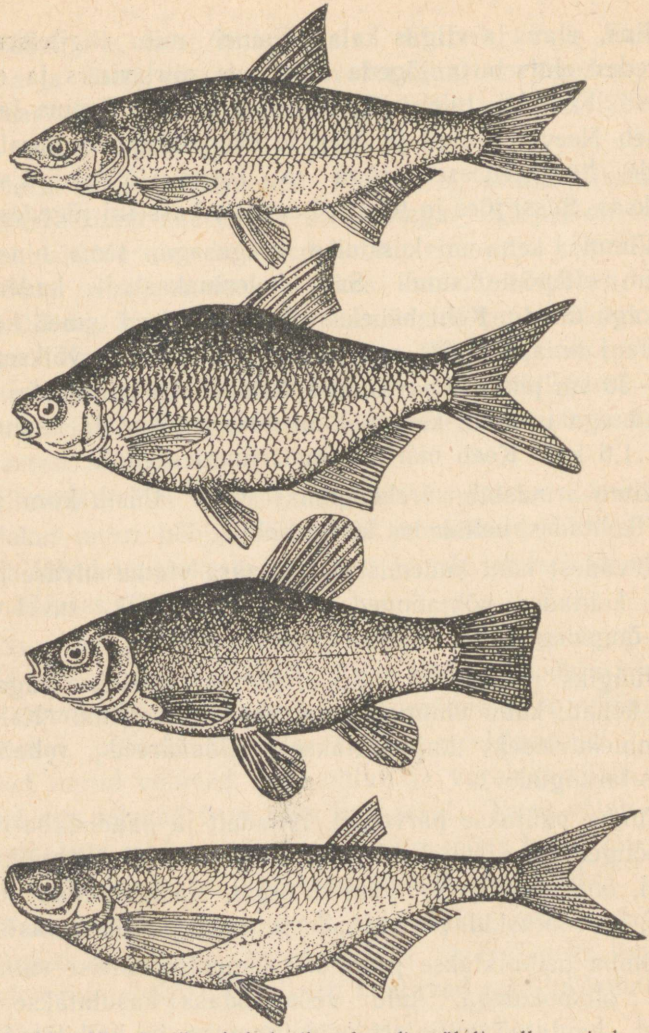

Joonis 34. **Jõe- ja järvekalad** (karplased), ülalt alla: vimb, nurg, linask, noakala (viimase kirjeldus tõlkes puudub, meil väga haruldane kala).

püütakse vimba piitsõngega, ajades konksu otsa korraga mitu õhuputukat.

Saagirikas on vimmapüük saateõngitsemise viisil (ujukiga voolu kandel). Kasutatakse neidsamu õngi, milledega püütakse säinaid. Kaladele antakse ohtralt viskesööta. Õngesöödal lastakse ujuda veepõhja kohal. Vimb võtab õngesööda kindlalt suhu ja uputab kohe ujuki. Haakida tuleb kiirelt, kuid mitte järsult. Suured vimmad ujuvad konksu otsas vilkalt ringi ega väsi niipea. Seepärast tuleb neil lasta mõnda aega õnge otsas tiirutada (kala väsitamiseks).

Vimb tuleb mõnikord konksu otsa ka püügil spinninguga väikeste pöörlevate lantidega, pidades neid nähtavasti ühepäevikuteks.

Vimma liha on valge, pehme ja maitsev, kuid sooja ilma korral rikneb kiiresti.

Särg.

Särg on väike hõbedaste soomustega punasilmaline roosade uimedega kala. Meie veekogudes on ta kaladest kõige levinum. Särg elab paraja vooluga jõgedes, elutseb ka tiikides ja järvedes, hoidudes asumast vaid külma veega mägijõekestesse ja -ojadesse. Kasvab aeglaselt, saavutades 6. eluaastaks vaevalt 100-grammise raskuse, kuid esineb ka 1-kiloseid ja veelgi raskemaid särgi. Konksu otsa tulevad harilikult 200 kuni 250 grammi raskused särjed. Suuremad isendid hoiduvad sügavatesse kohtadesse ja satuvad õnge otsa harvemini.

Suvel luusib särg piki rohtunud kaldaid, tuleb kõrkjatesse ja roostikku. Toitub ussikestest ja veeputukate vastsetest, väikestest molluskitest ja olulisel määral ka veetaimedest.

Mais tuleb särg suurtes parvedes kalda lähedusse kudema. Marja heidab taimedele, vee all olevaile põõsastele jms. esemetele, kudedes kuni 22 000 marjatera.

Särge püütakse kõikjal. Liivakas-savise põhjaga suurtes jõgedes õngitsetakse teda kevadest alates kogu suve jooksul põhja- ja ujuk-õngedega. Tavalisteks püügikohtadeks on ühtlase vooluga kohad järskude kallaste juures, tasase vooluga jõeosad (kahe käänaku vahel) allpool põikmadalikke, veekeerised ning vaiksed lahesopid ja abajad.

Särjepüügiks kasutatakse harilikult pealis- ehk ujukõnge ja 2,5 kuni 4 m pikkust õngeritva, mis on varustatud piigikesega kaldasse torkamise hõlbustamiseks või teravaks lõigatud tüvepoolse otsaga.

Särg on ettevaatlik kala ja võtab jämeda õngenööriga varustatud õnge üsna vastumeelselt. Seepärast tuleb võtta peenike siidnöörist või kunstjõhvist õngenöör, kandetugevusega 1—1,5 kg. Samuti võib kasutada ka 5—6 jõhvkarva jämedust hobusejõhvist õngenööri. Jõhvjätk olgu kõige peenem (kunstjõhvist), pikkusega mitte alla 30—45 sm. Püügiks kiire vooluga kohtades võetakse libisev raskus — tinaoliiv, püüdes aga aeglasema vooluga kohtades, võib piirduda vaid mõne haavliterakesega.

Põhjaõngede otsa tulevad tavaliselt suuremad särjed. Kui õngesöödaks on kooreüraskid või puruvanad, võetakse õngekonks nr. 9 või nr. 10; sõnniku-uss, lihauss ja sipelgamunad aga tuleb ajada õngekonksudele nr. 10 kuni nr. 12.

Alatises püügikohas kasutatagu õlikookidest ja kliidest koosnevat põhjasööta. Söödast valmistatud kerakesed tuleb põhja lasta (parem õhtul, vastu ööd), kuid sellele lisaks võib ka püügiajal peibutussööta aeg-ajalt sisse visata.

Huvitavam ja saagirikkam on särje saateõngitsemine 2 kuni 4 m sügavusel vaikse vooluga kohtades. Püügiriistana võib kasutada säina- ja latikaõnge, kuid võib püüda ka teiste ujuk-õngedega, millede ridva pikkuseks on 1,5 kuni 4 meetrit. Ujuk peab olema kerge, valmistatud kaislast või mustast paplist.

Saateõngitsemisel püütakse nendesamade õngesöötadega, mis põhjaõngede-krundadegi puhul. Peale nende

tuleb saateõngitsemisel kasutada veel punast sääsetõuku, rohutirtsu, hautatud (väikesi) herneid ja muud terasööta, kesksuvel aga on särjele heaks õngesöödaks rohelised vetikad. Kõigil saateõngitsemise juhtudel on tarvis kala enne viskesöödaga peibutada, ainult tasase vooluga sügavates ja laiemates jõeosades ning kaldarohu ääres võtab särg ka ilma viskesöödata päris hästi õnge. Ka järvedes annab särjepüük sissesöödetud kohas paremaid tulemusi. Viskesööt tuleb veepõhja puistata 2—3 tundi enne püügi algust. Sissesöödetud kohtades võtab särg õnge varahommikust kuni kella 10—11-ni ja õhtupoolikul kella 4 alates.

Kiire vooluga kohtades haarab särg õngesööta julgemini, kuigi ta ei neela seda sügavale. Haakida on vaja «pehme löögiga», et õngevõtnud särje mokka mitte rebestada.

Vaheldus- ja saagirikas on särje õngitsemine tiikides ja järvedes, samuti väikestes aeglasema vooluga jõgedes ja järvedevahelistes läbivoolujõekestes.

Kevadel, järve vee soojenedes, sööstab särg kallaste juurde madalamatele kohtadele, mille põhjast kerkivad kõrkjad ja pillirood. Siin otsib ta eelmise aasta taimedelt toitu ja võtab suurepäraselt õnge. Pärast kudemist, mis lõpeb maikuu lõpul, hakkab särg intensiivselt võtma igasugust õngesööta, ka ussitükikesi, pehmeks muljutud leiba, järve-puruvanakesi, toakärbseid jms. Püütakse mitmesuguses sügavuses: põhja ligidal ja pooles vees, samuti kallaste ääres asetsevates madala veega kohtades.

Püük järvedes nõuab hästi pikka ja peenikest õngeritva, sest õngesööt tuleb mõnikord visata õige kaugele kaldast rohtkasvude, põõsaste ja vettelangenud puuroigaste taha, kus kalad asuvad. Enamik meie järvi on madalate, soiste kallastega, kus roostiku- ja kõrkjatevöö ulatub mõnikord kaugele vette. Seepärast on püügiks kõigis raskesti ligipääsetavais kohtades nii jões kui ka järves rulliga

varustatud õngeritv palju kohasem. Peale selle on rulliga varustatud ridva puhul võimalik kasutada peenemat õngenööri ja jõhvjätku, mis on särje õngitsemisel tähtis, samuti libisevat ujukit õngesööda heitmiseks kaugema vahemaa taha.

Parim aeg särjepüügiks on koidikust kuni kella 7-ni hommikul. Pilvise ilmaga võtab särg päev läbi õnge, kevadistel valgetel öödel näkkab ta õhtust kesköönigi. Tuleb märkida, et särje õngevõtmine on ebapüsiv. Mõnikord ei võta ta hommikust alates ühtegi õngesööta, keskpäeval aga hakkab järsku haarama ussijupikesi ja tunni-paari pärast lakkab uuesti õnge võtmast.

Kirdetuuled, kui nad on vastavas maakohas püsivalt esinevad, särje õngevõtmisele mõju ei avalda. Vastupidi, edelatuuled ühes vahelduvate vihmade ja äikesega halvendavad õngevõttu. Särg lahkub siis isegi sissesöödetud kohtadelt ja läheb sügavusse, kus püsib ilma muutumiseni.

Suvekuudel, kuni mitmesugused veetaimed suuremaks kasvavad, toitub särg peamiselt vetikaist. Olles enda täis söönud, ujub ta loiult ringi kõrkjate ääres ja möödub ükskõikselt vees rippuvast ussist, puruvanast või leivakuulikesest. Säärasel juhul võib kasutada järgmist särjepüügi viisi: lasta õngesöödal aeglaselt veepõhja poole vajuda või tõsta teda aeglaselt üles veepinna suunas. Nähes liikuvat ussi või leivakuulikest, ei suuda isegi täissöönud särg enam kiusatusele vastu panna ja haarab õngesööda suhu.

Vahel võtab särg õngesööta väga ettevaatlikult, rebib kaua ussi sabapoolset otsa, püüdes sööta karistamatult konksu otsast ära tirida. Seejuures teeb ujuk vaevaltmärgatavaid liigutusi, mida isegi juba kerge virvenduse puhul veepinnal väga raske on tähele panna. Vilunud õngitsejad aga tabavad siiski õige hetke, mil õngesööt on parajasti kala suus, ja sooritavad õigeaegse ning kindla haakimislöögi.

Esineb jõgesid ja järvi, kus head, kalarikkad kohad pole kalastajatele igakord ligipääsetavad. Kaldaid katab tihe põõsaste- ja puuderäga, ligipääsu vee äärde takistavad vajuv soo või järvevesi, mis on tõusnud üle kallaste. Säärastes kohtades tuleb mõnikord hüpata mättalt mättale või liikuda kalda äärde kummisaabastes. Kuid juhul, kui kalastajal läheb korda läheneda kohale, kus keegi veel pole püüdnud, ootab teda hea kalasaak. Ühte kohta liiga kauaks püüdma jääda pole kasulik. On kala lakanud õnge võtmast, tuleb teise kohta üle minna. Liikuv õngitsemine, mis on seotud uute püügikohtade otsimisega, on kõige aktiivsem ja sageli ka ainuke rikkalikku kalasaaki andev püük.

Talvel võtab särg jää alt õnge nendesamade õngesöötadega, mis suvelgi, kuid kõige paremini võtab ta sel ajal siiski punast sääsetõuku, samuti ka valget tainast, pehmet leivasisu (leivakuulikesi) ja sõnniku-ussi.

Talvel püütakse särge kõige kergema pealisõngega. Õngeritv on peene ja painduva pitsiga, õngenööriks aga kolme- kuni neljakordne jõhv «soolest» (kunstjõhvist) jätkuga; õngekonks olgu nr. 12 — nr. 14, olenevalt söödast, ujuk — paplikoorest, hanesulest või korgitükikesest.

Jää tekkimise ajal hakkab särg kogunema aukudesse, sügavaisse ja vaikseisse jõekäändudesse, allapoole põikmadalikke ning jõesoppidesse. Südatalvel, eriti käreda pakase ja põhjatuulte ajal, särje võtmine nõrgeneb või katkeb hoopis. Kuid leidub väikeste hauakohtadega metsajõgesid, kus särgi püütakse kogu talve jooksul. Alates veebruarist, soojade ilmade saabumisel, paraneb särje võtmine ja muutub kevade poole üsna elavaks. Märtsis ja aprillis, jäämineku eel, tuleb ta kallaste lähedusse, jõgede ja ojade suudmeisse ning võtab mitmesuguseid söötasid suurepäraselt. Parimaid söötasid on särje jaoks siiski sääsevastne. Seda punast ussikest võtab särg alati ahnelt.

Õng söödaga lastakse sügavale, kuid mitte täiesti veepõhja. Õngekorgi abil jääb sööt vette hõljuma.

Harilikult püütakse särge kahest-kolmest üksteise lähedusse raiutud jääaugust. Jääaukudele seatakse pukid, ritvade otsa seotakse kaksik-õnged, kusjuures kaksik-õnge ühe konksu otsa pannakse vihmauss, teise otsa aga leivakuulike või muu õngesööt. Kui kala võtab sagedamini kas vihmaussi või leiba, siis pannakse mõlema konksu otsa vastav sama sööt.

Kui püütakse järves või «vaikse voo peal», hõljub kaksik-õng harilikult põhja lähedal; kiire voolu puhul lastakse tina pikema jõhvjätku otsas veepõhja, konksud söödaga jäävad aga põhja lähedale ja jõevoolus hõljudes meelitavad kala ligi.

Altjää-püügil on särge tarvis sisse sööta. Väiksesse paberist pakikesse keeratakse peotäis sääsevastseid, õlikoogipuru, vihmaussi-tükikesi või kohupiima, ja riputades pakikese kaksik-õnge konksu otsa, lastakse see põhja. Paber liguneb läbi, ning sööt, ujudes voo sees edasi, meelitab kala ligi. Sissesöötmiseks kasutatakse ka harilikku, auklikuks taotud tsinkplekist söötenõud, täites seda peenendatud söötega, mis kergesti läbi aukude välja pääseb.

Roosärg.

Roosärg (rabasärg) elab NSV Liidu Euroopa-osa järvedes ja jõgedes, välja arvatud Põhja-Jäämere basseini veekogud. Paljudes kohtades on ta kalameestele täiesti tundmatu. Ta elutseb harilikult jõelahtedes ja vanajõgedes, läbivooluga tiikides ja järvedes, kiire vooluga jõgedes aga ei esine üldse.

Roosärg vahetatakse tihtilugu ära särjega. Ta keha on särje omast laiem, külgedelt lamenenud, pea on väike, suu otsseisune. Selg on pruunikasroheline, küljed kullakaskollased. Silmad oranžid, punase täpiga ülaosas. Uimed

erepunased, isegi vaarikpunased. Pikkus kuni 25 sm, harukordadel kuni 35 sm, raskus 300—400 g ja enam. Koeb mai lõpul ja juuni algul kuni 232 000 marjatera.

Järvedes ja tiikides püsib roosärg keskmise sügavusega kohtades kõige tihedamate veekasvude keskel, kõrkjates, roostikus ja kobrulehtede vahel. Ujub suvel pooles vees või (palava ilmaga) üsna veepinna läheduses. Suured roosärjed ujuvad päris põhja ligi, ilmudes madalatesse kohtadesse ainult toitu otsima.

Roosärje õngitsemine erineb vähe särje õngitsemisest. Varakevadel võtab roosärg (põhjast) kõige paremini õnge sõnniku-ussiga. Vee soojenedes, kui põhjast kerkivad nähtavale veetaimed, püsib ta pooles vees ning võtab paremini puruvanakese tõuku ja herneterasuurust leivakuulikest (pehmet, sitket leivasisu). Püütakse kaldalt, purdekestelt ja paadist. Õngesööt tuleb heita rohu- ja kõrkjatevahelistesse «akendesse». Ühte kohta ei maksa kauaks püüdma jääda. Püügiajal on kasulik visata aeg-ajalt vette ka veidi leivaraasukesi või hautatud viljateri. Roosärg võtab õngesööta kindlalt ja uputab kiiresti ujuki. Haakida tuleb õrnalt («pehme löögiga») ja kala rohu seest ettevaatlikult välja tõmmata, sest tal on nõrgad mokad ja neid võib kergesti ära rebida. Suurt roosärge tuleb õngenööri otsas väsitada ning seejärel ta kalda või paadi juurde tõmmata ja kahvaga välja tõsta.

Leningradi kalastussportlased püüavad roosärge kevadel ja suvel Soome lahe rannaäärses roostikus. Läänekaarte tuuled ajavad kala kõrkjatesse, kus teda püütaksegi paatidelt sõnniku-ussiga ja puruvanakeste vastsetega.

Külmade saabudes läheb roosärg ära sügavamale ja võtab õnge juba harvemini. Talvel tuleb ta õnge otsa särje ja ründi (hürilase) püüdmisel jää alt.

Koger.

Koger elutseb kogu NSV Liidu Euroopa-osas ja Siberis, välja arvatud ainult Põhja-Jäämere ja Valge mere piirkonnad.

Kuulub kõige vähenõudlikumate kalade hulka, sest ta elab kõigis mudastes järvedes, vanajõgedes, tiikides ja teistes aeglaselt voolava või seisva veega veekogudes. Esineb mitu vormi, mis erinevad üksteisest keha kõrguse ning soomuste ja uimede värvuse poolest.

Ümmargune kullavärviline järvekoger on kõrge kehaga, punase vase värvusega, kuldjate külgedega ja tumepunaste uimedega. Kasvab kuni 50 sm pikaks ja veelgi pikemaks.

Pikliku kujuga hõbekoger on madalama kehaga. Küljed on hõbedased (mõnikord mustad), uimed tumepunased. Pikkus sama nagu ümmargusel kogrel.

Tiigi- ehk mudakogred on pikliku kehaga, tumeda värvusega ja järsult ülespoole suunduva alalõuaga. Pikkus kuni 15 sm.

Mõnedes järvedes esineb kokri raskusega 4—5 kg ja veelgi enam.

Kogred koevad mais-juunis kuni 100 000 marjatera.

Kogre õngitsemine ei meelita kalastajaid kuigi suurel määral. Tema õngevõtmine on väga ebastabiilne ja tujukas: eri päevadel võtab ta erisuguseid õngesöötasid, võtab kord põhjast, kord jälle pooles vees või täiesti veepinna ligi. Püsib tavaliselt kuni 2 m sügavuses, mõnikord tuleb ka madalamatesse kohtadesse.

Kevadel hakkab koger õnge võtma niipea, kui vesi muutub soojemaks. Kuid parim kogrepüügi-aeg on juunis ja juulis, pärast seda, kui ta on kudenud.

Kokri püütakse enamasti kaldalt veetaimedest vabadel kohtadel või puhastatakse juba aegsasti ära sellised kohad keset veetaimede-tihnikuid. Kokri peibutatakse viskesöö-

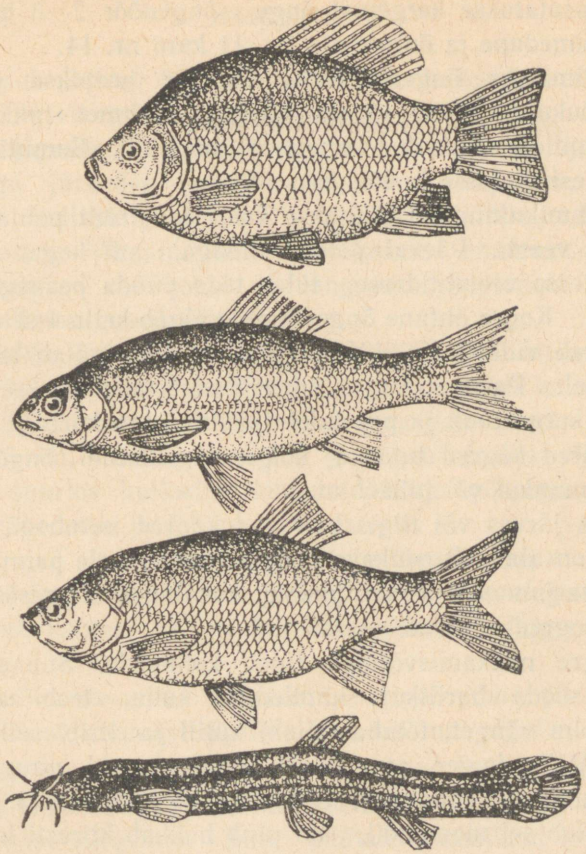

Joonis 35. **Jõe- ja järvekalad** (ülalt alla): koger, särg, roosärg, vingerjas.

daga, valides püügiks kõvema või nõrgalt mudase põhjaga kohad. Viskesöödaks on kanepiseemnetest valmistatud õlikoogid, kliid, tatra- ja hirsipuder, tükkideks lõigatud ussid ja kohupiim.

Suurte kokrede püügiks tarvitatakse neidsamu õngi, mis linaski- ja latikapüügil. Väikeste kokrede püüdmi-

seks kasutatakse kergemat õnge: õngenöör 2—3 hobusejõhvi jämedune ja õngekonks nr. 11 kuni nr. 14.

Parimateks õngesöötadeks kogrele peetakse punast sääsetõuku, väikesi sõnniku-usse ja pehmet rukkileivasisu, millele on lisatud kanepi- või aniisiõli. Samuti võtab ta väikesi lihausse ja toakärbseid.

Hommikutundidel püütakse kokri tavaliselt põhjast või poolest veest. Päeval palava ilmaga, mil koger tõuseb ülemistesse veekihtidesse, tuleb teda püüda peaaegu veepinnalt. Kogre õhtune õngevõtmine algab kella 4-st — 5-st ja kestab videvikuni. Mõningates tiikides võtab ta õnge ka öösel. Parimat kogre õngevõtmist täheldatakse vaiksetel, kerge tuulega päevadel (püsiva ilma korral).

Suured kogred tulevad kõige sagedamini õnge otsa varahommikul või hilisõhtul.

Igas järves või tiigis käituvad kogred isemoodi. Seepärast on alaliselt edukaks püügiks vaja tähele panna kokrede harjumusi ja käitumist, kasutades õngesöötasid, mida kogred võtavad meelsamini.

Kogre näkkamisvõttega tuleb kohaneda. Suur koger võtab sööda harilikult kindlamini suhu, teeb ujukiga kaks-kolm võnget, tõmbab ujuki külili ja tirib selle vee alla. Väike koger aga, eriti püügi korral pinnaveest, rebib mõnikord kaua ussi, seda kohe alla neelamata. Haakida tuleb sel momendil, kui ujuk hakkab kiiresti kõrvale liikuma või veepinnale külili laskub. Suur koger püüab pärast haakimist vastupanu osutada, kuid annab ruttu järele.

Kogre õngevõtmine kestab suve läbi, muutub sügise poole nõrgemaks ja lõpeb oktoobris. Talveks poeb koger põhjamutta. Ta lepib ka kõige halvema veega ning jääb ellu sellisteski järvedes, kus teised kalad hapnikupuudusel lämbuvad.

Koger saab elada ka enam kui ööpäeva niiskes samblas või rohus.

Häslik (teib).

Häslik elutseb NSV Liidu põhjapoolsetes ja keskoblastites, harvemini esineb Lõunas. Elab puhta, värske veega jõgedes, samuti liivase või rähkja põhjaga läbivooluga järvedes; püsib parvedena põhjavees, kiirel voolul, kallaste juures, allpool põikmadalikke, 1,5—2 m sügavuses. Veepinnale tõuseb harva, enamasti öösiti, kui lendavad vee kohal ja langevad veepinnale sääsed ning mitmesugused kihulased.

Häsliku keha on mõõdukalt piklik, pea kitsas, suu väike. Selja värvus on tumehall, küljed veidi heledamad, selja- ja sabauim hallid, teised uimed kollakad. Pikkus kuni 25 sm, raskus kuni 400 g. Koeb aprillis. Kevadel läheb suurtes hulkades kudema rähkja põhjaga väikestesse jõgedesse ja läbivoolujõekestesse.

Algajad õngesportlased harrastavad suure innuga häsliku õngitsemist, kes paistab välja oma elavuse ning väleduse poolest ja on tavaliselt kindla, julge näkkamisega.

Häsliku kevadine õngitsemine algab kohe pärast vee selginemist, enamasti aprilli lõpul või mai algul.

Õng ja selle varustis on häslikupüügiks samad, mis viidika jaoks. Õngesöödal lastakse ujuda põhja ligi, 5—7 sm veepõhjast kõrgemal. Suvel püütakse häslikuid harilikult voolu kandel liikuva ujukõngega (saateõngitsemise viisil), kasutades viskesöödaks õlikooke ja kliisid, millele lisandatakse kohupiima, punaseid sääsetõuke või sipelgamune. Kuid häsliku õngevõtmine on vahel tujukas: täna võtab ta hästi õnge punase sääsetõuguga, homme ainult lihaussiga jne. Haakida tuleb teda õigeaegselt ja kaunis järsult õngeridva otsaga tehtud lühikese tõmbe abil.

Sügise poole on häsliku õngitsemine saagirikkam (kohati). Ta tuleb suurtes parvedes peibutussööda juurde ning haarab õngesööta ahnelt. Sel ajal võib teda püüda

isegi kahe õngekonksuga (mis on lühikeste jõhvjätkude abil õngenööri külge seotud), kalu paarikaupa veest välja tõmmates.

Enne sügiseste öökülmade saabumist läheb häslik ära sügavamatesse (2—3 m sügavustesse) kohtadesse, õnge võtab aga kuni jõe kinnikülmumiseni. Talvel jää alt tuleb õnge otsa harva.

Esimese jää ajal püütakse häslikut, nagu teisigi väikesi kalu, kahe konksuga varustatud tavaliste pealisõngede abil ja pukilt.

Ka jääaluse püügi puhul peab sööt põhjast kõrgemal asuma, sest häslik võtab ainult hõljuvat sööta. Südatalvel vaibub häsliku võtmine ning algab uuesti madalas vees alles soojade ilmade saabumisega.

Viidikas (mürt).

Viidikas elutseb nii suurtes laevatavais jõgedes kui ka väikestes jõgedes, samuti esineb ka puhta, selge vee ning liivase põhjaga tiikides ja järvedes. See liikuv, vilgas kalake paistab silma oma pikerguse, külgedelt tugevasti lamenenud keha ja järsult ülaseisuse alalõua poolest. Kuid esineb ka laiema, särjele lähedase kehakujuga viidikaid. Viidika selg on roheka helgiga, küljed ja kõht hõbejasvalged, tugeva läikega; selja- ja sabauim on hallid, teised juureosas kollakad. Kasvab kuni 15—17 sm pikaks. Koeb kolmes järgus — mai keskpaigast kuni juuni lõpuni — kallaste lähedal rohus madalates kohtades, kuni 10 000 marjatera.

Suvel püsib viidikas mitte üle poole meetri sügavuses, selge ilmaga ujub aga päris veepinna ligi, ajades taga vette langevaid putukaid.

Viidika õngitsemine algab mai lõpul ja kestab sügiseni. Teda püütakse kõige kergemate, 2,5—3 m pikkuste õngeritvadega. Peenike õngenöör (2 hobusejõhvi jämedune) lõpeb veelgi peenema — ühest hobusejõhvist või kõige pee-

nemast kunstjõhvist jõhvjätkuga. Õngekonksuks võetakse kõige väiksem — nr. 14 kuni nr. 16. Ujukiks on väike korgitükike või hästi kerge hanesulg, kui püütakse pooles vees. Sageli püütakse viidikaid ilma ujukita, piitsõngega.

Kõige agaramad viidikaõngitsejad on poisikesed, kes püüavad teda mistahes kellaajal toakärbestega, pisitillukeste ussitükikestega, sipelgamunadega ja leivakuulikestega. Viidikas haarab õngesööta kiiresti ja viib ujuki järsult vee alla, kuid kõige sagedamini (kui otsahaakimisega hilinetakse) rabab kärbse konksu otsast ära. Haakida tuleb võimalikult kiiresti, mitte tugeva, lühikese tõmbega.

Paremaid tulemusi annab viidika õngitsemine viskesööda kasutamisel. Püügi eel visatakse vette märja liivaga segatud kliisid, sipelgamune, õlikooke. Viidikat võib sööta ka leivakoorukesi vette pildudes. Igalt poolt söösta viidikad ujuva leivakoorukese juurde ja hakkavad seda kiskuma. Nad ei lahku leiva juurest enne, kui on selle viimse raasukeseni ära «nokkinud».

Veelgi saagirikkam on viidikate õngitsemine «roheliste kaldaveetarangute» juures. Valitakse välja liivakaskruusane põhi ühtlase vooluga jõeosas. Kolme-nelja meetri kaugusel kaldast, kuni ühe meetri sügavuses, lüüakse kaldalt põiki jõe suunas põhja mitu teivast. Nende teivaste taha kuhjatakse voolupoolsele küljele rohelisi puuoksi, lastakse vette kuuselatv või hagudest põimitud tara. Allpool «rohelist tarangut» tekib nõrga vooluga abajake. Sellesse abajakesse visatakse peoga hirsi- või tatraputru, õlikooke, kliisid, kuiva hobusesõnnikut. Viidikad söösta parvedena «abajakesse» ja hakkavad ujuvat toitu haarama.

Viidikapüügi-harrastajad püüavad neid kalu tarangute juures õige suurel hulgal. Viidikad haaravad õngesööta iga sisseviskega. Mõned kalamehed seovad õngenööri otsa kaks õngekonksu ning tõmbavad kalakesi veest välja paarikaupa.

«Roheliste tarangute» juurde tulevad mõnikord ka pei-

butussöödast ligimeelitatud suured säinad, turvad ja särjed ning purustavad õngpüünise kalapüüdjal, kes ei saanud mahti õngenööri järele anda ja kala vees tiirutamise teel ära väsitada.

Rünt (hürilane).

Rünt elutseb NSV Liidu Euroopa-osa suurtes ja väikestes jõgedes, samuti Siberis. Esineb ka läbivooluga järvedes ja tiikides. Omab palju liigiteisendeid.

See väike kalake elab puhtas, värskes vees, väikeses sügavuses, liivakas-kivise või savise põhjaga ning kiire vooluga kohtades. Püsib tavaliselt veepõhjas põikmadalike läheduses, kruusasel põhjal, ühtlase vooluga paikades. Mõnikord tuleb väikestesse abajatesse, kus on palju veekeeriseid.

Ründi keha on ruljas, seljaosas rohekaspruunika värvusega, kaetud sinakate ja mustjate täpikestega. Kõht on kollakas, hõbedaläikeline. Silmad kollased. Kummaski suunurgas üks hästi väljaarenenud poise. Pikkus kuni 20 sm, harilikult aga väiksem. Koeb aprillist kuni juunini.

Ründi õngitsemisega tegelevad peamiselt algajad kalastussportlased ja lapsed, sest ta püsib parvekestena enamasti madala veega kohtades kallaste läheduses ning tema püük ei paku mingit raskust. Õnge hakkab võtma varakevadest alates.

Õng, selle varustis ja ka õngesöödad on samad, mis häsliku- ja viidikapüügilgi.

Rünti püütakse kaldalt ja paadist, lastes õngesöödal ujuda kas mööda veepõhja või õige natuke põhjast kõrgemal. Püügiks valitakse paraja vooluga kohad, sügavusega mitte üle 1,5 m.

Saagirikkam on ründi õngitsemine peibutussööda kasutamisega, mida visatakse vette püügi ajal. Viskesöödaks kasutatakse hirsiputru, kliisid, punaseid sääsetõuke ja

tükkideks lõigatud usse. Parim püügiaeg on varahommik ja õhtu eel. Palava ilmaga võtab rünt halvasti õnge, pärast vihma aga, kui vesi muutub sogasemaks, võtab sööta ahnemalt. Sissesöödetud kohas, kuhu rünte koguneb suurel arvul, võib püüda kahe õngekonksuga.

Rünt võtab sööta kindlalt, õnge otsast läheb ära harva. Haakida tuleb teda niipea, kui ujuk on vette vajunud.

Ründi talvine õngitsemine jää alt kestab talve keskpaigani. Külmal ajal ujub ta sügavamale ning jääb hauakohtadesse lamama. Soojade ilmade saabudes veebruaris ja märtsis tuleb uuesti madalatesse kohtadesse ja võtab õnge kuni jõgede vabanemiseni jääkattest.

Rünt on heaks õngesöödaks röövkaladele — kohale, havile ja ahvenale.

Lepamaim.

Lepamaim (lepikkala) on levinud peaaegu üle kogu Nõukogude Liidu. Elutseb külma veega ja liivakas-kivise põhjaga järvedes, jõekestes ja ojades. Jõgedes elutsevail lepamaimudel on ruljas keha, mis on kaetud väga peenikeste, vaevaltmärgatavate soomustega. Selg on tal pruunikas- või hallikasroheline, musta pikijutiga keskpaigas. Küljed on rohekaskollased, kuldse helgiga ja põiktäppidega. Kõht valge või kollakas, kudemise ajal muutub aga purpurpunaseks. Silmad kollakashõbedased. Üldse muutub lepamaimu värvus vastavalt aastaaegadele ja kala asukohale. Lepamaim kasvab aeglaselt, saavutades alles kolmandaks eluaastaks 8—9 sm pikkuse (Siberi järvedes elutsevad lepamaimud kasvavad kuni 15—20 sm pikaks). Lepamaim koeb mais-juunis 700 kuni 1000 marjatera.

Lepamaimu asukohad langevad enamasti ühte jõeforelli ja trullingu omadega. Elab parvedena kivise põh-

jaga põikmadalikel, tungib õige kaugele üles jõekeste ja ojade ülemjooksule. Armastab püsida vesi-veskite läheduses ja süüa vette pudenevaid teri.

Lepamaimu põhitoidu moodustavad pisivähid, ussikesed, sääskede, kihulaste ja teiste veeputukate vastsed. Sööb forellide marja ja ründab pisikesi kalapoegi.

Lepamaimu püüdmisega tegelevad tavaliselt lapsed, kes elavad jõekeste lähedal, kus need väikesed kalad elutsevad. Lepamaim võtab kevadest hilissügiseni hästi õnge punase ussi tükikeste, punase sääsetõugu, lihaussi, toakärbse ja leivakuulikestega.

Lepamaimupüügiks kasutatakse kõige kergemaid õngi. Kasulikum on teda püüda õngega, mille õngenööri külge on lühikeste jõhvjätkude otsa seotud 2—3 õngekonksu. Siis tuleb konksu otsa mitu kalakest korraga. Lepamaimu võib püüda ka piitsõngitsemise viisil kunstkärbsega väikeste õngekonksude abil.

Väikestes jõekestes ja ojades, kus hauakoha veepõhi on kaldalt hästi nähtav, lastakse õngesööt poolde vette või sellest sügavamale. Lepamaim võtab päev läbi õnge, ainult külma tuulise ilmaga jääb ta põhja lamama ega taha sööta võtta. Lepamaimu võte on julge ning kindel. Ta haarab aplalt õngesööta ja neelab selle kohe alla.

Kalastussportlased püüavad lepamaimu peamiselt söötkalaks. Lepamaimu võtavad hästi haug, ahven, turb, jõeforell, luts ja teised röövkalad.

Söötkaladeks püütakse lepamaime ka pudeli abil. Suurde pudelisse pannakse kliisid või õlikoogitükikesi ja pudel lastakse jõkke, suuga pärivoolu. Pudelisse poeb kümneid lepamaime. Kinnipüütud lepamaim ei ela aga kuigi kaua. Isegi sagedase veevahetamise korral sureb ta varsti.

Talveks poeb lepamaim põhjamutta, juurte või kivide alla.

Kiisk elutseb kõigis laevatavais jõgedes, kuid esineb ka väikestes jõgedes; samuti leidub teda mudakas-savise põhjaga tiikides ja järvedes. Elab enamasti parvedena kaunis suures sügavuses (kuni 3 m) kaldajärsakute juures, haudades, põõsaste all, kaldapostide ja kivide vahel. Varjab end päevavalguse eest parvede, lotjade ja ujulate all. On paikse eluviisiga, kuid toiduotsingutel liigub edasi ka teistesse paikadesse.

Kiisk kuulub ahvenlaste sugukonda, mistõttu ta ka oma kehakujult meenutab ahvenat. Keha on tal külgedelt lamenenud, suu üsna väike, selg hallikasroheline, mustade täpikestega. Ka okkalist seljauime katavad rohkearvulised tumedad täpikesed. Kõht kollakas või valge. Pikkus kuni 16 sm, harva kuni 20 sm, Siberis aga kuni 50 sm. Koeb lõunas aprillist alates, põhjapoolsetes oblastites aga mais, kuni 104 000 marjatera. Toitub punastest sääsetõukudest, molluskitest ning mitmesugustest vees elutsevatest pisivähkidest ja putukate vastsetest, samuti sööb ka teiste kalade marjakudu.

Kiisa kevadine õngitsemine algab mai keskpaigas, kui vesi on juba kallastesse tagasi alanenud. Kevadel võtab kiisk hommikust alates kogu päeva jooksul ahnelt õnge, suvel aga tuleb paremini õnge otsa õhtu eel ja varahommikul.

Kiisapüügiks valitakse kerge ritv küllaldase pikkusega, sest mõnikord tuleb õngesõõta heita kaugele hauakohta või jõekese keskpaika. Õngenööriks võetakse 3—4 hobusejõhvi jämedune jõhvnöör väikese mustast paplist või kõrkjast (järvekaislast) ujukiga. Kasutamist leiavad õngekonksud nr. 10 kuni nr. 12 kunstjõhvist jätku otsas, mille asemel võib võtta ühest või kahest hobusejõhvist tehtud jõhvjätku. Headel kiisakohtadel võib eraldi jõhvjätkudel

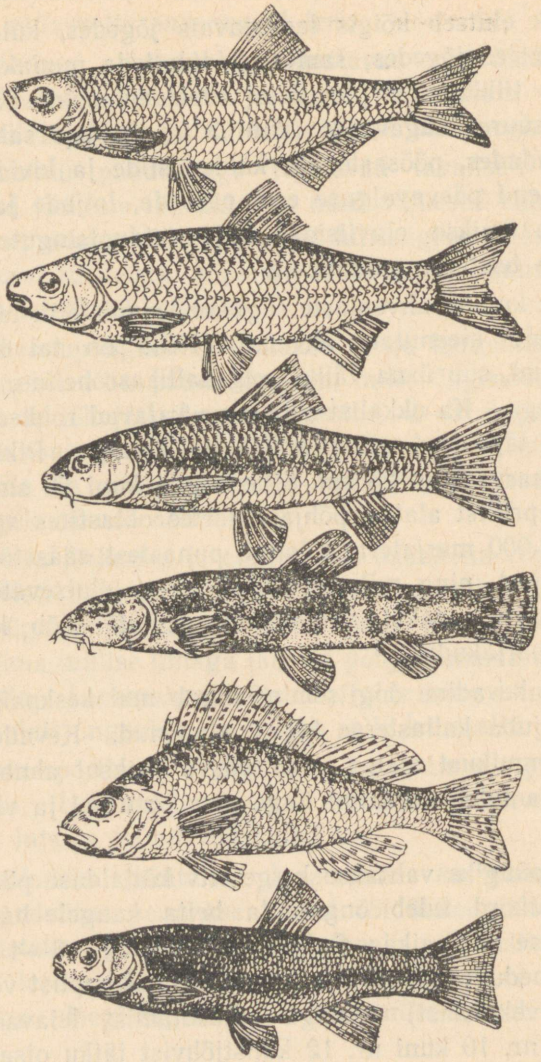

Joonis 36. **Jõe- ja järvekalad** (ülalt alla): viidikas, häslik, rünt (hürilane), trulling, kiisk, lepamaim.

õngenööri külge siduda kaks õngekonksu ja kiisku paarikaupa välja tõmmata.

Peamiseks lemmiksöödaks kiisale on sõnniku-uss, kuigi kiisk võtab ka punast sääsetõuku ja ketakala või lõhe marja.

Seisva veega veekogudes püütakse kiiska tavaliselt ujukiga, lastes õngesöödal põhja vajuda, sest kiisk asub alati veepõhjas. Voolu peal võib teda püüda põhjaõngega, mille nöör on varustatud kas väikese libiseva õngetinaga või jõhvjätku külge kinnitatud mitme tinahaavlikesega. Jões, kus esineb vähem toitu, on kiisk näljasem ja võtab ahnelt õnge ussitükiga, neelates selle sügavale sisse ja tõmmates ujuki kiiresti vee alla. Tiikides ta aga juba valib õngesööta ja võtab kindlamini seda ussi, kelle saba vees vingerdab. Konksu teravikku õngesöödasse ära peita pole tarvis, vaid parem on selle otsake söödast koguni veidi välja nihutada. Viskesööta kasutatakse kiisapüügil harva. Kui kiisk on lakanud õnge võtmast, lahkutakse sellelt kohalt ja hakatakse kiisaparve uut peatuspaika otsima.

Saagirikkamaks peetakse sügisest kiisapüüki, mis algab augusti keskpaiku. Sel ajal võtab kiisk õnge koidikust kuni kella 10 hommikul ja õhtupoolikul kella 2-st alates kuni pimeduse saabumiseni, vahel aga tuleb õnge otsa ka öösel — vaikse kuupaistelise ilmaga. Kohtades, kus on kogunenud palju kiisku, püütakse neid tavaliselt kahe-kolme õngega, heites ühe õnge vette kaldast kaugemale, teise aga lähemale. Veest väljatõmmatud kiiska tuleb konksu otsast vabastada ettevaatlikult, sest tema ogade torked on väga valusad.

Talve tulekul hoiduvad kiisad algul madalamaisse vaikse vooluga kohtadesse; hiljem siirduvad sügavaisse aukudesse ning jõesuudmeisse, kogunevad kaldaaluseisse urgastesse ja allikate juurde. Armastavad rahulikke peatuskohti jõesoppides.

Kiisa talvine püük algab jää tekkimisega ning kestab (mõningate vaheaegadega käreda pakase ja kirdetuulte aegu) kuni kevadeni. Kõige parem võtmiseaeg on veebruari lõpul ja märtsis, soojade ilmade tulekuga.

Talviseks kiisapüügiks võetaksè pealisõng, millel on õngekonks nr. 10 kuni nr. 14, kerge ujuk ning lühike, peene ja tundliku pitsiga ritv. Õnge jääle asetamise korral kasutatakse pukki.

Õng varustatakse peene jõhvist või «soolest» nööriga. Ujuk valitakse kõige kergemast materjalist — paplikoorest, hanesule rootsust või korgist.

Puki abil püüdes kasutatakse sageli kaksik-õnge. Kui on leitud koht, kus on kiisaparved ja kus nad ahnelt võtavad vihmaussi, siis püütakse kahe-kolme pukiga. Pukk asetatakse kaksik-õngega jääle nõnda, et ridva pits ulatuks jääaugu keskkohta. Söödaga varustatud kaksik-õng lastakse jää alla kuni põhjani, õngenöör aga kinnitatakse ridva külge. Selle püügiviisi puhul ei ole õngekorki tarvis.

Kui püütakse seisvas vees või vaikse voo pealt, tõstetakse mõnikord kaksik-õng põhjast 4—5 sentimeetrit kõrgemale.

Ahvatlevamad söödad kiisapüügiks on sääsevastne, vihmaussitükikesed ning keta- ja lõhemari. Vahel võib kiiska edukalt püüda ka õngekonksu külge kinnitatud metallkalakesega. Selle püügiriista teravikule aetakse sääsevastne või punase kalamarja tera ning püütakse nagu metallkalaga, ridvapitsiga seda kombineeritud ahvatist (sööta) üles-alla lüües.

Sooja pilvise ilmaga võtab kiisk (talvel) peaaegu kogu päeva jooksul, alates varahommikust kuni videvikuni. Keskpäeval võtab ta halvemini. Kiisk näkkab alati kõhklevalt: algul hakkab õngekork vaevu liikuma, hiljem vajub pikkamisi vee alla. Konksu aga neelab ta sügavalt sisse, nagu ahvengi.

Puki abil püüdes, kui sõõt on põhjas, on võte nähtav

ridva kergest kõikumisest. Oodates mõne sekundi, lüüakse kiisk kergelt otsa ning tõmmatakse ta jääle välja. Kalamehed seovad mõnikord ridva külge kellukese, mis kala näkkamisel heliseb. Vilunud kalamees märkab alati õngepitsi liikumist ja lööb õigeaegselt kala otsa.

Kiisa suurpüügi ajal viilitakse maha õngekonksu kida, et külma ilmaga oleks kinnipüütud kala hõlpsam otsast ära võtta.

Vingerjas.

Vingerjas (mudavingerjas) elutseb vanajõgedes ja väikestes järvedes üle kogu NSV Liidu, välja arvatud Kaukaasia, Turkestan ja Põhja-ala merebasseinide veekogud. Siber on esindatud alaliigiga — amuuri vingerjaga. Leningradi oblastis esineb vingerjas paljudes vähese läbivooluga järvedes ja soojõekestes, kus elutsevad linaskid ja kogred. Vingerja keha on piklik ja kaetud väikeste (kuid siiski nähtavate) soomustega. Suud ümbritseb kümme poiset. Tema selg on kollakaspruun, mustade täpikestega. Keha külgedel kulgeb silma juurest kuni sabauime algusosani ulatuv lai tume triip; pealpool ja allpool seda on kitsas must triibuke. Pea, selg, küljed ja uimed on kaetud peenikeste tumedate täpikestega. Pikkus kuni 20 või 25 sm. Koeb mais-juunis kuni 150 000 marjatera.

Vingerja peamiseks asupaigaks on aeglaselt voolavad rabajõekesed, suurte jõgede vaiksed abajad, ummistunud kanalid ning läbivoolujõekesed ja kraavid, mudased tiigid ja järved. Võib elada ka vähese hapnikusisaldusega soovees. Elab pidevalt põhjas, ilmudes veepinnale ainult enne vihma või äikest. Toitub väikestest molluskitest, ussikestest ja putukate tõukudest, otsides neid põhjamudast.

Vingerjat õngitsetakse järvedes koos linaski ja kogrega.

Neis kohtades aga, kus vingerjaid elutseb suurel arvul, võib nende õngitsemine olla väga saagirikas. Vingerjas võtab hästi vihmaussi ja puruvanakeste vastseid. Teda püütakse tavaliste, kerge ujukiga ning õngekonksuga nr. 10 — nr. 12 varustatud ujuk-õngedega. Vingerjas võtab põhjas lebava õngesööda suhu ja neelab selle kindlalt alla. Õnge võtab nii päeval kui ka öösel. Õngekonksu otsas käitub vilkalt ning paneb energiliselt vastu.

Veega täidetud nõusse lastud vingerjas võib elada mitu päeva. Tuleb ainult vahetada vett kaks korda päevas.

Kalastajad kasutavad vingerjat söötkalana paljude röövkalade püügiks. Eriti armastavad vingerjaid sägad, havid ja angerjad. Vingerjas on väga visa ja püsib unnakonksude otsas kaua aega elusana.

Talveks poeb vingerjas põhjamutta.

Vingerja liha on rasvane, pehme, kergesti seeditav, magusavõitu maitsega, kuid mudalõhnaga.

Trulling.

Nõukogude Liidus elutseb trulling kõikjal. Siberis, Taga-Kaukaasias ja Turkestanis esinevad selle väikese kalakese teised alaliigid ja liigiteisendid. Trullingu keha on piklik, külgedelt lamenenud, kaetud väikeste soomustega või täiesti paljas. Ülamokal on kuus väikest poiset. Selg ja küljed on hallikaskollased, rohekaspruunide täpikestega. Peas kulgeb kummaltki poolt keskmiste poisete suunas alla kollane triibuke. Uimed, eriti selja- ja sabauim, on kaetud rea tumedate täpikestega. Trullingu kehavärvus sõltub nii vanusest kui ka asukohast. Jõgedes on ta alati heledam, järvedes ja tiikides aga tumedam. Trullingute tavaliseks pikkuseks on 10—13 sm, kuid Siberis esineb kuni 20 sm pikkusi isendeid. Koeb aprillis-mais.

Läbivooluga järvedes ja tiikides sigib trullinguid mõnikord rohkel arvul. Külma veega jõekestes ja ojades langeb tema eluala ühte jõeforelli ja lepamaimu omaga. Püsib pidevalt põhjas, peidab end kivide, puuroigaste ja sambla vahele, poeb põhjamutta või kalda alla, mistõttu on saanud mõnel pool «kivijäraja», «kivinoolija», «mudakala» ja «jõevingerja» nimetuse.

Jõekestes elab trulling peamiselt abajates, aukudes ja põikmadalikel madalama veega kohtades. Tiikides asub ta sügavamates paikades, kus talvel poeb mutta. Toitub veeputukatest, ussikestest, tõukudest, samuti sööb ka teiste kalade (eriti kogre ja forelli) marjakudu.

Poisikestele on trulling alatiseks saagikalaks. Tiikides võtab ta vahetpidamata õnge mistahes kellaajal aprillist kuni hilissügiseni. Teda püütakse kõige kergema õngega. Parimateks õngesöötadeks on punane sõnniku-uss ja punane sääsetõuk. Sööta näkkab põhjast ja teeb seda aeglaselt, kuid võtab õngesööda kindlalt suhu.

Söötkalana röövkalade jaoks pälvib trulling kalastussportlaste suurt tähelepanu. Ta püsib konksu otsas kaua elusana, olles maiuspalaks jõeforellile, lutsule ja teistele röövkaladele. Trulling haagitakse konksu otsa kas selja kaudu, nahast konksuotsaga kahest kohast läbi torgates, või moka kaudu.

Trullingu liha on väga maitsev ja kergestiseeditav.

Lõhi.

Lõhi on suur, oma kõrgeväärtusliku roosa ning rasvase liha tõttu hinnatud kala. Põhja-alal elutseb Balti merre ja Põhja-Jäämerre suubuvates jõgedes (välja arvatud Siber), Lõunas aga Musta ja Kaspia mere ning Araali järve jõgedes.

Merilõhed veedavad põhilise osa oma elust meres ja ainult kudemiseks tulevad puhta vee ning kiire vooluga

kärestikujõgedesse. Laadoga ja Oneega järves elutsevad kohalikud lõhed, kes käivad kudemas Vuoksas, Sviris, Olonkas ja teistes jõgedes.

Lõhe keha on piklik, külgedelt lamenenud, peenikeste soomustega, mis on ülalpool küljejoont kaetud väikese-arvuliste mustade täpikestega. Selg on sinihall, kõht hõbejas-valge, uimed hallid. Suu on varustatud suurte hammastega. Lõhe seljal (sabauime lähedal) asetseb väike rasvauim, mis on iseloomustava tunnusena omane kõigile lõhilastele. Kudemise ajal kõverdub niisakalade (isaslõhede) alalõug konksutaoliselt ülespoole, pea ja keha külgedele ilmuvad oranžid ja punased täpid. Kudenud kalade liha muutub valkjaks ja kaotab oma hea maitse. Merilõhede pikkus ulatub kuni 1,5 m, raskus kuni 32 kg. Järvelõhed kaaluvad vähem — kuni 12 kg, harva rohkem. Lõhede marjaterad on suured, oranži värvusega. Lõhed koevad oktoobris-novembris, heites kruusjas-kivisele põhjale 4000 kuni 30 000 marjatera.

Lõhesid püütakse vedeli ja spinninguga nende liikumise ajal jõgede ülemjooksule: kevadel — mais, suvel — juunis, sügisel — augustist kuni jõgede kinnikülmumiseni, peamiselt koelmutel. Sügisel tulevad õnge otsa suuremad kalad väärtusliku lihaga.

Edukamaks lõhepüügiks on parem kasutada rulliga varustatud vedeliritva. Arvestades lõhe suurust ja jõudu, võib kasutada kuni 3 m pikkust ritva, mis ei tohi olla liiga painduv. Rullile peab mahtuma 120—150 m õngenööri tõmbetugevusega vähemalt 10—12 kg. Õngenöör võetakse terastraadist või kunstjõhvist jätkuga, mille vastupidavus on ainult veidi nõrgem õngenööri omast.

Lõhepüügiks kasutatakse kõige mitmekesisemaid lante. Teda püütakse pöörlevate ja võnkuvate (mitmesugust värvust) lantidega, millede pikkuseks on kuni 7 sm.

Sportlikum ja saagirikkam on lõhepüük spinninguga. Püük spinninguga nõuab kõigepealt oskust heita lant kau-

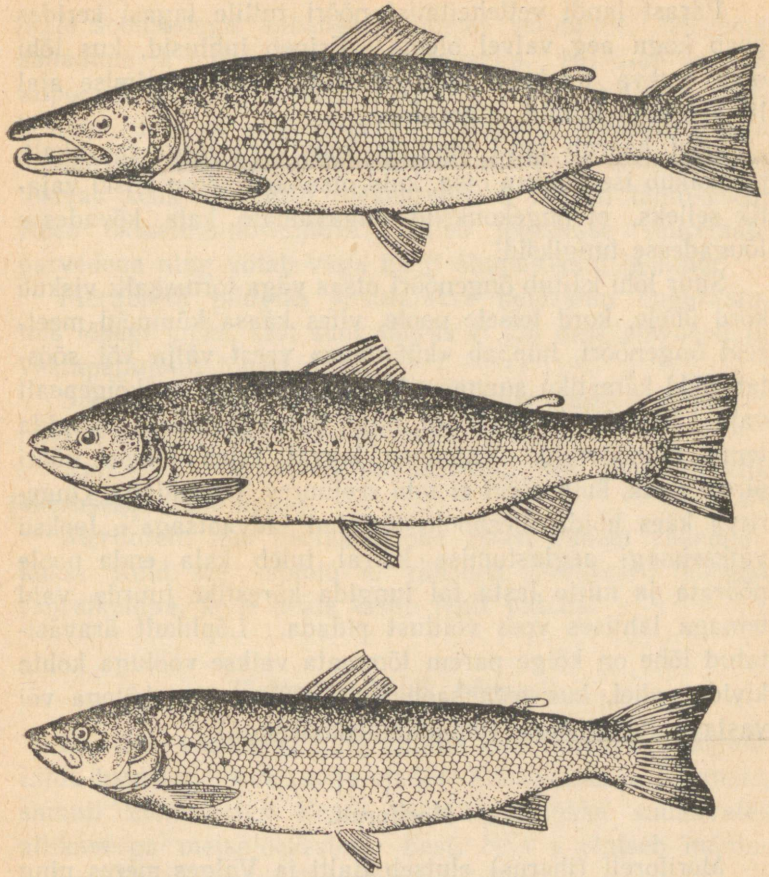

Joonis 37. **Lõhilased** (ülalt alla): Balti mere lõhi (niisakala); Balti mere lõhi (marjakala); Laadoga järve lõhi.

gele ja täpselt ettenähtud kohta jõe keskpaigas või kärestiku juures, kus lõhed püsivad. Seejärel on tarvis omandada praktilised kogemused landi vedamiseks alumistes veekihtides, põhja riivamata. Lõhi, olles läbinud kärestikud, puhkab veepõhjas ja võtab lanti ainult põhja läheduses. Veepinnal mängivad lõhed sööstavad harva õngesööda järele.

Pärast landi vetteheitmist nööri rullile tagasi kerides peab kogu aeg valvel olema. Esineb juhtusid, kus lõhi oma tugeva tõmbega murrab katki nööri kerimise ajal liiga kõrgel hoitud õngeridva.

Lõhi haarab lanti kindlalt, mõnikord isegi raevukalt, ja haakub ise konksu otsa, kuid otsalöömine on siiski vajalik selleks, et õngekonksud sügavamale kala kõvadesse lõugadesse tungiksid.

Suur lõhi käitub õngenööri otsas väga tormakalt: viskub kord ühele, kord teisele poole, viies kaasa kümneid meetreid õngenööri, hüppab «küünlana» veest välja või söösstab äkki kärestiku suunas. Võitluses lõhega on kõigepealt vaja säilitada külma verd ning tähelepanelikult jälgida tema manöövreid. Vajaduse korral tuleb lõhele nööri järele anda, kuid nööri ei tohi seejuures lõdvendada. Õngeritva käes hoida ülespoole tõstetud ladvaotsaga. Jooksu väikseimagi aeglustumise korral tuleb kala enda poole pöörata ja mitte lasta tal tungida kärestike juurde, vaid temaga lahtises vees võitlust pidada. Lõplikult äraväsitatud lõhe on kõige parem tõmmata vaikse vooluga kohta kivide vahel, kus teda saab veest välja võtta kätega või vastava kongitsaga (maandamiskonksuga).

Meriforell.

Meriforell (iherus) elutseb Balti ja Valges meres ning käib kudemas nendessamades jõgedes, kus lõhigi, kuigi väiksemal arvul. Neeva jões esineb harva, tungib aga sageli Luuga jõe alamjooksule. (Seal nimetatakse teda lihtsalt forelliks). Vuoksa jões tuleb õnge otse lõhede püügil.

Suuruselt jääb meriforell lõhest maha. Tema pikkus on tavaliselt kuni 70 sm, erandjuhtudel aga kuni 1 m ja veelgi enam. Kaalub 1,5 kuni 15 kg.

Lõhest erineb meriforell rea tunnuste poolest: väikse-

mate soomustega sabaosas, lühema seljauime, kõrgema sabauime ja teistsuguse kehavärvusega. Nii ülal- kui ka allpool küljejoont on keha kaetud arvukate mustade täpikestega, mis on pea külgedel erisuguse, seljauimel aga ümmarguse kujuga. Suguküpsetel niisa- ja marjakaladel tekivad keha külgedele rohkearvulised roosad tähnikesed. Koeb oktoobris-novembris. Tuleb jõgedesse suuremate parvedena ning võtab väga hästi õhuputukaid ja lante.

Meriforelli püügiks kasutatakse neidsamu õngeriistu, mis lõhegi jaoks, sest suur iherus ei jää oma elavuselt ja vastupanujõult lõhest maha.

Suurimat edu saavutavad iherusepüügil pöörlevad landid, kuid ta võtab ka võnkuvaid lante.

Kalastajad vahetavad iheruse tihti ära jõeforelli ehk ~~cherusega~~ (tähnikuga).

Meriforelli liha peetakse lõhe lihast vähem väärtuslikuks. Kuid see asjaolu ei vähenda meriforelli tähtsust spordikalana, kelle peale tasub jahti pidada.

Jõeforell (tähnik, hõrnas).

See ilus, väga elav ning jõuline kala esineb Nõukogude Liidu loodeosa jõekestes ja ojades, Kaukaasias ja Krimmis, samuti mõningates Kama ja Volga jõkke suubuvates allikaveega metsajõekestes. Eesti NSV-s elutseb mõningates külmaveelistes jõekestes ja ojades.

Jõeforellil on pikergune keha ja tömp ninamik, kogu keha on kaetud mustade, valgete ja punaste tähnikestega, mida palistavad heledad või violetsed äärised. Jõeforelli värvus on väga mitmesugune ning oleneb veest, pinnasest ja isegi aastaajast. Forell toitub putukate vastsetest, ussidest, õhuputukatest ja väikestest kaladest.

Jõeforelli pikkus on harilikult 25—28 sm, raskus kuni 300 g, harva 1,2 kg ja rohkem. Kuid esineb ka kuni 2-kiloseid jõeforelle. Koeb oktoobris 1000—2000 marjatera.

Kõige suuremad jõeforellid asuvad tavaliselt koskede all, võrendikes, veekeeristes, samuti kalda-alustes uhtevagudes ja vees leiduvate rambete all. Väikesed forellid ilmuvad ka kivise põhjaga kohtadesse laias jõeosas ja põikmadalikele, kuigi oma võrendikest väljuvad üldiselt harva. Tõustes vastuvett oma koelmutele, ületavad jõeforellid kärestikke ja koski, sooritades selleks 1,5 meetri kõrgusi ja veelgi kõrgemaid hüppeid.

Jõeforelli õngitsemine algab kevadel vee selginedes ja kestab kogu suve, kinnikülmumatuis jõgedes aga võib teda püüda aasta läbi.

Kõige kättesaadavamaks ning ühtlasi kõige saagirikkamaks forelli püüdmise viisiks on tema püük ujuk-õngega. Õngitsemiseks kärestikerikkais, lahtiste kallastega jõgedes tuleb võtta vähemalt 4—4,5 m pikkune, parem aga veelgi pikem kas rulliga varustatud või ilma rullita õngeritv. Väikestes, põõsastega tihedalt kaetud kallastega mägi- ja metsajõekestes võib kasutada painduva, kuid tugeva ladvaotsaga lühemaid õngeritvu. Õngenööriks on kohasem võtta siid-, kunst- või hobusejõhvist nöör kandetugevusega kuni 1,5 kg; juhul aga, kui õnge võtavad suured kalad, siis veelgi suurema kandejõuga nöör. Jõhvjätk olgu tingimata kunstjõhvist ja vee värvuse järgi hallikas-helesiniseks või siniseks värvitud. Õngekonksu valik sõltub kala ja õngesööda suurusest. Väikesi forelle võib püüda õngekonksudega nr. 6 kuni nr. 10, suuri aga konksudega nr. 2 kuni nr. 5. Raskuseks võetakse mitu tinahaavlit, vastavalt vee sügavusele ja voolu tugevusele. Madalates ja kiirevoolulistes kohtades, mis lõpevad aukudega veepõhjas, püütakse tavaliselt ujukita. Kiire voo peale visatud õngesööda kannab vool hauakese kohale, kus selle haarab suhu veepõhjas varitsev forell.

Sügavates haudades, kitsastes kohtades ja vaikse vooluga etteulatuvais jõeosades on hõlpsam püüda väikese, loomulikust kõrkjast valmistatud (s. t. värvimata) uju-

kiga. Säärane ujuk ei tekita kalas kahtlust, sest kõrkjaid esineb kallaste juures kõikjal. Õngesöödal võib lasta ujuda põõsaste alla või siis piki tarnade piirjoont. Sööt peab ujuma põhja läheduses või pooles vees — vastu kalale, kes seisab alati peaga vastuvoolu. Varakevadel ja sügisel võtab jõeforell sügavates kohtades õnge ka päris põhjast.

Alatiseks õngesöödaks jõeforellile on harilikud värsked (keskmise suurusega) punased vihmaussid või sõnnikuussid. Ta võtab ka puruvanade ja kooreüraskite tõuke, samuti ketakala (punast) marja. Võib ajada kaks-kolm ussi üheharulise konksu otsa või kasutada kahe-kolme õngekonksuga varustatud haakeseadeldist.

Jõeforell on väga ettevaatlik ja kartlik kala. Teda tuleb alati püüda kaldalt. Õngesööt visatagu vette põõsaste või puude tagant, alati veidi maad ülalpool sellest kohast, kus kala parajasti seisab või oma viibimist reedab sulpsatustega veepinnal. Märganud kaldal olevat kalameest, kaob forell kiiresti roigaste alla või lipsab peitu kivide taha, kust teda enam ühegi ahvatlussöödaga ei saa välja meelitada. Pärast ühe-kahe forelli väljapüüdmist tuleb üle minna teisele kohale, piki jõge allapoole, ning seal läbi õngitseda uued haua- või kärestikukohad.

Väikestes metsajõekestes ja -ojades asub forell harilikult aukudes ning põõsastest ja puudest tihedalt täiskasvanud kaldaservade all.

Forelli püüdmiseks säärastes võsastanud kohtades on hõlpsam kasutada lühemat (1,5—2 m pikkust), kuid tingimata rulliga varustatud õngeritva. Selleks võib kohandada ka (rulliga varustatud) piitsõnge ritva, võttes ära tema ülemised jätkud ja piirdudes ainult alumistega. Õngenöör hakkab läbi jooksma ridval olevast viimasest rõngast. Veel parem on aga valmistada eriline lahtikäiv käepide ühes rullihoidjaga ja lülitada sellesse põõsaste vahel püüdmiseks piitsõnge ridva ülemine jätk.

Lühendatud ridvaga on hõlpsam läbi õngitseda ka kõige varjulisemaid jõeforellide peatuskohti. Tõmmanud ujuki üles õngeridva ladva juurde, aetakse ritv põõsaste vahelt läbi ja lastakse õngesööt vette. Vool tõmbab ujuki endaga kaasa ja kannab teda vooluga kaasa allapoole. Käega rullilt õngenööri maha kerides võib lasta õngesöödal mistahes kaugusele pärivoolu ujuda — põõsaste alla, põikmadalikule või hauakohta, sööta enda poole tagasi tõmmata ja siis uuesti ujuma lasta, jäädes ise kogu aja kala eest varjatuks.

Vähekäidavates, võsaga kaetud kohtades võtab forell ussi kindlalt, hoo pealt ja viib sööda sügavusse, neelates selle ujumise ajal alla. Forellile tuleb õngenööri veidi järele anda, et ta ussi põhjalikult suhu võtaks, ja seejärel energiliselt haakida. Harilikult lööb forell end ise konksu otsa. Juhul aga, kui forell tunneb suus õngekonksu, paiskab ta selle otsekohe tagasi. Seepärast otsalöömisega hiljaks jääda ei tohi, eriti ujukiga püüdmisel. Õnge otsa löödud forell tormab kõrvale, viskub veest välja ja püüab üldse igal viisil õngekonksust vabaneda, rebides sageli katki õngenööri. Selle kala väsitamine nõuab suurt oskust ja vilumust, sest ta põgeneb roigaste alla, poeb rohtkasvude vahele jne.

Parim aeg jõeforelli püüdmiseks ussiga on varahommik enne päikesetõusu ja videvik pärast loojangut. Mai algusest kuni juulini võtab jõeforell õnge ka öösel, välja arvatud kesköö. Päeval võib teda püüda sooja ilmaga peenikese vihma ajal, enne äikest ja tugeva tuulega, mil lainetus takistab tal nägemast jõekaldal õngeridvaga vibutavat kalameest.

Suuri jõeforelle püütakse väikeste eluskaladega — lepamaimude ja viidikatega. Püügiks söötkalaga võetakse mitte liiga painduva otsaga õngeritv ja tugevam õngenöör. Kalake aetakse õngekonksu nr. 1—nr. 4 otsa, kinnitades selle külge kala kas moka kaudu või selgroo alt, samuti

kasutatakse selleks mitmesuguseid haakseadeldisi. Püütakse ujukiga või ilma ujukita, heites eluskala hauakohtadesse või lastes tal kas pooles vees või põhja ligi pärivoolu alla ujuda. Ahnemalt võtab jõeforell eluskala sügisel ja varakevadel pärast talvist «paastumist».

Õhuputukate ilmudes püütakse jõeforelli piitsõngitsemise viisil elusate ja kunstlike putukatega. Selle püügiviisi jaoks kasutatakse ühes tükis olevaid või mitmejätkulisi, 4 kuni 6 m pikkusi, võimalikult kergeid ja painduvaid, elastse ladvaga, samuti spetsiaalselt piitsõngitsemise jaoks kas lõhastatud bambuspilliroost või grinhardist valmistatud kolmejätkulisi, kuni 3 m pikkusi 4,5—6 sm suuruse «Эксперт» tüüpi rulliga õngeritvu.

Õngenöör olgu siidist, põimitud, emailitud või mõne rasva sisaldava seguga läbi immutatud, või kunstjõhvist, kandetugevusega 2—4 kg juhuks, kui õnge otsa tulevad suured kalad. Rullita õngega püüdes võib kasutada samasuguse kandejõuga hobusejõhvist õngenööri, mis on kaks korda pikem kui õngeritv, sest putukas tuleb teinekord heita 12—15 m kaugusele või veelgi kaugemale. Õngenööri otsa seotakse 1,5 kuni 2 m pikkune, õngenöörist endast mõnevõrra väiksema vastupidavusega kunstjõhvist vahejõhv. Õngekonks valitakse vastavalt putuka suurusele, kellega kavatsetakse püüdma hakata. Kõige sagedamini kasutatavad konksude suurused on nr. 6 kuni nr. 8 kunstjõhvist jätku otsas.

Piitsõngitsemisel kasutatakse õngesöödana neid putukaid, kellest jõeforell sel ajal parajasti toitub. Kõige sagedamini on nendeks võrktiivalised, puruvanad, kevikud, loidtiiblased, ühepäevikud jms. hallikaspruunid või kollakasoranžid liblikad. Samuti püütakse jõeforelle ka mitmesuguste kiilide ja rohutirtsudega.

Piitsõngega püütakse forelli kaldalt ja vees seistes. Putukas katsutakse visata sinna kohta, kus märgatakse

kala sulpsatusi, voolujoale, veekeeristesse, allapoole suuremaid kive, haudadesse ja võrendikesse.

Tuleb õppida putukat nii sisse viskama, et ta langeks veepinnale täpselt samuti, nagu elusputukas. Jõeforell, haaranud sööda, sööstab järsult kõrvale. Haakida tuleb putuka kadumise momendil.

Õngitsemisel sügavates haudades või võrendikes võib lasta õngesöödal ujuda pooles vees või veelgi lähemal veepõhjale, kinnitades jõhvjätku külge kaks-kolm haavlitera.

Õhuputukaid haarab forell hästi kuni augustini, pärastpoole võtab ta meelsamini õnge usside ja maimudega. Kevadel ja suvel võtab forell õhuputukaid paremini õhtu eel, öösel või varahommikul, tuulise ilmaga tuleb õnge otsa ka päeval, eriti enne äikest või tormi, mil vette langeb palju putukaid.

Kalapüüki piitsõngega, rulliga varustatud ridva abil, peetakse kõige kõrgeklassilisemaks kalastusspordi liigiks, mis nõuab juba erilist oskust ja osavust putuka vetteheitmisel ettenähtud kohta.

Õngenööri õiget lenduheitmist rulliga varustatud õngeridvalt on võimalik ära õppida vaid pärast mõningate praktiliste heiteharjutuste sooritamist vilunud kalastussportlase juhtimisel.

Püsiva harjutamise teel on täiesti võimalik omandada vilumust heita putukat kaugete vahemaade taha, mille paratamatuks eelduseks on aga muidugi nõue, et õng oleks tingimata varustatud ehtsa piitsõnge ridvaga ja heakvaliteedilise õngenööriga.

Suuri jõeforelle püütakse ka spinninguridva abil keskmise suurusega pöörlevate lantidega.

Talvel hoidub forell samadesse kohtadesse, kus ta suvelgi püsib, ja nimelt — sügavates aukudes, kaldaurkais, allpool kärestikke ja kivide all, kinnikülmumatute jõekäändude ja põikmadalike läheduses. Talvel ta nälgib, see-

pärast sööstab alati ahnelt vihmaussile, kelle kalamees talle osavalt ette on visanud.

Talvine forellipüük on aga seotud tunduvate raskustega. Tuleb jääd mööda jäävabale kohale lähemale liikuda ja heita sööt nõnda, et see vooga kanduks hauakohta või kaldaurkasse, kus forell asub. Tavaliselt kasutatakse selles püügis pikki õngeritvu ning õngenööri külge pannakse vastav hulk haavlikesi, et sööt kiiresti põhja läheks. Söödana kasutatakse talvel vihmausse, kooreüraskeid, lihatükikesi ja eluskalakesi.

Jääkattega kohtades püütakse forelli samade tali- ja põhjaõngedega, millega teisigi kalu püütakse.

Talvel ei ole forell nõnda ettevaatlik, sest kalameest ta ei näe; pärast konksu otsast lahti pääsemist ei lahku ta august, kus ta sügisest saadik on olnud.

Elavamat forelli võtmist on märgata märtsis ja aprillis, s. o. enne jõgede jääkattest vabanemist, kui õhutemperatuur püsib pisut üle nulli ja kui kinnikülmumatud jõekäärud muutuvad ligipääsetavaiks selle väleda kala püüdmiseks.

Forelli liha on väga pehme ja maitsev, roosa või valge värvusega.

Järveforell ja siig.

Muurmani ja Arhangelski oblasti ning Karjala-Soome NSV jõgedes ja järvedes elutseb lõhilaste sugukonna üks hinnalisemaid kalaliike — kumža ehk, nagu teda sageli nimetavad kohalikud elanikud, järveforell. See ülimal määral sportlik kala kasvab 10—15 kg raskuseks ning võtab hästi kalamaime, suveputukaid ja metallkala. Kumža elab ainult külma ja selge veega jõgedes ja järvedes ning hoidub enam-vähem sügavaisse aukudesse, kärestike ja jugade alla.

Talvel püütakse kumžat keskmise suurusega, mitmesuguse kuju ja värvusega metallkalade abil. Eriti edukas

on polaaröine kumžapüük, kui jääle süüdatakse lõke, mille valgus langeb jääauku ning meelitab kala ligi. Kumža püügiriist peab olema küllalt tugev, sest sageli satuvad konksu otsa väga suured kalad.

Headeks õngesöötadeks kumža tarvis peetakse metallkalu: kitsaid võnkuvaid lante (ka pikliku kujuga lusiklante), kuni 7 sentimeetrit pikki, ühelt küljelt punaseid, teiselt hõbedasi.

Kumža altjää-püügil raiutakse jääauk lai, mis võimaldab suurt kala kergesti jääle välja tõmmata. Isegi talvel avaldab kumža tugevat vastupanu, ning sellepärast nõuab tema väljatirimine osavust ja kiiret tegutsemist.

Edukalt püütakse talvel väikeste ahvenalantidega s i i g a. Talve viimastel kuudel siiad, asudes suurtes sügavustes (kuni 25 meetrit), tõusevad vahetevahel otse jää alla ning haaravad ahnelt metallkala. Harilikult liiguvad nad suurtes parvedes, ning kalamehed haagivad neid metallkalaga sageli kõhust, kehakülgepidi, uimest või sabast.

Leningradi õngessportlased püüavad siigu Karjala maakitsuse järvedest.

Harjus (ärn).

Harjus elutseb paljudes NSV Liidu põhjapoolse osa külma ja puhta veega jõgedes, mis suubuvad Barentsi merre, Põhja-Jäämerre ja Balti merre.

Harjuse keha on piklik, külgedelt lamenenud, kaetud seljaosas suurte ja kõhuosas väikeste hõbedaste soomustega. Selg hallikasroheline, arvukate mustade tähnidega, külgedel pruunikad pikitriibukesed. Suur seljauim kaetud eredate neljakandiliste täppidega. Paaritud uimed violetsed, paarisuimed aga kollased või punased.

Harjus kuulub keskmise suurusega kalade hulka. Tema pikkuseks on kuni 30—50 sm. Tavaliselt püütakse kuni 500 g

raskusi harjuseid, harva kuni 1 kg, harukordadel ka kuni 2,3 kg raskusi. Koeb mais ja juuni algul kuni 10 000 marjatera. Toitub veeputukatest ja nende vastsetest, samuti teiste kalade marjast ja vette kukkuvatest õhuputukatest.

Suured harjused elavad sügavates haudades, allpool põikmadalikke ja kärestikke ning kaldajärsakute all, pidevalt ühtedes ja samades kohtades. Öösel tulevad tavaliselt toituma madalamatesse kiire vooluga kohtadesse. Väikesed harjused püsivad alati parvekestena kivise põhjaga madalamates kohtades, põikmadalikel ja kärestikes, kalda lähedal, kus peavad jahti ujuvatele putukatele.

Kevadel tõusevad harjused jõgede ülemjooksule kudema. Teda püütakse põhja- ja ujuk-õngede abil sõnnikuussiga ja teiste õngesöötadega ning piitsõngitsemise teel elusate ja kunstputukatega.

Harjusepüügiks võetakse alati pikad õngeridvad, siidist või kunstjõhvist õngenöör ja õige peenikese jõhvjätku külge seotud õngekonks nr. 10—nr. 12. Siidnööri võib asendada 4—6 hobusejõhvist õngenööriga. Ujukiks valitakse kõige tundlikum — korgitükike või hanesulg, õngetinaks aga haavliterakesed.

Kevadest alates püütakse harjuseid väikestes, nõrga või keeristerohke vooluga hauakohtades ja mägiojade läheduses. Õngesööt (väike punane vihma- või sõnniku-uss, puruvanakese tõuk, lihaussid, punane ketakala mari) peab ujuma põhja lähedal, seda riivamata. Käredavoolulistes kohtades võtab harjus sööta hoolt ja lööb end ise konksu otsa, hauakohtades aga võtab õnge ettevaatlikult ega vii ujukit otsekohe vee alla. Parim aeg õngitsemiseks on hommikul ja õhtul, pilvise ilma ja läänetuulega ning pärast õist vihma. Palava ilmaga võtab õnge ka keskpäeval, kuid külm ilm on püügiks siiski soodsam.

Haaratud õngesööda neelab harjus alla ujudes. Haakimise järel avaldab visa vastupanu, viskub veest välja, püüdes õngekonksust vabaneda. Harjus on veelgi kartlikum

ja ettevaatlikum kui jõeforell, seepärast tuleb teda püüda põõsaste ja puude tagant; isegi veele langev inimese vari heidutab teda ja sunnib hädaohtlikust kohast lahkuma.

Saagirikas on harjuse õngitsemine ujukita pealisõngega, ühe-kahe haavlikesega jõhvjätkul. Püütakse madalates

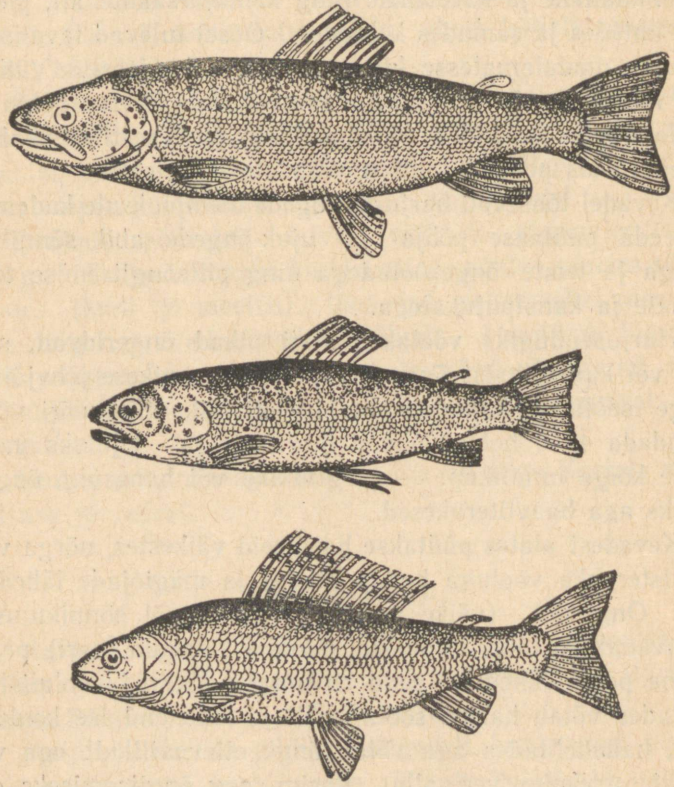

Joonis 38. **Lõhilased** (ülalt alla): järveforell, jõeforell (tähnik), harjus.

kivise põhja ning kiire vooluga etteulatuvais jõeosades, heites õngesööda võimalikult kaugemale, otse veejoasse. Konksu otsa aetakse üks või kaks ussikest, kusjuures sõõt peab ujuma pooles vees või põhja ligi.

Voolust kantud õngesööta hoitakse kogu aeg rippuvas asendis ning tõstetakse ülespoole, kui ta ujub kivide kohal; aukudes ja veekeeristes aga, kus harjused seisavad, lastakse sööt sügavamale vajuda. Kala võte kandub käele edasi tõmmete näol. Haakida tuleb kiiresti, kerge tõmbe abil ridvaotsaga. Harjusel on nõrgad mokad ja tema äraminekut õngekonksu otsast esineb sageli. Juhul, kui harjus, tundes end konksu otsa haagituna, sööstab allapoole, tuleb kalale õngenööri järele anda ja ta alles pärast äraväsitamist kalda juurde tõmmata.

Veekeeristega haudades, allpool lüüse või kärestikke, võib harjuseid püüda põhjaõngedega, mis on varustatud raskema, õngekonksust 50—60 sm kaugusel külgeseotud õngetinaga. Veevoolust edasikantav õngesööt peab kogu aeg põhja kohal liikvel olema, tõusma veepinna poole või voolujoas mänglema. Üldse kõigi püüdmisviiside puhul haarab harjus julgelt ja ahnelt ainult elusaid, voolu peal ujuvaid või mänglevaid õngesöötasid.

Ühes kohas kaua harjust püüda ei ole soovitav. Pärast kahe-kolme kala väljapüüdmist ja õngevõtmise lakkamist tuleb teistele hauakohtadele ja võrendikele üle minna.

Suvel püütakse harjust ka kooreüraskite ja puruvanakeste tõukudega, pruunide tarakanide ja püügikoha lähikonnas esinevate teiste putukatega. Ta võtab ka väikesi eluskalu, eriti sügisel, kusjuures õnge otsa tulevad kõige suuremad harjused.

Väga huvitavaks, kuid ühtlasi ka väga raskeks peetakse harjuse õngitsemist piitsõngega elusate ja kunstputukate abil. Selle püüdmisviisi jaoks kasutatakse sama õnge, mida tarvitatakse forellipüügil.

Elusputukatega püütakse harjust suve läbi, kuid intensiivsemalt võtab ta putukaid juuli lõpul, augustis ja septembris. Suvel toitub harjus peamiselt õhuputukaist, keda sel ajal väga suurel arvul vette kukub. Seepärast on ta alati täis söönud ja valib väga õngekonksu otsas olevat

sööta. Ühel päeval võtab ta hästi suuri putukaid, teisel päeval aga haarab meelsamini kõige väiksemat. Harjuse lemmikputukateks on väikesed kollased õhuputukad, ühepäevikud ja suured sääsed. Samuti võtab ta rohutirtse ja mitmesuguseid puudelt vette langevaid väikesi mardikaid. Väikesi putukaid aetakse konksu otsa mitu tükki korraga.

Suvel püsib harjus alati kiire vooluga kohtades. Parimad püügikohad on põikmadalikel, kärestike vahel, ühtlasel voolujoal, kahe voolujoa ristumiskohas ja paljakutes rohtkasvude vahel.

Väikestes nõrga voolu ja arvukate hauakohakestega jõekestes püütakse harjuseid põõsaste tagant, õngeritva okste vahelt läbi ajades ning õngesööta vette lastes.

Harjuse õngitsemine kunstputukatega erineb vähe forelli vastavast õngitsemisest. On ainult vaja osata kala maitse kohast putukat välja valida. Kevadel võtab harjus paremini tumeda värvusega õhuputukaid, suvel armastab võtta väikesi hallikaspruune või musti, sügisel aga haarab aplalt oranži kõhu ning hallikaskollaste tiibadega õhuputukaid.

Neevas ja mõningais teistes põhjapoolsetes jõgedes püütakse harjust oravakarvadest ja hobusejõhvist valmistatud kunstputukatega. Kohalikud õngesportlased nimetavad neid «obšivkadeks» ja «lipkadeks». Harjuseid püütakse paadist kärestikukohtades, ujutades kunstputukat voolujoal. Seejuures liigutatakse putukat õngeridva otsas pidevalt edasi-tagasi, püüdes luua veepinnal sipleva elusputuka muljet.

Sageli haarab harjus õhuputukat lennult, hüpates selleks veest välja. Kaugete heidete korral tuleb teda haakida kiiresti, kuid mitte väga järsult, et kala mokka mitte katki rebida ja head saaki ära lasta.

Sügiskülmade saabumisega koguneb harjus suurtesse parvedesse ja läheb sügavamaisse kohtadesse ning vaikse-

tesse jõekäändudesse, kuid sulailmadega ja kevade poole võib teda leida ka madalvees, ojade suudmeis ning allikate läheduses.

Kui ei puhu kirdetuuled, võtab harjus õnge isegi väga käreda pakasega (kuni —25° C). Talve lõpul, kui saabuvad sulailmad, muutub harjuse võtmine elavamaks. Talvel püütakse teda tavalise pealisõngega, mis on varustatud 6—8 jõhvist punutud õngenööriga ja õngekonksuga nr. 3 — nr. 5 «soolest» (kunstjõhvist) jätku otsas. Ujukiks on korgitükike, tinaks — kaks-kolm haavlit. Söödaks sobivad punased sõnniku-ussid ja prussakad. Meelsasti võtab harjus ka väikesi ahvenalante, mille konksu otsa on pandud ussitükike või ketamari.

Jää all võtab harjus kindlalt ja ruttu, kisub tugevasti õngenööri ega lähe peaaegu kunagi otsast ära.

Kala säilitamine suvel.

Suvel palava ilmaga rikneb kala kiiresti ja muutub tarvitamiskõlbmatuks. Seepärast tuleb püüda säilitada teda võimalikult kaua elusana. Veest väljavõetud kalaga tuleb käituda ettevaatlikult, mitte visata teda paati, mitte lasta kalal rabelda ja mitte jätta teda päikese kätte. Kui kala on konksu otsast vabastatud, tuleb ta hoiunõusse paigutada ja see sügavamale vette lasta. Kui kala hoitakse võrgust nõus, tuleb see pealt katta puuokste või rohuga. Parimaks hoiunõuks peetakse kaantega varustatud vitskorvi.

Juhul, kui tuleb pikemat aega ühes kohas viibida, võib moodustada väikese tammikese abil kunstliku «kalatiigi». Kaldaliivasse kaevatakse auk, lastakse sellesse jõevesi sisse voolata, väljapääs august tõkestatakse aga võrguga või mingi muu materjaliga ning kaetakse see «tiigike» pealt roheliste okste ja rohuga. Hästi säilib kala ka ojakesse asetatud võrkmõrras. Mõrra asemel võib püügile minnes

kaasa võtta võrk-koti pikkusega 1—1,5 m ja laiusega mitte alla 0,5 m. Sellest kotist on kohapeal kerge hoiunõu valmistada. Lõigatakse maha kaks paju-, toominga- või pihlakavitsa, tehakse neist võrud ja neile võrudele tõmmatakse peale võrk-kott. Koti suu tuleb nööriga kinni siduda. Jõe kaldavees või ojas lüüakse põhja kaks teivast ja tõmmatakse kott nende vahel sirgu, kattes ta päikese eest rohu ja okstega. Säärasesse hoidlasse lastud kala püsib elusana kuni kojuminekuni.

Võrk-kotis surnud kala tuleb otsekohe rappida, kuivaks hõõruda ja hoida kaldal päikesevarjus, mässides ta paberi või riidetüki sisse ning kattes ümberringi värskete nõgeste ja rohuga. Ka võib kala matta külma kaldaliivasse. Vajaduse korral võib kala õhu käes ära kuivatada, läbi soolata või ära suitsutada.

Sisukord.

Lk

Eessõna 3
Autorilt 5

Õngesportlase püügi- ja abiriistad.

Õngeridvad 7
Ridvarullid 9
Õngenöörid 11
Ujukid 12
Õngetinad 16
Jõhvjätkud ja vahejõhvid 18
Õngekonksud 20
Õngeritvade alustoed 22
Õngekonksude lahtipäästjad 24
Põhjalood 25
Kalahoidlad ja kalalõad 25
Söödakotid ja -paigaldajad 27
Söötkala-hoidla 28
Ujuvad ketas-unnad 28
Harkunnad 29
Taliunnad 29
Kalalõksud 31
Pealisõng talviseks püügiks 32
Raskekrundad («jääkrundad») 37
Kahvad ja kongitsad (maandamiskonksud) 38
Paadiankrud 40
Tuur 41
Jääkulp 42
Telk 42
Spinning 43

Õngeriistade ja õngesporditarvete valmistamine, parandamine ja korrashoid.

Lk.

Õngeridvad 54
Hobusejõhvist õngenöör 59
Ujukid 60
Traatjätkud 63
Õngetinad 64
Metallkalad talviseks püügiks 65
Õngeritvade parandamine 69
Esemete lakkimine 70
Püügiriistade korrashoid 71

Õnge- ja peibutussöödad.

Õngesöödad 73
Peibutussöödad 90

Püügikohad.

Õngitsemine järvedes 92
Õngitsemine jõgedes 96
Õngitsemine paadist 99
Õngede varustus 102

Meie spordikalad.

Haug 106
Tõugjas (taudjas) 121
Koha (sudak) 126
Ahven 129
Säga 141
Luts 143
Angerjas 147
Karpkala (sasaan) 151
Säinas 155
Latikas 160
Turb 166
Linask 173
Nurg (rõks) 176
Vimb 177
Särg 179

Lk.
Roosärg 184
Koger 186
Häslik (teib) 189
Viidikas (mürt) 190
Rünt (hürilane) 192
Lepamaim 193
Kiisk 195
Vingerjas 199
Trulling 200
Lõhi 201
Meriforell (iherus) 204
Jõeforell (tähnik, hõrnas) 205
Järveforell ja siig 211
Harjus (ärn) 212
Kala säilitamine suvel 217

Tõlkinud V. Kossatkin ja P. Tammes
Kaanekujundus A. Koemets

Vastutav toimetaja K. Tamjärv
Tehniline toimetaja E. Lellep

Ladumisele antud 3. I 1951. Trükkimisele antud 16. III 1951. Trükiarv 4000. Paber 54×84, 1/16. Trükipoognaid 14. Formaadile 60×92 kohaldatud trükipoognaid 11,48. Arvutuspoognaid 10,32. MB-03314. Trükikoda „Pioneer" Tartu, Kastani 38. Tellimise nr. 35.

На эстонском языке

Ф. Кунилов. Удочный спорт

Hind rbl. 5.35

I

Rbl. 5.35

A
18889
17280

TÜ RAAMATUKOGU
1 0300 00448608 2